ERRATA.

TEXT.

PAGE ۱۴۶ LINE 8, *for* کفته *read* گفته
,, ۸۴ ,, 3, ,, پنحاه ,, پنجاه
,, ۱۴۳ ,, 15, ,, نَصَّرَ ,, نَصَرَ

VOCABULARY.

PAGE 72, LINE 21, *for* form of conjug. *read* form or conjug.
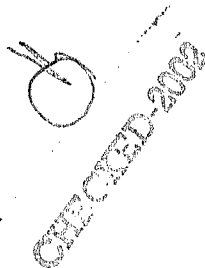
PAGE	LINE		
,,	12	بيت *bait*,	بحر رباعي *bahri rubā'ī*, Class II. irregular. Mafdūlu Mafādīlun Mafādīlu Fadūl.
,,	19	قطعه *kit'a*,	بحر خفيف *bahri khafīf*, var. 2 and 4, as before.
41	3	رباعي *rubā'ī*,	بحر رباعي *bahri rubā'ī*, Class II. No. 9, as formerl
,,	14	مثنوي *mathnawī*,	بحر هزج *bahri hazaj*, var. 10, as heretofore.
42	3	قطعه *kit'a*,	بحر متقارب *bahri mutakārib*, as formerly.
,,	13	قطعه *kit'a*,	بحر خفيف *bahri khafīf*, var. 4, as formerly.
43	1	قطعه *kit'a*,	بحر هزج *bahri hazaj*, var. 12, as formerly.
,,	4	مثنوي *mathnawī*,	بحر هزج *bahri hazaj*, same as last.
,,	15	قطعه *kit'a*,	بحر خفيف *bahri khafīf*, var. 2, as formerly.
44	1	بيت *bait*,	بحر متقارب *bahri mutakārib*, as formerly.
,,	3	قطعه *kit'a*,	بحر سريع *bahri sarī'*, var. 2, Muftadilun Muftadilun Fādilun.
,,	8	بيت *bait*,	بحر مجتث *bahri mujtathth*, var. 3, as formerly.
,,	14	قطعه *kit'a*,	بحر هزج *bahri hazaj*, var. 10, as heretofore.
45	2	مثنوي *mathnawī*,	بحر هزج *bahri hazaj*, same as last.
,,	5	مثنوي *mathnawī*,	بحر خفيف *bahri khafīf*, as heretofore.
,,	14	بيت *bait*,	بحر هزج *bahri hazaj*, var. 10, as before.
,,	16	قطعه *kit'a*,	بحر هزج *bahri hazaj*, var. 15, as heretofore.
46	4	قطعه *kit'a*,	بحر رمل *bahri ramal*, var. 8 and 9, as formerly.
,,	9	قطعه *kit'a*,	بحر خفيف *bahri khafīf*, var. 2 and 4, as before.
,,	12	قطعه *kit'a*,	بحر خفيف *bahri khafīf*, same as last.
,,	19	بيت *bait*,	بحر متقارب *bahri mutakārib*, as formerly.
,,	21	قطعه *kit'a*,	بحر رمل *bahri ramal*, var. 14 and 15, as before.

PAGE	LINE		
22	22	بیت *bait*,	بحر متقارب *bahri mutakārib*, as heretofore.
33	6	بیت *bait*,	بحر رمل *bahri ramal*, var. 14. Fādilātun Fādilātun Fādilāt.
,,	10	مثنوي *mathnavī*,	بحر هزج *bahri hazaj*, same as p. 15, l. 5.
,,	14	قطعه *kit'a*,	بحر هزج *bahri hazaj*, same as last.
,,	17	قطعه *kit'a*,	بحر مجتث *bahri mujtathth*, var. 6 and 3, as formerly. Mafādilun Fadilātun Mafādilun Fadlān.
34	5	مثنوي *mathnavī*,	بحر رمل *bahri ramal*, var. 12, as in p. 24, l. 8.
,,	21	بیت *bait*,	بحر رباعي *bahri rubā'ī*, Class II. No. 9, as p. 19, l. 14.
35	4	قطعه *kit'a*,	بحر رمل *bahri ramal*, var. 12, as above.
,,	10	بیت *bait*,	بحر رجز *bahri rajaz*, irregular. Mastafdilun Fādilun Mustafdilun Fādilāt.
,,	19	قطعه *kit'a*,	بحر هزج *bahri hazaj*, var. 9, as heretofore.
36	5	قطعه *kit'a*,	بحر رمل *bahri ramal*, var. 10 or 11. Fādilātun Fādilātun Fādilātun Fadlun. *or* Fādilātun ,, ,, Fadlān.
,,	20	بیت *bait*,	بحر رباعي *bahri rubā'ī*, Class II. No. 7, as p. 27, l. 19.
37	4	مثنوي *mathnavī*,	بحر خفیف *bahri khafīf*, var. 2, as in p. 19, l. 20.
,,	12	نظم *nazm*,	بحر مجتث *bahri mujtathth*, var. 3 as formerly.
,,	15	مثنوي *mathnavī*,	بحر خفیف *bahri khafīf*, var. 4, as heretofore.
,,	20	بیت *bait*,	بحر رباعي *bahri rubā'ī*, Class II. irregular.
,,	22	قطعه *kit'a*,	بحر خفیف *bahri khafīf*, var. 4 and 3, as formerly.
38	7	قطعه *kit'a*,	بحر متقارب *bahri mutakārib*, as heretofore.
,,	11	قطعه *kit'a*,	بحر مجتث *bahri mujtathth*, var. 3, as heretofore.
39	14	قطعه *kit'a*,	بحر خفیف *bahri khafīf*, var. 4 and 3, as formerly.
40	3	قطعه *kit'a*,	بحر خفیف *bahri khafīf*, same as last.
,,	6	قطعه *kit'a*,	بحر خفیف *bahri khafīf*, v. 4, 3, and 2, as before.

PAGE	LINE		
27	8	بیت *bait,*	بحر هزج *bahri hazaj,* var. 10.
			Mafāʼīlun Mafāʼīlun Faʼūlun.
,,	13	بیت *bait,*	بحر رباعي *bahri rubāʼī,* No. 6, as in p. 23, l. 3.
,,	19	بیت *bait,*	بحر رباعي *bahri rubāʼī,* Class II. No. 7.
			Mafʼūlu Mafāʼīlun Mafāʼīlu Faʼūl.
28	1	قطعه *kit'a,*	بحر هزج *bahri hazaj,* var. 10, as in last page.
,,	7	قطعه *kit'a,*	بحر خفيف *bahri khafif,* var. 4 and 3, as formerly.
,,	15	قطعه *kit'a,*	بحر مجتث *bahri mujtaththth,* var. 5, as in last page.
29	5	بیت *bait,*	بحر هزج *bahri hazaj,* var. 9.
			Mafāʼīlun Mafāʼīlun Mafāʼīl.
,,	10	قطعه *kit'a,*	بحر رمل *bahri ramal,* var. 12 and 13, as in p. 16, l. 9.
,,	19	بیت *bait,*	بحر مجتث *bahri mujtaththth,* var. 3, as in p. 19, l. 18.
30	2	بیت *bait,*	بحر رمل *bahri ramal,* var. 2, irregular.
			Fāʼilātun Fāʼilātun Fāʼilātun Fāʼilāt.
			or Fāʼilātun ,, ,, Faʼlun.
,,	9	قطعه *kit'a,*	بحر متقارب *bahri mutakārib,* as heretofore.
,,	15	بیت *bait,*	بحر مضارع *bahri muzāriʼ,* var. 4, same as p. 19, l. 1.
,,	18	بیت *bait,*	بحر هزج *bahri hazaj,* var. 10, as in p. 27, l. 1.
			Mafāʼīlun Mafāʼīlun Faʼūlun.
31	5	قطعه *kit'a,*	بحر خفيف *bahri khafif,* as heretofore.
,,	9	بیت *bait,*	بحر هزج *bahri hazaj,* var. 15, as before.
,,	11	بیت *bait,*	بحر هزج *bahri hazaj,* same as last.
,,	14	قطعه *kit'a,*	بحر مجتث *bahri mujtaththth,* var. 5, as formerly.
,,	19	قطعه *kit'a,*	بحر مجتث *bahri mujtaththth,* var. 3, as formerly.
32	2	قطعه *kit'a,*	بحر هزج *bahri hazaj,* var. 10, as in p. 27, l. 1.
,,	7	قطعه *kit'a,*	بحر هزج *bahri hazaj,* same as last.
,,	12	بیت *bait,*	بحر مضارع *bahri muzāriʼ,* var. 4, as in p. 19, l. 1.
,,	19	قطعه *kit'a,*	بحر مجتث *bahri mujtaththth,* var. 5, as formerly.

PAGE	LINE		
22	14	قطعه *kit'a,*	بحر مجتث *bahri mujtathth,* var. 3, same as p. 19, l. 18.
			Mafādīlun Fādilātun Mafādilun Fādilāt.
,,	17	قطعه *kit'a,*	بحر خفيف *bahri khafif,* var. 3 and 4, as in p. 17, l. 17.
23	3	بيت *bait,*	بحر رباعي *bahri rubā'ī,* Class II. No. 6.
,,	8	نظم *nazm,*	بحر مجتث *bahri mujtathth,* var. 3, same as p. 19, l. 18.
,,	17	مثنوي *mathnavī,*	بحر متقارب *bahri mutakārib,* v. 2, as before.
24	3	مثنوي *mathnavī,*	بحر خفيف *bahri khafif,* var. 4, as in p. 13, l. 17.
,,	8	قطعه *kit'a,*	بحر رمل *bahri ramal,* var. 12.
			Fādilātun Fādilātun Fādilāt.
,,	13	بيت *bait,*	بحر رباعي *bahri rubā'ī,* Class II. No. 2.
			Mafdūlu Mafādīlu Māfadīlun Fād.
,,	15	بيت *bait,*	Same metre as the preceding.
,,	20	بيت *bait,*	بحر مجتث *bahri mujtathth,* var. 5.
			Mafādīlun Fādilātun Mafādīlun Fadlun.
25	5	مثنوي *mathnavī,*	بحر متقارب *bahri mutakārib,* var. 1.
,,	10	بيت *bait,*	بحر رمل *bahri ramal,* var. 3, as in p. 21, l. 2.
,,	17	بيت *bait,*	بحر مجتث *bahri mujtathth,* irregular.
			Mafādīlun Fādilātun Mafādilu Fadūlun.
,,	19	بيت *bait,*	بحر خفيف *bahri khafif,* var. 3. *vide* note under p. 00.
,,	21	قطعه *kit'a,*	بحر خفيف *bahri khafif,* var. 2 and 4, as in p. 15, l. 16.*
26	5	بيت *bait,*	بحر متقارب *bahri mutakārib,* var. 1, as in p. 16, l. 17.
,,	12	بيت *bait,*	بحر رمل *bahri ramal,* irregular.
			Fādilātun Fādilātun Mafdūlun Fādilun.
			or Fādīlātun Fādīlātun Fādīlātun Fadlun.
,,	19	رباعي *rubā'ī,*	بحر رباعي *bahri rubā'ī,* Class II. No. 9, as p. 19, l. 14.
			Mafdūlu Mafādīlun Mafādīlun Fād.
27	1	بيت *bait,*	بحر مجتث *bahri mujtathth,* var. 5, as p. 24, l. 20.

* In the first *bait* of this *kit'a* my best MSS. read برلب which the metre requires. The same expression occurs in the *same foot* further on, page 35, line 4, where بر is used, as, برلب درياي نيل which I have no doubt is the correct reading in both passages.

PAGE	LINE		
18	4	قطعه *kit'a,*	بحر خفيف *bahri khafīf,* var. 2 and 4, as p. 15, l. 16.
,,	8	رباعي *rubā'ī,*	بحر رباعي *bahri rubā'ī,* Class II. No. 8.
			Mafdūlu Mafādīlun Mafādīlu Fadal.
,,	18	بيت *bait,*	بحر خفيف *bahri khafīf,* var. 3.
			Fādilātun Mafādilun Fadilun.
19	1	قطعه *kit'a,*	بحر مضارع *bahri muzāri',* var. 4.
			Mafdūlu Fādilātu Mafādīlu Fādilāt.
,,	3	قطعه *kit'a,*	بحر رجز *bahri rajaz,* var. 10.
			Mafādīlun Mafādīlun Mafādīl.
,,	9	بيت *bait,*	بحر هزج *bahri hazaj,* var. 15, same as p. 15, l. 5.
,,	12	بيت *bait,*	بحر خفيف *bahri khafīf,* var. 3, same as p. 18, l. 18.
,,	14	رباعي *rubā'ī,*	بحر رباعي *bahri rubā'ī,* Class II. No. 9.
			Mafdūlu Mafādilun Mafādīlun Fād.
,,	18	قطعه *kit'a,*	بحر مجتث *bahri mujtathth,* var. 3.
			Mafādīlun Fādilātun Mafādīlun Fādilāt.
,,	20	قطعه *kit'a,*	بحر خفيف *bahri khafīf,* var. 2.
			Fādilātun Mafādilun Fādilāt.
20	6	قطعه *kit'a,*	بحر رمل *bāhri ramal,* var. 8, 9, or 10.
			Fādilātun Fādilātun Fādilātun Fadlun.
			or ,, ,, ,, Fadlān.
			or ,, ,, ,, Fadilun.
,,	13	بيت *bait,*	بحر متقارب *bahri mutakārib,* var. 2, same as p. 13, l. 16.
,,	17	منظومه *manzūma*	بحر خفيف *bahri khafīf,* var. 4 and 2, as p. 15, l. 16.
21	2	قطعه *kit'a,*	بحر رمل *bahri ramal,* var. 3.
			Fādilātun Fādilātun Fādilātun Fādilāt.
,,	17	قطعه *kit'a,*	بحر هزج *bahri hazaj,* var. 7.
			Mafdūlu Mafādīlu Mafādīlu Fadūlun.
,,	20	بيت *bait,*	بحر رباعي *bahri rubā'ī,* Class II. No. 1.
			Mafdūlu Mafādilun Mafādīlun Fad.
22	4	قطعه *kit'a,*	بحر متقارب *bahri mutakārib,* var. 1, as previously.

PAGE	LINE		
13	17	بيت *bait,*	بحر خفيف *bahri khafīf,* var. 4.
			Fāďilātun Mafāďilun Faďlun.
14	3	مثنوي *mathnavī,*	بحر متقارب *bahri mutakārib,* var. 2 and 1.
			Faďūlun Faďūlun Faďūlun Faďal.
			or ,, ,, ,, Faďūl.
,,	12	قطعه *kit'a,*	بحر مضارع *bahrī muzārī',* var. 4.
			Mafďūlu Fāďilātu Mafāďīlu Fāďilāt.
15	2	قطعه *kit'a,*	بحر خفيف *bahri khafīf,* var. 4, same as p. 13, l. 17.
,,	5	رباعي *rubā'ī,*	بحر هزج *bahri hazaj,* var. 15.
			Mafďūlu Mafāďilun Faďūlun.
,,	10	قطعه *kit'a,*	بحر رمل *bahri ramal,* var. 4.
			Fāďilātun Fāďilātun Fāďilātun Fāďilāt.
,,	16	قطعه *kit'a,*	بحر خفيف *bahri khafīf,* var. 2 and 4.
			Fāďilātun Mafāďilun Fāďilāt.*
			or ,, ,, Faďlun.
16	4	بيت *bait,*	بحر خفيف *bahri khafīf,* var. 2 and 4, same as last.
,,	9	قطعه *kit'a,*	بحر رمل *bahri ramal,* var. 13 and 12.
			Fāďilātun Fāďilātun Faďilun.
			or ,, ,, Faďilāt.
,,	17	مثنوي *mathnavī,*	بحر متقارب *bahri mutakārib,* var. 1.
			Faďūlun Faďūlun Faďūlun Faďūl.
17	4	بيت *bait,*	بحر خفيف *bahri khafīf,* var. 4, same as p. 13, l. 17.
,,	12	بيت *bait,*	بحر رمل *bahri ramal,* var. 8.
			Fāďilātun Fāďilātun Fāďilātun Fāďilāt.
,,	17	قطعه *kit'a,*	بحر خفيف *bahri khafīf,* var. 3 and 4.
			Fāďilātun Mafāďilun Faďilun.
			or ,, ,, Faďlun.

* The reader will be pleased to remember that the vowels *a*, *i*, and *u*, when unmarked, are understood to be short, except when followed by a double consonant, or by a single consonant at the end of a hemistich; hence it is, in general, superfluous to put the short mark ˘ over them. When, however, a foot happens to have the same vowels, but with different quantities, such as *fāďilāt* and *faďilāt*, the short vowel is marked as well as the long, in order "to make assurance doubly sure."

APPENDIX B.

SHEWING THE VARIOUS METRES OF THE PERSIAN VERSES OCCURRING IN BOOK I. OF THE GULISTĀN.

To PROFESSOR FRANCIS JOHNSON,

Late of the East India College, Herts.

MY DEAR FRIEND,

I here send you a brief sketch of the Persian Metres employed by Shaikh Sa'dī in the First Book of his Gulistān. I feel much pleasure in so doing, as a small return for many acts of kindness I experienced from you "in days o' lang syne," when you used to send me (as our Haileybury friends would express it) "*no end of pupils*" during vacations; not to speak of much valuable aid received from you very recently, in the concocting of certain literary works we wot of.

The Metres in the First Book are not so numerous as one would be apt to expect. Of the fourteen in general use among the Persians, I think there are not more than eight here to be met with; but then each of these has several variations, all of which are detailed in Section VII. of the last edition (1861) of my Persian Grammar, which, of course, I recommend to the learner's careful perusal.

Wishing you all the compliments of the season,

I remain, My dear Sir,

Yours very truly,

D. FORBES.

58, BURTON CRESCENT,
7TH JANUARY, 1863.

PAGE LINE

13 6 بيت *bait*, بحر سريع *bahri sarī'*, variation 1.

Muftadilun Muftadilun Fādilāt.

,, 16 بيت *bait*, بحر متقارب *bahri mutakārib*, var. 2.

Fadūlun Fadūlun Fadūlun Fadal.

human race, defender of the passes of Islām, heir to the kingdom of Solomon, the most just of the monarchs of the time, Muzaffaru 'd dunya wa 'd dīn, Abū Bakr bin Sa'd bin Zangī. May God prolong his days, and give victory to his banners!

Page 144, *line* 14.—*Class* 1.—Kur'ān, Sūra xxviii. verse 77, "The Story."

Do good as God hath done good unto thee.

Page 144, *line* 18.—*Class* 3.

Be bountiful and upbraid not; for the benefit will revert unto thee.

Page 145, *line* 14.—*Class* 4.

Guidance (to others) is afforded by him, but he finds not the way himself.

Page 148, *line* 2.—*Class* 4.

The last of resources (is) the sword.

Page 152, *line* 4.—*Class* 1.—Kur'ān, Sūra xxxvi. verse 60, "Ya Sin."

Did I not enjoin on you, O sons of Adam! Worship not Satan, for that he is your declared foe?

Page 158, *line* 16.—*Class* 4.

And drop upon drop, when blended—a river: and river to river, when united—a sea.

Page 164, *line* 11.—*Class* 1.—Kur'ān, Sūra xii. verses 18 and 83, "Joseph."

He said: Nay, but yourselves have suggested to you an affair. But patience is seemly.

Page 166, *line* 1.—*Class* 1.—Kur'ān, Sūra xxxii. verse 21, "Adoration."

And we will surely cause them to taste a punishment yet nearer at hand, besides the greater punishment; that haply they may return.

Page 166, *line* 19.—*Class* 4.

Every vessel distils what it contains.

Page 170, *line* 10.—*Class* 4.

O thou who lookest into it, ask of God mercy for the author and ask pardon for the owner of it: and seek for thy soul the good thou desirest for her. After that forgiveness for the owner of it.

The book is concluded by the aid of the All-bounteous King.

Page 127, *line* 15.—*Class* 3.

God made them to grow a fair plant.

Page 127, *line* 19.—*Class* 4.

The tender branches indeed when thou hast straightened them remain straight; but it is of no use to thee to attempt to straighten dry wood.

Page 129, *line* 18.—*Class* 3.

Convey what thou art charged with: and if they accept not, there is nothing against thee.

Page 131, *line* 2.—*Class* 3.

Oh my dear boy; thou wilt be asked on the day of the resurrection, What hast thou gained? It will not be said, To whom wert thou related?

Page 136, *line* 5.—*Class* 2.

The death of the poor (is) a rest.

Page 136, *line* 15.—*Class* 2.

The most hostile foe of thine (is) thy soul which (is) between thy sides.

Page 138, *line* 3.—*Class* 4.

I flee unto God for refuge from depressing poverty and from the vicinity of him who loveth not.

Page 138, *line* 3.—*Class* 2.

Poverty is blackness of the face in both worlds.

Page 138, *line* 5.—*Class* 2.

Poverty (is) my glory.

Page 138, *line* 10.—*Class* 4.

Poverty wanteth but little of being a denial of God.

Page 138, *line* 14.—*Class* 1.—Kur'ān, Sūra xxxvii. verse 40, "The Ranks."

A stated banquet shall they have of fruits; and honoured shall they be in the garden of delights.

Page 139, *line* 10.—*Class* 4.

(There is) no monasticism in Islām.

Page 139, *line* 20.—*Class* 4.

Whoever has before him what ripe dates he longs for: that enables him to do without pelting the clusters.

Page 142, *line* 3.—*Class* 1.—Kur'ān, Sūra xix. verse 47, "Mary."

Verily if thou desistest not, I will assuredly stone thee.

Page 142, *line* 21.—*Class* 1.—Kur'ān, Sūra lxv. verse 3, "Divorce."

And for him who putteth his trust in God, He will be all-sufficient.

Page 143, *line* 7.—*Class* 4.

And ladies riding on camels in their litters take no heed to him who is floundering among the sand-hillocks.

Page 143, *line* 12.—*Class* 4.

Aided from God, victorious and triumphant over his enemies, holder of the reins of the

Page 111, *line* 2.—*Class* 4.

I missed the moment of union; and man is ignorant of the value of the delights of life, before troubles (overtake him).

Page 113, *line* 13.—*Class* 4.

Zaid struck Amr; he is a transgressor (in a grammatical sense he is the agent).

Page 113, *line* 17.—*Class* 4.

I am ill-used by a grammarian rushing on me in a rage, like Zaid in a struggle with Amr. At the trailing of the skirt he raiseth not his head; but from him that draggeth down is raising consistent? (grammatically, can the nominative be expected from a power governing the oblique case?)

Page 113, *line* 20.—*Class* 2.

Speak thou to men according to the measure of their understandings.

Page 114, *line* 15.—*Class* 4.

If I die not of grief on the day of bidding adieu, esteem me not in friendship candid.

Page 114, *line* 22.—*Class* 4.

And many a sincere friend hath blamed me for (my) love for her. Oh! he hath never seen her; or else would my excuse be obvious.

Page 115, *line* 3.—*Class* 1.—Kur'ān, Sūra xii. verse 32, "Joseph."

This is he for you, about whom ye blamed me.

Page 115, *line* 15.—*Class* 4.

What passed in mine ear of the story of the secluded spot, had the dusky-coloured doves overheard, they would have cried out with me. Oh assembly of friends! say ye to him that is free (from the pangs of love), Oh would that thou knewest what is in the heart of the afflicted!

Page 116, *line* 10.—*Class* 4.

The blow of a friend is a raisin.

Page 118, *line* 15.—*Class* 2.

The door of repentance shall not be closed against the servants (of God) until the sun arise from its setting-point. I ask pardon of Thee, O God! and I return by repentance unto Thee.

Page 118, *line* 20.*

God Most High hath said, Their faith profited them not when they witnessed our severity.

Page 122, *line* 8.—*Class* 4.

When she saw before her husband *a thing like the flabbiest lip of one keeping a fast*, she says, He has with him a dead (thing). Now a charm is only for the sleeper.

Page 124, *line* 3.—*Class* 4.

Childhood has passed away and hoariness has wrought a change in me. Change of time is a sufficient monitor.

* Although this passage reads like a quotation from the Kur'ān, still I have not been able to discover it anywhere in that somewhat unconnected rhapsody.

Page 85, line 3.—Class 1.—Kur'ān, Sūra x. verse 90, "Jonah."

Until when the drowning overtook him.

Page 85, line 6.—Class 1.—Kur'ān, Sūra xxix. verse 65, "The Spider."

When they embark on shipboard, they call upon God, vowing him sincere worship.

Page 86, line 17.—Class 1.—Kur'ān, Sūra vii. verse 146, "Al Arāf."

Verily an ass amongst men resembles a calf ruddy like gold and lowing.

Page 89, line 9.—Class 4.

Mine ear (is attentive) to the excellence of the songs. Who is this that touches the lute-strings?

Page 93, line 16.—Class 4.

Who will converse with me now that the (yellow) camels are off? To the stranger none but the stranger is a companion.

Page 96, line 19.—Class 4.

And the brother of hatred passes not by a good man but what he vilifies (him) as the worst of liars.

Page 99, line 20.—Class 3.

Without thy gifts we are content with departure.

Page 100, line 7.—Class 4.

The croak of the crow of the desert.

Page 100, line 7.—Class 1.—Kur'ān, Sūra xxxi. verse 18, "Lokman."

Surely the most displeasing of noises is the voice of asses.

Page 100, line 8.—Class 4.

When the preacher Abū Fawāris brays, he has a voice which shakes Istakhar of Persia.

Page 102, line 14.—Class 4.

An apparition of him who by his countenance dispels the gloom, came at night in a vision to accompany me as a guide through the night.

He whom I love came to me in brightness. Then said I to him, Welcome! and facility! and room!

Page 103, line 22.—Class 4.

When thou comest unto me in society to visit me, though thou comest in peace, still thou bringest war.

Page 106, line 11.—Class 3.

O crow of the desert! would there were between me and thee the distance of the tropics.

Page 109, line 7.—Class 3.

The dates ripe, and the keeper not preventing.

Page 109, line 10.—Class 4.

And if a man escape from the evil of his own self,—from the evil of the suspicion of the accuser he will not escape.

Page 110, line 10.—Class 4.

A thirst (is) in my heart (which) the sipping of pure water fails to slake, even though I drank oceans.

Page 61, *line* 20.—*Class* 1.—Kur'ān, Sūra xciv. verse 6, "The Opening."

Verily along with difficulty, ease.

Page 63, *line* 6.—*Class* 2.

O Abū Huraira! visit me seldomer, and you will be liked the more.

Page 64, *line* 8.—*Class* 1.—Kur'ān, Sūra iii. verse 188, "The Family of Imrān."

And preserve us, O our Lord! from the torment of the fire.

Page 65, *line* 15.—*Class* 4.

And branches on which were pomegranate-flowers, as though fire had been hung on the green tree.

Page 65, *line* 20.—*Class* 4.

Men around him were perishing with thirst,
And he, a cup-bearer sees, but gives not to drink.

Page 69, *line* 17.—*Class* 1.—Kur'ān, Sūra xxv. verse 72, "Al Furkān."

When they pass by frivolous sport, they pass by with dignity.

Page 69, *line* 18.—*Class* 4.

When thou seest a sinner, be thou concealing and gentle.
O thou that reprobatest my fault, why dost thou not pass by generously?

Page 71, *line* 20.—*Class* 1.—Kur'ān, Sūra xxxi. verse 14, "Lokman."

But if they importune thee to associate with Me that of which thou hast no knowledge, then obey them not.

Page 76, *line* 15.—*Class* 3.

This quantity will support thee, and what exceeds that, thou must be the bearer thereof.

Page 77, *line* 14.—*Class* 1.—Kur'ān, Sūra vii. verse 29, "Al Arāf."

Eat ye and drink, but commit not excess.

Page 79, *line* 4.—*Class* 4.

Out upon the viands when baseness acquires them! The cauldron is set up, but the dignity is lowered.

Page 81, *line* 8.—*Class* 1.—Kur'ān, Sūra xlii. verse 26, "Counsel."

Should God bestow abundance upon His servants, they might act wantonly on the earth.

Page 81, *line* 9.—*Class* 4.

What then has plunged thee, O deluded one, into danger that thou hast perished? O would that the ant had not assayed to fly!

Page 82, *line* 5.—*Class* 4.

O would that before my death One day I might obtain my wish!
A river dashing against my knee— Then would I not cease to fill my bottle.

Page 83, *line* 16.—*Class* 1.—Kur'ān, Sūra xxiv. verse 26, "Light."

Impure women for impure men.

Page 83, *line* 17.—*Class* 4.

They said, Mortar from lime is not clean.
We replied, We close therewith the chinks of the privy.

Page 38, *line* 2.—*Class* 1.—Kur'ān, Sūra ii. verse 202, "The Cow."

The pride of sin seizeth him.

Page 39, *line* 12.—*Class* 4.

I taught him archery every day; but when his arm waxed strong, he shot me.

Page 43, *line* 14.—*Class* 1.—Kur'ān, Sūra xli. verse 46, "The Made Plain."

He who doeth right, it is for himself; and he who doeth evil, it is against himself.

Page 47, *line* 15.—*Class* 4.

Do thou unto me whatever is worthy of Thee; but do not unto us what we deserve.

Page 49, *line* 3.—*Class* 4.

If I may not be a rider of the beasts, I will work for you as a carrier of the saddle-coverings.

Page 49, *line* 21.—*Class* 4.

Safety (is) in solitude.

Page 51, *line* 8.—*Class* 4.

Thou hast done harm enough, who enumeratest my good qualities.
This is my external appearance: but my inward part thou hast not known.

Page 52, *line* 1.—*Class* 2.

I have with God moments when neither angel near the throne, nor prophet sent, could contain me.

Page 52, *line* 3.—*Class* 3.

The visions of the just (alternate) between effulgence and withdrawment.

Page 52, *line* 6.—*Class* 4.

I gaze on him whom I love without an intervening medium,—
And there befals me a condition in which I lose my way.
He kindles a fire, and afterwards extinguishes it by his sprinkling,
For that reason thou seest me consumed and drowned.

Page 52, *line* 18.—*Class* 1.—Kur'ān, Sūra l. verse 15, "Kāf."

And we are closer to him than his neck-vein.

Page 54, *line* 2.—*Class* 3.

A religious bequest hath no owner.

Page 56, *line* 22.—*Class* 4.

We are roused up at the sound of the songs through their sweetness: but thou art a singer, if thou keepest silence, we find them sweetest. (Some copies read *tatibu*, Thou art sweet.)

Page 59, *line* 10.—*Class* 4.

Certainly I am concealed from the eye of my neighbours;
But God knoweth my secret and my outward conduct.

Page 61, *line* 4.—*Class* 4.

And at the blowing of the fresh breezes over the pasture, the branches of the tamarisk bend, but not the hard rock.

Page 8, line 20.—Class 4.

A garden, the water of whose river was a limpid stream. A grove, the warbling of whose birds was measured cadence.

Page 9, line 10.—Class 4.

The generous man when he has promised, pays.

Page 9, line 15.—Class 4.

The aided from heaven, victorious over his enemies, arm of the conquering dynasty, lamp of the excellent religion, beauty of mankind, glory of Islām, Sa'd son of the greatest Atābek, the proudest king of kings, possessor of the necks of peoples, lord of the kings of Arabs and Persians, sovereign of land and sea, heir of the throne of Solomon, Muzaffaru 'd dunya wa 'd dīn, Abū bakr bin Sa'd bin Zangī; may God Most High perpetuate the prosperity of both, and make every good their final portion!

Page 10, line 7.—Class 4.

Shelter of the poor, refuge of strangers, patron of the learned, friend of the pious, succour of Islām and Mussalmans, pillar of kings and sultans, Abū bakr bin Abi nasr, may God lengthen his life, and make glorious his dignity, and expand his heart and double his reward!

Page 11, line 21.—Class 4.

Make preparation for going out before entering.

Page 13, line 8.—Class 4.

When a man despairs, his tongue grows long: as a cat vanquished rushes at the dog.

Page 13, line 12.—Class 1.—Kur'ān, Sūra iii. verse 128, "The Family of Imrān."

And who master their anger, and forgive others. And God loveth the doers of good.

Page 14, line 20.—Class 3.

The sheep is clean, and the elephant carrion.

Page 14, line 21.—Class 4.

The least of the mountains of the earth is Sinai; but with God it is truly the greatest in dignity and rank.

Page 18, line 2.—Class 2.

None is born but what is born with a disposition to Islām: afterwards his parents make him a Jew, or a Christian or a Magian.

Page 18, line 15.—Class 4.

Thou hast been fed with our milk, and hast grown up amongst us; who then informed thee that thou art the son of a wolf?

When the disposition is a disposition to evil, the instruction of the teacher is of no avail.

Page 26, line 14.—Class 4.

When the armed warrior is well fed he will attack with ardour; whilst the empty-bellied will be ardent in flight.

Page 29, line 22.—Class 4.

Up! be not grieved, O brother of affliction!
For the Merciful One hath secret favours (in store).

APPENDIX A.

BEING A LITERAL TRANSLATION OF ALL THE ARABIC PASSAGES OCCURRING IN THE GULISTĀN.

[THE CLASSES HERE REFERRED TO ARE THOSE MENTIONED AT THE END OF THE PREFACE].

Page 2, line 6.—Class 1.—Kur'ān, *Sūra* xxxiv. verse 12, "Saba."

Work, O family of David! with thanksgiving. But few of my servants are the thankful.

Page 3, line 11.—Class 4.

Intercessor obeyed,—generous prophet,—comely,—portly,—smiling,—marked with the prophetic seal.

Page 3, line 16.—Class 4.

He attained elevation by his perfection. He unveiled the darkness by his beauty.
Fair are all his qualities— Invoke ye blessings on him and on his family.

Page 3, line 20.—Class 2.

O My angels! verily I am ashamed by reason of My servant, and he hath no Lord beside me. Therefore have I pardoned him.

Page 4, line 3.—Class 3.

We have not worshipped Thee as Thou oughtest to be worshipped.

Page 4, line 4.—Class 3.

We have not known Thee as Thou deservest to be known.

Page 4, line 21.—Class 4.

The shadow of God on His earth: the Lord of the earth be satisfied with him!

Page 5, line 2.—Class 3.

Men follow the religion of their kings.

Page 5, line 10.—Class 3.

O God! confer happiness on the Mussulmans by the length of his life, and double the reward of his goodness and actions fair, and exalt the rank of his friends and governors, and hurl destruction on his foes and haters, according to what is written in the verses of the Kur'ān. O God! give security to his country and protect his son:

The world is happy by him; may his happiness endure! And may the Lord strengthen him with the banners of victory. Thus may grow a stately palm-tree whereof he is the root; for the excellence of a plant of the earth arises from the goodness of the seed.

A يمن *yumn*, felicity, prosperity, good luck, blessing, auspices. *Yaman*, right hand or side; Yaman, Arabia Felix.

A يمين *yamīn*, oath; right hand or side. يمين الملك *yamīnu 'l mulk*, right arm of the kingdom (a style, title, or proper name).

A ينصّران *yunassirāni*, they make a Nazarene, they Christianize (aor. dual of نصّر *nassara*, a root coined from the word نصرانيّ *nasrānīy*, Nazarene). ينصّرانه *yunassirānihi*, they (*i.e.* both parents) make him a Christian.

A ينفع *yanfa*ع*u*, availeth, profiteth (aor. of the rt. نفع). ينفعك *yanfa*ع*uka*, will profit thee, availeth thee.

A يؤجّج *yu*ء*ajjiju*, he kindles (aor. of اجّج *ajjaja*, 2nd form of the rt. اجّ).

P يوز *yūz*, panther, pard, lynx, ounce (by the poets said to have a partiality for cheese).

A يوسف *Yūsuf*, the patriarch Joseph, son of Jacob, remarkable for his beauty. Mention is made of him in several passages of the Kur'ān, but especially in the chapter which bears his name.

P يوسفي *yūsufī*, Joseph-like, comely as Joseph.

A يوضح *yūzahu*, will be made evident, or is rendered clear (aor. pass. of اوضح *awzaha*, 4th form of the verb وضح).

A يولد *yūladu*, he is born (aor. pass. of the root ولد *walada*).

A يوم *yaum*, day. يوم القيامة *yaumu 'l kiyāmat*, the day of resurrection.

A يومًا *yauman*, (acc. of يوم *yaum*), one day, any day, some day; (adverbially) once; ever.

A يونان *Yūnān*, Ionia; the ancient Greeks until subjugated by Rome; after which the Greek nation is called by Oriental writers Rūmī.

A يونس *Yūnas*, the Prophet Jonah, of whom repeated mention is made in the Kur'ān. One of its chapters bears his name.

A يهتدي *yahtadī*, he is guided aright, he finds the right way (aor. of اهتدي *ihtada'*, 8th form of the root هدي *hada'*, defective vb.).

A يهدّ *yahuddu*, he (or it) shakes to the ground, or demolishes (aor. of the verb هدّ *hadda*).

A يهدي *yuhda'*, is directed (pass. aor. of the verb هدي *hada'*, he guided).

A يهدي به و هو لا يهتدي *yuhda' bihi wahwa lā yahtadī*, (mankind) is guided by him, but he does not find the right way himself. If it is read *yahdī bihi*, it will signify "he guides (others) by it;" that is, by the torch.

A يهوّدان *yuhauwidāni*, they make a Jew, they judaize (aor. du. of هوّد *hauwada*, 2nd form of the verb هاد *hāda*, concave و *wāw*). يهوّدانه *yuhauwidānihi*, they make him a Jew.

A يهوديّ *yahūdīy*, Jew, Jewish, Judaical.

A يئس *ya*ء*isa*, he despaired (when used in a general sense and without reference to any specific time, the preterite may frequently be translated by the present), he despaireth.

PRINTED BY STEPHEN AUSTIN, HERTFORD.

الكلب يصول على الكلب *yasūlu ʿalā' l kalbi*, will rush upon the dog.

A يطر *yaṭir* (gezmate of يطير *yaṭīru*, aor. of the verb طار *ṭāra*, he fled, he flew, concave ي).

A يطفي *yuṭfiʾu*, he extinguishes or quenches (aor. of اطفا *aṭfaʾa*, 4th form of the rt. طفي).

A يعلم *yaʿlamu*, he knoweth or shall know (aor. of the verb علم).

A يعني *yaʿnī*, he means; it signifies (aor. of the rt. عني); hence, videlicet, that is to say, to wit.

A يغلق *yughlaku*, will be shut (aor. pass. of the rt. غلق).

P يغما *yaghmā*, prey, booty, spoil, plunder; name of a city in Turkistān, celebrated for the beauty of its inhabitants.

P يغمائي *yaghmāʾī*, native of the city of Yaghmā.

A يغني *yughni*, enables to do without and to dispense with; renders independent or rich (aor. of اغني *aghnaʾ*, 4th form of the rt. غني).

يغنيه ذلك عن *yughnīhi zālika ʿan*, that will enable him to dispense with.

A يفتري *yaftarī*, he invents a lie, charges falsely (aor. of افتري *iftaraʾ*, 8th form of the rt. فري).

A يقال *yukālu*, is said, will be said (aor. pass. of the rt. قال, concave و *wāw*).

A يقبلوا *yakbilū*, they accept (gezmate of يقبلون *yakbilūna*, aor. of the rt. قبل).

A يقين *yakīn*, certain, sure, true.

P يك *yak*, one; an ace. سه يك *sih yak*, three aces.

A يك *yaku* (a contraction of يكن *yakun*, gezmated aorist of the rt. كان), as لم يك ينفعهم *lam yaku yanfaʿuhum*, it availed them not.

A يكاد *yakādu*, it wants but little; sometimes it is pleonastic, as in the phrase لا يكاد يسيغه *lā yakādu yusīghuhu*, (he) does not allay (or quench) it.

P يكان يكان *yakān yakān*, one by one.

P يكبار *yak bār*, one time, once, one day, some day.

P يك باره *yak bāra*, wholly, entirely.

P يكتاش *yaktāsh*, name of a celebrated athlete.

P يكدل *yak-dil*, single-hearted, faithful, sincere.

P يكدم *yak dam*, one instant, one moment.

P يكدم كه *yak dam ki*, the moment that.

P يكديگر *yak-dīgar* (or يكدگر *yak-digar*), one another.

P يكزبان *yak-zabān*, of one tongue, speaking the same thing, univocal, unanimous.

P يكسان *yak-sān*, same, ditto, alike, equal.

A يكسب *yaksibu*, gains, acquires (aor. of the root كسب).

P يكسو *yak sū*, one side, aside. يكسو نهادن *yak sū nihādan*, to lay aside.

A يكون *yakūnu*, becomes (aor. of the rt. كان *kāna*, concave و *wāw*, governing the accus.).

P يكي *yakī*, unity, oneness. *Yake*, one, a single one, any one, a certain one, an individual; the one. يكي روز *yake roz*, one day, some day.

P يگانه *yagāna* (originally يك گانه *yak gāna*), one, sole, single; unrivalled, unequalled; phœnix.

A يلتفتن *yaltafitna*, they pay attention, they give heed (aor. fem. 8th form of the rt. لفت).

A يلحق *yalhaku*, adheres to, reaches, overtakes (aor. of the verb لحق). يلحقني *yalhakunī*, adheres to me.

A يلمز *yalmizu*, defames, calumniates, accuses, reproaches (aor. of the rt. لمز).

A يماني *yamānī*, produced in Yaman.

A يمجسانه *yumajjisāni*, they make a Magian, they heathenize (aor. du. of مجس *majjasa*, a root coined from the word مجوس *majūs*, Magi, fire-worshipper). يمجسانه *yumajjisānihi*, they (both) make him a heathen.

A يمر *yamurru*, he passes by (aor. of the vb. مر).

A يملك *yamliku*, he possesses, he owns (aor. of the rt ملك). *Yumlaku*, he is possessed or owned (aor. pass. of the same verb).

A يا من *yā man*, O thou who!

A يانع *yāniʿ*, ripe, mature. التمر يانع *at tamr yāniʿ*, the dates ripe.

P ياوري *yāvarī*, aid. ياوري كردن *yāvarī kardan*, to befriend, help, aid, assist.

A يبطش *yabtushu*, he waxes strong, becomes violent (aor. of the rt. بطش). يبطش بالفرار *yabtushu bi'l firār*, he will be valiant in flight.

A يتخاشن *yatakhāshanu*, he is rough (morally or physically), aor. of تخاشن *takhāshana*, 6th form of the rt. خشن.

A يترشح *yatarashshahu*, exudes or exudates (aor. of ترشح *tarashshaha*, 5th form of the rt. رشح).

A يتلاطف *yatalātafu*, he is smooth; he becomes courteous, gentle, and gracious (aor. of تلاطف *talātafa*, 6th form of the rt. لطف).

A يتوكّل *yatawakkalu*, trusts, relies, confides (aor. of توكل *tawakkala*, 5th form of the rt. وكل).

A يتيم *yatīm*, orphan, pupil, ward; unique, rare, incomparable. درّ يتيم *durri yatīm*, a rare pearl.

A يجلو *yajlū*, he makes clear; (it) becomes clear (aor. of the rt. جلا defective و *wāw*).

A يحبّ *yuhibbu*, he loves or befriends (aor. of احبّ *ahabba*, 4th form of the rt. حبّ).

A يحدّث *yuhaddithu*, converses, discourses (aor. of حدّث *haddatha*, 2nd form of the rt. حدث). يحدّثني *yuhaddithunī*, he will converse with me, he discourses with me.

A يحمل *yahmilu*, bears, carries (aor. of the rt. حمل). يحملك *yahmiluka*, (it) will support thee.

A يحيٰي *Yahya'*, John, St. John the Baptist.

P يخ *yakh*, ice.

P يخ بسته *yakh-basta*, ice-bound, frozen.

A يد *yad*, the hand. يد سفلٰي *yadi sufla'*, the lower or inferior hand, the hand that receives. يد عليا *yadi ʿulya'*, the upper or superior hand, the hand that gives.

A يدين *yadaini* (obl. of يدان *yadāni*, dual of يد *yad*), both hands. بين يديه *baina yadaihi*, between his hands, meaning, in his presence or before his face.

A ير *yara*, he sees (gezmate of يرٰي *yara'*, aor. of the rt. رأي *ra'a'*). الم يرها يوما *a lam yarahā yauman*, ah! he has not seen her any day.

A يرافق *yurāfiku*, he travels in company with, he accompanies; he helps, he affords aid (aor. of رافق *rāfaka*, 3rd form of the rt. رفق). يرافقني *yurāfikunī*, accompanies me.

A يرجعون *yarjaʿūna*, they return or will return (aor. of the rt. رجع).

A يرفع *yarfaʿu*, (he) raises (aor. of the rt. رفع). ليس يرفع *laisa yarfaʿu*, he raises not.

A يرٰي *yara'*, (a contraction of يرأي *yar'a'*, aor. of the rt. رأي *ra'a'*), he sees, he looks on.

A يزول *yazūlu*, departs, declines, decays (aor. of the rt. زال *zāla*, concave و *wāw*).

A يستقيم *yastakīmu*, is correct, right, proper, just, consistent, or equitable; stands, remains (aor. of استقام *istakāma*, 10th form of the rt. قام, concave و *wāw*).

A يسرا *yusran* (acc. governed by the particle انّ *inna*), ease, facility.

A يسع *yasaʿu*, is large, ample; holds, contains; is able or equal to (aor. of the root وسع). يسعني *yasaʿunī*, equals me; can hold me.

A يسقي *yaskī*, he presents liquor (aor. of the verb سقٰي *saka'*, a defective verb).

A يسلم *yaslamu*, he is safe, he escapes (aor. of the rt. سلم). ليس يسلم *laisa yaslamu*, he is not safe.

A يسيغ *yusīghu*, allows to flow gently down the throat; hence, allays, quenches (aor. of اساغ *asāgha*, 4th form of the verb ساغ, concave و). يسيغه *yusīghuhu*, quenches it.

A يصول *yasūlu*, attacks, makes an assault (aor. of the verb صال *sāla*, concave و *wāw*). يصول بطشا *yasūlu batshan*, will attack furiously.

هوا و هوس *hawā wa hawas*, concupiscence, lust, sensuality, sensual indulgence.

A P هوا پرست *hawā-parast*, sensualist.

A P هوا پرستي *hawā-paraste*, a sensualist.

A هوادج *hawādij* (pl. of هودج *haudaj*), camel-litters. في هوادجها *fī hawādijahā*, in their litters.

A P هوايش *hawāyash*, the air of it, its climate.

A هوائي *hawā·e*, a new conceit, a fresh whim.

P هور *hor*, the sun.

A هوس *hawas*, desire, lust, concupiscence.

A P هوس بازي *hawas-bāze*, a voluptuary.

A هوسي *hawase*, a whim, a desire, a lust, a sensual scheme, some new caprice.

P هوش *hosh*, understanding, sense, judgment, prudence, intelligence; shrewdness. هوش داشتن *hosh dāshtan*, to heed, mind, pay attention, be careful.

P هوشمند *hoshmand*, intelligent, sensible, sagacious; cautious, wary.

P هوشمندي *hoshmandī*, intelligence, sagacity.

P هوشيار *hosh-yār*, sensible, endued with a sound understanding.

A هول *haul*, terror, dread; horrible.

A P هولناك *haulnāk*, terrible, dreadful; dangerous, perilous.

P هويدا *huwaidā*, clear, evident, conspicuous.

A هيأة *hai·at*, face, aspect, appearance; exterior form, guise.

A هيبة *haibat*, fear; respect, reverence, awe; awfulness, gravity, majesty, dignity.

P هيچ *hech*, at all, anything, aught, some, any.

P هيچت *hechat*, any to thee.

P هيچكس *hech kas*, a person of nothing worth, nonentity of a person.

P A هيچ وقتي *hech wakte*, at any time, ever.

P هيچ يكت *hech yak*, anyone.

P هيزم *hezum*, wood, timber, stick, firewood.

P هيزم كش *hezum-kash*, a carrier of faggots for fuel; breedbate, mischief-maker.

A هيكل *haikal*, figure, image, stature, shape.

A هيكلي *haikale*, a figure; such a form!

A هيولاني *haiyūlānīy*, material.

A هيهات *haihāt*, begone! away! beware!

ي

A ي *ī*, me, my (affix. pron. added to nouns).

P يا *yā*, or, either.

A يا *yā*, O! (governs the nom. or accus.)

P ياب *yāb*, find (imperat. of يافتن *yāftan*); (in comp.) finding, obtaining.

A يا بنيّ *yā bunaiya'*, O my darling boy!

P ياد *yād*, memory, remembrance, recollection. ياد آمدن *yād āmadan*, to come into memory, to recur to one's recollection. ياد آوردن *yād āvardan*, to call to remembrance. ياد داشتن *yād dāshtan*, to remember, recollect.

P يار *yār* (pl. ياران *yārān*), helper, ally; associate, companion, comrade; lover (occurring in certain words such as شهريار *shahr-yār*, هوشيار *hosh-yār*, and a few others).

P يارا *yārā*, power; boldness, courage. ياراي گفتار *yārāyi-guftār*, boldness of speech, daring to talk.

A يا ربّ *yā rabb*, O Lord!

P ياري *yārī*, friendship; aid, help, assistance; fellowship, companionship. *Yāre*, a friend; a lover; a fresh lover, a new lover.

A يأس *ya·s*, despair.

P ياسمن *yāsmin*, jasmine.

P ياسمن بو *yāsmin-bū*, sweet-scented as the jasmine. ياسمن بوئي *yāsmin-bū·ī*, (thou) art as sweet as the jasmine.

P يافتن *yāftan*, to find, obtain, gain, get, attain, experience.

P يافتي *yāfte*, he had found or obtained.

P يافه دراي *yāfa-darāī*, idle talker.

A يا للعجب *yā li 'l ʿajab*, wonderful! strange!

A يا ليت *yā laita*, Oh I wish! Oh would that!

A يا معشر الخلان *yā maʿsharu 'l khullān*, O assembly of friends! O friendly circle!

A هما *humā* (or *himā*), both of them (masc.).

P همان *hamān*, always, all the same, thus, exactly so, same, self-same.

P همانا *hamānā*, certainly, assuredly; again, as before; alike; immediately. همانا كه *hamānā ki*, at the same time that, even supposing that; although.

P همان به *hamān-bih*, always better.

P همايون *humāyūn*, august, royal, imperial; fortunate, happy.

A همّت *himmat*, resolution, spirit, magnanimity, courage, largeness of soul; mind, attention, endeavour, care, thought; auspices, favour, grace, blessing. A P همّت خواستن *himmat khwāstan*, to ask a blessing.

P همچنان *hamchunān*, all the while, still, yet, in that manner, thus, in like manner, in the same manner.

P همچنين *hamchunīn*, in this manner; likewise.

P همچو *hamchū*, like, such as, even as, all the same as.

P همخوابه *ham-khwāba*, bed-fellow, spouse.

P همدان *Hamadān*, name of a town of Persia, the province of Irāki Ajami.

P هم درد *hām-dard*, fellow-sufferer, sympathetic.

P هم دردي *ham-darde*, a fellow-sufferer.

P همدم *ham-dam*, (breathing together) intimate companion or friend.

P هم دوان *ham-dawān*, running together.

P همراه *ham-rāh*, fellow-traveller; along with, in company with.

P همره *ham-rah*, fellow-traveller.

P همسايه *ham-sāya*, (same shade) neighbour. همسايهٔ درويش *ham-sāya-e darwesh*, a poor neighbour.

P همسر *ham-sar*, (same head), equal, associate; spouse.

P A همعنان *ham-ʿinān*, (with equal reins), rider side by side; companion, friend.

P همقدم *ham-kadam* (fellow-stepping), companion.

P A هم قفس *ham-kafas*, cage-fellow.

P همكن *ham-kun* (pl. همكنان *ham-kunān*), fellow-labourer, fellow-worker, companion.

P همگنان *hamginān*, all; a company; equals.

P همنشين *ham-nishīn* (or همنشست *ham-nishast*) one who sits with another, companion.

P همه *hama*, all, every one, the whole, everything.

P همه جا *hama jā*, everywhere, all places. همه جا است *hama jā ast*, is everywhere.

P همه را *hama rā*, to all.

P همي *hamī*, a redundant particle prefixed to Persian tenses, especially to the present and imperfect.

P هميدارم *hamī dāram*, I have.

P هميدون *hamīdūn*, now; always; in this manner.

P هميشه *hamesha*, always, invariably.

P همين *hamīn*, only; merely this (or these); the same, neither more nor less; in the same manner.

A P هند *Hind*, India.

P هندو *hindū*, a Hindoo.

P هندوستان *Hindūstān*, the country of the Hindū people, Hindostan.

P هندوئي *hindū-e*, a certain Hindoo.

P هندي *Hindī*, Indian.

P هنر *hunar*, skill, science, ingenuity, art, tact, knack; virtue, merit, excellence, accomplishments.

P هنرمند *hunarmand* (or هنرور *hunarwar*), skilful, scientific.

P هنر نماي *hunar-numāi*, merit-displaying.

P هنروري *hunarwarī*, eminence in art, skill, or science.

P هنري *hunare*, a single merit, a solitary virtue or excellence.

P هنگام *hangām*, time, hour, season, moment.

P هنگفت *hanguft*, thick, dense, coarse, stout; cloth of a firm texture.

A هنود *hunūd* (pl. of هند *hind*), Indians.

P هنوز *hanoz*, yet, still, hitherto.

A هنيء *haniʾ*, agreeable, wholesome, pleasant, light, easy of digestion.

A هو *huwa*, he; He is (a name of God).

A هواء *hawāʾ*, air, atmosphere, the space between heaven and earth; anything empty. A P هوا پختن *hawā pukhtan*, to concoct a vain fancy.

doubtless, undoubtedly, assuredly, positively; by all means, at all events.

P هر بار *har bār*, every time, each time.

P هرجا كه *har jā ki*, every place that, wherever.

P هرچند *harchand*, although.

P هرچه *harchi*, all that, every thing that, what.

P هر دم *har dam*, each moment, every instant.

P هر دو *har du*, both. بهر دو دست *ba har du dast*, with both the two hands.

P هر روز *har roz*, every day, daily.

P هرزه گو *harza-gū*, babbler, idle talker.

P هرزه گوئي *harza-gūe*, a prater, a chatterbox

P هر سو *har sū*, on all sides, everywhere.

P هر شب *har shab*, every night.

P هر كجا *har kujā*, everywhere; wheresoever, wherever.

P هر كرا *har kirā*, whomsoever, to whomsoever.

P هركه *har ki*, whosoever.

P هرگاه *har gāh*, every time, whenever. هرگاه كه *har gāh ki*, every time that, whensoever.

P هرگز *hargiz*, ever, at any time.

P هرگه *har gah*, every time, whenever.

P هرگه كه *har gah ki*, every time, that, whensoever.

P هرمز *Harmuz*, son of Noshīravān, surnamed Tājdār, the Crown wearer, from his habit of appearing at all times with the crown on his head, while his predecessors assumed that mark of royalty only when administering justice, or on special occasions. He was at first a mild prince, but before his fall became cruel and vindictive.

A هريرة *hurairat* (dim. of هرة *hirrat*), a little cat, a kitten.

P هر يكي *har yake*, every single one, each one.

P هزار *hazār*, thousand.

P هزار بار *hazār bār*, a thousand times.

P هزار پا *hazār-pā*, millepede, scolopendra.

P هزار دانه *hazār dāna*, a thousand beads.

P هزار دوست *hazār-dost*, having a thousand admirers.

A هزبر *hizbar* (P pl. هزبران *hizbarān*), lion.

A هزل *hazl*, jest.

P هست *hast*, is.

P هستم *hastam*, I am; I was.

P هستند *hastand*, they are.

P هستي *hastī*, existence, entity; wealth, riches, property, possessions.

P هش *hush*, intelligence. هش داشتن *hush dāshtan*, to have a care, to mind, take heed.

P هشت *hasht*, eight.

P هشتم *hashtum*, eighth.

P هشتن *hishtan*, to leave, quit.

P هشدار *hush dār*, be careful! have your wits about you!

P هشيار *hush-yār*, shrewd, sensible, intelligent, rational.

P هفت *haft*, seven.

P هفتاد *haftād*, seventy.

P هفت رنگ *haft-rang*, seven-coloured.

P هفتگانه *haftgāna*, in sevens; seven.

P هفتم *haftum*, seventh.

P هفته *hafta*, week, seven days.

A هل *hal*, perhaps? does there? is there?

A هلاك *halāk*, perishing, ruin; destruction; slaughter, death. A P هلاك شدن *halāk shudan*, to be lost, to perish. هلاكت *halākat*, thy destruction.

A هلال *hilāl*, name of a tribe. بني هلال *banī hilāl*, sons of Hilāl.

A هلكت *halaka*, (he) perished.

A هلكت *halakta*, thou hast perished.

P هليدن *hilīdan*, to neglect, abandon, let alone, dismiss. فرو هليدن *furo hilīdan*, to drive down, expel.

P هم *ham*, also, too, even, likewise; moreover; together.

A هم *hum* (or *him*), they, them (masc.).

A هم *hamm*, grief, care, solicitude.

P هما *humā* (or هماي *humāī*), phœnix, bird of happy omen, which never touches the ground; it is imagined that whoever is overshadowed by it becomes a king.

A وكيل *wakīl,* set over; holder of a charge; president, commissioner, trustee; attorney.

P وگرنه *wagarna,* and if not, otherwise.

A و لا *wa lā,* and not, neither.

A ولاة *wulāt* (pl. of والي *wālī*), governors, presidents, prefects.

A ولادة *wilādat,* birth, procreation.

A ولاية *wilāyat,* country, territory; a foreign country; Europe (so called in India).

A ولد *walad,* son. ولده *waladahu,* (acc.) his son.

A ولع *walaʿ,* eager desire.

A و لنذيقنّهم *wa la nuzīkannahum,* and verily we will make them taste (emphatic aorist of اذاق *azāka,* 4th form of the root ذاق *zāka,* concave و *wāw,* with the pron. هم *hum,* them).

A و لو *wa lau,* and if, and though.

A و لو انّ *wa lau inna,* and if in truth.

A ولوج *wulūj,* ingress, entrance.

P ولي *wale,* but, however.

A ولي *walīy,* holy man, saint.

A و ليس *wa laisa,* and there is not; and not.

A ولي عهد *walī ʿahd,* heir-apparent.

P وليك *wa lek,* but.

P وليكن *wa lekin,* but, however.

A P ولي نعمت *walī niʿmat,* benefactor.

A و ما *wa mā,* and whatever is.

A و من يتوكّل علي الله فهو حسبه *wa man yatawakkal ʿala' 'llāhi fahwa hasbuhu,* and whoso trusteth in God, (He) is sufficient for him.

A و نحن *wa nahnu,* and we.

A و نصر اعلامه *wa nasara aʿlāmahu,* and aid his banners!

A وه *wuh,* ah! alas!

A وهّاب *wahhāb,* great and bounteous giver. الوهّاب *al wahhāb,* the Giver, *i.e.* God.

A و هل *wa hal,* and how?

A وهم *wahm,* surmise, suspicion, apprehension; fear, anxiety; mind, imagination.

A و هو *wahuwa* (to be pronounced *wahwa*), and he.

P وي *vai,* he, him; of him, his; her. از وي *az vai,* from him.

P وي را *vai rā,* to him; him; his.

P ويران *werān,* desolate, waste, depopulated.

P وين *wīn* (for و اين *wa īn*), and this.

ه

A ه *hu* (and sometimes *hi*), him, it; of him; his; its (an affixed pronoun).

A ها *hā,* her; them, their (affixed pronoun).

A هادي *hādī,* guide, leader, director. هاديا *hādiyan,* (acc.)

A هارون الرشيد *Hārūn arrashīd,* Hārūn the Guide (or Guided aright), the fifth Caliph of the house of Abbās; he began his brilliant reign A.H. 170, and died at Tūs, A.H. 193.

A هامان *Hāmān,* name of the favourite of Ahasuerus, and the enemy of the Jews; he is represented in the Kur'ān as vizier to Pharaoh.

A هان *hān,* have a care! let it not be!

A هائل *hāʾil,* terrible, horrible, dreadful.

A هبوب *hubūb,* furious blowing of the wind, gale, fresh or smart breeze.

A هجرة *hijrat,* the flight of Muhammad from Mecca to Madīna which occurred on the 16th of July, A.D. 622, and in the reign of the caliph Omar was ordered to be considered as the Muhammadan æra.

A هدف *hadaf,* butt or mark for archers, target.

A هدي *hady,* cattle carried to Mecca to be sacrificed.

A هديّة *hadīyat,* offering, gift, present (especially one offered to superiors).

A هٰذا *hāzā,* this. هٰذا المقدار *hāzā 'l mikdār,* this quantity.

P هر *har,* every, all, each.

P هراس *hirās,* terror, fear, dread.

P هراسيدن *hirāsīdan,* to fear, stand in awe, be in dread; to terrify.

P هران *har ān,* every.

P هرانكه *har ān ki,* every one who, whosoever.

P هر آينه *har āyina* (or هر آئينه *har āʾīna*),

A وحشة *wahshat*, fear, dread, horror, sadness, gloom, dumps; dreariness, dismalness; ferocity, savageness, fierceness; asperity, aversion.

A وحل *wahal*, mire, black adhesive clay.

A وحيد *wahīd*, single, separated, detached, apart.

A وداد *widād*, love, affection. في ودادها *fī widādihā*, for (my) love to her.

A وداع *widāʿ*, farewell, adieu, good bye.

P ور *war*, if; and if; even if; although; since.

A وراء *warāʾ*, beyond, without, besides, except.

A ورد *ward*, rose; leaf or petal of a flower.

P ورزيدن *warzīdan*, to practice, cultivate, perform.

P ورش *warash* (for و اگر اش *wa agar ash*), and if it.

A ورطة *wartat*, labyrinth, maze; precipice, or any position which occasions embarrassment.

A ورق *wurk* (pl. of ورقاء *warkāʾ*), brown, dusky-coloured (pigeons). *Warak*, leaf (of a tree or paper).

A ورقي *warake*, one leaf, a single leaf.

P ورنه *warna* (for و اگر نه *wa agar na*), and if not, otherwise.

A وري *wara'*, men, mortals.

P وز *waz* (for و از *wa az*), and from.

A وزراء *wuzarāʾ* (pl. of وزير *wazīr*), viziers, ministers of state.

A وزن *wazn*, weight.

A وزير *wazīr*, minister of state, vizier.

A وزيري *wazīrī*, rank of vizier, premiership.

A وسعة *wusʿat*, largeness, amplitude, space.

P وسمه *wasma*, leaves of woad, or the indigo plant used in dyeing.

A وسيلة *wasīlat*, means, medium, intervention; whatever wins or conciliates the favour of a prince or great man (as a gift or merit).

A وسيم *wasīm*, marked between the shoulders by a hairy wen of the size of a pigeon's egg, as all the prophets had been,—Muhammad is believed *to* have been the last *so* distinguished; beautiful.

A وصال *wisāl*, meeting, conjunction, interview, enjoyment of any beloved object.

A وصف *wasf*, description, praise.

A وصل *wasl*, union; enjoyment of the society of friends.

A وصية *wasīyat*, will, testament, commandment, charge.

A وظيفة *wazīfat*, allowance of provisions, stipend.

A P وظيفه خور *wazīfa-khwur*, pensioner.

A وعد *waʿada*, he promised.

A وعدة *waʿdat*, promise, agreement, engagement; putting off with a promise. A P وعده دادن *waʿda dādan*, to give a promise; to put off with a promise.

A وعظ *waʿz*, admonition, exhortation, sermon, homily.

A وفاء *wafāʾ*, performance of promises, payment, fulfilment; fidelity, good faith. A P وفا كردن *wafā kardan*, to pay, repay, fulfil.

A وفاة *wafāt*, decease, death, demise. A P وفات يافتن *wafāt yāftan*, to die.

A P وفادار *wafā-dār*, keeper of good faith.

A P وفاداري *wafā-dārī*, keeping of good faith.

A وفائي *wafāʾe*, good faith.

A وفق *wafk*, congruity, proportion. P A بر وفق *bar wafk*, in accordance, in conformity, agreeably to.

A وفي *wafa'*, he paid. اذا وعد وفي *izā waʿada wafa'*, when he has promised, he fulfils.

A وقاحة *wakāhat*, impudence, shamelessness, effrontery, brazenness.

A وقار *wakār*, majesty, dignity, gravity, sedateness.

A وقت *wakt*, time, hour, season, occasion.

A وقتها *wakthā* (P pl. of A وقت *wakt*), times, many times; ever and anon.

A وقتي *wakte*, a certain time or occasion, once upon a time; some day or other; at the *time; at one time*, at another time.

A و قد *wa kad*, and verily.

A وقف *wakf*, religious legacy, charitable bequest. مال وقف *māli wakf*, property so bequeathed.

A وقوف *wukūf*, experience, knowledge, information, inkling, scent. A P وقوف يافتن *wukūf yāftan*, to get knowledge, scent or wind.

P نیکو نام *nekū-nām*, of good repute, having a good name.

P نیکوي *nekuvī*, goodness.

P نیکوئي *nekūʼī*, goodness, kindness.

P نیکي *nekī*, goodness, virtue; good.

P نیل *nīl*, indigo; a blue stroke which they are accustomed to draw upon the house-door of anyone deceased; hence, mourning; the river Nile.

P نیم *nīm*, half.

P نیم خورد *nīm-khwurd*, half-eaten; half-drunk.

P نیم خورده *nīm-khwurda*, half-eaten; half-drunk; leavings.

P نیم روز *nīm-roz*, noon, mid-day; the province of Sīstān.

P نیم سیر *nīm-ser*, half-full.

P نیم شب *nīm-shab*, midnight.

P نینداختي *nayandākhte*, he would not throw, he would not have thrown (rt. انداختن).

P نیندوخت *nayandokht*, (he) gained not, acquired not (rt. اندوختن *andokhtan*).

P نیوشیدن *niyūshīdan*, to listen.

P نئین *naʼīn*, made of reeds; reedy.

و

A P و *wa* (and sometimes in Persian *u*), and; still, yet; for.

P وا *wā*, again, *re* (a prefix).

A و اتوب الیه *wa atūbu ilaihi*, and I turn by repentance unto Him.

A واثق *wāthik*, confiding, confident, assured, positive.

A واجب *wājib*, necessary, due, obligatory, incumbent; expedient, proper.

A واجبي *wājibī* (or بواجبي *bi wājibī*), necessary, expedient, proper, deserved.

A وادي *wādī*, valley, vale, dell, dale; river.

A وارث *wārith* (P pl. وارثان *wārithān*), heir, inheritor.

P واژون *wāzhūn*, inverted, topsy-turvy.

P واژون بخت *wāzhūn-bakht*, unfortunate.

A واسط *Wāsit*, name of a city lying midway between Kūfah and Basrah on the Tigris, built A.H. 83, by Hajjāj bin Yūsuf.

A واصف *wāsif* (P pl. واصفان *wāsifān*), praisers; describers.

A و اطلب *wa 'tlub*, and ask thou.

A واعظ *wāʻiz* (P pl. واعظان *wāʻizān*), preacher.

A وافر *wāfir*, abundant, ample, exuberant, full, plentiful, plenteous.

A واقعة *wākiʻat*, accident, incident, occurrence, event; battle, encounter, conflict; catastrophe, case.

A واقعها *wākiʻhā* (P pl. of واقعة *wākiʻat*), eventualities, events.

A P واقعه دیده *wākiʻa-dīda*, (man) of experience.

A واقف *wākif*, apprized, aware, informed.

P والا *wālā*, high, exalted.

A و الا *wa illā*, and if not, otherwise.

P والاتر *wālātar*, higher.

A و الله *wa 'llāh*, by heaven!

A و آله *wa ālihi*, and (on) his offspring.

P وام *wām*, debt, loan. وام دادن *wām dādan*, to grant a loan, to lend.

P وا ماندن *wā māndan*, to remain behind, to lag.

P وامي *wāme*, a loan.

A و ان *wa in*, and if, although, albeit.

A و انت *wa anta*, and thou.

A و ان جئت *wa in jiʼta*, and though thou camest (or comest).

P وانگاه *w' āngāh*, and then; and then!

A و انما *wā innamā*, and surely, and indeed, and only.

A و انه *wa innahu*, and certainly it (is).

A وجد *wajd*, rapture, ecstacy; fervent love.

A وجود *wujūd*, existence; body, person, individual. P A با وجود *bā wujūd*, notwithstanding.

A وجودي *wujūde*, an existence.

A وجه *wajh*, face; mode, manner, cause, reason; supply, means. وجه كفاف *wajhi kafāf*, sufficiency of provisions.

A وحدة *wahdat*, solitude, singleness, unity.

A وحش *wahsh*, wild beast.

P نهفته *nihufta*, hidden, latent, concealed; secretly.

A نهق *nahaka*, he brayed (3 per. sing. pret.)

P نهنگ *nahang* (by some *nihang*), crocodile, alligator; shark.

A نهي *nahy*, prohibition. A P نهي كردن *nahy kardan*, to forbid, prohibit.

P نهيب *nahīb*, terror, fear.

P ني *nai*, reed, cane; flute, pipe.

A ني *nī*, me (affixed to verbs).

P نيارامد *nayārāmad*, (he) will not rest (root آراميدن *ārāmīdan*).

P نيارامید *nayārāmīd*, he rested not (rt. آراميدن. Obs. the first of the two ا *alifs* has been changed to ي *ye*, after ن *na* by a rule of grammar).

P نيارد *nayārad*, will not bring (rt. آوردن *āvardan*). بر نيارد *bar nayārad*, raiseth not.

P نيازارد *nayāzārad*, he torments not.

P نيازاري *nayāzārī*, thou afflictest not, tormentest not, grievest not (rt. آزاردن *āzārdan*).

P نيازردم *nayāzardam*, I tormented not (here the first ا *alif* of the root آزردن *āzardan* has been changed to ي *ye* after ن *na*).

P نيازمند *niyāzmand*, indigent.

P نيازموده *nayāzmūda*, not experienced.

P نياسايد *nayāsāyad*, is not refreshed (rt. آسودن).

P نياسودي *nayāsūde*, he would not rest.

P نيافت *nayāft*, he found not.

A نياق *niyāk* (pl. of ناقة *nākat*), she-camels. نياقا *niyākan* (acc.)

P نيام *niyām*, sheath, scabbard, case.

P نيامد *nayāmad*, came not (rt. آمدن *āmadan*).

P نياموخت *nayāmokht*, hath not learned (rt. آموختن *āmokhtan*).

P نياوردي *nayāvardī*, thou hast not brought (rt. آوردن *āvardan*).

P نياوري *nayāvarī*, thou bringest not.

P نيايد *nayāyad*, comes not (rt. آمدن *āmadan*).

P نيائي *nayāʾī*, thou comest not (rt. آمدن).

A نية *niyat* (also نيّة *nīyat*), design, purpose, intention; will-worship.

P نيرزد *nayarzad*, is not worth (rt. ارزيدن *arzīdan*. Here the ا *alif* has been changed to ي *ye* after ن *na*).

P نيرو *nīrū*, strength.

P نيز *nīz*, also, likewise, too; even; again.

P نيزه *neza*, spear, lance, javelin.

P نيزه باز *neza-bāz*, spearman, lancer, tilter.

P نيست *nīst*, is not, consists not.

P نيستي *nīstī*, (thou) art not; destitution.

P نيش *nīsh*, sting. نيش زدن *nīsh zadan*, to sting, to strike with the sting.

P نيشكر *nai-shakar*, sugar-cane.

P نيفتاد *nayuftād*, did not fall out, happen, or occur (rt. افتادن *uftādan*).

P نيفشاندي *nayafshāndī*, thou scatteredst not.

P نيفشاني *nayafshānī*, thou scatterest not.

P نيفگني *nayafganī*, thou castest not away.

P نيك *nek* (pl. نيكان *nekān*), good, beautiful; well; very; very well. نيك داشتن *nek dāshtan*, to treat kindly, to do good.

P نيك انجام *nek-anjām*, of happy end.

P نيكبخت *nek-bakht* (pl. نيكبختان *nek-bakhtān*) fortunate, happy.

P نيك بختي *nek-bakhtī*, good fortune.

P نيكخواه *nek-khwāh* (pl. نيكخواهان *nek-khwāhān*) benevolent, well-wisher.

P نيك رفته *nek-rafta* (pl. نيك رفتگان *nek-raftagān*), well-departed; one who, in dying, has left a good name behind him.

P نيك روز *nek-roz*, happy.

P نيك سر انجام *nek-sar-anjām*, ending well; having a happy issue; thoroughly provided, well furnished.

P نيك فرجام *nek-farjām*, of happy end.

P نيك محضر *nek-mahzar*, good-natured, amiable.

P نيك مرد *nek-mard*, good man.

P نيك مردي *nek-mardī*, kindness, goodness, honesty.

P نيك نام *nek-nām*, of good report, fair-famed.

P نيكو *nekū* (pl. نيكوان *nekuwān*) good; well.

P نيك و بد *nek u bad*, good and bad.

P نيكو روش *nekū-ravish*, moral, well-behaved.

voury; sprightly, arch, sparkling, witty; handsome, beautiful.

A نمل *naml*, (fem.) ant; (figur.) whiskers.

P نمودن *namūdan*, to show, point out, display, evince, manifest, discover; to appear.

P نمودي *namūde*, he was in the habit of displaying, he was wont to shew.

P نمونه *namūna*, example, pattern, sample, specimen; exemplar.

P ننگ *nang*, honour, character; shame, disgrace, dishonour.

P ننهي *na nihī*, thou puttest not (rt. نهادن).

P نو *nau*, new, fresh, recent.

A نواحي *nawāhī* (pl. of ناحية *nāhiyat*), environs, parts adjacent.

P نواختن *nawākhtan*, to soothe, to caress, to indulge, or treat with kindness.

A نوادر *nawādir* (pl. of نادرة *nādirat*), rarities, rare things.

A نوال *nawāl*, present, gift, donative.

P نو آورده *nau-āvarda*, fresh-brought.

A نوبة *naubat*, period, time, turn.

P نوجوان *nau-jawān*, one just come to adolescence.

A نوح *Nūh*, the patriarch Noah, called by the Muhammadans شيخ المرسلين *Shaikhu'l mursalīn*, elder of the prophets (those sent).

P نو دميده *nau-damīda*, newly-sprouted (incipient beard).

A نور *nūr*, light.

P نوردن *navardan* (or نورديدن *navardīdan*), to omit, pass by or over, to neglect.

P نو رسيده *nau-rasīda*, newly arrived; new, fresh, recent; germinating.

P نو روز *nau-roz*, New-year's-day, which, in the Persian Calendar, is the day on which the sun enters Aries.

P نو روزي *nau-rozī*, suited to or becoming the festival of New-year's-day, New-year's.

P نوش *nosh*, drink, honey, sweets.

P نوشت *navisht* or *nivisht*, what is written, writing, scripture; written.

P نوشتست *navisht ast*, is written or scribbled.

P نوشتن *navishtan*, to write.

P نوشته *navishta*, written, inscribed; writing.

P نوشدارو *nosh-dārū*, treacle; any antidote to poison; an electuary.

P نوشيدن *noshīdan*, to drink; to take, swallow.

P نوشيروان *noshīravān*, name of a king of Persia (Chosroes the first), in whose reign Muhammad was born; he is often designated by the Arabic epithet of العادل *al ʿādil*, the Just.

P نوشين *noshīn*, sweet, pleasant.

A نوع *nauʿ*, species, kind, mode, sort.

A نوعي *nauʿe*, a species, a sort, a mode, a manner; a new, particular, peculiar, or original manner.

P نوميدي *naumedī* or *naumīdī*, despair.

A نون *nūn*, fish. ذو النون *zū 'n nūn*, (lord of the fish), a name given to the prophet Jonah; also the name of a certain personage famed for piety, who died A.H. 245 (A.D. 860).

P نويسنده *nawīsanda*, writer.

P نه *na*, not, no, neither, nor.

P نهٔ *naʾe*, thou art not.

P نه *nih*, put, place, lay, lay down (imperat. of rt. نهادن *nihādan*). *Nuh*, nine.

A نهاج *nuhāju*, we are excited, we are roused up. (Some copies, and those, perhaps, the best, read يهاج *yuhāju*, one is agitated or stirred; a rush is made; both words are the pass. aor. of the vb. هاج *hāja*, concave ي *ye*).

P نهاد *nihād*, nature, disposition, habit.

P نهادن *nihādan*, to place, put, set, lay, lay by, lay up, lay out; to leave, to fix; to wear; to set out.

P نهاده *nihāda*, placed, laid, set, fixed; having placed; hath placed.

P نهان *nihān*, hid, hidden, concealed; secret, occult, latent, clandestine.

P نهان داشتن *nihān dāshtan*, to keep secret.

P نهاني *nihānī*, secret, hidden, concealed, private, privy, clandestine.

P نهاوند *nihāvand* (or *nuhāvand*), name of a city in Persian Irāk.

A نهاية *nihāyat*, end, extremity, ne plus ultra.

A نهر *nahr*, river, rivulet, rill.

P نهفت *nihuft*, he concealed; secrecy, secret.

P نهفتن *nihuftan*, to hide, conceal.

A نفط *naft* or *nift*, naphtha, bitumen, liquid naphtha.

A P نفط انداز *naft-andāz*, maker of fireworks.

A P نفط اندازي *naft-andāzī*, the art of making or exhibiting fireworks.

A نفع *nafʻ*, gain, profit, advantage, benefit.

A نفقة *nafakat*, the necessary expenses for living. A P نفقة كردن *nafaka kardan*, to disburse.

A نفور *nafūr*, abhorring, hating; averse, alien.

A نفي *nafī*, banishment, exile, transportation; prohibition, negation.

A نفيس *nafīs*, precious; a precious object which is received with such eagerness as to stop the breath (نفس *nafas*).

A نقاش *nakkāsh*, embroiderer; painter, limner.

A نقب *nakb* (P pl. نقبها *nakbhā*), subterraneous excavation, digging through a wall, breach.

A نقد *nakd*, ready money, coin, small change.

A نقدي *nakdī*, the money.

P نقره *nakra*, silver. نقرهٔ خام *nukraʻi khām*, virgin silver.

A نقش *naksh*, picture, drawing, design; spot, point.

A P نقش و نگار *naksh u nigār*, spots and hues, paintings and ornaments.

A نقص *nakṣ*, defect, deficiency, injury.

A نقصان *nukṣān*, loss, injury, defect, deficiency, imperfection, diminution, failure.

A نقض *nakẓ*, violation of contract, rupture.

A نقل *nakl*, transportation, translation, removal, migration. A P نقل كردن *nakl kardan*, to remove, migrate; to copy.

A نكاح *nikāh*, marriage.

A نكبت *nakbat*, adversity, sad reverse.

A نكتة *nuktat*, subtle or quaint conceit or point; riddle.

P نكند *na kunad*, makes not (rt. كردن *kardan*).

P نكو *nikū*, good, beautiful; well; safe and sound.

P نكو رو *nikū-rū*, handsome-faced.

P A نكو سيرت *nikū-sīrat*, virtuous, moral.

P نكونام *nikū-nām*, respectable, respected.

P نكوهيدن *nikūhīdan*, to despise, slight, blame.

P نكوهيده *nikūhīda*, despised, blamed, scorned, spoken ill of; despicable.

P نكوئي *nikūʻī*, goodness, kindness, amiability; beauty. نكوئي كردن *nikūʻī kardan*, to do good.

P نگار *nigār*, picture; beloved object, sweetheart; beauty. نگار كردن *nigār kardan*, to draw, paint, limn, pourtray.

P نگار خانه *nigār-khāna*, picture-gallery; the house or studio of the celebrated imposter Manes, founder of the heretical sect of the Manichæans in the early ages of Christianity.

P نگارين *nigārīn*, embellished; beautiful, fair, lovely.

P نگاه *nigāh*, look. نگاه داشتن *nigāh dāshtan*, to keep, to observe, to watch; to guard, save, preserve. نگاه كردن *nigāh kardan*, to look, to view, to watch.

P نگران *nigarān* (pres. part.), looking, beholding.

P نگرستن *nigaristan*, to behold, look.

P نگريستن *nigarīstan*, to look, peer, pry.

P نگفته *na gufta*, unsaid, not spoken; not having spoken, as long as one has not spoken.

P نگون *nigūn*, upside down, turned, inverted.

P نگونبخت *nigūn-bakht*, unfortunate, ill-fated; unlucky wight.

P نگه *nigah*, sight. نگه داشتن *nigah dāshtan*, to guard, preserve, keep, save, reserve, hold; to observe, watch. نگه كردن *nigah kardan*, to look. نگه دار *nigah dār*, preserve thou.

P نگين *nigīn*, a ring, especially the seal-ring of a prince; a precious stone set in a ring.

P نم *nam*, dew.

P نماز *namāz*, prayer; prayers, especially those prescribed by law to be repeated thrice a day.

P نماند *na mānad*, remaineth not; is no more. نماندم *na māndam*, I remained not.

P نمد زين *namad-zīn*, coarse woollen saddle-cloth; a saddle stuffed on the upper part to prevent the rider being galled.

A نمط *namat*, mode, manner, style, fashion, strain, way, custom, likeness.

P نمک *namak*, salt.

P نمکين *namakīn*, salted, salt; seasoned, sa-

A نشأت *nasha*-*ta*, thou hast grown up.

A نشاط *nashāt*, cheerfulness, joyousness, glee, sprightliness.

P نشان *nishān*, sign, mark, trace, characteristic; scar; flag, standard. نشان دادن *nishān dādan*, to point out.

P نشاندن *nishāndan*, to mark; to cause to sit, to seat, to place; to quench, extinguish, allay.

P نشانه *nishāna*, mark, aim, butt, target.

P نشايد *na shāyad*, is not suited, is improper, unfit, unbecoming, suits not, befits not.

P نشست *nishast*, he sat; sitting.

P نشستن *nishastan*, to sit, squat; to settle, to be fixed; to be extinguished.

P نشسته *nishasta*, seated; sitting; settled. نشستهٔ *nishasta*-*e*, art thou sitting?

P نشنيدهٔ *na shanīda*-*e*, hast thou not heard?

P نشوي *nashavī*, thou wilt not become (rt شدن).

P نشيب *nishīb*, descent, declivity, slope.

P نشيمن *nishīman*, seat, mansion.

P نشين *nishīn*, sit, sit down (imp. of نشستن).

P نشينم *nishīnam*, I sit.

P نشيني *nishīnī*, thou shouldest sit.

A P نصب كردن *nasb kardan*, to fix, appoint.

A نصر *nasr*, victory. *Nasara*, he succoured, he helped, (used optatively) may He render victorious! (In the text, this word has been, by mistake, printed *nassara*.)

A نصرانيّ *Nasrānīy*, Nazarene, Christian.

A نصيحت *nasīhat*, advice, counsel, admonition, exhortation.

A P نصيحتگر *nasīhatgar*, counsellor, adviser.

A نطفة *nutfat*, seed, sperma hominis.

A نطق *nutk*, speech, articulation.

A نطيب *nutību*, we find sweet (aor. of اطاب *atāba*, 4th form of the rt. طاب *tāba*, concave ي *ye*). نطيبها *nutībuha*, we find them sweet.

A نظر *nazar*, sight, look, glance, regard, view, attention. A P نظر كردن *nazar kardan*, to look.

A نظري *nazare*, a look, a glance.

A نظم *nazm*, verse, poetry.

A نظيف *nazīf* (fem. نظيفة *nazīfat*), pure, clean.

A نعت *na*ʿ*t*, description, epithet; praise.

A نعرة *na*ʿ*rat*, shout, cry, scream.

A نعش *na*ʿ*sh*, bier with a dead body laid upon it (when empty it is called سرير *sarīr*).

A نعل *na*ʿ*l*, horse-shoe.

A P نعلبند *na*ʿ*l-band*, smith, farrier.

A P نعلبند پسر *na*ʿ*lband-pisar*, blacksmith's son.

A نعلين *na*ʿ*lain* (oblique dual), pair of shoes with wooden soles; clogs.

A نعم *na*ʿ*am*, yes, very well. *Ni*ʿ*am* (pl. of نعمة *ni*ʿ*mat*), good things.

A نعمة *ni*ʿ*mat*, blessing, favour, grace, bounty; prosperity, riches, wealth, opulence, good *things; tenderness, delicacy; liberality.* P A گر اندر نعمتي *gar andar ni*ʿ*matī*, if (thou) art in affluence.

A نعمتي *ni*ʿ*mate*, a single favour.

A نعوذ بالله *na*ʿ*ūzu bi 'llāh*, let us fly to God! God help us! heaven forefend! (a deprecatory formula).

A نعيب *na*ʿ*īb*, croaking, croak.

A نعيق *na*ʿ*īk*, croaking, croak.

A نعيم *na*ʿ*īm*, affluence, anything good which we enjoy; pleasure, delights.

P نغز *naghz*, beautiful, good.

P نغزتر *naghztar*, more agreeable.

P نغمة *naghma*, soft, sweet musical sound, melody.

A نفاق *nifāk*, hypocrisy, dissimulation.

A نفرة *nafrat*, abomination, aversion, disgust; fright, alarm, terror.

A نفس *nafs*, soul, spirit; self, person; carnal desire, carnality. نفس امّارة *nafsi ammāra*, imperious lust, concupiscence. *Nafas*, breath, breathings; talk; moment. A P نفس بر آوردن *nafas bar āvardan*, to give utterance.

A P نفس پرور *nafs-parwar*, self-indulgent, selfish; effeminate, luxurious.

A نفسك *nafsuka*, thyself, thy soul.

A نفسه *nafsihi*, (from) himself.

A نفسي *nafase*, a single breath, one breath, a sigh. *A* P نفسي سرد *nafase sard*, a cold sigh.

P نبري *na barī*, thou shouldest not bear or submit to (rt. بردن *burdan*).

P نبشت *nabisht*, writing, inscription.

P نبشتن *nabishtan*, to write.

P نبشته *nabishta*, written, scribbled.

A نبض *nabz*, the pulse.

A نبوّة *nabūwat*, prophecy, prophetical gift or office, function or privilege of a prophet.

P نبودي *na būde*, would not be.

A نبيّ *nabīy*, prophet.

P نبيند *na bīnad*, seeth not (rt. ديدن *dīdan*).

P نترسد *na tarsad*, he should not fear; ought he not to fear? (rt. ترسيدن *tarsīdan*).

P نتوان *na tawān*, (one) cannot. نتوان رست *na tawān rast*, one cannot escape.

P نتواند *na tawānad*, cannot.

P نتوانستن *na tawānistan*, not to be able.

A نثار *nisār*, money, or anything thrown by way of largess among the populace on festive occasions; a scattering, showering down.

A نجم *najm*, star.

P نجوئي *na jūʼī*, thou seekest not.

A نحن *nahnu*, we.

A نحو *nahw*, way, path, track. النحو *an nahw*, grammar.

A نحوي *nahwīy*, grammatical; teacher of syntax, grammarian. بليت بنحوي يصول مغاضبا عليّ *bulītu bi nahwīyin yasūlu mughāziban ʻalaiya'*, I am plagued by a grammarian (who) worries me in a rage.

P نخست *nukhust*, first; first of all.

P نخستين *nukhustīn*, first; original, former.

P نخفتست *na khuftast*, is not asleep.

A نخل *nakhl*, palm-tree; and often, any young tree in general.

A P نخل بند *nakhl-band*, maker of artificial flowers.

A نخلهٔ محمود *nakhlasi mahmūd*, the name of a pleasant halting-place on the road to Mecca, three days' journey from the city of Kūfah, where the pilgrims are wont to rest under the palm-trees: whence its name.

A نخل بني هلال *nakhli banī hilāl*, (*lit.* the palm groves of the Banī hilāl, a tribe so called), a place in Arabia.

P ند *and*, are.

A نداء *nidāʼ*, voice, call from heaven.

A ندامة *nadāmat*, repentance, contrition, regret.

P نداني *na dānī*, thou knowest not; knowest not thou? (rt. دانستن *dānistan*).

P ندرد *na darad*, rendeth not (rt. دريدن *darīdan*).

A ندماء *nudamāʼ* (pl. of نديم *nadīm*), intimate friends, boon companions, courtiers.

P ندهد *na dihad*, giveth not (rt. دادن *dādan*).

P نديدهٔ *na dīdaʼe*, hast thou not seen?

A نديم *nadīm* (P pl. نديمان *nadīmān*), courtier, confidant, boon-companion.

A نذر *nazr*, vow, offering; gift to a superior.

A نذير *nazīr*, admonisher, monitor; prophet or teacher sent to terrify the wicked. نذيرًا *nazīran* (acc.) كفى بتغيّر الزمان نذيرًا *kafaʼ bi taghaiyuri 'z zamāni nazīran*, change of time is a sufficient admonisher (similar to the phrase كفى الله هاديًا *kafaʼ allāh hādiyan*, God is guide enough).

P نرسي *na rasī*, thou wilt not arrive.

P نرم *narm*, soft, mild, gentle; downy.

P نرمي *narmī*, softness, mildness, gentleness.

A نزاع *nizāʻ*, quarrel, strife, dispute.

P نزد *nazd*, near, towards, with.

P نزديك *nazdīk*, near, with. (pl. نزديكان *nazdīkān*), near, adjoining, present.

P نزديكتر *nazdīktar*, nearer.

A نزع *nazaʻ*, the agonies of death.

A نزول *nuzūl*, descending, alighting; descent.

A نزهة *nuzhat*, delight, pleasure.

A نسبة *nisbat*, relation, reference, relationship.

A نسدّ *nasuddu*, we close up (aor. of سدّ *sadda*).

P نسرين *nisrīn*, wild rose.

A نسق *nasak*, usage, fashion, style, mode, way, order, method.

A نسل *nasl*, offspring, progeny, race, breed.

A نسيج *nasīj*, woven; garments of fine texture.

P A نا صواب *nā sawāb*, not right, vain, false.

A ناصية *nāsiyat*, forelocks, pendulous ringlets; front, appearance, bearing.

A ناطور *nātūr*, gardener, watcher, keeper of a vineyard or palm-plantation. و الناطور غير مانع *wa 'n nātūr ghair māniʿ*, and the keeper not preventing.

A ناظر *nāzir* (P pl. ناظران *nāzirān*), looker, viewer, inspector, spectator, beholder.

P ناف *nāf*, the navel.

A نافذ *nāfiz*, penetrating, piercing; valid, operative, effective, received, obeyed.

P نا فرجام *nā farjām*, unpropitious, unhappy.

P نا فرمان *nā farmān*, disobedient, uncomplying, stubborn, refractory.

A نافع *nāfiʿ*, profitable, advantageous, salutary, useful. بنافع *bi nāfiʿ*, of any use.

A ناقص *nākis*, deficient, defective; diminished, impaired. ناقص عقل *nākisi ʿakl*, deficient in understanding, unintellectual, dull.

P نا كردن *nā kardan*, not to make; the non-making.

P نا كرده *nā karda*, unfinished, undone.

P نا كس *nā kas*, mean, base, vile, worthless; a nobody.

P نا گاه *nā gāh*, suddenly, unexpectedly, all at once, on a sudden.

P نا گفتن *nā guftan*, not to speak; not speaking.

P ناگه *nāgah*, suddenly. ناگهي *nāgahe*, on a sudden, unexpectedly.

P نالش *nālish*, complaint, lamentation.

P ناله *nāla*, complaint, moan, lamentation.

P ناليدن *nālīdan*, to complain, lament, bemoan, groan.

P نام *nām*, name; fame, character, reputation. نامت *nāmat*, thy name. نام نهادن *nām nihādan*, to name, to call.

P A نا محبوب *nā mahbūb*, unloved, disliked.

P A نا مرادي *nā murādī*, unpleasantness, disagreeableness, disappointment.

P نا مردم *nā mardum* (pl. نا مردمان *nā mardumān*) not human, inhuman, barbarous; base, ignoble, vile.

P A نا مساعد *nā musāʿid*, unfavourable, unpropitious.

P A نا مستعدّ *na mustaʿidd*, unapt, inept, incapable, unready.

P A نا معلوم *nā maʿlūm*, unknown.

P A نا معوّل *nā muʿauwal*, not to be trusted, not trustworthy, unsound.

P A نا مقبول *nā makbūl*, unaccepted, unwelcome.

P A نا مناسب *nā munāsib*, unfitting, improper, unbecoming.

P نامور *nāmvar*, famous, celebrated, noted, renowned, notorious.

P A نا موزون *nā mauzūn*, discordant, inharmonious.

P ناموس *nāmūs*, reputation, character, fame, honour, credit, esteem.

P نام و نشان *nām u nishān*, name and trace.

P نامه *nāma*, writing, letter, record, book.

P نامي *nāmī*, illustrious, renowned, famed.

P نان *nān* (but by Persians usually pronounced *nūn*), bread; loaf. نان تهي *nāni tihī*, dry bread. نان رباط *nāni ribāt*, bread given away at monasteries to travellers, pilgrims, and mendicants. نان وقف *nāni wakf*, bequest of bread in charity.

P نا نهاده *nā nihāda*, not put, not placed, not allotted.

P ناني *nāne*, a loaf, a single loaf.

P ناوري *nāvarī*, wilt not bring (a contraction of نياوري *nayāvarī*, from the root آوردن *āvardan*, to bring).

P نا هموار *nā hamwār*, uneven, unsuitable, disproportioned, ungainly; untidy, unruly.

P ناي *nāi*, neck, throat; flute, pipe.

P نا يافتن *nā yāftan*, not to find, procure, or obtain.

P نايد *nāyad* (for نيايد *nayāyad*), comes not.

A نائم *nāʾim*, sleeping, asleep. للنائم *li'n nāʾimi*, for one asleep, for the sleeping.

P نائي *nāʾī*, reed, cane; the throat, neck.

P نبات *nabāt*, fine sugar, white and refined.

P نبرد *nabard*, war, battle, conflict. *Na barad*, he taketh not away, removeth not (root بردن *burdan*). *Na burad*, he cuts not off.

P نا بکاري *nā bakārī*, uselessness.

P نا بوده *nā būda*, not been, not become.

P نا بينا *nā bīnā* (pl. نا بينايان *nā bīnāyān*), not seeing, blind, sightless.

P نا بينائي *nā bīnā,ī*, want of sight, blindness. *Nā bīnā,e*, a blind person.

P نا پاك *nā pāk*, unclean, dirty, nasty, filthy.

P نا پايدار *nā pāī-dār*, unstable, unsteady, inconstant.

P نا پرهيزگار *nā parhezgār*, inattentive, incautious, negligent; intemperate, incontinent, unchaste.

P نا پسند *nā pasand*, disapproved, unapproved; objectionable, unbecoming, distasteful, displeasing, unpleasing, offensive.

P نا پسندي *nā pasandī*, disapprobation; anything deserving of disapprobation.

P نا پسنديده *nā pasandīda*, disapproved; deserving of censure and disapprobation; offensive, unpleasant.

P نا تراشيده *nā tarāshīda*, unhewn, untrimmed, unpolished, uncouth.

P A نا تمام *nā tamām*, unfinished, crude, imperfect, defective.

P نا توان *nā tawān*, impotent, weak, powerless.

P نا تواني *nā tawānī*, inability, weakness, impotence.

P A نا جنس *nā jins*, ignoble; ill-conditioned.

P نا جوانمرد *nā jawān-mard* (pl. نا جوانمردان *nā jawān-mardān*), not a gentleman, ungentlemanly; illiberal, ignoble.

P نا چار *nā chār*, helpless, remediless.

P نا چيز *nā chīz*, nothing-worth, vile, contemptible.

P نا حق شناس *nā ḥaḳḳ-shinās*, ungrateful.

P ناخن *nākhun*, nail, claw, talon.

P نا خوب *nā khūb*, unseemly, uncomely.

P نا خوبي *nā khūbī*, want of beauty, uncomeliness.

P نا خوردن *nā khwurdan*, not eating; not to eat.

P نا خورده *nā khwurda*, not eaten, untasted; not suffered, felt or experienced, unfelt.

P نا خوش *nā khwush*, unpleasant, disagreeable, harsh, unharmonious.

P نا خوش آواز *nā khwush-āwāz*, possessed of a disagreeable voice, harsh-voiced.

P نا خوشتر *nā khwushtar*, more unpleasant, more grating.

P نادان *nādān*, ignorant, inexperienced; fool.

P ناداني *nādānī*, ignorance, folly; (thou) art ignorant.

A نادر *nādir*, rare, wonderful, wondrous, unusual, uncommon. نادر الحسن *nādiru 'l ḥusn*, of rare beauty.

P نا درست *nā durust*, untrue, incorrect, inaccurate, wrong.

P نا ديده *nā dīda*, unseen; unknown.

A نار *nār* (fem.), fire; hell. نارًا *nāran* (acc.).

P ناز *nāz*, blandishment, caress, caressing; grace, coquetry, feigned disdain, delicacy, airs.

A نازل *nāzil*, lowered, descending.

P نازنين *nāznīn*, lovely, amiable, agreeable, delicate, airy lady; belle, mistress. نازنيني *nāznīnī*, (thou) art a beauty.

P نا زيبا *nā zībā*, ill-favoured.

P نازيدن *nāzīdan*, to coquet, to put on pretended haughtiness, to pride or plume one's self, to boast, to swell, look big, be elated.

A ناس *nās*, men, mankind. الناس *an nās*, mankind. الناس علي دين ملوكهم *an nāsu ʿala' dīni mulūkihim*, men (follow or make a profession) according to the religion of their kings.

P نا ساز *nā sāz*, inharmonious, dissonant, discordant.

P نا سازگار *nā sazgār*, uncongenial.

P نا سپاس *nā sipās*, ungrateful, unthankful.

P نا سزا *nā sazā*, unworthy, improper, unbecoming.

P نا سزاوار *nā sazāwār*, uncongenial, ungenial.

P نا سزاي *nā sazāi*, unworthy.

P نا سزائي *nā sazā,e*, an unworthy personage.

A ناشرة *nāshirat* (pl. ناشرات *nāshirāt*), brisk, fresh, blowing, blustering (wind).

P نا شناخت *nā shinākht*, unknown, without acquaintance.

A ناصح *nāṣiḥ*, monitor, faithful adviser.

A ناصر *nāṣir*, defender, assistant, helper.

P مهتري *mihtarī*, greatness; superiority.

A مهجور *mahjūr*, separated, cut off, excluded; fled from, forsaken, deserted, rejected, shunned.

A مهد *mahd*, cradle.

P مهر *mihr*, love, attachment; tenderness, kindness. مهرش *mihrash*, love of him (her, it). *Muhr*, seal; virginity.

P مهربان *mihrbān*, kind, affectionate, friendly; friend, lover.

P مه رو *mah-rū*, moon-faced, beautiful. مه روئي *mah-rū,ī*, (thou) art fair as the moon.

P مهره *muhra*, chessman; bead of glass or coral.

A مهمّ *muhimm*, momentous (affair), grand, serious, urgent, weighty (business).

P مهمان *mihmān*, guest.

P مهمان سراي *mihmān-sarāi*, guest-chamber, house for strangers, hospitable roof.

P مهماني *mihmānī*, feast, entertainment; hospitality.

A مهمل *muhmal*, neglected, disregarded. *Muhmil*, negligent, careless.

A مهيّا *muhaiya'*, prepared, made ready.

P مهين *mihīn*, greatest, noblest.

P مي *mai*, wine.

P مي *mī*, a redundant particle prefixed to Persian tenses, especially the present and imperfect; also to the continuative imperative, as ميباش *mī bāsh*, continue to be; ميرو *mī rav*, keep on going.

P ميا *mayā*, come not (rt. آمدن *āmadan*).

P ميازار *mayāzār*, distress not (rt. آزاردن).

P ميان *miyān*, waist, middle; between, betwixt. ميان بستن *miyān bastan*, to gird the waist. از آن ميان *az ān miyān*, from the midst thereof, from amongst them. در ميان آمدن *dar miyān āmadan*, to come on the tapis.

P ميان تهي *miyān-tihī*, empty within, hollow.

P ميانه *miyāna*, middle; middle-sized, middling, moderate; mediation.

P مي آيد *mī āyad*, is coming, cometh (rt. آمدن).

A ميّت *maiyit*, dead. هٰذا معه ميّت *hāẕā maʻahu maiyitun*, this (man) has with him a dead (thing).

P ميخ *mekh*, nail, peg or pin. ميخي چند *mekhī chand*, some nails, a few pegs.

A ميدان *maidān*, plain, area, circus, course, arena; battle-field, battle.

P مير *mīr*, prince; die thou (rt. مردن *murdan*).

A ميراث *mīrāth*, heritage, inheritance.

P ميرانم *mīrānam*, make me to die (rt. ميرانيدن).

P مي رود *mī ravad*, goeth, is going (rt. رفتن).

A ميسّر *muyassar*, facilitated, made easy; practicable, feasible, obtainable; obtained, gained.

P ميشوئي *mī shū,ī*, thou canst wash (rt. شستن).

A ميكائيل *Mīkā,īl*, Michael, the archangel, thought by the Muhammadans to be the especial protector of the Jews, as Gabriel is of the followers of Islām.

P ميكردم *mī kardam*, I was making.

A ميل *mail*, inclination, leaning, bias; fondness, partiality. A P ميل كردن *mail kardan*, to bend, bias. A *Mīl*, needle; skewer or wire for anointing the eye with collyrium.

A ميلي *maile*, a leaning, a bias, an inclination.

A ميمون *maimūn*, prospered with success, favoured by fortune; fortunate, auspicious; name of a man.

P مينا *mīnā*, enamel; blue heaven, azure sky.

P ميانديش *mayandesh*, be not anxious (root انديشيدن *andeshīdan*; the ا *alif* having been changed into ي *ye* after the م *ma* of prohibition by a rule of grammar).

P ميوه *mīva*, fruit.

ن

P ن *na*, not (a prefixed negative particle).

P نا *nā* (prefix), not, non-, un-, in-, dis-.

A نا *nā* (affix. pron.), us, of us, our.

P نا آزموده *nā āzmūda*, untried, inexperienced.

P نا اميد *nā umed* (or *nā ummed*), despairing, despairer, despondent.

P نا اميدي *nā umedī*, despair, hopelessness.

P A نا اهل *nā ahl*, unworthy, worthless, base.

A مواظبة *muwāzabat*, perseverance, assiduity.

A موافق *muwāfik*, conformable, suitable, agreeable, consonant, apt, fit.

A موافقة *muwāfakat*, agreement, concurrence, acquiescence; assent, consent; concert; aptness, suitability.

A مؤانسة *muʼānasat*, intimacy, familiarity.

A موت *maut*, death.

A مؤثر *muʼaththar*, impressed. *Muʼaththir*, penetrating, making an impression; impressive, effectual, effective, efficient.

A موج *mauj*, wave.

A موجب *mūjib*, cause, means, motive, reason, account. P A بموجب *bamūjib*, in conformity with, according to.

A موجع *mūjaع*, pained, afflicted with pain (the metre requires it to be written موجعي *mūjaعī*).

A موجود *maujūd*, found, existing, existent; ready, present, forthcoming.

A موجودات *maujūdāt* (pl. of موجودة *maujūdat*), things found; existences.

A موجّه *muwajjah*, approved, agreeable.

A موحّد *muwahhid*, one who confesses the unity of God, unitarian, antitrinitarian; orthodox.

A مودّة *mawaddat*, friendship, love.

A مؤذّن *muʼazzin*, the crier who summons Muhammadans to prayer from the turret (slender tower or minaret) of a mosque.

A موذي *muʼzī*, noxious, injurious, hurtful, pernicious.

P مور *mūr* (or *mor*), ant, emmet, pismire; reptile.

P مورچانه *mūrchāna*, rust of iron.

P مورچه *mūrcha* (pl. مورچگان *mūrchagān*), little ant, pismire, emmet; (figuratively) hairs about the face, whiskers.

P مورم *mūram*, (I) am an ant.

A موروث *maurūth*, inherited; hereditary.

P موري *mūre*, an ant.

P موريانه *mūriyāna*, rust.

A موزون *mauzūn*, weighed, measured.

A موسم *mausim*, time, season; monsoon.

A موسوم *mausūm*, marked, signed, impressed, branded; noted, characterized; named.

A موسى *Mūsa'*, Moses, the Jewish lawgiver.

P موش *mūsh*, mouse.

P موشك كور *mūshaki kūr*, blind little mouse, *i.e.* the mole.

A موصوف *mausūf*, furnished with qualifications, qualified; characterized, distinguished; described; praised; before-mentioned.

A موضع *mauzaع*, place; village, hamlet, town.

A موضعي *mauzaعe*, a place, a certain place.

A موعظة *mawعizat* (P pl. موعظها *mauعizahā*), advice, admonition, exhortation, homily.

A موفّق *muwaffak*, assisted, favoured. *Muwaffik*, one who prospers, favours, seconds; sure guide.

A موكّل *muwakkal*, appointed guardian, charged with, entrusted; superintendent; keeper (of a prisoner).

A مولد *maulid*, native country, birth-place.

A مولع *mūlaع*, excited; greatly addicted, passionately fond, wishful, greedy. مولع زهد *mūlaعi zuhd*, given to devotion.

A مؤلّف *muʼallif*, compiler, composer, author.

A مولود *maulūd*, born.

A مولى *maula'*, lord, master, ruler. المولى *al maula'*, God, the ruler.

P موم *mūm* (by some *mom*), wax.

A مؤنة *maʼunat*, provisions, daily food or rations.

A مؤنس *muʼnis*, intimate, familiar; companion, friend.

P موي *mū*, hair of the head. موي بناگوش *mūyi banāgosh*, hair of the cavity behind the ears. مويت *mūyat*, thy hair.

A مؤيّد *muʼaiyad*, aided, assisted, strengthened, helped, rendered victorious.

P موئي *mūʼe*, a single hair.

P مه *mah*, the moon. *Mih*, great, superior.

A مهابة *mahābat*, fear, dread, alarm; awe; majesty.

P مهار *mihār*, reins, halter, bridle; a camel's bridle, which is a peg put through the animal's nose, with a string attached to each side.

P مه پاره *mah-pāra*, (piece of moon), mistress.

P مهتر *mihtar* (pl. مهتران *mihtarān*), greater, superior.

with *nasba* or *fatha*, nasbated (as when *kidr* has been changed to *kadr*).

A منتظر *muntazir*, one who expects with impatience, waiting, expecting, expectant.

A منتظم *muntazim*, arranged; placed in rows; threaded (as pearls).

A منتهى *muntaha'*, finished, terminated, completed, accomplished, ended, consummated.

P منجلاب *manjalāb*, polluted water, in which something impure, as a dog or carrion, has been thrown.

A منجّم *munajjim*, astronomer, astrologer.

A من خير *min khair*, of good, of what is good and desirable.

A منزل *manzil*, dwelling-house, mansion; lodging; halting-place, stage, station-house; dignity, rank.

A منزلاً *manzilan*, as to rank (accus.).

A منزلة *manzilat*, rank, station; dignity; character, esteem.

A منسوب *mansūb*, attributed, ascribed, imputed, charged; impeached, accused; chargeable.

P منش *manash*, I him. يكي از متعلّقان منش مطّلع گردانيد *yake az mutaʿallikāni manash muttaliʿ gardānīd*, one of my friends made him acquainted.

A منشآت *manshāt*, literary compositions, writings.

P منشين *ma nishīn*, sit not (rt. نشستن *nishastan*).

A منصب *mansab*, office, post, dignity. منصب قضا *mansabi kazā*, office of a judge.

A منصبي *mansabe*, a post of dignity.

A منصرف *munsarif*, receding, retiring, departed.

A منصف *munsif*, just, true, honest, candid. منصفاً *munsifan* (acc.).

A منصور *mansūr*, aided, defended, protected (by God).

A منطق *mantik*, speech, discourse; logic, reasoning.

A منظر *manzar*, face, countenance, aspect, looks.

A منظور *manzūr*, seen, viewed, beheld; beloved object, favourite.

A منظوم *manzūm* (fem. منظومة *manzūmat*), composed in verse, metrical.

A منع *manʿ* (or as used *manaʿ*), forbidding; prohibition.

A من عبدي *min ʿabdī*, from my servant.

A منعدم *munʿadim*, lost, vanished, disappeared, destroyed, annulled, ruined.

A منعم *munʿam*, benefited, blest with abundance.

A منعّم *munaʿʿam*, blest with the good things of this world, rich, affluent.

A من عند الله *min ʿinda 'llāh*, from God, with the favour of God.

A منغّص *munaghghas*, disturbed, embittered, made wretched, rendered miserable.

A منفذ *manfaz*, that through which anything passes; pass, passage, defile.

A منفعة *manfaʿat*, emolument, advantage, benefit.

A منقضي *munkazī*, finished, ended, completed.

A منقطع *munkatiʿ*, cut off, exterminated.

A منكر *munkar*, denied; ignored; atrocious, bad, wicked, iniquitous. *Munkir*, ignorer; averse, disapproving, evil-affected.

A منكري *munkarī*, atrocity, iniquity. *Munkare*, an atrocious offence, an enormity.

P منگر *ma nigar*, look not (root نگرستن).

P منم *manam*, I am.

A من مغربها *min maghribihā*, from its setting place, from the West.

P منه *ma nih*, lay not, place not, set not.

A منية *munyat*, wish, desire. منيتي *munyatī*, my desire.

A منيّة *manīyat*, death, decease. منيّتي *manīyatī*, my death.

A منيع *manīʿ*, inaccessible, impregnable.

P منيوش *ma niyūsh* (or *niyosh*), listen not.

P مو *mū*, hair. موي زنگي *mūyi zangī*, hair of a negro. مويش *mūyash*, his (or her) hair.

A مواجب *mawājib*, causes, reasons, motives.

A مواجهة *muwājahat*, presence; face to face.

A مؤاخذ *muʾākhaz*, taken to task, rebuked, reproved, chastised.

A مؤاخذة *muʾākhazat*, remonstrance, reprehension. A P مؤاخذت كردن *muʾākhazat kardan*, to call to an account.

A مواشي *mawāshī* (pl. of ماشية *māshiyat*), quadrupeds, cattle.

country; power, possession. ملک و دین *mulk u dīn*, church and state. *Malak*, angel. *Malik*, king. ملک الخواص *maliku'l khawāss*, chief of the nobles. ملک نیمروز *maliki nīmroz*, king of Nimroz, a territory including the provinces of Sīstān and Makrān, of which Sām Nerimān was governor for Minūchihr, seventh king of the first or Peshdādyan dynasty of Persia.

A P ملک زاده *malik-zāda*, king's son, prince.

A ملکوت *malakūt*, empire; the invisible and heavenly world, empyrean heaven.

A P ملکی *malakī*, angelic.

A ملوث *mulawwath*, contaminated, defiled, soiled.

A ملوک *mulūk* (pl. of ملک *malik*), kings.

A ملول *malūl*, dejected, vexed, tired, weary, sick; fastidious.

A P ملولی *malūlī*, (thou) art weary; loathing.

A ممالک *mamālik* (pl. of مملکة *mamlikat*), regions, kingdoms, realms.

A ممانعة *mumāna'at*, prohibition, resistance, refusal; repugnance.

A ممتاز *mumtāz*, picked out, chosen; eminent, distinguished.

A ممتنع *mumtani'*, prohibited; impossible, impracticable.

A ممد *mumidd*, prolonger, extender; aider, assistant.

A ممدوح *mamdūh*, praised, lauded.

A ممسک *mumsik*, holdfast, close-fisted, parsimonious, stingy.

A ممقوت *mamkūt*, hated, detested; odious.

A مملکة *mamlikat*, dominion, realm, kingdom.

A مملوک *mamlūk*, possessed, owned; purchased slave, property.

A مملوکی *mamlūkī*, relation of servant, servile condition, servitude.

P من *man*, I, and in the oblique case, me. A weight of 2 lbs., but in Hindūstān of 80 lbs.

A من *man*, who, he who, she who, him who; whoso, whosoever; who? من ذا *manzā*, who (is) this?

A من *min*, from; of; from amongst, by; besides; for; on account of; than. من ذا الذي *min zā 'llazī*, from this who. ما من مولود *mā min maulūdin*, there is none born.

A منّ *mann*, reproaching with favours bestowed, twitting with benefits conferred; imposing a sense of obligation.

A منابر *manābir* (pl. of منبر *mimbar*), pulpits.

A مناجات *munājāt*, prayers, silent devotions.

A منادمة *munādamat*, society, familiarity, sociableness.

A منارة *manārat*, lighthouse; minaret, tower from whence people are summoned to prayer.

A منازعة *munāza'at*, altercation, contest, fierce dispute, hot contention.

A مناسب *munāsib*, fit, suitable, suited, consonant, accordant, apposite.

A مناسبة *munāsabat*, relation, resemblance; analogy, proportion, comparison.

A مناصحة *munāsahat*, advice, admonition, exhortation, counselling.

A مناظرة *munāzarat*, disputation.

A منافع *manāfi'* (pl. of منفعة *manfa'at*, or *manfi'at*), gains, profits, benefits, advantages.

A مناقض *munākiz*, contrary, repugnant.

A مناکحة *munākahat*, marriage.

A من السماء *mini 's samā'*, from heaven.

A من العذاب الادنى *mini 'l 'azābi 'l adna'*, of the lighter punishment, *i.e.* of this world.

A مناهي *manāhī* (pl. of منهيّ *manhīy* or منهيّة *manhīyat*,) forbidden practices, prohibited things; crimes.

A من آياته *min āyātihi*, of or from its (the Kur'ān's) verses.

A منبر *mimbar*, pulpit.

A من بعد *min ba'da*, afterwards. من بعد ذلک *min ba'da zālika*, after that.

A منّة *minnat*, praise; thanks; obligation, favour; reproaching, twitting or casting in the teeth of benefits conferred. A P منّت بردن *minnat burdan*, to bear, or lie under obligations. منّت نهادن *minnat nihādan*, to lay obligations, to confer a favour.

P منت *manat*, I thee.

A P منّت شناس *minnat-shinās*, one who appreciates favours, recognizes obligations, grateful.

A منتصب *muntasib*, erect; set up, placed, erected, set on (as a caldron or pot); marked

to the immediate presence; approximated; intimate or immediate attendant.

A مقرر *mukarrar*, fixed, settled, established, confirmed; agreed upon; certain.

A مقرون *makrūn*, connected, conjoined, yoked.

A مقسوم *maksūm*, distributed, divided, apportioned, allotted.

A مقصد *maksad*, place of destination, goal; intention, end, aim, object, design, purpose.

A مقصود *maksūd*, aimed at, intended; intention, aim, design, scope, drift.

A مقود *mikwad*, reins, bridle; rope, hawser.

A مقيم *mukīm*, fixed, constant, abiding.

A مكارم *makārim* (pl. of مكرمة *makramat*), virtues, excellences, laudable actions; favours, benefits, bounties.

A مكاره *makārih*, disagreeables, inconveniences; odious, detestable, or abominable things.

A مكاشفة *mukāshafat*, displaying, disclosure, revelation, apocalypse.

A مكالمة *mukālamat*, conversation, talk.

A مكائد *makā-id* (pl. of كيد *kaid*), deceits, tricks, frauds, devices, stratagems, plots.

A مكبّ *mukibb*, whatever causes (one) to hang the head; depressing, humiliating.

A مكّة *Makkat*, Mecca, a town in the province of Hijāz, and the birthplace of Muhammad.

A مكتب *maktab*, school, writing-school.

A مكتوب *maktūb*, written; letter.

A مكر *makr*, deceit, fraud, imposture.

A مكرّر *mukarrar*, repeated, reiterated.

A مكرّم *mukarram*, honoured, respected, revered.

A مكروه *makrūh*, odious, offensive, disagreeable, execrable.

A مكروهي *makrūhī*, unpleasantness.

A مكسب *maksab*, gain, acquisition; means of getting a livelihood.

P مكن *ma kun* (or *mu kun*), make not (rt. كردن).

A مكنة *muknat*, power, strength; virtue, ability.

P مگر *magar*, besides, save, excepting, all but, but, unless; perhaps, may be, perchance, by chance, haply; unfortunately.

P مگردان *ma gardān*, cause not (suffer not, allow not) to become (rt. گردانيدن *gardānīdan*).

P مگس *magas*, fly, small winged insect.

P مگوي *magū* (or *mugū*), don't tell, tell not.

A ملأ *mala-*, assembly, crowd of people. P A بر ملأ *bar mala'* (or بملأ *ba mala'*) افتادن *uftādan*, to become public, to get abroad.

A ملّاح *mallāh* (P pl. ملّاحان *mallāhān*), boatman, mariner, sailor.

A ملاحدة *mulāhidat*, heretics, unbelievers.

A ملاذ *malāz*, asylum, place of refuge; stronghold, fastness.

A ملازم *mulāzim*, assiduous, inseparable; diligent; servant, close attendant.

A ملازمة *mulāzamat*, close attendance, assiduity, closeness; diligence, service.

A ملاطفة *mulātafat*, soothing, coaxing, caressing; gentleness, kindness, courtesy.

A ملاطية *Malātiya*, name of a town on the Euphrates, capital of Armenia Minor.

A ملاعبة *mulā‘abat*, playing, joking, toying.

A ملاقات *mulākāt*, meeting, interview, encounter.

A ملال *malāl* (or ملالة *malālat*), sadness, displeasure, disgust; ennui, weariness, fatigue, languor.

A ملالي *malālī*, displeasure.

A ملام *malām*, reproach, reprehension.

A ملامة *malāmat*, reproach, blame, censure, disparagement.

A ملاهي *malāhī* (pl. of ملهي *milha'*), instruments of music; implements of play.

A ملائك *malā-ik* (pl. of ملك *malak* or ملأك *mal-ak*), angels.

A ملائكة *malā-ikat* (pl. of ملك *malak*) angels. ملائكتي *malā-ikatī*, my angels.

A P ملائك صورتي *malā-ik-sūrate*, angel-faced, of angelic form.

A ملّة *millat*, religion, faith, creed.

A ملجأ *malja-*, asylum, place of refuge, shelter.

A ملحد *mulhid*, heretic, infidel.

A ملحوظ *malhūz*, observed, beheld, viewed, glanced at.

P ملخ *malakh*, locust.

A ملعون *mal‘ūn*, cursed, execrated, damned.

A ملك *milk*, property, estate, possession. *Mulk*, kingdom, sovereignty, dominion, territory,

A معوّل *maʻauwal*, relied upon for help; place of confidence.

A معونة *maʻūnat*, aid, help, assistance.

A معهود *maʻhūd*, established, fixed, accustomed; usual, customary.

A معي *maʻī*, with me, along with me.

A معيشة *maʻīshat*, food, necessaries of life, means, means of living.

A معيّن *muʻaiyan*, fixed, settled, determined, appointed, assigned.

A معيوب *maʻyūb*, stigmatized, blemished, vicious, faulty; tainted or suspected.

A مغارة *maghārat*, den, cave, cavern.

A مغاضبا *mughāẓiban*, in a rage (acc.).

A مغرب *maghrib*, quarter of sunset, West; Western Africa, Morocco. من مغربها *min maghribihā*, from its setting-place.

A مغربي *maghribīy*, Western; African.

A مغرور *maghrūr*, self-deceived, deluded; proud, self-sufficient, conceited.

P مغز *maghz*, brain; marrow, kernel.

P مغزي *maghze*, a kernel.

A مغفرة *maghfirat*, pardon, absolution, forgiveness.

A مغلوب *maghlūb*, overcome, defeated, conquered, vanquished, subdued.

A مغنّ *mughannin* (with *tanwīn*, and without *tanwīn* مغنّي *mughannī*), musician, singer.

A مغيلان *mughīlān*, Egyptian or Arabian thorn, a species of mimosa yielding gum-arabic.

A مفاتيح *mafātīh* (pl. of مفتاح *miftāh*), keys.

A مفارقة *mufārakat*, separation; departure; loss, death.

A مفاوضة *mufāwazat*, commerce, familiar intercourse.

A مفتتن *muftatin*, bewitched, infatuated.

A مفتخر *muftakhir*, boasting, boastful, proud.

A مفتقر *muftakir*, reduced to poverty; in straits; humble suitor.

A مفتون *maftūn*, seduced to evil, bewitched, infatuated, insane.

A مفخر *mafkhar*, object of glory; glory, boast.

A مفخّر *mufakhkhar*, glorious, exalted.

A مفرّح *mufarrih*, exhilarating; exhilarator.

P مفرما *ma farmā*, command not (rt. فرمودن).

P مفروش *ma farosh*, sell not (root فروختن).

A مفسد *mufsid* (P pl. مفسدان *mufsidān*), mischievous, seditious, corrupter, mischief-maker.

A مفلس *muflis* (P pl. مفلسان *muflisān*) insolvent, bankrupt, poor, penniless.

A مفلسي *muflisī*, insolvency, penury, poverty.

A مفهوم *mafhūm*, understood, apprehended, comprehended.

A مقابلة *mukābalat*, opposition, resistance, contention, competition; contrast; collation.

A مقال *makāl*, speech, discourse, word.

A مقالة *makālat*, word, discourse, speech.

A مقام *makām*, standing-place, position, spot, seat, station, staying, session; place of residence, dwelling, abode.

A مقامات *makāmāt* (pl. of مقامة *makāmat*), discourses or lectures, as being read or delivered during a مقامة *makāmat* or sitting.

A مقامر *mukāmir*, dicer, gambler, gamester.

A مقامي *makāme*, a place, a site.

A مقاومة *mukāwamat*, opposition, resistance.

A مقبل *mukbil*, advancing; prosperous, fortunate.

A مقبول *makbūl*, received; accepted; agreeable, approved; welcomed.

A P مقبولتر *makbūltar*, more acceptable, more agreeable, more welcome.

A مقتضي *muktaẓa'* (in P مقتضا *muktaẓā*), required, demanded; exigency, requirement.

A مقدار *mikdār*, quantity, amount.

A مقدّر *mukaddar*, decreed, predestinated.

A مقدّم *mukaddam*, put before; placed before, preposed; preferred; antecedent, prior.

A مقدّمة *mukaddamat*, preface, preamble, prologue, premiss. مقدّمهٔ نحو زمخشري *mukaddama,e nahvi zamakhsharī*, "Introduction to Syntax," by Zamakhsharī, who was a celebrated doctor of Islām, born A.H. 467, at Zamakhshar, a town in Khwārazm; whence his name.

A مقدور *makdūr*, predestined, decreed, fated.

A مقرّب *mukarrab* (P pl. مقرّبان *mukarrabān*), brought near, allowed to approach, admitted

A معاش *maₑāsh*, living, livelihood, subsistence.

A معاشرة *muₑāsharat*, familiarity, society, intimacy, intercourse.

A معاصي *maₑāsī* (pl. of معصية *maₑsiyat*) crimes, offences.

A معافي *muₑāfa'*, well, healthy, free from pain.

A معاقبة *muₑākabat*, pursuing; punishment.

A معالجة *muₑālajat*, medical treatment, physicking, doctoring; remedy, cure.

A معالجتي *muₑālajate*, a cure.

A معاملة *muₑāmalat*, business, affair, dealing, trade; practice; treatment, behaviour, conduct.

A معاند *muₑānid* (P pl. معاندان *muₑānidān*), obstinate, stubborn, refractory, perverse, contumacious, disobedient, opiniative.

A معاينة *muₑāyanat*, seeing clearly, beholding.

A معبر *maₑbar*, pass, ferry, ford. *Miₑbar*, ferry-boat, pontoon, bridge.

A معتاد *muₑtād*, accustomed, wont, used to.

A معتبر *muₑtabar*, revered, respected, venerated, esteemed; respectable.

A معترف *muₑtarif*, one who acknowledges or confesses.

A معتقد *muₑtakid*, firmly persuaded; staunch believer; faithful friend, support.

A معتكف *muₑtakif*, continually at prayer (in the temple), assiduous and unremitting in religious exercises; devotional, devout.

A معتمد *muₑtamad*, confidential, trusty, trustworthy; confidant. معتمد عليه *muₑtamad ₑalaihi*, the relied upon.

A معجب *muₑjib*, admirer of himself, vain, conceited; fop, beau.

A معجز *muₑjiz*, miracle.

A معدة *miₑdat*, stomach.

A معدن *maₑdan*, mine, source of minerals.

A معدوم *maₑdūm*, extinct, non-existent, wished for but not found, lost; future.

A P معده سنگي *miₑda-sangī*, dyspepsy.

A معذرة *maₑzarat*, excuse.

A معذور *maₑzūr*, excusable, pardonable; excused, exculpated.

A معرض *maₑraz*, place of meeting or exposure; position; occurrence.

A معرفة *maₑrifat*, acquaintance, knowledge; means. A سابقة معرفتي *sābika-e maₑrifate*, an old acquaintanceship.

A معركة *maₑrakat*, battle-field; amphitheatre.

A معروف *maₑrūf*, known, noted, notorious; celebrated.

A معزول *maₑzūl*, dismissed, discarded, cashiered, turned out of office, degraded.

A معزولي *maₑzūlī*, dismissal, degradation.

A معشر *maₑshar*, company, society.

A معشوق *maₑshūk*, loved, beloved; mistress.

A معشوقة *maₑshūkat*, mistress.

A معشوقي *maₑshūkī*, relation of beloved.

A معصم *miₑsam*, wrist.

A معصوم *maₑsūm*, innocent, immaculate, chaste, uncorrupt, unspotted.

A معصومي *maₑsūmī*, chastity, innocency.

A معصية *maₑsiyat*, rebellion, sin. A بمعصيتي *ba maₑsiyate*, for a crime.

A معضلات *muₑzilāt* (pl. of معضلة *muₑzilat*, fem. of معضل *muₑzil*), difficulties, knotty questions, intricacies, arduous affairs.

A معطّل *muₑattal*, neglected, abandoned, uncared for, slighted; vacant; unoccupied.

A معظّم *muₑazzam*, magnified, revered, honored; great, respectable.

A معظمات *muₑzamāt*, great, grave matters, weighty and important affairs.

A معلم *muₑlam*, distinguished by a particular mark, pinked; notable.

A معلّم *muₑallam* marked, striped, spotted. *Muₑallim*, preceptor, teacher, instructor, master.

A معلوم *maₑlūm*, known, understood, ascertained, discovered; settled, fixed; experienced; notorious; stamped, impressed (coin), money. A P معلوم كردن *maₑlūm kardan*, to make known, to know, discover, experience.

A معلومي *maₑlūme*, a single coin, any money.

A معني *maₑna'*, sense, meaning, reality; religious sentiment, spiritual subject; spirituality; the spiritual world. بمعني *bi maₑna'*, in spirit, in substance, in reality. A P معناي اين سخن *maₑnāyi īn sukhan*, the meaning of these words (or of this speech).

A مصحف *mushaf*, book, volume. المصحف *al mushaf*, the volume (also مصحف عزيز *mushafi ʿazīz*, precious (or) glorious volume), the Kur'ān (so called by Muhammadans).

A مصر *misr*, Egypt.

A مصراع *misrāʿ*, hemistich, first half-line.

P مصري *misri* (A مصريّ *misriy*), Egyptian.

A مصطفى *mustafā'*, chosen, elected, elect; a man's name, and a title given to Muhammad.

A مصلح *muslih*, rectifier, censor, reformer; pacific, conciliatory.

A مصلحة *maslahat*, affair, business; object, subject, purpose; prudent course, wise step, proper measure, becoming thing; fit occasion, expediency; welfare, best interest; benevolence, kindness, peace, good-will.

A P مصلحت آميز *maslahat-āmez*, imbued with kindness, conciliatory, pacific.

A P مصلحت جو *maslahat-jū*, seeking to correct or reform.

A P مصلحت جوئي *maslahat-jūe*, a seeker, or promoter of the interest, or of the good-will.

A مصلحتي *maslahate*, any particular occasion, crisis or emergency.

A مصلّى *musalla'*, place of prayer, oratory; a large field, in which upon certain occasions thousands congregate to offer public prayer. مصلاي شيراز *Musallāyi Shīrāz*, the name of a place at Shīrāz.

A مصمّم *musammam*, fixed, determined.

A مصنّف *musannif*, author, compiler, composer.

A مصون *masūn*, guarded, kept safe.

A مصيب *musīb*, disastrous, calamitous, injurious, hurtful, pernicious.

A مصيبة *musībat*, calamity, misfortune, adversity, disaster, affliction. A بمصيبتي *ba musībate*, by a misfortune, through a calamity.

A مضادّ *muzādd*, opponent, antagonist.

A مضاعف *muzāʿaf*, doubled.

A مضرّة *mazarrat*, detriment, injury, mischief, hurt; nuisance.

A مضمون *mazmūn*, contents, purport, subject, tenour. مضمون خطاب *mazmūni khitāb*, subject of discussion.

A مضى *maza'*, he went; it passed (defect. verb).

A مطابق *mutābik*, conformable.

A مطاع *mutāʿ*, obeyed.

A مطاعم *mutāʿim* (pl. of مطعم *matʿam*), meats, viands, eatables.

A مطالبة *mutālabat*, asking, requiring, exaction. A P مطالبت كردن *mutālabat kardan* (or مطالبه كردن *mutālaba kardan*), to require, demand, crave, sue, importune.

A مطالعة *mutālaʿat*, contemplation, consideration, attention, glance; inspection, perusal. A P مطالعه فرمودن *mutālaʿa farmūdan*, to view, regard, look upon; to read, peruse, glance at.

A مطاوعة *mutāwaʿat*, obedience, submission.

A مطايبة *mutāyabat*, joking together, jesting, pleasantry.

A مطبخ *matbakh*, kitchen.

A مطبوع *matbūʿ*, printed, impressed; agreeable, acceptable.

A مطرب *mutrib*, musician.

A مطربي *mutribe*, a musician; such a musician!

P مطلب *ma talb*, seek not (rt. طلبيدن).

A مطّلع *muttaliʿ*, apprized, informed, acquainted. A P مطّلع شدن *muttaliʿ shudan*, to perceive. مطلع گردانيدن *muttaliʿ gardānīdan*, to acquaint, to inform, to apprize.

A مطلوب *matlūb*, required, sought, demanded; thing desired, object required.

A مطمح *mutmah*, upraised (eye), upturned (sight); spectacle, show, theatre. مطمح نظر *mutmahi nazar*, object of constant and favorite gaze.

A مطيّب *mutaiyab*, aromatized, scented, perfumed.

A مطيع *mutīʿ*, obedient, submissive.

A مظفّر *muzaffar*, rendered triumphant, made victorious. مظفر و منصور *muzaffar u mansūr*, made victorious, and assisted (by God).

A مظلوم *mazlūm* (P pl. مظلومان *mazlūmān*), oppressed, injured, tyrannized over.

A مع *maʿ*, with; notwithstanding. معي *maʿī*, with me.

A معاتبة *muʿātabat*, chiding, expostulation, reproach, reprehension.

A مسؤول *mas‿ul*, asked, questioned, interrogated.

A مسئلة *mas‿alat*, question, query, problem, proposition, point of law.

A مشابهة *mushābahat*, resemblance.

A مشار *mushār*, indicated. مشار اليه *mushār ilaihi*, the pointed at; the aforesaid.

A مشاطة *mashshātat*, tire-woman.

A مشام *mashāmm*, smell, olfactory sense.

A مشاورة *mushāwarat*, application for advice, consultation.

A مشاهدة *mushāhadat*, contemplation, vision, view, sight.

A مشاهرة *mushāharat*, monthly wages or allowance, pay, salary.

A مشائخ *mashā‿ikh* (pl. of شيخ *shaikh*), elders, revered, venerable, holy men.

P مشت *musht*, fist; blow with the fist; handful.

P مشتاب *ma shitāb*, haste not, be not in a hurry (rt. شتافتن *shitāftan*).

A مشتاق *mushtāk*, desirous, longing, anxious.

A مشتاقي *mushtākī*, desirousness. A P مشتاقي به كه ملولي *mushtākī bih ki malūlī*, longing is better than loathing.

A مشتري *mushtarī*, purchaser, buyer.

P مشت زن *musht-zan*, boxer, pugilist, bruiser.

P مشت زني *musht-zanī*, fisticuffs, bruising, boxing. *Musht-zane*, a boxer.

A مشتغل *mushtaghal*, employed, busy, engaged, busied, occupied.

A مشتهر *mushtahar* or *mushtahir*, proclaimed, made public; called, named; famous.

P مشتي *mushtī*, handful; blow with the fist. مشتي دو *mushtī dū*, a couple of handsful.

A مشرق *mashrik*, the point or quarter in which the sun rises, the East. A P مشرق تابستاني *mashriki tābistānī*, the summer solstice, the longest day, when the sun enters Cancer. مشرق زمستاني *mashriki zamistānī*, the winter solstice, the shortest day, when the sun enters Capricorn.

A مشرقين *mashrikaini* (oblique of مشرقان *mashrikāni*), both Easts. بعد المشرقين *bu‿du 'l mashrikain*, the distance of the tropics.

A مشعل *mash‿al*, torch, flambeau.

A P مشعله دار *mash‿ala-dār*, torch-bearer.

A مشغلة *mashghalat*, business, employment, occupation; pastime; place of business; tumult, disturbance.

A مشغول *mashghūl*, employed, occupied, engaged, busy.

A مشغولي *mashghūlī*, employment, business.

A مشفق *mushfik*, kind, gracious, tender, affectionate, benevolent, compassionate.

A مشقة *mashakkat*, trouble, hardship, misery, difficulty, pain, toil, moil, drudgery.

P مشك *mishk* or *mushk*, musk. بيد مشك *bedi mushk*, musk-willow.

A مشكل *mushkil*, difficult, arduous, puzzling, perplexing, embarrassing.

A مشكلي *mushkilī*, difficulty.

P مشكي *mushkī* or *mishkī*, art (thou) musk?

P مشمار *ma shumār*, count not, reckon not.

A مشموم *mashmūm*, perfumed, fragrant.

A مشورة *mashwarat*, consultation, counsel.

A مشوش *mushawwash*, disturbed, uneasy, vexed, perplexed, distressed; stormy, boisterous.

A مشهور *mashhūr*, public, notorious, well-known; celebrated, noted, famed.

A P مشهورتر *mashhūrtar*, better known, more public, notorious or celebrated.

A مشية *mashīyat*, will, pleasure.

A مشير *mushīr*, counsellor, adviser.

A مصاحبة *musāhabat*, companionship, society, familiarity, intimacy.

A مصاحف *masāhif* (pl. of مصحف *mushaf*), volumes, books; Kur'āns.

A مصادرة *musādarat*, fining, mulcting, amercing.

A مصارعة *musāra‿at*, wrestling, contest.

A مصاف *masāff* (pl. of مصف *masaff*), ranks; rows (of soldiers); a field of battle.

A P مصاف آزموده *masāff-āzmūda*, inured to war.

A مصالح *masālih* (pl. of مصلحة *maslahat*), affairs, concerns, interests.

A مصالحة *musālahat*, reconciliation, peace, pacification.

A مصائب *masā‿ib* (pl. of مصيبة *musībat*), calamities, misfortunes.

A P مرهم نه *marham-nih*, one who lays on salve, or applies a plaster.

A مريد *murīd*, desirous; partial; scholar, disciple, pupil.

P مرين *marīn* (for مر اين *mar īn*), this.

A مزاج *mizāj*, temperament, constitution, disposition, quality.

A مزاحة *muzāhat*, joke, jesting.

A مزجاة *muzjāt*, small matter, trifle, bagatelle.

P مزد *muzd*, reward, gratuity, fee, recompense. مزد سرهنگي *muzdi sarhangī*, bailiff's fee.

A مزروع *mazrūʿ*, sown (seed or field).

A مزكي *muzakka'*, made clean, purified; capital from which 2½ per cent. yearly is given in alms (and thus rendered pure).

P مزن *ma zan*, strike not (rt. زدن *zadan*).

A مزية *maziyat*, excellence.

A مزيد *mazīd*, increase, addition.

P مژده *muzhda*, good news, glad tidings.

P مژه *mizha* or *muzha* (pl. مژگان *mizhagān* or *muzhagān*), eye-lid; hair of eye-lid, eye-lash.

A مساء *masā*, evening.

A مساعد *musāʿid*, happy, favourable, auspicious.

A مسافر *musāfir* (P pl. مسافران *musāfirān*) traveller, wayfarer, stranger.

A مساكين *masākīn* (pl. of مسكين *miskīn*), poor.

A مسامحة *musāmahat*, negligence; connivance, waiving, conniving, giving up.

P مست *mast*, drunk, intoxicated, inebriated; drunkard. پيل مست *pīli mast*, elephant in rut, furious elephant.

A مستتر *mustatar*, concealed, hidden. *Mustatir*, one who hides himself.

A مستجاب *mustajāb*, answered, accepted. مستجاب الدعوة *mustajābu 'd daʿwat*, whose prayer is accepted, or heard in heaven.

A مستحكم *mustahkam*, firm, established, confirmed.

A مستخلص *mustakhlas*, taken clean away; appropriated, made special, secured.

A مستسقي *mustaskī*, dropsical.

A مستعار *mustaʿār*, borrowed.

A مستعان *mustaʿān*, whose aid is implored; (hence) God.

A مستعرب *mustaʿrib* (P pl. مستعربان *mustaʿribān*), one who becomes as an Arab.

A مستعجل *mustaʿjil*, quick, hasty, speedy.

A مستعد *mustaʿidd*, arranged; prompt; able, fit.

A مستغرق *mustaghrak*, plunged, immersed.

A مستفيد *mustafīd* benefited, profited, deriving advantage; profitable, advantageous.

A مستقبح *mustakbih*, hateful, odious, disgusting.

A مستقيم *mustakīm*, right, true, correct, accurate; straight; resolute; faithful.

P مستم *mastam*, (I) am intoxicated.

A مستمع *mustamiʿ*, hearer, auditor, listener.

P مستمند *mustmand*, afflicted, wretched.

A مستوجب *mustaujib*, deserving, meriting; proper, fit, proper, worthy, becoming.

A مستور *mastūr* (P pl. مستوران *mastūrān*), veiled, concealed; good, honest, chaste.

A مستولي *mustaulī*, overcoming, predominant, prevalent.

P مستي *mastī*, intoxication, drunkenness.

A مسجد *masjid*, place of worship, mosque.

A مسطور *mastūr*, written, described, delineated.

A مسكر *muskir*, inebriating, intoxicating.

A مسكنة *maskanat*, poverty.

A مسكين *miskīn* (P pl. مسكينان *miskīnān*), poor.

A مسلم *muslim*, true believer, Moslem.

A مسلم *musallam*, committed, consigned, entrusted; preserved, safe, secured; sole, exclusive.

A مسلمان *muslimān* (P pl. of A مسلم *muslim*), true believers, Moslems.

P مسلمان *musulmān* (pl. مسلمانان *musulmānān*), Musalmān, believer (a corrupted word).

P مسلماني *musulmānī*, the Muhammadan religion; orthodoxy, Islām.

A مسلمين *muslimīna* (obl. of مسلمون *muslimūna*, pl. of مسلم *muslim*), true believers, faithful.

A مسمع *mismaʿ*, organ of hearing, ear. مسمعي *mismaʿī*, mine ear.

A مسند *masnad*, large cushion for reclining on; throne, bench.

A مرافقة *murāfakat*, travelling in company, association, companionship, society.
A مراقبة *murākabat*, observation, regard, contemplation.
P مرا هست *marā hast*, to me is, I have.
A مربّي *murabbī*, tutor, instructor, guardian, patron, protector.
A مرتّب *murattab*, set in order, arranged. A P مرتّب كردن *murattab kardan*, to arrange, to regulate.
A مرتبة *martabat*, rank, degree, step, office.
A مرتبتي *martabate*, a rank.
A مرتهن *murtahan*, pledged.
A مرحب *marhab*, amplitude, convenience, room. مرحبا *marhaban*, hail! welcome! may God grant you amplitude!
A مرحمة *marhamat*, pity, compassion.
P مرد *mard* (pl. مردان *mardān*), man; hero.
P مرداد *murdād*, the July of the Persian calendar.
P مردار *murdār*, impure, unclean; carrion.
P مردان *mardān* (pl. of مرد *mard*), men.
P مردانه *mardāna*, manly.
P مردك *mardak* (dim. of مرد *mard*), little man, manikin; low, little, or insignificant fellow.
P مردم *mardum* (pl. مردمان *mardumān*), man, human being.
P مردم آزار *mardum-āzār*, man-tormentor, vexing, afflicting mankind.
P مردم آزاري *mardum-āzārī*, the tormenting of mankind. *Mardum-āzāre*, a tormentor of mankind.
P مردم خوار *mardum-khwār*, man-devouring, cannibal; cruel, fell, remorseless.
P مردم در *mardum-dar*, man-rending, ferocious, ravenous.
P مردم گزا *mardum-gazā*, man-biting, injurious.
P مردمي *mardumī*, manliness; humanity, courtesy. *Mardume*, a man, a certain man.
P مردن *murdan*, to die, expire; to go out, be extinguished. مردنت *murdanat*, thy dying, for thee to die. مردنش *murdanash*, his dying.
P مرده *murda*, dead, deceased, defunct. مرده به *murda bih*, better dead.
P مردي *mardī*, manliness, virility, vigour, valour, bravery; thou art a man. *Marde*, a man, a certain man.
P مرديت *mardiyat*, thy virility.
P مرسان *marasān*, cause not to arrive, inflict not.
P مرسل *mursal*, sent; apostle, prophet.
A مرسوم *marsūm*, marked, prescribed, accustomed; pay, stipend, salary.
A مرشد *murshid*, guide, spiritual director.
A مرصّع *murassaʿ*, covered with gold, set with jewels, inlaid.
A مرض *maraz*, disease, sickness, malady, complaint.
A مرضي *maraze*, a disease.
A مرضيّ *marzīy*, agreeable, acceptable; assented to; will, assent.
A مرعوب *marʿūb*, terrified, affrighted.
P مرغ *murgh* (pl. مرغان *murghān*), bird, fowl. مرغ ايوان *murghi aiwān* (bird of the porch), sparrow. مرغ بريان *murghi biryān*, broiled fowl, roast chicken.
P مرغ آبي *murgh-ābī*, water-fowl.
P مرغك *murghak* (dim. of مرغ *murgh*), little bird, chick.
P مرغي *murghe*, a bird.
A مرقّع *murakkaʿ* patched, mended, botched.
A مركب *markab*, horse, steed, camel; any beast or vessel whereon one is carried.
A مركّب *murakkab*, compounded; mounted, placed, set, inserted.
A مركز *markaz*, centre; halting place.
P مرگ *marg*, death, decease.
P مرنج *ma ranj*, grieve not, be not displeased (rt. رنجيدن *ranjīdan*).
P مرو *ma rav*, go not (rt. رفتن *raftan*).
A مرّوا *marrū*, they passed by (rt. مرّ *marra*).
A مرواريد *marwārīd*, pearl.
A مروّة *murūwat*, manliness, humanity, kindness, politeness; human nature.
A مروحة *mirwahat*, fan.
A مرهم *marham*, salve, plaster, liniment.

ceeded his father Sabuktagīn, A.H. 387, A.D. 997, and died A.H. 419, after conquering great part of Hindūstān, and taking the royal cities of Delhi and Kanoj.

A محنة *mihnat*, affliction, trouble, toil, distress, anguish, suffering, inconvenience, discomfort.

A محو *mahw*, obliteration. A P محو شدن *mahv shudan*, to be erased or obliterated.

A مخاطب *mukhatab*, addressed; the second person. *Mukhatib*, addressing; speaker.

A مخافة *makhāfat*, dread, fear, alarm; danger.

A مخالطة *mukhālatat*, conversation, intercourse, intimacy.

A مخالف *mukhālif*, contrary, repugnant, adverse, antagonistic, unfavourable; obstinate, irreducible.

A مخالفة *mukhālafat*, contradiction, contrariety, opposition, enmity.

A مخبّط *mukhabbat*, disordered, disturbed, upset.

A مختصر *mukhtasar*, abridged, curtailed; brief, compendious, laconic; compendium; mean, trifling, small, insignificant.

A مختلف *mukhtalif*, different, various, contrary.

A مخدوم *makhdūm*, served, waited upon; lord, master.

P مخر *makhar*, do not buy (rt. خريدن *kharīdan*).

P مخراش *ma kharāsh*, lacerate not, do not tear (rt. خراشيدن *kharāshīdan*).

A مخفوض *makhfūz*, lowered, depressed; marked with *kasr*, or *khafz* (as when قدر *kadr* has been changed to *kidr*).

A مخلص *mukhlis* (P pl. مخلصان *mukhlisān*), sincere, real, genuine.

A مخلصين *mukhlisīna* (obl. of مخلصون *mukhlisūna*, pl. of مخلص *mukhlis*), sincere, unfeigned in professions of faith, in demonstration of friendship, or in yielding obedience.

A مخلوق *makhlūk*, created, formed; creature.

A مخنّث *mukhannath*, effeminate, infamous; a rank old catamite; hermaphrodite.

P مخور *ma khwar*, do not eat (rt. خوردن).

A مخوف *makhūf*, dreadful, dangerous, tremendous, fearful.

A مدّاح *maddāh*, laudatory; encomiast, panegyrist.

P مدار *ma dār*, hold not (rt. داشتن *dāshtan*).

P مدارا *mudārā*, politeness, courtesy, affability, conciliation, gentleness, humility; dissimulation.

A مداومة *mudāwamat*, assiduity, perpetuity, continuance.

A مدبّر *mudabbir*, administrator, prefect, governor, manager, director.

A مدّة *muddat*, time, term, period, space, long time or interval, while.

A مدّتها *muddathā* (P pl. of مدّة *muddat*), many days, long intervals; for a long season.

A مدّتي *muddate*, a certain space of time, a long interval; for a long period.

A مدح *madh*, praise, eulogium, encomium, applause, commendation.

A مدرسة *madrasat*, seminary, academy, public school, college, university.

A مدّعي *muddaʿī* (P pl. مدّعيان *muddaʿiyān*), plaintiff; adversary; false pretender.

A مدفون *madfūn*, buried, interred.

P مده *ma dih*, give not, yield not (rt. دادن).

A مدهوش *madhūsh*, astonished, astonied, confused, amazed, confounded.

A مذكور *mazkūr*, remembered, mentioned, recorded, repeated, expressed; discourse.

A مذلّة *mazallat*, baseness, vileness; contempt, degradation.

A مذمّة *mazammat*, blame, disparagement, scorn, contempt.

A مذموم *mazmūm*, blamed, censured; culpable, blameable.

P مر *mar*, a pleonastic particle, sometimes placed before the dat. and acc. of Persian nouns.

A مرّ *marra*, he (or it) passed, passed by.

A مرء *marʾ*, *mirʾ*, or *murʾ*, man; human species, the human race.

P مرا *marā* (dat. or acc. of من *man*, I), to me, me.

A مراتب *marātib* (pl. of مرتبة *martabat*), steps, degrees, grades; dignities, honours.

A مراد *murād*, meant, intended; desire, wish, will, intention, design, pleasure.

A مراسلة *murāsalat*, epistolary correspondence.

A مراغبة *murāghabat*, expression of a wish, desire, propensity.

A مرافعة *murāfaʿat*, reference, appealing.

A مجرّد *mujarrad*, stripped; solitary, single; unmarried; bare, mere. P A بمجرّد *ba mujarrad*, barely, merely.

A مجروح *majrūh*, wounded.

A مجري *mujra'*, allowed to flow; (hence), payed, granted, allowed.

A مجلس *majlis*, place of sitting, assembly, session; congregation.

A مجلسي *majlise*, a whole company.

A مجلّي *mujalla'*, bedecked, ornamented.

A مجمع *majmaع*, place of confluence or of assembling, meeting, congregation.

A مجموع *majmūع*, collected; tranquil, quiet.

A مجموعة *majmūعat*, collection, assemblage, aggregate.

A مجنون *majnūn*, crazed, insane; name of the Arab lover whose attachment to Laila is celebrated by Nazāmī and other poets.

P مجوي *ma jū*, seek not (rt. جستن *justan*).

A مجيد *majīd*, glorious.

A محابا *muhābā*, connivance; respect, regard; ceremony.

A محارب *muhārib*, waging war; bent on making war, warlike.

A محاسبة *muhāsabat*, adjustment or audit of accounts, computation; arithmetic.

A محاسن *mahāsin* (pl. of حسن *husn*), good works, laudable actions, virtues, merits; personal charms. محاسني *mahāsinī*, my good works or excellences.

A محافل *mahāfil* (pl. of محفل *mahfil*), assemblies.

A محال *muhāl*, impossible; absurd.

A محامد *mahāmid* (pl. of محمدة *mahmidat*), laudable actions or qualities, virtues.

A محاورة *muhāwarat*, conversation, dialogue, chat, talk, common parlance, gossip.

A محبّ *muhibb*, friend, lover.

A محبّة *mahabbat*, love, affection; kindness, friendship.

A محبوب *mahbūb* (P pl. محبوبان *mahbūbān*), beloved, liked; mistress.

A P محبوبتر *mahbūbtar*, more beloved.

A محبوبي *mahbūbe*, an object greatly beloved.

A محتاج *muhtāj* (P pl. محتاجان *muhtājān*), necessitous, needy, in want, indigent, in need.

A P محتاجتر *muhtājtar*, more in need, in greater need, more needy, more necessitous.

A محتسب *muhtasib*, the superintendent of police, who examines weights and measures, and prevents drinking and other disorders; police-magistrate.

A محتمل *muhtamal*, possible, probable; suspected. *Muhtamil*, bearing a burthen; patient.

A محجوب *mahjūb*, veiled, concealed; bashful, modest.

A محرقا *muhrakan* (acc. of محرق *muhrak*), burning, consumed.

A محروم *mahrūm*, excluded, shut out, debarred; balked, frustrated, disappointed.

A محسنين *muhsinīna* (obl. of محسنون *muhsinūna*, pl. of محسن *muhsin*), beneficent.

A محشر *mahshar*, place of assembly; last judgment.

A محض *mahz*, pure, unmixed, unalloyed, sheer; only, entirely, purely.

A محضر *mahzar*, disposition, temper.

A محفل *mahfil*, assembly.

A محفوظ *mahfūz*, kept, guarded, preserved.

A محقّق *muhakkik* (P pl. محقّقان *muhakkikān*), verifying, confirming; teacher of truth, philosopher.

A P محقّقانه *muhakkikāna*, spiritual; truly, accurately.

A محكّ *mihakk*, touchstone, test.

A محكم *muhkam*, strong, firm, strengthened, confirmed; incontrovertible, indisputable, conclusive; clear, conspicuous, perspicuous.

A محلّ *mahall*, place, situation; quarter, district; occasion, opportunity.

A محلّة *mahallat*, quarter of a town, district, parish.

A محمّد *muhammad*, greatly praised; name of a man; name of the Arabian pseudo-prophet.

A محمّد بن محمّد غزالي *Muhammad bin Muhammad Ghazzālī*, a renowned doctor of Islām, born at Thaus, in Khurāsān, A.H. 450, and died A.H. 505.

A P محمود سبكتگين *Mahmūd Sabuktagīn*, the second Sultan of the dynasty of Ghaznī, suc-

A متحرّك *mutaharrik*, moveable; motive.

A متحلّي *mutahallī*, adorned with jewels.

A متحمّل *mutahammil*, suffering patiently, enduring; bearer.

A متحير *mutahaiyir*, astonished, astonied, bewildered, amazed.

A متردّد *mutaraddid*, hesitating, wavering, irresolute, unsettled, uncertain, doubtful, perplexed.

A مترسّل *mutarassil* (P pl. مترسّلان *mutarissilān*), letter-writer, correspondent; corresponding secretary of a prince.

A مترصّد *mutarassid*, contemplating, watching, waiting for, vigilant, watchful, observant, constantly on the look out.

A مترقّب *mutarakkib*, one who expects, waits, or hopes.

A متسع *muttasiʿ*, large, spacious, extensive.

A متصوّر *mutasauwar*, pictured, imagined, supposed, considered.

A متضعّف *mutazaʿʿif*, weak, weakened, enfeebled.

A متّع *mattiʿ*, cause thou to enjoy, render happy (imp. of 2nd form of the verb متع).

A متعبّد *mutaʿabbid* (P pl. متعبّدان *mutaʿabbidān*), extremely devout, rigorous and strict in the exercises of devotion, religionist.

A متعدّي *mutaʿaddi*, aggressor; transgressor; (in grammar) active, transitive, causal (verb). متعدّيا *mutaʿaddiyan*, (acc.)

A متعلّق *mutaʿallik* (P pl. متعلّقان *mutaʿallikān*), related to, connected, dependent, hanger-on, adherent; domestic, kinsman.

A متعلّم *mutaʿallim* (P pl. متعلّمان *mutaʿallimān*) learner, student.

A متعنّد *mutaʿannid* (P pl. متعنّدان *mutaʿannidān*), seeker of another's ruin; inimical.

A متغير *mutaghaiyir*, changed, altered; disturbed, perplexed.

A متّفق *muttafik*, consenting, agreeing, agreed.

A متقدّم *mutakaddim* (P pl. متقدّمان *mutakaddimān*), predecessor, one gone before, ancient.

A متكبّر *mutakabbir*, proud, haughty, arrogant.

A متكلّم *mutakallim* (P pl. متكلّمان *mutakallimān*) speaker, orator.

A متمتّع *mutamattiʿ*, enjoying, enjoyer; one who takes his fill.

A متمكّن *mutamakkin*, placed, established, firmly fixed or rooted; inhabiting.

A متنعّم *mutanaʿʿim*, soft, delicate; affluent, in the enjoyment of the conveniences, comforts and luxuries of life.

A متوقّع *mutawakkiʿ* (P pl. متوقّعان *mutawakkiʿān*), waiting, expecting; expectant.

A متهاون *mutahāwin*, negligent, careless, heedless, inattentive.

A متّهم *muttahim*, suspected, accused.

A مثابة *mathābat*, step, degree, point.

A مثابتي *mathābate*, a degree.

A مثال *mithāl*, like, resembling; history, fable; example, model; similitude, likeness. P برمثال *bar mithāli*, after the similitude. با مثال ما *bā mithāli ma*, with the like of us, with such as we.

A مثاني *mathānī* (pl. of مثنى *mathna'*), second strings of lutes.

A مثل *mathal*, fable, tale, parable, simile, apologue, proverb. في المثل *fi 'l mathal*, for example. A P مثل زدن *mathal zadan*, to give an example, quote a proverb, propound a parable.

A مثلي *mathale*, a simile.

A مثنوي *mathnawī*, poetry composed of distichs in each of which are two lines, which rhyme and agree in measure.

A مجادلة *mujādalat*, disputation, strife.

A مجال *majāl*, room to move round or turn about; suitable place; power, strength, ability.

A مجالس *majālis* (pl. of مجلس *majlis*), assemblies, places of sitting, sessions.

A مجالسة *mujālasat*, sitting with another, converse, society.

A مجانبة *mujānabat*, receding, retiring, going off.

A مجاورة *mujāwarat*, keeping up a good correspondence with neighbours, intimacy; vicinity, neighbourhood. A P مجاورت كردن *mujāwarat kardan*, to keep close, to remain near.

A مجاهدة *mujāhadat*, fighting (specially against infidels), conflict, struggle; a sore infliction.

A مجتبي *mujtabā*, chosen, selected, elect.

A مآل *ma*ʼ*āl*, end, goal, termination, issue.

A مال *māl*, money, wealth, property, substance; prosperity.

P مالدار *māl-dār*, wealthy, opulent, monied man.

A مالك *mālik*, master, owner, possessor; controller.

A مالكي *māliki*, relation of master; ownership.

A ما للغريب *mā li 'l gharīb*, (there is) not for the stranger.

A مألوف *ma*ʼ*lūf*, familiar, ordinary, accustomed, customary.

A مآلهما *ma*ʼ*ālahumā*, final portion of both.

G ماليخوليا *mālīkhūliyā*, melancholy, idle fancy.

P ماليدن *mālīdan*, to rub, anoint; to press, crush.

A ما مرّ *mā marra*, what (or that which) passed.

A ما مضي *mā maza'*, that which is passed, what has passed.

P مامك *māmak*, little mother, goody.

A مأمن *ma*ʼ*man*, place of security.

A مأمول *ma*ʼ*mūl*, hoped for, expected.

P مانا *mānā*, alike, equal, similar; certainly; you would say or think; forthwith, quickly, immediately.

P ماند *mānd*, hath remained. *Mānad*, remains, remaineth, will remain (rt. ماندن *māndan*); resembles (rt. مانستن *mānistan*).

P ماندن *māndan*, to remain, continue, last, endure; to be fatigued, spent, tired, exhausted; to break down. در گل ماندن *dar gil māndan*, to sink in a quagmire; to hesitate, to boggle.

P مانده *mānda*, remained, left, remaining; tired, weary, broken down. مانده شدن *mānda shudan*, to be weary, tired, knocked up.

P مانستن *mānistan*, to resemble.

A مانع *māni*ʻ, refuser, forbidder, hinderer, preventer.

P مانند *mānand*, like.

P ماني *mānī*, name of a celebrated painter, the founder of the sect of the Manichæans.

A مأوا *ma*ʼ*wā*, dwelling, abode; hostelry.

P ماه *māh*, the moon; month.

P ماه روي *māh-rū* (pl. ماه رويان *māh-rūyān*), moon-faced, fair and lovely as the moon.

P ماه روئي *māh-rū*ʼ*e*, one fair as the moon.

P ماهي *māhī*, fish.

P ماهيي *māhiye*, a fish, one fish, a certain fish.

P مايه *māya*, amount, sum, quantity; wealth, capital, stock-in-trade, store.

A مباح *mubāh*, lawful, allowable; allowed to be taken or suffered to be shed with impunity.

P مباد *ma bād*, may there not be!

P مبادا *mabādā*, let it not be! by no means! away! lest.

A مبارز *mubāriz* (P pl. مبارزان *mubārizān*), warrior, champion.

A مبارك *mubārak*, blessed, blest; happy, fortunate; auspicious.

P مباش *ma bāsh*, be it not! stay not! lest, perhaps.

A مبالغة *mubālaghat*, exaggeration, hyperbole, stress, emphasis.

A مبتلا *mubtalā*, afflicted, plagued, tried, tempted; unfortunate.

A مبدّل *mubaddal*, changed, converted, altered.

A مبذّر *mubazzir*, prodigal, lavish, spendthrift.

A مبذّري *mubazzirī*, prodigality, extravagance, profusion, profuseness.

P مبر *ma bar*, do not lower (rt. بردن *burdan*).

A مبرز *mabraz*, privy, water-closet.

A مبلغ *mablagh*, sum, amount (of money).

A مبلغي *mablaghe*, a sum, a certain amount.

P مبند *ma band*, indulge not (rt. بستن *bastan*).

A مبيت *mabīt*, passing the night.

A مبين *mubīn*, manifest, evident, clear, distinct.

P مپندار *ma pindār*, think not, do not suppose or imagine (rt. پنداشتن *pindāshtan*).

P متاب *matāb*, turn not away (rt. تافتن *tāftan*).

A متابعة *mutāba*ʻ*at*, following; obedience, compliance.

A متألّف *muta*ʼ*allif*, cultivating an acquaintance, conciliating.

A متبحّر *mutabahhir*, very learned, deep, profound.

A متبدّل *mutabaddal*, changed, altered; metamorphosed.

A متجلّي *mutajalli*, resplendent, brilliant.

A لم يلتفتن *lam yaltafitna*, they will not regard (aor. pl. fem. 8th form of rt. لفت).

A لنذيقنهم *la nuzīkannahum*, assuredly we will make them taste (emphatic aor. of اذاق *azāka*, 4th form of the rt. ذاق *zāka*, concave و *wāw*).

A لنفسك *li nafsika*, for thyself.

P لنگ *lang*, lame, limping, halting.

P لنگر *langar*, anchor. لنگر نهادن *langar nihādan*, to cast anchor.

A لو *lau*, if, unless, had but.

A لوازم *lawāzim*, necessary things, requisites.

P لوچ *lūch*, squint-eyed.

A لوح *lauh*, tablet, board used as a slate to write on; copy-book.

P لوريان *lūrigān* (pl. of لوري *lūrī*), the people of a mountainous province of Persia lying to the N.E. of Khuzistān, and having Kurdistān to the North.

A لوط *Lūt*, Lot, nephew of Abraham.

A لوم *laum*, blame, reproach, censure.

A له *lahu*, to him, for him; to it, for it.

A لهجة *lahjat*, voice, sound, tone; accent; accentuation; speech, talk.

A له صوت *lahu saut*, to him (*i.e* he had) a voice.

A لهم *lahum*, to them, for them.

A لهو *lahw*, play. لهو و لعب *lahw u laʿb*, playing and toying, sport, game, fun.

A لي *lī*, for me, to me, *i.e.* I have. لي مع الله وقت *lī maʿa' llāh waktun*, I have with God an hour (or a season).

A ليت *laita*, (particle of exclamation), would to God! would that! O that!

A ليث *laith*, lion. عمرو بن ليث *ʿamr bin laith*, name of the second sovereign of the dynasty of the Saffārides (coppersmiths), who reigned in Persia from 878 to 901.

A ليس *laisa*, there is not; is not; not. ليس يسلم *laisa yaslamu*, he will not be safe, he will not escape.

P ليک *lek*, or ليکن *lekin*, but.

P ليل *lail*, night. الليل *al lail*, the night.

A ليلي *Lailā*, name of the mistress of Majnūn. (The loves of this celebrated pair are the subject of one of Nazāmī's poems.

A لئن *la in*, verily if. لئن لم تنته لنرجمنك *la in lam tantahi la narjumunnaka*, verily if thou desistest not, we will surely stone thee (gezmated aor. of انتهي *intahā*, 8th form of the rt. نهي, and emphatic aor. of the rt. رجم).

A لينة *līnat*, excellence, mildness, softness; humanity; a kind of palm-tree; a tall palm.

A لئيم *laʾīm*, mean, base, vile, sordid, grovelling. لئيم الطبع *laʾīmu 't tabʿ*, of a sordid nature.

م

P م *am*, me; of me, my.

P ما *mā*, we; us; of us; our.

A ما *mā*, not; what, whatever, whatsoever, that which: what?

A ماء *māʾ*, water. ماء نهرها *māʾu nahrihā*, the water of its river.

A ما بقلب *mā bikalbi*, what (is) in the heart.

A ما تقول *mā takūlu*, that which thou sayest; what sayest thou? (aor. of the rt. قال *kāla*, concave و *wāw*).

P ماتم *mātam*, grief, mourning.

A ما جري *mā jarā*, what occurred; accident, incident, event, occurrence.

A ما حضر *mā hazara*, that which is ready.

A ما حضري *mā hazarī*, the fruit, milk, and cheese which constitute a Persian breakfast.

A ما دام *mā dāma*, whilst continues; as long as remains; during, as long as.

P مادر *mādar*, mother. مادر مادر *mādari mādar*, grandmother, grandmam.

A ماذا *māzā*, what? what is this?

P مار *mār*, snake, serpent. (According to Oriental legends, every subterranean treasure is placed under the guardianship of a serpent).

P مارا *mārā*, to us; for us; us.

P مار گزيده *mār-gazīda*, bitten by a serpent.

P ماري *mārī*, (thou) art a serpent.

P ماست *māst*, sour milk, buttermilk, whey.

A ماضي *māzī* (fem. ماضية *māziyat*), past, bygone.

A ما عرفناك *mā ʿarafnāka*, we have not known Thee (rt. عرف *ʿarafa*).

A لبغوا *la baghau*, verily they would have rebelled (pl. pret. of the rt. بغي).

A لبنان *Lubnān*, mount Lebanon, so called from the milky whiteness of its perpetual snow.

A لتزورني *li tazūranī*, that thou mayest visit me (aor. of the rt. زار *zāra*, concave و *wāw*).

A لحظة *lahzat*, look, glance; moment.

P لخت *lakht*, somewhat, some, a little, a piece or part.

P لختي *lakhte*, an instant, a little while.

A لدغة *ladghat*, stinging (as of a scorpion).

A لذة *lazzat*, delight, flavour, delicious taste. PA بلذت *ba lazzat*, with flavour. بلذت تر *ba lazzattar*, more savoury, or delicious.

A لذلك *li zālika*, on that account, therefore.

A لذيذ *lazīz*, delicious, delightsome, luxurious.

P لرزه *larza*, shiver, tremor, trepidation, quaking.

P لرزيدن *larzīdan*, to tremble, shake, quake, shiver.

A لسان *lisān*, tongue; language. لسانه *lisānuhu*, his tongue, his language.

P لشكر *lashkar*, army, host.

P لشكري *lashkarī* (pl. لشكريان *lashkariyān*), military; soldier, guard, attendant, military man, officer; soldiery. *Lashkare*, an army, a whole host of soldiers.

A لصاحبه *lisāhibihi*, for its owner.

A لطافة *latāfat*, grace, elegance; gentleness, softness, graciousness, gentle means.

A لطف *lutf*, gentleness, graciousness, amiableness, kindness, lenity, grace, favour; elegance.

A لطيف *latīf* (P pl. لطيفان *latīfān*), elegant, graceful; witty; fine, light, delicate.

A لطيفا *latīfan*, delicate (acc. of لطيف *latīf*).

A لطيفة *latīfat* (P pl. لطيفها *latīfahā*), pleasantry, bon-mot, witty or facetious saying.

A P لطيف خوي *latīf-khū*, of a mild, gentle, affable disposition.

A لعب *laʿb*, play, sport.

A لعباده *li ʿibādihi*, for (or to) his servants.

A لعل *laʿl*, ruby.

A لعلّ *laʿalla*, perhaps. لعلّهم *laʿallahum*, haply they.

A P لعل پاره *laʿl-pāra*, piece of ruby.

A لعنة *laʿnat*, curse, imprecation, malediction.

P لغزيدن *laghzīdan*, to slip, slide, stumble.

A لغو *lāghw*, inconsiderate act or speech, blunder, mistake, slip, fall. لغوي *laghwī*, my indiscretion.

A لغوي *laghwe*, a lapsus linguæ.

A لفظ *lafz*, word, expression, vocable.

A لقاء *likāʾ*, meeting, encounter; aspect, face, visage, countenance.

A لقد *lakad*, of a truth, verily; already.

A لقمان *Lukmān*, name of a certain wise man, by some said to have been a son of Job's sister or aunt; by others to have been a disciple of David; by others, a judge in Israel; whilst others declare him to have been an emancipated Ethiopian slave. He is the author of some Arabian fables, and is supposed by many to be the same as Æsop. One chapter of the Kur'ān is named after him.

A لقمة *lukmat*, morsel, mouthful; a pittance.

A P لقمهٔ چند *lukma-i chand*, several mouthsful.

A لك *laka*, for thee, to thee.

A لكاتبه *li kātibihi*, for the writer of it.

A لكم *la kum*, for you, to you.

A للخبيثين *li 'l khabīthīn*, for the filthy.

A للرحمن *li 'r rahmān*, to the merciful (God).

A للغريب *li 'l gharībi*, to the stranger.

A لم *lam*, not, (a gezmating particle prefixed to the aorist, and usually—not always—giving a past signification.) لم يرها *lam yarahā*, he hath not seen her. ان لم اكن *in lam akun*, if I may not be. *Lima*, why? wherefore?

A لمّا *lammā*, when.

A لم تطر *lam tatir*, had not flown, had not the power of flight (gezmate of تطير *tatīru*, fem. aor. of the rt. طار *tāra*, concave ي *yo*).

A لمتن *lumtunna*, ye (females) blamed (rt. لام *lāma*, concave و *wāw*). لمتنني *lumtunnanī*, ye blamed me.

A لمعان *lamaʿān*, sparkle, shine, glitter.

A لم يقبلوا *lam yakbilū*, they accepted not (gezmated aor. of the rt. قبل).

P گوي *gū*, ball, cricket-ball; speech, saying.
P گويان *gūyān*, speaking, saying, talking.
P گويد *gūyad*, says, speaks (rt. گفتن *guftan*).
P گوينده *gūyanda*, talker, speaker; warbler.
P گوئي *gūʼī*, thou speakest, thou wouldest say.
P گه *gah*, time; at one time, sometimes; now; then.
P گهر *guhar*, gem; race, family.
P گه گه *gah gah*, time to time, occasionally.
P گهي *guhe*, at one time, one while.
P گياه *giyāh* (pl. گياهان *giyāhān*), grass.
P گيتي *gītī*, world; fate, destiny.
P گيتي آرا *gītī-ārā*, world-adorning.
P گيتي فروز *gītī-faroz*, world-illuminating.
P گير *gīr*, granted; take, hold, keep (imp. of the verb گرفتن *giriftan*).
P گيرد *girad*, takes or will take; seizes or will seize (rt. گرفتن *giriftan*).
P گيرم *gīram*, I admit, grant, allow, accept (rt. گرفتن *giriftan*).
P گير و دار *gīr u dār*, seize and hold; dominion.
P گيسو *gīsū* (pl. گيسوان *gīsuwān*), ringlet.

ل

A ل *la*, (a prefix) verily. *Li*, to, for (a particle nasbating the aorist), as لتزوروني *li tazūranī*, that thou mayest visit me.
A لا *lā*, no, not (a simple negation), as لا يسقي *lā yaskī*, he giveth not to drink, لا تمرّ *lā tamurru*, thou passest not by; (also a prohibitive particle gezmating the aorist), as لا تمنن *lā tamnun*, do not upbraid.
A لا تحزننّ *lā tahzananna*, grieve thou not (emphatic aorist of the rt. حزن).
A لا تحسبوني *lā tahsibūnī*, account ye me not.
A لا تفعل *lā tafʻal*, do not (gezmate of تفعل *tafʻalu*, aor. of the rt. فعل *faʻala*, he did).
A لا تمنن *lā tamnun*, upbraid not with favours conferred (gezmate of تمنّ *tamunnu*, a surd vb.)
A لا جرم *lā jaram*, certainly, of necessity.
A لاجورد *lājaward*, lapis lazuli.
A لا حول *lā haula*, or in full لا حول و لا قوّة الاّ بالله *lā haula wa lā kūwata illā bi 'llāh*, (there is) no power nor strength but in God (a phrase employed by the Muhammadans in times of difficulty and calamity to recommend and enjoin submission, patience and acquiescence).
A لا خير *lā khair*, (is) not good.
A لارجمنّك *la arjumannaka*, verily I will stone thee (emphat. aor. of the rt. رجم).
A لا رهبانية في الاسلام *lā rahbānīyata fi 'l islām*, (there is) no monachism (or monkery) in Islām.
A لازب *lāzib*, firm, solid. ضربت لازب *zarbati lāzib*, a thundering blow, a stunning thwack.
A لازم *lāzim*, necessary, obligatory, suitable.
P لاشه *lāsha*, corpse, carcase.
A لاعظم *la aʻzam*, surely the greatest.
P لاغر *lāghar*, thin, lean, lank, slim, meagre.
P لاغر ميان *lāghar-miyān*, slender-waisted.
P لاغري *lāghare*, a lean man or person.
P لاف *lāf*, boast, vain-glory, brag. لاف زدن *lāf zadan*, to boast, to brag, to bluster.
P لاله *lāla*, tulip.
A لآلي *laʼāliʼ* (pl. of لؤلؤ *luʼluʼ*), pearls.
A لام *lāma*, he blamed (concave و *wāw*) لامني *lāmanī*, hath censured me.
A لا و الله *lā wa 'llāhi*, no, by God!
P لايد *lāyad*, talks idly; complains, is snappish (rt. لاييدن *lāyīdan*).
A لا يسعني *lā yasaʻunī*, holds me not, hath not room to contain me (aor. of the rt. وسع).
A لا يعقل *lā yaʻkil*, he understands not; hence, stupid, stolid, dull (aor. of the rt. عقل).
A لا يعلم *lā yaʻlam*, knows not; ignorant, stupid.
A لا يغلق *lā yughlaku*, is not shut, shall not be shut (aor. pass. of the rt. غلق *ghalaka*).
A لائق *lāʼik*, fit, suitable, becoming, befitting.
A لائم *lāʼim*, blamer, slanderer, accuser; critic, censurer.
P لب *lab*, lip; brink, margin, rim.
A لباس *libās*, garment, apparel, garb, attire, habit, dress, clothing.
A لباسي *libāse*, a dress.

to recite, repeat, rehearse; to compose (poetry). امتناع سخن گفتنم افتادہ است *imtināʿi sukhun guftanum uftāda ast*, abstaining from speaking has fallen to me, *i.e.* has been chosen by me.

P گفت و شنید *guft u shanīd*, conversation, discourse, dialogue; debate, altercation, controversy.

P گفته *gufta*, said, spoken; hath said or spoken; having spoken.

P گفتها *guftahā* (pl. of گفته *gufta*), things spoken, sayings.

P گل *gil*, clay, mire, earth; a kind of argil with which women in the East cleanse their hair. *Gul*, rose; flower.

P گلاب *gul-āb*, rose-water.

P گلت *gulat*, thy rose.

P گلستان *gulistān*, rose-garden, flower-garden.

P گلشکر *gul-shakar*, conserve of roses.

P گلم *gilam*, (I) am clay.

P گله *gala*, flock, herd, drove; troop. *Gila*, complaint, lamentation; blame; accusation, remonstrance.

P گلي *gile*, a lump of clay. *Gule*, a rose; a flower.

P گليم *gilīm*, blanket, mantle, garment of goat's hair.

P گليمي *gilīme*, a blanket, a single blanket, one blanket.

P گم *gum*, lost, dwindled, reduced. گم کردن *gum kardan*, to lose.

P گماشتن *gumāshtan*, to appoint, depute, commission, entrust, set over.

P گمان *gumān*, doubt, suspicion, fancy, supposition. گمان بردن *gumān burdan*, to think, suppose, suspect.

P گم کرده فرزند *gum-karda-farzand*, that had lost a son, bereaved parent, *i.e.* the patriarch Jacob, father of Joseph.

P گناه *gunāh* (pl. گناهان *gunāhān*), sin, fault, error, crime.

P گناهي *gunāhe*, a crime.

P گنبد *gumbad* (also گنبذ *gumbaz*), dome, cupola, vaulted building. گنبذ عضد *gumbazi ʿazad*, name of a celebrated mosque, probably built or repaired by عضد الدولة *ʿazadu 'd daulat*.

P گنج *ganj*, treasure, hoard, store.

P گنجي *ganje*, a treasure.

P گنجيدن *gunjīdan*, to be held, contained, stowed.

P گندم *gandum*, wheat, corn. گندم بريان *gandumi biryān*, parched wheat, toasted corn.

P گندنا *gandanā*, leek.

P گندنازار *gandanāzār*, bed of leeks.

P گنده *ganda*, fetid, foul, offensive, stinking.

P گنديدن *gandīdan*, to have a foul smell, emit a stench, stink, putrefy.

P گنديده *gandīda*, fetid, stinking, offensive.

P گنگ *gung*, dumb, mute.

P گنه *gunah*, crime, sin, harm.

P گنه گار *gunahgār*, criminal, sinful.

P گو *gū* (or گوي *gūy*, imp. of گفتن *guftan*), speak, say; a ball. گوي عاج *gūyi ʿāj*, ball of ivory. گوي نيکي بردن *gūyi nekī burdan*, to carry off the ball of merit.

P گواهي *gawāhī*, evidence, testimony, witness.

P گور *gor*, grave, tomb; wild ass.

P گوری *gore*, an onager entire.

P گوسفند *gosfand* (pl. گوسفندان *gosfandān*), sheep, goat.

P گوش *gosh*, ear.

P گوشت *gosht*, meat, flesh. *Goshat*, thine ear.

P گوشمال *gosh-māl*, (rubbing the ears), chastisement, punishment. گوشمال خوردن *gosh-māl khwurdan*, to receive chastisement.

P گوشمالي *gosh-mālī*, (box on the ear) chastisement; reproof, reprimand.

P گوشوار *gosh-wār* or گوشواره *gosh-wāra*, ear-ring.

P گوشه *gosha*, corner, nook; privacy, retirement; peak.

P گوشه نشين *gosha-nishīn* (pl. گوشه نشينان *gosha-nishīnān*), squatting or lurking in a corner; recluse, solitary, retired; hermit.

P گوگرد *gaugird*, brimstone, sulphur.

P گوناگون *gūn-ā-gūn*, of various hues or kinds.

P گونه *gūna*, manner, mode, way, sort, fashion. چه گونه *chi gūnaʾe*, how farest thou?

P گوهر *gauhar*, jewel, gem; essence, substance.

P گردش *gardish*, revolution, vicissitude, change, turn, motion.

P گردگان *girdgān*, walnut.

P گردن *gardan*, the neck. گردن کشیدن *gardan kashīdan*, to withdraw the neck; to mutiny, rebel, disobey; to stretch the neck.

P گردن کشي *gardan-kashī*, outstretching of the neck; pride, arrogance; refractoriness.

P گردون *gardūn*, windlass, wheel; heaven, the celestial sphere.

P گرده *girda*, round cake, but not thin.

P گردي *garde*, a dust; a down.

P گرديدن *gardīdan*, to become; to change; to revolve, roll; to walk around, wander about; to hover or hang about.

P گرديده *gardīda*, become; changed.

P گرديدي *gardīde*, he (or it) would have become.

P گرستن *giristan*, to weep, shed tears; to cry.

P گرسنگي *gursinagī*, hunger.

P گرسنه *gursina* (pl. گرسنگان *gursinagān*), hungry, starving, famishing.

P گرفتار *giriftār*, taken, seized, captivated; prisoner, captive. گرفتار آمدن *giriftār āmadan*, to be taken prisoner.

P گرفتست *giriftast*, has taken (for گرفته است)

P گرفتن *giriftan*, to take, get; to capture, catch, seize, hold, apprehend; to subjugate; to receive, adopt; to derive; to carp at; to begin; to stop, close up.

P گرفته *girifta*, taken, caught, captured.

P گرفتي *girifte*, he would have taken.

P گرگ *gurg* (pl. گرگان *gurgān*), wolf.

P گرگ زاده *gurg-zāda*, born a wolf; wolf's cub.

P گرم *garm*, hot, warm; thronged, busy, brisk, active (market).

P گرمي *garmī*, heat, warmth, fever.

P گرميدار *garmī-dār*, feverish, fevered, febrile.

P گرو *girav*, wager, pledge, deposit, pawn; contract, engagement.

P گروه *guroh*, troop, band, gang, bevy, crowd.

P گروهي *gurohe*, a certain sect or class.

P گرويدن *giravīdan*, to follow, admire, believe, imitate; to be attached, to stick close.

P گريان *giryān*, weeping, shedding tears, crying.

P گريبان *girībān*, collar-opening, or breast of a garment.

P گريختن *gurekhtan*, to fly, flee, run away; to abscond, escape.

P گريخته *gurekhta*, fled; absconded, run away.

P گريز *gurez*, flight.

P گريزان *gurezān*, taking flight.

P گريستن *girīstan*, to weep, shed tears, bemoan, bewail.

P گريوه *garīwa* or *girīwa*, high ground, steep bank, acclivity, ravine.

P گريه *girya*, crying, weeping; tears.

P گزاف *guzāf*, vain or rash act or word. بگزاف *ba guzāf*, with impunity.

P گزند *gazand*, damage, hurt, harm, detriment.

P گزندي *gazande*, an injury, a harm.

P گزيدن *gazīdan*, to bite. *Guzīdan*, to choose.

P گزير *guzīr*, aid, help, remedy.

P گسترانيدن *gustarānīdan* (or گستردن *gustardan*), to spread.

P گسترد *gustarad*, he should spread.

P گسستن *gusistan*, to break; to break down.

P گسلانيدن *gusilānīdan*, to break, snap asunder.

P گسليدن *gusilīdan*, to break, snap asunder.

P گشادن *gushādan*, to open.

P گشاده پيشاني *gushāda-peshānī*, having an expanded front and a joyful countenance.

P گشتست *gashtast*, hath passed.

P گشتن *gashtan*, to become; to be changed; to pass, depart.

P گشته *gashta*, become; turned into.

P گفت *guft*, he spoke; speech, speaking; preaching, preachment.

P گفتا *guftā* (for گفت *guft*), he said.

P گفتار *guftār*, discourse, speech, saying, argument, conversation; profession (as opposed to كردار *kirdār*, practice).

P گفتست *guftast*, hath spoken.

P گفتمش *guftamash*, I said to him.

P گفتمي *guftame*, I would say.

P گفتن *guftan*, to speak, say, tell, talk; to call;

P کیستي *kīstī* (for که هستي *ki hastī*), who art thou? who thou art.
P کیسه *kīsa*, purse, scrip, money-bag.
P کیش *kīsh*, name of an island at the entrance to the Persian Gulf. *Kayash*, how of him?
A کیفیّة *kaifīyat*, character, account, state, circumstances.
P کیمیاگر *kīmiyāgar*, alchymist.
P کین *kīn*, (for که این *ki īn*), that this, for this; whether this; thinking or fancying this; saying this. (for کینه *kīna*), hatred, rancour.

گ

P گازر *gāzur*, washerman; bleacher, fuller.
P گام *gām*, palate.
P گاو *gāv* (pl. گاوان *gāvān*), bull, ox. گاو راندن *gāv rāndan*, to drive oxen, to plough. گاو عنبر *gāvi ʿambar*, the sea-cow from which the Persians suppose the ambergris to come.
P گاوي *gāve*, an ox, one ox.
P گاه *gāh*, time, place; at times, at one time. گاه و بیگاه *gāh u bīgāh*, in season and out of season.
P گاهي *gāhe*, at times; one while.
P گبر *gabr*, fire-worshipper, infidel, guebre.
P گدا *gadā* (or گداي *gadāi*, pl. گدایان *gadāyān*), beggar, mendicant.
P گدا طبع *gadā-tabʿ*, of a beggarly nature.
P گدائي *gadāʾī*, beggary, mendicity, begging; condition of a beggar. *Gadāʾe*, a beggar.
P گذار *guzār*, leave, let alone, give up, relinquish, resign (rt. گذاشتن *guzāshtan*).
P گذاردن *guzārdan*, to perform, discharge, pay, satisfy; to pass one's time; to allow.
P گذاشتن *guzāshtan*, to quit, leave, let go, pass by, omit; to allow, suffer; to discharge, pay, perform.
P گذر *guzar*, passage, pass, place of transit. گذر کردن *guzar kardan*, to cross over, to pass, pass on, pass by, away or off; to die.
P گذرانیدن *guzrānīdan*, to cause to pass; to send, to carry, to waft.
P گذشتست *guzashtast*, hath passed (a contraction of گذشته است *guzashta ast*).
P گذشتن *guzashtan*, to pass, elapse; to pass away; to die; to cross over.
P گذشته *guzashta*, passed, bygone, slipped away.
P گر *gar*, if; although, what though; whether.
P گرامي *garāmī* or *girāmī*, precious, excellent; revered, great. گرامي شدن *girāmī shudan*, to be dear.
P گران *girān*, dear, precious; heavy, ponderous, weighty, grave; dull; sore.
P گرانمایه *girān-māyā*, of great worth, precious, valuable.
P گراني *girāne*, a heavy, dull, lumpish fellow; a foolish and disagreeable person; a bore.
P گرائیدن *girāʾīdan*, to have an affection towards, to be inclined to; to explore, examine, note, pry into, mind, look to.
P گربه *gurba*, cat. گربهٔ مسکین *gurbaʾe miskīn*, poor puss.
P گرپز *gurpuz* (or گربز *gurbuz*), artful, flattering, seductive.
P گرت *garat*, if to thee.
P گرچه *garchi* (for اگرچه *agarchi*), although, what though.
P گرد *gard*, dust; fine dust that flies in the air. *Gird*, round, around; the circular motion of the dancing dervishes. گرد آمدن *gird āmadan*, to convene, to meet together, to flock, to gather round, to assemble; to accumulate, mount up. گرد آوردن *gird āvardan*, to collect, lay up, gather, accumulate. گرد کردن *gird kardan*, to collect, amass, accumulate. بگردش *ba girdash*, around him, about him.
P گرد *gurd* (pl. گردان *gurdān*), strong, valiant; hero.
P گرداب *gird-āb*, whirlpool.
P گرد آمده *gird āmada*, gathered around, collected about.
P گردان *gardān*, revolving.
P گردانیدن *gardānīdan*, to cause to become, to render, to constitute; to make to roll or revolve, to turn round; to allow; to avert; to alter; to turn away.

P کنون *'knūn* (for اکنون *aknūn*) now. کنونت *'knūnat*, now to thee.

P کني *kunī*, thou makest, canst or wilt make (rt. کردن *kardan*).

P کنيز *kanīz*, maid, virgin, girl; female servant.

P کنيزک *kanīzak* (pl. کنيزکان *kanīzakān*), handmaid, damsel, female servant or slave.

P کو *kū*, street, lane; where. (for که او *ki ū*), for he, that he. (for کجاست *kujā 'st*), where is; where is he? where is he gone?

P کوب *kob*, strike, thump, knock (rt کوفتن).

P کوتاه *kūtāh*, short, small, little, dwarfish, contracted.

PA کوتاه قدّ *kūtāh-kadd*, short of stature, dwarfish.

P کوته *kūtah*, short; contracted; withdrawn.

P کوته دست *kūtah-dast*, short handed.

P A کوته نظر *kūtah-nazar* (pl. کوته نظران *kūtah-nazarān*), short-sighted.

P کوچک *kūchak*, little, small.

P کودک *kūdak* (pl. کودکان *kūdakān*), boy, youth, child, lad, brat, urchin.

P کودکي *kūdakī*, childishness, boyishness. *Kūdake*, a child, a boy.

P کودن *kaudan*, dull, lazy, slow, stupid; obese.

P کور *kūr* (pl. کوران *kūrān*), blind, sightless.

P کوربخت *kūr-bakht*, (blind-fortune), unfortunate.

P کور دل *kūr-dil*, blind-hearted; stupid.

P کوز *kūz*, curved, bent down. پشت کوز *pushti kūz*, curved back, humpback.

P کوزه *kūza*, gugglet, jug, jar, decanter.

P کوس *kos*, drum. کوس زدن *kos zadan*, to beat a drum.

P کوشش *koshish*, effort, endeavour.

P کوشيدن *koshīdan*, to strive, struggle, labour, endeavour, take pains, make effort, strenuously engage.

A P کوفة *Kūfat*, a city on the Euphrates, four days' journey from Baghdād, and so near Basrah, that the two towns are called the two Basrahs or the two Kufahs. In Basrah and Kufah were rival schools of learning. The oldest Arabic characters extant are called Kufic, and so named from this city.

P کوفتن *koftan*, to pound, beat, knock, thump, strike, crush, smash.

P کوفته *kofta*, beaten, pounded; wearied, knocked up, tired, dead beat; hashed or pounded meat.

P کون *kūn*, fundament. کون خر *kūni khar*, (fundament of an ass), a great fool, an arrant blockhead; mischievous, depraved.

P کوه *koh*, mountain.

P کوهسار *kohsār*, mountainous.

P کوهستان *kohistān*, mountainous tract, hill-country.

P کوهي *kohe*, a mountain, a certain mountain.

P کوي *kū*, street, lane, alley.

P کوئي *kūe*, a certain street or lane.

P که *ki*, that; for, because; than; but; lest; as; when; while; where; saying; who, what, which (interrogative and relative). از دست و زبان که *az dast u zabāni ki*, from the hand and tongue of whom? from whose hand and tongue?

P که *kih*, little, small, mean, inferior.

P کهتر *kihtar*, smaller, lesser, meaner, inferior.

A کهف *kahf*, cave, cavern; asylum, refuge. اصحاب کهف *ashābi kahf*, cave-companions, *i.e.* the seven sleepers in the cave of Ephesus.

P کهن *kuhan*, old.

P کهن پيري *kuhan-pīre*, an old or aged man.

P کهنه *kuhna*, old.

P کي *kai*, when? how? (pl. کيان *kayān*), a great king.

A کياسة *kiyāsat*, sagacity, acuteness, shrewdness.

A کياستي *kiyāsate*, a sagacity.

P کيان *kayān* (pl. of کي *kai*), kings; the surname of the second dynasty of Persian kings.

P کياني *kayānī*, Kayānian, used in the time of the Kayāns (as the Plantagenets or Tudors).

P کيخسرو *Kai Khusrau*, Cyrus, the third king of the Kayānian or second dynasty of Persia. Rustam was one of his generals, and his war with Afrāsyāb, king of Turkistān, is celebrated in the Shāh-Nāma.

P کير *kīr*, penis.

P کيست *kīst*, who is he? who is? who he is.

A کلّ *kull*, all, every, universal, whole. کلّ اناءٍ *kullu inā-in*, every vessel.

P کلاسه *kalāsa*, wells where travellers (especially pilgrims to Mecca) drink.

A کلام *kalām*, word, discourse, speech, saying.

P کلاه *kulāh*, cap, hat, Tartar cap, bonnet.

P کلاه گوشه *kulāh-gosha*, peak of a high cap.

A کلب *kalb*, dog. علي الكلبِ *ala 'l kalbi*, against the dog.

P کلبه *kulba*, shop, warehouse.

A کلس *kils*, quick lime for making mortar.

A کلّم *kallim*, speak to, address (imp. of 2nd form of the verb کلم).

A کلمة *kalimat*, word, saying. A P کلمهٔ چند *kalima-i chand*, a few words, a brief discourse. A کلمهٔ حقّ *kalima-i hakk*, the word of truth.

A کلوا *kulū*, eat ye (2 per. pl. irregular imp. of the verb اکل).

P کلوخ *kulū<u>kh</u>*, clod, brickbat.

P کلوخ انداز *kulū<u>kh</u>-andāz*, slinger.

P کلوخ کوب *kulū<u>kh</u>-kob*, mallet for breaking clods, clod-crusher.

A کلّي *kullī*, wholly, entirely, whole, entire, absolute.

P کلید *kilīd*, key.

P کم *kam*, few, little; less, small; abated, diminished, decreased.

A کمّ *kumm*, sleeve.

A کما *kamā*, as, according as.

P کم آزار *kam-āzār*, a rare whipper, seldom using the cane for punishing idle boys.

A کمال *kamāl*, perfection, excellence. بکماله *bi kamālihi*, by his perfection.

A کمال بهجت *kamāl-bahjat*, perfect in beauty.

A کمال بهجتي *kamāl-bahjate*, a perfection of beauty.

P کمان *kamān*, bow. کمان کیاني *kamāni kayānī*, the Kayānian bow; a strong bow is so called because archery was brought to perfection among the Persians under the Kayānian, or second dynasty of kings.

P کماندار *kamān-dār*, archer, bowman.

P کمتر *kamtar*, less, very little. کمتریم *kamtarem*, (we) are less.

P کمترین *kamtarīn*, least, smallest, lowest.

P کمر *kamar*, waist; girdle, belt.

P کمربند *kamar-band*, waistband, girdle, in which the Orientals carry their money.

P کم عیار *kam-ʿiyār*, below standard, base (coin).

P کمند *kamand*, noose, lasso.

A کميّ *kamīy*, armed, mailed; bold, brave, strong.

P کمین *kamīn*, defective, mean.

A کمین *kamīn*, ambush, ambuscade.

A P کمین گاه *kamīn-gāh*, place of ambush, ambuscade.

P کمینم *kamīnam*, (I) am mean.

P کمینه *kamīna*, base, low, humble, mean; least, lowest.

A کن *kun*, be or become thou (imp. of rt. کان *kāna*, concave و *wāw* governing the acc.).

P کنار *kanār*, shore, margin, bank, brink, edge, side. *Kinār*, embrace; lap, bosom. کنار در کردن *kinār dar kardan*, to fill the lap. کنار و بوس *kinar u bos*, embracing and kissing.

P کناره *kanāra*, side, edge. کناره گرفتن *kanāra giriftan*, to retire, withdraw, to go aside.

P کنان *kunān*, making, doing (part. pres. of the verb کردن *kardan*).

P کنج *kunj*, corner, nook.

P کنجشک *kunjishk*, sparrow.

P کنجي *kunje*, a corner, a nook.

P کند *kund*, dull, blunt. *Kunad*, he makes.

P کندر *k'andar* (for که اندر *ki andar*), that in.

P کندن *kandan*, to dig, excavate, raze, extirpate, overthrow.

P کنشت *kunisht*, fire-temple; Christian church; Jews' synagogue; profession, occupation.

A کنعان *kanʿān*, Canaan, grandson of Noah. شاهدم من ولي نه در کنعان *shāhidam man wale na dar kanʿān*, I am a beauty but not in Canaan,—where Joseph (from his beauty, called ماه کنعان *māhi kanʿān*, the moon of Canaan) was born, *i.e.* I make no pretension to excellence.

P کنمت *kunamat*, I should make thee.

P کژدم *kazh-dum*, (crook-tail), scorpion.

P کس *kas*, any one, somebody, a person.

P کسان *kasān* (pl. of کس *kas*), persons, people.

A کسر *kasr*, fracture; affliction.

P A کسري *Kasra'*, Chosroes, a name of several kings of Persia.

A کسنور *ka sinnaur*, like a cat.

A کسوة *kiswat* (P pl. کسوتها *kiswathā*), robe, raiment, dress, garb, clothing; mode of dress; the covering in which the Kaaba is draped, made of black cloth embroidered with silver.

P کسي *kase*, any one, any person; a certain person; a person of consequence. کسي که *kase ki*, a person that.

P کش *kash* (imp. of کشيدن *kashīdan*), draw thou. (for که اش *ki ash*), that to him.

P کشادن *kushādan*, to open, loose, let loose, unloose, unbar, unbolt, untie; to take, capture, subdue, conquer.

P کشاده *kushāda*, opened; open.

P کشاده روي *kushāda-rū*, of an open countenance.

P کشان *kashān* (part. of کشيدن *kashīdan*) drawing.

P کشاي *kushāi* (imp. of کشودن *kushūdan*), open.

P کشتگان *kushtagān* (pl. of کشته *kushta*), slain.

P کشتن *kishtan*, to sow, till. *Kushtan*, to slay, kill, murder, put to death; to put out, extinguish.

P کشته *kushta*, slain, killed; extinguished; hath slain, having slain. کشته باشي *kushta bāshī*, thou shalt have slain.

P کشتي *kashtī* (but often erroneously pronounced *kishtī*), vessel, ship, bark, boat. *Kushtī*, wrestling. کشتي گرفتن *kushtī giriftan*, to grapple, seize in wrestling.

P کشتيبان *kashtībān*, pilot, steersman, helmsman.

P کشتي شکسته *kashtī-shikasta*, shipwrecked.

A کشف *kashafa*, he uncovered, he unvailed. *Kashaf*, opening, manifesting, revealing, discovery; investigation.

P کشودن *kushūdan*, to open.

P کشور *kishwar*, climate, clime, quarter, region of the world.

P کشور کشا *kishwar-kushā*, conqueror of kingdoms.

P کشور کشائي *kishwar-kushā-e*, a conqueror of kingdoms.

P کشي *kushī*, thou slayest, thou shouldest kill.

P کشيدن *kashīdan*, to draw, draw out, stretch, drag, pull, trail, twitch, strip; to draw upon one's self, bear, submit to, undergo, endure; to extend, prolong; to spread.

P کشيده *kashīda*, drawn; spread; experienced; suffered, endured.

A کعب *ka'b* (P pl. کعبها *ka'bhā*), the heel.

A کعبة *ka'bat*, the Kaaba, or cube-shaped temple at Mecca, built, as the Muhammadans pretend, by Abraham and his son Ishmael on the site of a still more ancient temple, built by Seth, and destroyed by the deluge. It is described by a modern traveller as an oblong massive structure 55 feet in length, 45 feet in breadth, and the heighth somewhat greater than the length. It stands in an open parallelogram of about 500 feet by 530, and is surrounded by colonnades, the pillars of which are made of various marbles. It is termed بيت الله *baitu 'llāh*, the house of God, and الحرم *al haram*, the sacred. It is covered with black cloth embroidered with silver, which is renewed every year.

P کف *kaf*, palm of the hand; sole of the foot; hand; foam. کف دست *kafi dast*, palm of the hand. بکف آوردن *ba kaf āvardan*, to procure; to secure in the hand.

A کفّارة *kaffārat*, atonement, expiation.

A کفاف *kafāf*, sufficiency, competency, pittance. A P کفاف اندک *kafāfi andak*, slender means, small competency.

A کفافي *kafāfe*, a pittance; a sufficiency, competency.

A کفاية *kifāyat*, sufficiency; ability; shrewdness, prudence, good sense. A P کفايت کردن *kifāyat kardan*, to suffice.

A کفر *kufr*, infidelity, impiety, blasphemy.

P کفش *kafsh*, shoe, sandal, slipper.

P کفش دوز *kafsh-doz*, shoemaker, cobbler, crispin.

A کفن *kafan*, shroud, winding-sheet.

A کفور *kafūr*, impious, infidel, ungrateful.

A کفيت *kafaita* (pret. of rt. کفي *kafa'*), thou hast done enough. کفيت اذي *kafaita azan*, thou hast done harm enough.

P کبگ *kabg*, partridge.

P کبوتر *kabūtar*, pigeon, dove.

A کبیر *kabīr*, great, large.

P کت *kat* or *kit* (for کہ ترا *ki turā*), that thee.

A کتاب *kitāb*, book. کتاب مجید *kitābi majīd*, the glorious book, *i.e.* the Kur'ān.

A کتّاب *kuttāb*, writing-school.

A کتابة *kitābat*, inscription, title-page of a book.

A کتّابي *kuttābe*, a certain writing-school.

A P کتابي چند *kitābe chand*, sundry books, several volumes.

A کتب *kutub* (pl. of کتاب *kitāb*), books.

P کتخدا *kat-khudā*, master of a family, householder.

P کتخدائي *kat-khudā*-e, a single householder.

A کتف *kitf*, *katif*, or *kataf*, shoulder, shoulder-blade, omoplate. P A دست برکتف بسته *dast bar katif basta*, pinioned.

A کثب *kuthub* (pl. of کثیب *kathīb*), sand-hillocks.

P کج *kaj*, crooked, wry; a kind of common silk.

P کجا *kujā*, where? whence? whither? how?

P کج آگند *kaj-āgand*, a garment of coarse silk worn under a cuirass.

P کجاوه *kajāva*, a cradle slung on each side of a camel, in which travellers and pilgrims (male or female) are carried.

P کجاوه نشین *kajāva-nishīn*, seated in a camel-litter.

P کجائي *kujā*-ī, whence art thou? where art thou? از کجائي *az kujā*-ī, from whence art thou?

P A کج طبع *kaj-tab*ع, perverse, dogged.

P کدام *kudām*, which? of what kind?

P کدخدا *kad-khudā* (pl. کد خدایان *kad-khud-āyān*), householder, housekeeper, master of the house.

A کدورة *kudūrat*, turbidness, gloom.

A کذّاب *kazzāb*, arrant liar, great liar.

A کذالک *kazālika*, thus, so, in like manner.

P کرا *kirā*, whom? whom; to whom? to whom.

A کرام *kirām* (pl. of کریم *karīm*), generous, liberal, beneficent, benign. کراماً *kirāman*, kindly, considerately, generously (accusative being used adverbially).

A کرامة *karāmat* (pl. کرامات *karāmāt*), generosity, excellence, magnificence, splendour; miracle; power of working miracles.

P کران *karān*, shore, coast, margin, bank.

P کرانه *karāna*, margin, edge, side, quarter, corner.

A کراهة *karāhat*, aversion, detestation, disgust, dislike.

A کراهیة *karāhiyat*, abhorrence, aversion, disgust.

A کربة *kurbat*, affliction, mental anguish, grief, distress.

P کردار *kirdār*, action, deed, employment, practice, conduct.

P کرداري *kirdāre*, a conduct, a practice.

P کردست *kardast* (for کرده است *karda ast*), (he) hath done or committed.

P کردگار *kirdigār*, God the Omnipotent.

P کردن *kardan*, to do, make, form, act, commit, perform, practise, discharge, execute.

P کرده *karda*, made, done, accomplished.

P کردي *karde*, was wont to make, would make.

P کرشمه *kirishma*, wink, nod, languishing look, glance.

P کرم *kirm*, worm. کرم پیله *kirmi pīla*, yellow worm, silk-worm.

A کرم *karam*, generosity, bounty, liberality, kindness, goodness, excellence.

A کرمي *karame*, an act of liberality.

A کرّوبي *karrūbīy*, cherub.

A کریم *karīm* (P pl. کریمان *karīmān*), liberal, munificent, bountiful, generous; benign, merciful; a name of God. کریم النفس *karīmu 'n nafs*, of benevolent disposition, of a generous soul.

A کریماً *karīman*, kindly, generously (accusative used adverbially).

A کریمي *karīme*, most exceeding generous.

A کریه *karih*, detestable, filthy, odious, hideous, hateful, disgusting. کریه الصوت *karīhu 's saut*, harsh-voiced, having an execrable voice.

P کز *k'az* (for کہ از *ki az*), that from, that of. P A کز عقبش *k'azi* ع*akabash*, because after him.

P کزو *ki zū*, that of him.

A کزید *ka zaidin*, like Zaid.

P كاخ *kākh*, apartment at the top of a house open to the front; gallery, balcony; palace.

A كاد *kāda*, it wants but little, he was little short of; as كاد يموت *kād yamūtu*, he all but died. كاد الفقر ان يكون كفرا *kāda 'l fakru an yakūna kufran*, poverty is little short of becoming blasphemy. Sometimes this verb is pleonastic; as لا يكاد يسيغه *lā yakādu yusīghuhu*, doth not allay it.

P كار *kār* (pl. كارها *kārhā*), thing, business, matter, affair; act, action, service, toil, work; use, good purpose; office, post. كار بستن *kār bastan*, to adopt, use, employ, put in practice. كار فرمودن *kār farmūdan*, to put in practice. كار كن *kār kun* (imp. of كار كردن *kār kardan*), act thou, do. بكار آمدن *ba kār āmadan*, to serve, be of service, be useful.

P كارد *kārd*, knife.

P كارداني *kār-dānī*, experience, practical knowledge.

P كار ديده *kār-dīda*, experienced; veteran.

P كارزار *kārzār*, battle, battle-field, action.

P كارگاه *kār-gāh*, workshop, manufactory.

P كاروان *kārwān*, caravan, body of travellers or pilgrims.

P كارواني *kārwānī* (pl. كاروانيان *kārwāniyān*), connected with a caravan, member of, or traveller with, a caravan. *Kārwāne*, a caravan.

P كارها *kārhā* (pl. of كار *kār*), affairs; difficulties, disagreeable things.

P كاري *kārī*, champion, warrior. *Kāre*, a business, an affair, work, employ; an act, a deed.

P كاستن *kāstan*, to lessen, damage; to diminish, grow less.

A كاسد *kāsid*, worthless, deficient in quantity or quality; dead, dull, flat (market or fair), in which goods or animals are unsaleable.

P كاسه *kāsa*, porcelain; cup, vase, plate, saucer. كاسهٔ چيني *kāsa-i chīnī*, china vase.

P كاش *kāsh*, would to heaven!

P كاشتن *kāshtan*, to sow, cultivate.

P كاشته *kāshta*, sown, set, planted.

P كاشغر *Kāshghar*, name of a city of Chinese Tartary.

A كاظمين *kāzimīna* (obl. of كاظمون *kāzimūna* pl. of كاظم *kāzim*), restrainers; they who check, curb, or repress.

P كاغذ *kāghaz* or *kāghiz*, paper. كاغذ زر *kāghazi zar*, paper powdered with gold dust, or gold leaf.

A كافّة *kāffat*, all. كافّهٔ انام *kāffa-i anām*, all mankind.

A كافر *kāfir*, denying God; ungrateful, unthankful; infidel, caffre.

A P كافور *kāfūr*, camphor.

P A كافوري *kāfūrī*, camphorated, made of camphor. شمع كافوري *sham-i kāfūrī*, a wax candle, camphorated wax.

A كافي *kāfī*, sufficient, competent, enough.

A كالبدر *ka 'l badr*, like the full moon.

P كام *kām*, palate, jaw, mouth; desire, wish; satisfaction, delight.

P كامران *kām-rān*, fortunate, successful, prosperous.

P كامراني *kām-rānī*, voluptuousness.

A كامل *kāmil*, perfect, complete, excellent.

P كامي *kāme*, a particular desire or wish.

P كان *kān*, mine, quarry. زر كان *zari kān*, gold from the mine. *K'ān* (for كه آن *ki ān*), for that; that it; he who.

A كان *kāna*, he was, is, became (concave و *wāw*, and governs the accusative case).

P كانچه *k'ānchi* (for كه آن چه *ki ān chi*), for that which.

P كاندر *k'āndar*, for within, lest within.

P كان را كه *k'ānrā ki*, that to him who.

P كانكه *k'ān ki* (for كه آن كه *ki ān ki*), who that.

A كاهلي *kāhilī*, indolence, laziness, sloth, languor.

P كاهيدن *kāhīdan*, to diminish, to waste.

P كاي *k'ai* (for كه اي *ki ai*), saying oh!

A كائنات *kā-ināt* (pl. of كائنة *kā-inat*), beings, existences, creatures.

A كباب *kabāb*, meat cut into small pieces, and roasted on skewers with onions and eggs.

A كبر *kibr*, pride.

P كبك *kabk* (pl. كبكان *kabkān*), partridge.

fast after Ramazān on account of having broken the fast then. A P قضاي نبشته *kazāyi nabishta*, destiny-written, written by destiny.

A P قضارا *kazārā*, providentially, by chance.

A قضبان *kuzbān* (pl. of قضيب *kazīb*), long and slender branches, twigs.

A قطب *kutb*, Polar Star, North Pole.

A قطر *katr*, drop. قطر علي قطر *katrun ʿala' katrin*, drop upon drop. *Kitr* (used in the sense of قطران *katrān*), liquid pitch, tar.

A قطرة *katrat*, drop. A P قطرهٔ چند *katra-e chand*, a few drops.

A قطع *katʿ*, amputation, cutting, maiming; abandonment. قطع رحم *katʿi rahim*, renunciation of kin, cutting of one's connexions. A P قطع كردن *katʿ kardan*, to cross, traverse; to cut off; to conclude.

A قطعة *kitʿat*, strophe, section, part, portion.

A P قطع كرده *katʿ karda*, cut off.

A قعر *kaʿr*, abyss, gulf.

A قفاء *kafā*, back or nape of the neck; behind one's back, secretly. P A در قفاي او *dar kafāyi ū*, at his heels; in track of him.

A قفس *kafas*, bird-cage.

A قفص *kafas*, bird-cage.

A قلاع *kilāʿ* (pl. of قلعة *kalʿat*), forts.

A قلب *kalb*, heart.

A قلّة *kullat*, mountain-top.

A قلعة *kalʿat* (in India pronounced *kila*), fort, castle, fortalice.

A قلم *kalam*, reed, pen, calamus.

A قلمون *kalamūn*, chameleon. بو قلمون *bū kalamūn*, a changing-coloured silk or stuff.

A قلنا *kulnā*, we said (rt. قال *kāla*, concave و).

P قلندر *kalandar* (pl. قلندران *kalandarān*), a wandering Muhammadan monk, with shaven head and beard, who abandons family and goods, so called from the name of the founder of this sect, which appears to be somewhat lax.

A قليل *kalīl*, small, little; few. قليلٌ *kalīlun*, a few, a small number.

A قنا *kinā*, preserve us (imp. of the rt. وقي *waka'*, he preserved, doubly imperfect, and نا *nā*, us). قنا عذاب النار *kinā ʿazāba 'n nār*, save us (from) the torment of the fire.

A قناعة *kanāʿat*, contentment.

A قوّة *kūwat*, strength, power, force, ability, faculty.

A قوت *kūt*, food, aliment, sustenance.

A قوّتي *kūwate*, a power.

A قول *kaul*, word, saying; agreement. قول و فعل *kaul u fiʿl*, saying and doing, word and deed. قوله تعالي *kauluhu taʿāla'*, the saying of Him Most High.

A قولوا *kūlū*, say ye (imp. of the rt. قال *kāla*, he said, concave و *wāw*). قولوا للمعافي *kūlū li 'l muʿāfa'*, say to him who is free from pain.

A قوم *kaum*, race, folk, tribe, people.

A قوّمت *kauwamta*, thou hast straightened (pret. of قوّم *kauwama*, 2nd form of the rt. قام *kāma* concave و *wāw*). قوّمتها *kauwamtahā*, thou straightenedst (her, it or) them.

A قومي *kaume*, a class, a people, a tribe, a community, a sect or denomination; a crowd.

A قوي *kawīy*, strong, hale, robust, powerful.

A P قوي بال *kawī bāl*, strong in the arm.

A قهر *kahr*, anger, wrath; force, violence; severity, sharpness. خطاب قهر *khitābi kahr*, wrathful address, violent harangue.

A قياس *kiyās*, conjecture, guess, imagination, supposition, judgment.

A قيامة *kiyāmat*, the resurrection.

A قيد *kaid*, bondage, imprisonment, bond, fetters, chain, shackles.

A قيمة *kīmat*, price, value.

ك

A ك *ka* (prefix governing the oblique case), as, like. كسنور *ka sinnaurin*, as a cat. كالبدر *ka 'l badri*, like the full moon; (also an affixed pron. of the 2nd pers. sing. masc.) thee; of thee, thy, thine. انّك *innaka*, verily thou.

P كابين *kābīn*, the portion a husband must pay to a wife if he divorces her on insufficient grounds; dowry, settlement.

A كاتب *kātib*, writer, scribe, amanuensis.

part, side. P A از قبل مشرق *az kibali mashrik*, from the quarter of the East.

A قبلة *kiblat*, the place to which men turn in prayer, Kiblah. This among Jews and Christians is the temple of Jerusalem, our churches being so built that the priest at the altar faces towards it. Muhammad directed his disciples to pray towards the temple at Mecca; an injunction which caused so much discontent at first, that he was fain to add a sentence to the effect that God hears prayer to whatever quarter the suppliant turns.

A قبول *kabūl*, acceptance, favourable reception; good opinion, esteem; accepted; acceptable.

A قبولي *kabūlī*, acceptable.

A قبيلة *kabīlat*, tribe, family; wife.

A قتال *katāl*, soul; remains of life; strength; body. *Kitāl*, carnage, slaughter, battle.

A قتل *katl*, slaying, slaughter.

A قحبة *kahbat*, whore, prostitute; female pander.

A قد *kad*, a particle used before verbs, signifying already; certainly, assuredly, in truth.

A قدّ *kadd*, stature.

A قدح *kadah*, cup, bowl, goblet.

A قدر *kadr*, power; rank, dignity, consequence, reputation; value, worth; quantity, measure, capacity; fate, destiny. ليلة القدر *lailatu 'l kadr* (P A شب قدر *shabi kadr*), the night of power, one of the last ten nights of Ramazān, and, as is commonly believed, the seventh of those nights reckoning backwards. On this night Gabriel is said to have begun to reveal the Kur'ān to Muhammad. P A بقدرت *ba kadrat*, by thy power. A *Kidr*, cauldron, pot, boiler, kettle. *Kadar*, quantity; price, worth, value.

A قدرا *kadran*, as to value, rank, dignity or importance (the acc. being used adverbially).

A قدرة *kudrat*, power, ability.

A قدري *kadre*, a little, a small quantity, modicum.

A قدس *kuds*, Jerusalem (the holy city).

A قدم *kadam*, foot; step, pace, walk. A P قدم بر داشتن *kadam bar dāshtan*, to lift the foot, to stir a step. قدم رنجه شدن *kadam ranja shudan*, to take the trouble of just stepping. قدمت *kadamat*, thy foot.

A قدّم *kaddim*, send before (imp. of the 2nd form of the rt. قدم). قدّم الخروج قبل الولوج *kaddimi 'l khurūj kabla 'l wulūj*, prepare the exit before entering; look before you leap.

A قدمي *kadame*, a single step. P قدمي چند *kadame chand*, a few steps or paces.

A قدوم *kudūm*, approach, arrival, advent.

A قديم *kadīm*, ancient, antique, old, former.

A قرار *karār*, stability, firmness, quiet, rest, calm, stillness. P A بر قرار *bar karār*, firm, fixed, on a steady footing or foundation.

A قراضة *kurāzat*, fragment of gold, a small particle of any metal.

A قرآن *kur'ān*, the sacred book of the Muhammadans, written by their prophet, and feigned to have been revealed from heaven.

A قربان *kurbān*, sacrifice, corban.

A قرباني *kurbānī*, destined for sacrifice.

A قربة *kirbat*, leathern bottle. قربتي *kirbatī*, my bottle. *Kurbat*, vicinity, nearness, proximity; affinity, kindred.

A قربي *kurba*, relationship, kin, consanguinity.

A قرص *kurs*, disk. A P قرص خورشيد *kursi khwurshed*, the orb (or disk) of the sun.

A قرض *karz*, debt, loan.

A قرين *karīn*, connected, linked; contiguous; friend, yokefellow, mate.

A قزّ *kazz*, raw silk.

A قسيم *kasīm*, beautiful, handsome, well-made.

A قصّاب *kassāb* (P pl. قصّابان *kassābān*), butcher.

A قصاص *kisās*, retaliation.

A قصب *kasab*, reed, pen, quill; muslin. قصب الحبيب *kasabu 'l habīb*, the friendly pen. قصب مصري *kasabi misrī*, fine linen made in Egypt.

A قصّة *kissat*, history, story, case.

A قصد *kasd*, intention, preparation, design, aim.

A قصر *kasr*, citadel, castle, palace.

A قصيدة *kasīdat*, poem, kasīda or elegy, being a kind of longer غزل *ghazal* or ode.

A قضاء *kazā*, fate, destiny, predestination; death; sentence, judgment, decree; payment, settling, concluding, finishing. A P قضا كردن *kazā kardan*, to make up for a former omission (as to

A فلک *fulk*, ship. *Falak*, heaven, sky, firmament.

A فللرحمٰن *fa li'r rahmān*, for unto the Merciful One.

A فلمّا *fa lammā*, and when.

A فلنفسه *fa linafsihi*, then (it will be) for his own self (or for his personal advantage).

A فليت *fa laita*, Oh! would that!

A فما عليك *fa mā ʿalaika*, then there is nought against thee, no fault rests with thee.

A فمن *fa man*, who then? *Fa min*, then from.

A فنون *funūn* (pl. of فنّ *fann*), sciences; modes, ways, sorts.

A فوارس *fawāris* (pl. of فارس *fāris*), cavaliers. ابو الفوارس *abū 'l fawāris*, father of horsemen, or rather, of those mounted on asses (a nickname given either by Sādī or someone else to a certain noisy and stentorian orator).

A فواکه *fawākih* (pl. of فاکهة *fākihat*), fruits.

A فوائد *fawāʼid* (pl. of فائدة *fāʼidat*), benefits, advantages, privileges.

A فوت *faut*, passing away, departure; loss, death. A P فوت شدن *faut shudan*, to be lost.

A فولاد *fūlād*, steel.

A فهم *fahm*, understanding, comprehension.

P فهمیدن *fahmīdan*, to understand (a Persian verb coined from the Arabic).

A فهو *fahwa*, and he.

A في *fī*, in, among; concerning, for. في الجملة *fi 'l jumla*, upon the whole, in short. في الحال *fi 'l hāl*, immediately, forthwith.

P فیروزة *fīroza*, fortunate; a turquoise which is thought to bring good luck to the wearer.

A فیل *fīl*, elephant. الفیل *al fīl*, the elephant.

G فیلسوف *failasūf* (P pl. فیلسوفان *failasūfān*), philosopher.

A فینا *fīnā*, in us, among us.

A فیه *fīhi*, in him; in that, in it, therein.

A فیهم *fīhim*, in them, among them.

ق

A قابل *kābil*, capable, able; susceptible, susceptive, receptive, recipient; skilful.

A قابلة *kābilat*, midwife, nurse.

A قاتل *kātil*, deadly, mortal, fatal.

A قادر *kādir*, predestinating; powerful, able.

A قارون *Kārūn*, Korah, the cousin of Moses, and son of Izhar, the son of Kohath, the son of Levi, is said by the Muhammadans to have been very rich and avaricious. "The keys of Korah's treasure-chambers were a burden for 300 white mules."—Note to Sura xxviii. by the Rev. J. M. Rodwell, author of a new translation of the Kur'ān.

A قاصد *kāsid*, messenger, courier, postman, express, cossid.

A قاصر *kāsir*, short, defective, deficient, insufficient.

A قاضي *kāzī*, judge (civil, criminal, and ecclesiastical).

A قاع *kāʿ*, plain, level ground, flat country. قاع بسیط *kāʿi basīt*, widely extended plain or desert.

A قاعدة *kāʿidat*, rule, canon; style, mode, manner; footing.

A قافلة *kāfilat*, body of travellers, caravan, coffle.

A قال *kāla*, he said (concave و *wāw*). قال الله تعالی *kāla 'llāh taʿāla'*, God the Most High said (meaning, that it is said in the Kur'ān).

A قالب *kālib*, form, model, mould; body, bust, shape, figure.

A قالوا *kālū*, they said or have said (3 pl. pret.).

A قامة *kāmat*, stature, figure, height of the human figure; six feet, fathom.

A قانع *kāniʿ*, content, contented.

A قاهر *kāhir* (fem. قاهرة *kāhirat*), victorious. القاهرة *al kāhirat*, Al Cairo (victrix).

A قائم مقام *kāʼim-makām*, locum tenens, deputy, viceroy, vicegerent; successor.

P قبا *kabā*, a kind of light cloak with long sleeves, somewhat like a college-gown, but generally made of wool; tunic quite open in front. قبای پوستین *kabāyi postīn*, a fur cloak.

A قبالة *kabālat*, bond, deed, written agreement; title-deeds, conveyance.

A قبح *kubh*, deformity, ugliness; shamefulness.

A قبضة *kabzat*, grasp, gripe, grip, clutch.

A قبل *kabl*, fore part, face, front; before. *Kibal*,

P فرو نشستن *firo nishastan*, to subside; go out.

P فرو هشتن *farū hishtan*, to hang down.

P فرو هشته *firo hishta*, hanging down, pendulous.

P فرهنگ *farhang*, wisdom, understanding, science; dictionary, lexicon.

P فرياد *firyād*, cry for help or redress, complaint.

P فرياد رس *firyād-ras*, redresser of grievances, helper, succourer.

P فرياد رسي *firyād-rasī*, assistance, redress.

P فريب *firīb* or *fireb*, deception, fraud, duplicity, trick; (*in compos.*) deceiving.

P فريبيدن *farībīdan* or *firībīdan*, to deceive.

P فريدون *Farīdūn*, seventh king of Persia of the first or Peshdādian dynasty. He delivered Persia from the tyranny of the usurper Zahhāk.

P فريفتن *firīftan*, or *fireftan*, to steal, ravish.

A فريق *farīk*, troop, squadron; division, class; section.

P فزودن *fuzūdan*, to increase, multiply.

P فزون *fuzūn*, increased, augmented.

P فزوني *fuzūnī*, increase.

A فساد *fasād*, depravity, vice, vicious conduct, corruption, perverseness, villainy, iniquity; violence, war.

A فسحة *fushat*, space, room.

A فسق *fisk*, adultery, fornication, iniquity, sin.

P فسوس *fisos*, vexation, sorrow, grief, regret.

A فسوق *fusūk*, impudence, villainy, immorality.

P فسون *fusūn* (for افسون *afsūn*), incantation, fascination, deceit.

P فشاندن *fishāndan*, to strew, scatter, shed.

A فصاحة *fasāhat*, eloquence, rhetoric; gabble.

A فصل *fasl*, time, season; section, chapter.

A فصلي *faslo*, a chapter.

A فصيح *fasīh*, eloquent, glib, fluent, rhetorical.

A فضائل *fazā,il* (pl. of فضيلة *fazīlat*), virtues, attainments, excellent qualities, excellences.

A فضل *fazl*, excellence, virtue, merit, worth, bounty; science, learning.

A فضلاء *fuzalā,* (pl. of فاضل *fāzil*), learned men, literati.

A فضلة *fazlat*, remainder, redundancy, leavings, remains, dregs, excrescence, superfluity.

A فضول *fazūl*, redundant, excessive. *Fuzūl*, impertinence, intrusion; meddling spirit; knavery.

A فضيحة *fazīhat*, disgrace, ignominy.

A فضيلة *fazīlat*, excellence, superiority, eminence, virtue, accomplishments.

A فطرة *fitrat*, complexion, nature, creation, form (which an embryo takes in the womb); alms given at the festival held on breaking the fast of Ramazān.

A فطنة *fitnat*, understanding, intelligence, prudence, shrewdness.

A فعل *fi,l*, act, action, operation; a verb.

A فعليها *fa ,alaiha*, then upon her (or it).

P فغان *fighān*, complaint, lamentation, moan. بفغان *ba fighān*, in despair.

A فقد *fa kad*, therefore, verily.

A فقدت *fakattu*, I missed (rt. فقد *fakada*).

A فقر *fakr*, poverty. الفقر فخري *al fakr fakhrī*, poverty (is) my glory. الفقر سواد الوجه في الدارين *al fakru sawādu 'l wajhi fi 'd dāraini*, poverty (is) blackness of the face (an ignominious condition) in both worlds. A P فقرش *fakrash*, his poverty.

A فقراء *fukarā,* (pl. of فقير *fakīr*), poor.

A فقلت *fa kultu*, and I said, then said I.

A فقير *fakīr*, poor, pauper; religious order of mendicants.

A فقيرة *fakīrat*, poor woman.

A فقيه *fakīh*, a Muhammadan lawyer, jurist, or theologian.

A فكر *fikr*, thought, care, reflection, imagination.

A فكرة *fikrat*, thought; that which is the subject of reflection.

A فكيف *fa kaif*, why then? how then? how much more?

A فلا تطعهما *fa lā tuti,humā*, in that case obey them not (gezmate of تطيع *tutī,u*, 4th form of the rt. طاع *tā,a*, concave و *wāw*).

A فلاح *falāh*, prosperity, safety, happiness.

A فلاح *fallāh*, husbandman.

A فلان *fulān*, such and such, so and so, such an one. A P فلانم *fulānam*, (I) am such an one.

P فراموش *farāmūsh*, forgotten. فراموش كردن *farāmūsh kardan*, to forget.

P فراوان *farāwān*, abundant, ample, copious, plenteous, full, complete, overflowing.

P فراهم *farāham*, together. فراهم آوردن *farāham āvardan*, to collect, gather, scrape together (as a faggot or bundle); to shut, close.

P فربه *farbih*, fat.

P فربهي *farbihī*, fatness. *Farbihe*, a fat person, a fat man.

A فرتوت *fartūt*, decrepit old dotard.

A فرج *farj*, privities (of male or female).

P فرجام *farjām*, end, conclusion, issue.

A فرح *farah*, joy, gladness, glee.

P فرخ *farrukh*, happy, fortunate.

P فرخنده *farkhunda*, prosperous, happy. فرخنده طالع *farkhunda-tāli*ₑ, of happy destiny.

P فردا *fardā*, to-morrow; the next life.

P فرزند *farzand* (pl. فرزندان *farzandān*), son, child. فرزند آدم *farzandi ādam*, son of man.

P فرزند بر خاسته *farzand-bar-khāsta*, with children grown, having grown-up children.

P فرزين *farzīn*, the queen at chess.

P فرستادن *firistādan*, to send, despatch, commit.

P فرسنگ *farsang*, parasang, league.

P فرسوده *farsūda*, fatigued, wearied; damped, discouraged, dispirited.

A فرش *farsh*, carpet, rug, or anything similar spread on the ground; pavement.

P فرشته *firishta*, angel. فرشتهٔ *firishta-e*, an angel.

P فرشته خوي *firishta-khū*, angel-tempered, of an angelic disposition.

A فرصة *fursat*, opportunity, occasion; convenience; advantage.

A فرض *farz*, divine or positive command, obligation, indispensable precept.

A فرط *fart*, excess.

A فرعون *Fir*ₑ*aun*, Pharaoh, (a title common to the ancient kings of Egypt, as that of Ptolemy to the later sovereigns.)

P فرعوني *fir*ₑ*aunī*, Pharaoh-like, proud, arrogant, haughty.

A فرق *fark*, separation, distinction, difference.

P فرمان *farmān*, command, order, mandate. فرمان بردن *farmān burdan*, to obey orders. فرمان دادن *farmān dādan*, to issue an order.

P فرمان بردار *farmān-bardār*, submissive, obedient to command. فرمان بردارم *farmān-bardāram*, (I) am obedient, (I) obey orders.

P فرمانده *farmān-dih*, ruling, issuing mandates; king, potentate, paramount sovereign.

P فرمودن *farmūdan*, to order, command, prescribe (when used in reference to anyone in an exalted station, it simply means "to say").

P فرموده *farmūda*, commanded; having commanded; hath commanded.

P فرنگ *farang* or *firing*, Frank or European.

P فرو *farū*, *firū*, *faro*, *firo* or *furo*, down, downward, below, under, beneath.

P فرو بردن *farū burdan*, to carry down, to lower; to swallow; to dip, plunge.

P فرو بستن *faro bastan*, to bind, tie down; to stop, shut, close; to obstruct, let; to fail.

P فرو پوشيدن *farū poshīdan*, to put on, to clothe.

P فروتر *farūtar*, lower.

P فروختن *firokhtan*, to sell, to barter away; to inflame, kindle, light.

P فروخته *firokhta*, sold.

P فرو خواندن *faro khwāndan*, to hold forth, to utter.

P فرود *firod* or *farod*, down. فرود آمدن *firod āmadan*, to come down, descend. فرود آوردن *firod āvardan* to bring down, to lower.

P فرو رفتن *faro raftan*, to go down (as breath into the lungs by inspiration); to sink.

P فروش *firosh*, selling; seller, vendor.

P فرو كوفتن *farū koftan*, to knock down.

P فرو گذاشتن *farū guzāshtan*, to pass over, pass by, leave out, omit, spare.

P فرو ماندن *farū māndan*, to lag, remain behind, be exhausted, to break down, sink, flag.

P فرو مايه *farū-māya*, low, mean, baseborn, ignoble, scoundrel.

P فرو نشاندن *faro nishāndan*, to allay, quell, quench, extinguish.

ful, impudent, indecent, outrageous. P A زن فاحشه *zani fāhisha*, whorish woman.

A فاخر *fākhir*, splendid, glorious, brave, showy; distinguished, honorable, precious.

A فاذا *fa izā*, then, in that case, therefore.

P فارس *Fārs*, Persia proper, bounded on the East by Kermān, on the West by Khuzistān, on the South by the Persian Gulf, and on the North by a desert which divides it from Khurāsān and Irāki ajamī.

A فارس *fāris*, rider of any solid-hoofed animal except a horse (as a mule or ass), cavalier.

P فارسي *fārsī*, Persian, Persic.

A فارغ *fārigh*, free, at leisure; void, empty.

A فاسد *fāsid*, bad, vicious, vitiated, perverse, perverted, immoral.

A فاسق *fāsik*, worthless, impudent; sinner, adulterer.

A فاضل *fāzil*, eminent, excellent, highly gifted or otherwise distinguished; learned, pious.

A P فاضلتر *fāziltar*, better, more excellent.

A فاظلّ *fa azallu*, then would I continue (aor. of the rt. ظلّ *zalla*, he ceased not, with فـ).

A فاقة *fākat*, fast, starvation, extreme hunger; want, poverty, destitution.

P فام *fām*, colour, hue (in comp.) as سياه فام *siyāh-fām*, dark-coloured, black, swarthy.

A فان *fa in*, and if.

A فانت *fa anta*, then thou. فانت محارب *fa anta muhārib*, then thou (art) a bringer of war.

A فائدة *fā·idat*, advantage, benefit, use. فانّ الفائدة *fa inna 'l fā·idata*, for of a truth the advantage.

A فائق *fā·ik*, superior, surpassing, transcendent.

P فتادن *futādan*, to fall.

P فتاده *futāda*, fallen, dropped; gotten.

A فتح *fath*, victory.

A فتحة *fathat*, the vowel mark (َ *a*); the beard.

A فتحي *fathe*, a victory, a conquest.

P فتد *futad*, he falls or should fall.

A فتنة *fitnat*, insurrection, stir, disturbance, strife, tumult, sedition, political revolution, riot, uproar, row; scourge, evil, pest; trial.

A P فتنه انگيز *fitna-angez*, strife-stirring.

A فتوّة *futūwat*, generosity, liberality.

A فتوي *fatwa'*, judicial decree given by the mufti.

A فجور *fujūr*, wickedness, debauchery.

A فخر *fakhr*, glory, ornament. فخر الدين *fakhru 'd dīn*, (glory of religion), a proper name. فخري *fakhrī*, my glory, my boast.

A فداء *fidā·*, sacrifice, ransom, redemption, offering, devotion for another.

P فرّ *farr*, splendour, pomp.

P فرا *farā*, towards.

A فرات *Farāt*, the river Euphrates.

P فرا چنگ آوردن *farā chang āvardan*, to get into one's grasp, to clutch; to acquire.

P فراخ *farākh*, large, broad, wide; plentiful.

P فراخ روي *farākh-rū*, of an open, pleasant countenance. *Farākh-ravī*, width of step, going fast; extravagance, profusion.

P فراخي *farākhī*, amplitude, abundance.

A فرار *firār*, fleeing away, flight.

P فرا رسيدن *farā rasīdan*, to arrive; to encounter, meet; to surround, comprehend, overtake.

P فرا رفتن *farā raftan*, to go out.

P فراز *farāz*, above, upon, on; before, in presence; entrance, ingress, interior; shut, closed. از در فراز آمدن *az dar farāz āmadan*, to come in by the door.

A فراسة *firāsat*, intelligence, sagacity, ingenuity, shrewdness, physiognomy.

A فراستي *firāsate*, a shrewdness.

A فرّاش *farrāsh*, one who spreads the carpets or cushions in the palaces of kings or great men, a chamberlain: these persons often officiate as executioners.

A فراغ *firāgh*, cessation, rest from toil; leisure.

A فراغة *farāghat*, leisure, freedom from business, care and trouble; retirement, disengagement, independence; forgetfulness.

A فراق *firāk*, separation, absence; loss, departure, death.

P فرا گرفتن *farā giriftan*, to envelop.

P فرامش *farāmush*, forgotten; forgetfulness. فرامشت *farāmushat*, forgetfulness of thee; thee forgotten.

A غريبي *gharībī*, perigrination, foreign travel; foreignness. *Gharībe*, a stranger.

A غريق *gharīk*, immersed, submerged, sunk, sinking, drowned. غريقًا *gharīkan* (acc.)

P غريو *ghirīv*, clamour, outcry, shout; roll (of a drum).

A غزّالي *ghazzālī*, name of a celebrated philosopher and controversialist, who died A.H. 506.

A غزل *ghazal*, amatory poem, ode.

A غصّة *ghussat*, choking sensation, suffocation; anguish, straits; displeasure, wrath.

A غصون *ghusūn* (pl. of غصن *ghusn*), young branches, boughs.

A غضبان *ghazbān*, angry, chiding.

A غفران *ghufrān*, remission of sins, pardon, forgiveness, absolution. غفرانًا *ghufrānan*, (acc.)

A غفرت *ghafartu*, I have pardoned.

A غفلة *ghaflat*, neglect, negligence, thoughtlessness, carelessness, forgetfulness, remissness.

A غفور *ghafūr*, forgiving, pardoning (God).

A غلام *ghulām* (P pl. غلامان *ghulāmān*), slave, servant, lad, page.

A غلباء *ghalbāʼ*, thickly planted (orchard).

A غلبة *ghalabat*, victory, predominance, overpowering. A P غلبة كردن *ghalaba kardan*, to prevail against, to overcome.

A غلّة *ghallat*, corn, grain.

A غلط *ghalat*, fault, error, blunder, mistake.

P غلطيدن *ghaltīdan*, to roll, wallow, welter.

A غليظ *ghalīz* (P pl. غليظان *ghalīzān*), gross, filthy, coarse, rough, brutal, brutish.

A غمّ *ghamm*, grief, sorrow, sadness; care, concern, solicitude, anxiety; harm, loss. A P غمّ خوردن *ghamm khwurdan*, to grieve, sorrow; to devour sorrow, to sympathize with. غمّ داشتن *ghamm dāshtan*, to care, have a care. غمّ فردا *ghammi fardā*, cares of the morrow.

A غمّاز *ghammāz*, informer, accuser, detractor.

A P غمّت *ghammat*, care to thee, care of thee.

P غمزة *ghamza*, glance; amorous glance, ogling; wink, nod.

A P غمّي *ghamme*, a grief, a sorrow.

A غنائم *ghanāʼim* (pl. of غنيمة *ghanīmat*), spoils.

A غنيّ *ghaniy*, rich, independent.

A P غني تر *ghanītar*, richer, wealthier.

A غنيمة *ghanīmat*, fortunate hit; prize, gain, booty; blessing, precious privilege. A P غنيمت شمردن *ghanīmat shumurdan*, to count as a precious opportunity, to esteem as a privilege.

A غواشي *ghawāshī* (pl. of غاشية *ghāshiyat*), coverings for saddles, such as grooms in Persia to this day carry on their shoulders, with which they cover the saddle every time their master alights from his horse. حامل الغواشي *hāmila 'l ghawāshī*, (as) carrier of the saddle-coverings.

A غوّاص *ghauwās*, diver for pearls, pearl-fisher.

P غوچ *ghūch*, ram.

A غور *ghaur*, deep reflection, profound meditation, mature consideration.

A غوطة *ghūta*, dive, dip, sousing, ducking. P غوطة خوردن *ghūta khwurdan*, to get a ducking.

P غوك *ghūk* (pl. غوكان *ghūkān*), frog.

A غياث *ghiyāth*, succour, redress, aid, help. غياث الاسلام *ghiyāthu 'l islām*, succourer of the faith (a style or title).

A غيب *ghaib*, concealment, invisibility; concealed, secret, hidden, invisible; supernatural riches.

A P غيب دان *ghaib-dān*, seer, one who knows future events or secrets; omniscient.

A غيبة *ghaibat*, absence; secresy; removal to a distance; slander.

A غير *ghair*, other, other than, different. غيري *ghairī*, beside me.

A غيّر *ghaiyara*, he altered, made a change (either for the better or the worse, 2nd form of the rt. غار *ghāra*, concave ي *ye*).

A غيرة *ghairat*, zeal, jealousy.

A غيظ *ghaiz*, rage, ire, fury, wrath, anger.

ف

A ف *fa* (prefix), then, therefore, consequently, in that case.

A فاجرة *fājirat*, an unchaste woman.

A فاحش *fāhish* (fem. فاحشة *fāhishat*), shame-

A عهد ؏ahd, time, reign; agreement, compact, covenant, engagement; vow, promise, rule.

A عهدة ؏uhdat, office, appointment, trust; obligation. A P از عهدۂ بدر آمدن az ؏uhda ba dar āmadan, to clear one's self of an obligation, to pay off, become quits.

A عيّاري ؏aiyārī, deceit, cunning, trick.

A عيال ؏iyāl, family, children, domestics.

A عيب ؏aib (P pl. عيبها ؏aibhā), fault, defect, failing, vice, blemish, disgrace. A P عيب كردن ؏aib kardan (or گرفتن giriftan), to accuse, reproach, censure, criticise, blame, find fault with, slander, vilify, take notice of, or carp at faults, failings and blemishes.

A P عيب جو ؏aib-jū (P pl. عيب جويان ؏aib-jūyān), fault-finder, censorious, carper, caviller.

A عيبي ؏aibe, a blemish, a fault, a defect.

A عيد ؏īd, festival, fête, holiday. عيد اضحىٰ ؏īdi azha', the festival of sacrifices celebrated at Mecca, on the 10th of ذوالحجّة zū 'l hijjat, the last month of the Arabian year, in honor of Abraham's offering up (as the Muhammadans say) Ishmael.

A عيس ؏īs (pl. of اعيس a؏yas), (camels) of a whitish yellow colour.

A عيسىٰ ؏īsa', Jesus.

A عيش ؏aish, life; pleasure, enjoyment.

A عين ؏ain, eye; fountain, source; the very essence, individual, thing itself; certainty, accuracy.

A عيوب ؏uyūb (pl. of عيب ؏aib), vices, faults, defects, blemishes.

غ

A غار ghār, cave, cavern, den.

A غارة ghārat, hostile incursion, foray, raid for predatory purposes; robbery; plunder, booty.

A غازي ghāzī, warrior, conqueror (especially of infidels).

A غاص ghāsa, he sank or plunged (3 per. sing. pret. concave و wāw).

A غافل ghāfil, forgetful, neglectful, negligent, remiss, inattentive, off one's guard.

A غالب ghālib, overcoming, superior, prevailing, paramount, predominant, overpowering, strong, triumphant, victorious; chief, most. غالب اوقات ghālib aukāt, at most times.

A غائب ghā͏ʾib, absent, invisible, out of sight, departed, disappeared.

A غاية ghāyat, end, point, extremity, extreme, excess, intensity. A P بغايت ba ghāyat, in the extreme.

A غبًّا ghibban, every second day.

A غبار ghubār, dust.

A غدّار ghaddār, perfidious; traitor.

A غدر ghadr, perfidy, treachery, treason.

A غذيت ghuzīta, thou hast been fed (pass. of the rt. غذي ghaza', he nourished).

A غراب ghurāb, crow. غراب البين ghurābu 'l bain, (crow of separation) a crow that never approaches any spot until it has become deserted by its inhabitants; hence, it is regarded as a bird of ill omen.

A غرامة ghurāmat, mulct, fine; tribute; a debt which must be paid.

A غرائب gharāʾib (pl. of غريبة gharībat), extraordinary and strange things, rarities.

A غرباء ghurabāʾ (pl. of غريب gharīb), strangers, friendless, poor.

A غربال ghirbāl, large sieve.

A غربة ghurbat, foreign travel, exile, expatriation, emigration.

A غرض gharaz, intention, design; selfish purpose, aim or interest; spite, rancour, grudge; (adv.) in short.

A غرضي gharaze, a spite, a grudge, an ill turn.

A غرفة ghurfat, upper chamber.

A غرق ghark, immersion, sinking, drowning. A P غرق شدن ghark shudan, to be swamped, to founder; to be plunged or drowned.

A غرور ghurūr, pride, haughtiness; vain-glory, vanity; insolence; flattery, adulation.

P غرّة gharra, deceived, deluded, imposed upon; haughty, proud.

A غريب gharīb (P pl. غريبان gharībān), uncommon, strange, foreign; wondrous; poor; stranger.

portion, to the extent. A علي المصنف *ʻala 'l musannif*, on the author, it rests with the author (to prove). *ʻula'*, height, sublimity, glory, dignity.

A علي *ʻalīy*, Alī, the cousin and son in-law of Muhammad. According to the Sunnites, he was the fourth caliph; according to the Shiyahs, he was the immediate successor of Muhammad.

A عليّ *ʻalaiya'*, on me, upon me, against me.

A عليا *ʻulya'* (fem. of اعلى *aʻla'*), upper, higher. يد عليا *yadi ʻulya'*, the upper (*i.e.*, the bestowing) hand.

A عليك *ʻalaika*, upon thee, *i.e.*, thou oughtest to do; against thee. ما عليك *mā ʻalaika*, what is laid upon thee.

A عليه *ʻalaihi*, upon or against him. عليه السلام *ʻalaihi 's salām*, on him be peace.

A عليها *ʻalaihā*, on, upon, against her (or it).

A عم *ʻamm*, father's brother, paternal uncle. بني عم *banī ʻamm*, sons of a paternal uncle, first cousins.

A عمارة *ʻimārat*, edifice, building, structure; reparation, refitting.

A عمان *ʻammān* (P pl. of عم A *ʻamm*), paternal uncles.

A عمدة *ʻumdat*, support, prop, buttress (generally occurring in composition, as عمدة الخواص *ʻumdatu 'l khawāss*, pillar of the nobles, prime minister).

A عمر *ʻumr*, age, life; long life. عمر عزيز *ʻumri ʻazīz*, precious life. *ʻumar*, Omar (a man's name).

A عمرا *ʻamran*, acc. of عمرو *ʻamr*, a proper name; Amr.

A عمرو *ʻamrū* (pronounced عمر *ʻamr* the و *wāw* being added to distinguish this word from عمر *ʻumar*), a proper name: a fictitious name, like John Nokes used in scholastic and juridical treatises.

A عمرو ليث *ʻamr laith*, name of the second Sultān of the dynasty of the Saffarides who reigned in Persia.

A عمري *ʻumre*, a life, a life-time.

A عمل *ʻamila*, he did, he wrought.

A عمل *ʻamal* (P pl. عملها *ʻamalhā*), work, labour, act, action, practice, business, service, employ; good works. A P عمل فرمودن *ʻamal farmūdan*, to put in office, to employ.

A عموم *ʻumūm*, community, universality. على العموم *ʻala 'l ʻumūm*, commonly, generally.

A عميم *ʻamīm*, universal, general, expansive, diffusive, comprehensive.

A عن *ʻan*, off, from, from off; of.

A عناء *ʻanāʼ*, adversity, distress, teen.

A عنّاب *ʻunnāb*, jujube-tree and fruit.

A P عنّاب رنگ *ʻunnāb-rang*, jujube-coloured.

A عناد *ʻinād*, obstinacy, perverseness, stubbornness.

A عناقيد *ʻanakīd* (pl. of عنقود *ʻunkūd*), clusters, bunches.

A عنان *ʻinān*, rein, bridle.

A عناية *ʻināyat*, aid, assistance, favour, protection, providential care, auspices.

A عنبر *ʻambar*, ambergris (a perfume to which jetty hair is frequently compared).

A عند *ʻinda*, with, at, near. عند الله *ʻinda 'llāh*, in the eye of God. عند الاعيان *ʻinda 'l aʻyān*, in the presence of the nobles.

A عندليب *ʻandalīb*, nightingale.

A عنفوان *ʻunfuwān*, the vigour, beauty, freshness, flower of youth.

A عنكبوت *ʻankabūt*, spider.

A عنه *ʻanhu*, of him, with him. عنه راض *ʻanhu rāzin*, satisfied with him.

A عواقب *ʻawākib* (pl. of عاقبة *ʻākibat*), ends, issues, consequences. عواقبه *ʻawākibahu*, his future destinies, his last end.

A عوامّ *ʻawāmm* (pl. of عامّة *ʻāmmat*), common people, commonalty, laics.

A عوائب *ʻawāʼib* (pl. of عيب *ʻaib*), defects, faults, blemishes.

A عوائد *ʻawāʼid* (pl. of عائدة *ʻāʼidat*), returns; profits, gains, advantages.

A عود *ʻūd*, aloe-wood.

A عوض *ʻiwaz*, equivalent, substitute, anything given or received in exchange; lieu, stead.

A عون *ʻaun*, aid, help, assistance.

venerable; a title given to Potiphar, prince of Egypt, in the chapter of the Kur'ān entitled "Joseph."

A عزيزي *ʿazīze*, the precious, excellent one; an excellent object.

A عزيمة *ʿazīmat*, incantation; resolution, undertaking; departure.

A عسر *ʿusr*, difficulty.

A عسل *ʿasal*, honey.

A عشاء *ʿashāʾ*, supper. *ʿishāʾ*, the first watch of the night, or from sunset till morning twilight; prayers repeated when going to bed.

A عشاق *ʿushshāk* (pl. of عاشق *ʿāshik*), lovers.

A عشرة *ʿishrat*, agreeable conversation, enjoyment, delight, conviviality, jollity.

A عشق *ʿishk*, love.

A P عشق بازي *ʿishk-bāzī*, gallantry, amorous talk. *ʿishk-bāze*, a lover.

A عصا *ʿasa'*, stick, staff, wand; virga virilis.

A عصارة *ʿasārat*, juice, expressed juice.

A عصر *ʿasr*, age, time.

A عصمة *ʿismat*, chastity, continence.

A عصيان *ʿisyān*, rebellion, opposition.

A عضد *ʿazud*, the arm from the shoulder to the elbow, upper arm. عضد الدولة *ʿazudu 'd daulat*, arm of the state (proper name).

A عضو *ʿuzw* (P pl. عضوها *ʿuzvhā*), limb, joint.

A عضوي *ʿuzwe*, one member, a member.

A عطاء *ʿatāʾ*, present, gift, donation; payment.

A عطار *ʿattār*, dealer in perfumes or drugs, perfumer, druggist.

A عطشا *ʿatashan* (acc. of عطش *ʿatash*, thirst), with thirst (used adverbially).

A عظيم *ʿazīm*, great, large; high in dignity.

A عفاف *ʿafāf*, abstaining, continence, chastity; innocence.

A عفو *ʿafw*, pardon, forgiveness.

A عقب *ʿakab*, heel; after, behind.

A عقبي *ʿukba'*, end; reward; life to come.

A عقد *ʿakd*, knot; cluster; bond, contract. عقد نكاح *ʿakdi nikāh*, marriage-knot. P عقد بستن *ʿakd bastan*, to tie a knot.

A عقدة *ʿukdat*, knot; marriage-knot; frown.

A عقل *ʿakl*, intellect, reason, judgment, sense.

A عقوبة *ʿukūbat*, punishment, torture, torment.

A عقول *ʿukūl* (pl. of عقل *ʿakl*), intellects, understandings, reasoning powers. عقولهم *ʿukūli him*, of their understandings.

A عكس *ʿaks*, reverse, contrary, opposite, inversion.

A علا *ʿala'*, he was high; hence Most High (epithet of the Deity).

A علاج *ʿilāj*, medical treatment, doctoring, remedy, cure.

A علامة *ʿalāmat*, sign, mark, characteristic.

A علامة *ʿallāmat*, the most learned man.

A علانية *ʿalāniyat*, external deportment. علانيتي *ʿalāniyatī*, my outward and visible conduct, my public life.

A علة *ʿillat*, cause, reason; pretence, excuse, pretext, plea; accident, misfortune, casualty; disease; grounds of a charge or accusation.

A علتي *ʿillate*, a ground for any charge or accusation, a plea of arraignment.

A P علفزار *ʿalafzār*, pasture, meadow.

A علقت *ʿulikat*, was, or had been suspended (3rd sing. fem. pass. of the rt. علق).

A علم *ʿilm*, learning, knowledge, science. *ʿalam*, flag, banner; badge, distinctive mark worn on the dress; epaulet. A P علم شدن *ʿalam shudan*, to be characterized.

A علماء *ʿulamāʾ* (pl. of عالم *ʿālim*), learned men, ulemas.

A علو *ʿulūw*, height, exaltation.

A علوم *ʿulūm* (pl. of علم *ʿilm*), sciences.

A علوي *ʿulwīy*, high, sublime. *ʿalawīy*, a descendant of Alī, the son-in-law of Muhammad; they are called sherifs. A P علويم *ʿalawiyam*, (I) am a descendant of Alī.

A علي *ʿala'*, upon, on, over, above; against, after, according to. علي دين ملوكهم *ʿala' dīni mulūkihim*, according to the religion of their princes. A علي الدوام *ʿala 'd dawām*, perpetually, always. A علي العباد *ʿala 'l ʿibād*, against servants. A علي فطرة الاسلام *ʿala' fitrati 'l islām*, with a disposition to the religion of Islām. علي قدر *ʿala' kadr*, in pro-

A عبرة ʿibrat, warning; subject for serious reflection, matter for grave consideration.

A عبور ʿubūr, crossing (a river); transit, passage. A P عبور کردن ʿubūr kardan, to cross.

A عبير ʿabīr, ambergris, a perfume composed of musk, sandal-wood, and rose-water.

A P عبيري ʿabīrī, art (thou) ambergris?

A عتاب ʿitāb, reproach, chiding, reproof, reprimand.

A عجائب ʿajāʾib (pl. of عجيبة ʿajībat), wonders, marvels, miracles.

A عجب ʿujb, conceit, self-complacency. ʿajab, wonder, astonishment, surprise; strange, marvellous. A P بو العجب کاري bū 'l ʿajab kāre, a strange piece of business. چه عجب chi ʿajab, what wonder?

A P عجبتر ʿajabtar, stranger, more marvellous.

A عجز ʿajz, weakness, impotence, incapacity.

A عجل ʿijl, calf. عجلا ʿijlan (acc.) عجلا جسدا ʿijlan jasadan, a calf yellow as gold, the calf of the children of Israel (jasad, besides the usual meaning "body," signifying also "saffron-coloured").

A عجم ʿajam, Persian.

A عجمي ʿajamīy, foreign; Persian.

A عجوز ʿajūz, five (or according to some) seven days at the winter-solstice.

A عجين ʿajīn, plaster, cement; dough.

A عداوة ʿadāwat, hostility, enmity, dislike.

A عدة ʿiddat, the time of probation, which must expire before a divorced woman can be remarried.

A عدل ʿadl, justice, equity.

A عدم ʿudm, ʿadam, or ʿudum, deficiency, defect; privation, want, loss; non-existence, absence of a quality; annihilation.

A عدو ʿadūw, enemy, foe. عدوك ʿadūwika, of thine enemy.

A عدول ʿudūl (pl. of عادل ʿādil), just men.

A عديل ʿadīl, equal in weight or in quantity, equiponderant; a travelling companion seated in a litter on the opposite side of a camel.

A عذاب ʿazāb, punishment, torment, torture. عذاب النار ʿazāba 'n nār, (from) the torments of the fire (accusative).

A عذار ʿizār, face, cheek.

A عذر ʿuzr, excuse, plea, apology, acknowledgement. A P عذرخواستن ʿuzr <u>kh</u>wāstan, to beg pardon or excuse, to apologize. عذر نهادن ʿuzr nihādan, to excuse, pardon.

A عذري ʿuzrī, my apology, my excuse.

A عراق ʿirāk, the ancient Chaldæa, Irāk.

A عرب ʿarab, Arabia; Arab; Arabs.

A عربدة ʿarbadat, conflict, scuffle, dispute, broil, quarrel, drunken riot.

A عربي ʿarabīy, Arabian; the Arabic language.

A عرصة ʿarsat, area, court; board (for chess or draughts).

A عرض ʿarz, representation, petition, statement. ʿirz, reputation, fame, character.

A عرفنا ʿarafnā, we have known (pret. of the vb. عرف ʿarafa). عرفناك ʿarafnāka, we have known thee.

A عرق ʿirk, root, stock. ʿarak, perspiration, sweat; juice, spirit, rack, toddy.

A عروس ʿarūs, bride, spouse.

A عروسي ʿarūsī, nuptials, wedding.

A عريان ʿuryān, naked, nude; stripped, robbed, despoiled.

A عز ʿazza, he was great or glorious; hence, incomparable, glorious (epithet of the Deity). عز نصره ʿazza nasruhu, may his victory be glorious! ʿizz, glory, dignity, grandeur, excellence.

A عزب ʿazab, unmarried individual, bachelor. A P عزبم ʿazabam (I) am a bachelor.

A عزة ʿizzat, honour, dignity, glory. P A بعزت ba ʿizzat, with honour. بعزت تر ba ʿizzattar, more honourable.

A عزلة ʿazlat, retirement, secession, solitude, seclusion, sequestration, voluntary resignation.

A عزم ʿazm, undertaking, design, purpose, resolve, resolution, determination, preparation.

A عز و جل ʿazza wa jalla, may He be honoured and glorified! and may be rendered, Great and Glorious.

A عزيز ʿazīz (P pl. عزيزان ʿazīzān), precious, dear, valued; excellent, honourable, glorious,

A ظمء *zimъ*, thirst.

A ظماء *zamaъ* (or ظماء *zamāъ*), thirstiness.

A ظن *zann*, opinion, thought, idea; suspicion. حسن ظن *husni zann*, favorable opinion. حسن ظني *husni zanne*, the good opinion.

A ظهر *zahr*, back, outside.

A ظهير *zahīr*, backer, supporter; protector.

ع

A عابد *ʿābid* (P pl. عابدان *ʿābidān*), worshipper (of God or idols); religious recluse, devotee.

A P عابد فريبي *ʿābid-farībe*, a hermit-seducer.

A عاج *ʿāj*, ivory, elephant's tusk.

A عاجز *ʿājiz*, weak, impotent, feeble, unable, incapable, hard pressed, at bay.

A عاجل *ʿājil*, transitory, fragile, fleeting (hence, the present life).

A عادة *ʿādat*, custom, habit, wont, usage, use.

A عادل *ʿādil*, just, equitable.

A عار *ʿār*, shame, reproach, disgrace.

A عارض *ʿāriz*, cheek; accident, misfortune.

A عارف *ʿārif* (P pl. عارفان *ʿārifān*), wise, skilful, knowing, intelligent; knower (of God), holy; holy man.

A عارية *ʿāriyat*, anything borrowed or lent; loan.

A عاشق *ʿāshik* (P pl. عاشقان *ʿāshikān*), lover.

A عاشقي *ʿāshikī*, relation of lover.

A عاصي *ʿāsī* (P pl. عاصيان *ʿāsiyān*), disobedient, mutinous; sinner, rebel, transgressor.

A عافية *ʿāfiyat*, health, safety.

A عافين *ʿāfīn* (obl. pl. of عافي *ʿafī*), forgiving; forgivers.

A عاقبة *ʿākibat*, end; in the end, at length, at last, after all, in the long run. عاقبة الامر *ʿākibatu 'l amr*, at the end of the affair, finally.

A عاقل *ʿākil* (P pl. عاقلان *ʿākilān*), intelligent.

A عاكف *ʿakif* (P pl. عاكفان *ʿākifān*), assiduous, attentive. عاكفان كعبه *ʿākifāni kaʿba*, those who constantly remain in religious attendance at the Kaabah, or cubical temple at Mecca.

A عالم *ʿālam*, the world. عالم صورت *ʿālami sūrat*, visible or external world. عالم معني *ʿālami maʿna'*, invisible or spiritual world.

A عالم *ʿālim* (P pl. عالمان *ʿālimān*), learned, wise. عالم الغيب *ʿālimu 'l ghaib*, knower of secret things; omniscient.

A P عالم آراي *ʿālam-ārāī*, world-adorning.

P عالمي *ʿālamī* (pl. عالميان *ʿālamiyān*), a man, an inhabitant of the world, a mortal; worldly-minded, worldling.

A عالمي *ʿālame*, a world, a whole world. *ʿālime*, a learned man.

A عالي *ʿālī*, high, exalted.

A عام *ʿām* (more correctly عامّ *ʿāmm*), common, vulgar, public, general, common people.

A عامل *ʿāmil*, maker, doer, performer; practical, active; collector of revenue; (in grammar) governing (particle). عامل الجرّ *ʿāmilu 'l jarr*, one who draws, drags, pulls or trails; (a particle) governing, *i.e.* requiring the noun following to be marked with *kasra*, or sign of the oblique case.

A P عامّي *ʿāmmī*, untaught, unlettered; common, plebeian, laical.

A عائدة *ʿāъidat*, (is or will be) returning (pres. part. fem. of the rt. عاد *ʿāda*, concave و).

A عباء *ʿabāъ*, cloak open in front, without sleeves, and worn by dervishes.

A عباد *ʿibād* (pl. of عبد *ʿabd*), servants. عبادي *ʿibādī*, my servants. لعباده *li ʿibādihi*, to his servants.

A عبادة *ʿibādat* (P pl. عبادتها *ʿibādathā*), worship, devotion; act of devotion, adoration. عبادتك *ʿibādatika*, of thy worship.

A عبارة *ʿibārat*, phrase, expression, phraseology, mode of speech, or style in writing.

A عبد *ʿabd*, servant, slave. عبدي *ʿabdī*, my servant.

P عبد القادر گيلاني *ʿabdu 'l kādir Gīlānī*, so called as being born in the Persian province of Gīlān, was a doctor of eminent sanctity. He died at Bagdad A.H. 561, A.D. 1166.

A عبدنا *ʿabadnā*, we have worshipped (pret. of the rt. عبد *ʿabada*). عبدناك *ʿabadnāka*, we have worshipped (or served) Thee.

A طرف *taraf*, direction, part, side, quarter.

A طرفي *tarafe*, a portion, a part

A طريق *tarīk*, way, road; rite, profession, sect. P A بطريق *ba tarīki* (or بر طريق *bar tarīki*), by way of.

A طريقًا *tarīkan*, as to the road (adverbially).

A طريقة *tarīkat*, mode of living, way of life; religious order. P A پير طريقت *pīri tarīkat*, superior of an order or sect, prior, abbot.

A طريقي *tarīke*, a way, one way, some way.

A طعام *ta'ām* (P pl. طعامها *ta'āmhā*), meat, food, meal, viands, victuals.

A طعمة *tu'mat*, meat, food; dinner, meal; bait.

A طعن *ta'n* (or طعنة *ta'nat*), blame, reproach, jeer, gibe, banter, taunt, sarcasm, censure. A P طعنه زدن *ta'na zadan*, to cast reflections.

P طعنه زنان *ta'na-zanān*, jeering, sneering.

A طفل *tifl*, child, infant.

A طفلي *tiflī*, childhood. *Tifle*, a mere child.

A طفوليّة *tufūlīyat*, childhood, infancy.

P طلا *tilā*, gold, gilding; pure gold; gold fringe or wire.

A طلاق *talāk*, divorce.

A طلب *talab*, inquiry, requisition; claim, demand; pursuit, search, quest; invitation. A P طلب كردن *talab kardan*, to demand, require; to seek, summon, call for; to expect, look for.

A P طلبگار *talabgār*, one who requires; suitor.

P طلبيدن *talbīdan*, to seek (a Persian verb coined from the Arabic).

A طلعة *tal'at*, aspect, countenance.

A طمع *tama'*, covetousness, desire, greediness, cupidity. A P طمع داشتن *tama' dashtan*, to covet; to expect.

A طنز *tanz*, sneer, sarcasm, mockery.

A طور *tūr*, mountain, especially mount Sinai.

A طوطي *tūtī*, parrot.

A طوع *tau'*, obedience, voluntary submission.

A طوعًا و كرهًا *tau'an wa karhan*, nolens volens, willingly and unwillingly.

A طوفان *tūfān*, flood, deluge.

A طول *tūl*, length.

A طويله *tawela*, tether, stable, stall.

A طهارة *tahārat*, purification, ablution, purity, cleanness, sanctity.

A طيب *tīb*, good, excellence, deliciousness. بطيب نفس *bi tībi nafs*, with a willing mind.

A طيب الادا *tību'l* (properly طيّب *taiyibu 'l*) *adā*, melodious, musical.

A P طيب آميز *tīb-āmez*, blended with sweetness.

A طيبة *tībat*, being good or sweet; sweetness.

A P طيبت آميز *tībat-āmez*, imbued with goodness, mingled with sweetness.

A طيب لهجتي *tīb lahjate*, a sweetness of intonation, melodiousness of voice.

A طير *tair*, bird.

A طيران *tayarān*, flying, flight.

A طيرة *tairat*, levity of mind, frivolity, fit.

A طيش *taish*, inconstancy, levity, folly.

A طيف *taif*, form, spectre, apparition.

ظ

A ظالم *zālim* (P pl. ظالمان *zālimān*), cruel, unjust, iniquitous, oppressive; oppressor, tyrant.

A ظالمي *zālime*, a tyrant, a certain tyrant.

A ظاهر *zāhir*, outward, exterior; clear, evident, plain, obvious, apparent, manifest. P A از روي ظاهر *az rūyi zāhir*, from outward appearance.

A ظرافة *zarāfat*, ingenuity, dexterity; address; wit, facetiousness, jocoseness, jocularity.

A ظريف *zarīf* (P pl. ظريفان *zarīfān*), ingenious, clever, witty; man of wit and genius, wit.

A ظفر *zafar*, conquest, victory, triumph.

A ظلّ *zill*, shadow. ظلّ الله *zillu' llāh*, shadow of God.

A ظلم *zulm*, tyranny, oppression; injustice, wrong, iniquity.

A ظلمات *zulmāt*, *zulamāt*, or *zulumāt* (pl. of ظلمة *zulmat* or *zulumat*), darknesses.

A ظلمة *zulmat*, darkness, obscurity; a dark region at the world's end, where the fountain of life is imagined to exist.

A ظلوم *zalūm*, most cruel, tyrannical, unjust, oppressive, iniquitous or nefarious.

A ضرب *zarb*, blow. ضرب الحبيب *zarbu 'l habīb*, a lover's blow, stroke from a friend.

A ضرب *zaraba*, he struck. ضرب زيد عمرًا *zaraba zaidun ʿamran*, Zaid struck Amr.

A ضربة *zarbat*, a blow, one blow.

A ضرورة *zarūrat*, need, force, necessity. بضرورت *ba zarūrat*, perforce.

A ضرورتي *zarūrate*, an urgent need, a pressing necessity.

A ضرير *zarīr*, blind.

A ضعف *zuʿf*, feebleness, weakness.

A ضعيف *zaʿīf* (P pl. ضعيفان *zaʿīfān*), weak, feeble; infirm, weakly; thin, spare, slender.

A P ضعيف اندام *zaʿīf-andām*, slender-bodied.

A ضعيف حال *zaʿīf hāl*, in a weakly state; in slender circumstances.

A ضعيفي *zaʿīfe*, a weak man.

A ضلالة *zalālat*, error, erroneousness, ruin.

A ضمّة *zammat* (ُ), the vowel-mark for "u"; whiskers.

A ضمير *zamīr*, mind, conscience, thought, sense, comprehension.

A ضمين *zamīn*, surety, sponsor, security, bail.

A ضيغم *zaigham*, lion.

A ضيمران *zaimurān*, a species of fragrant herb.

ط

A طارم *tāram*, vault of heaven.

A طاعة *tāʿat*, obedience. A P طاعتش *tāʿatash*, his obedience; obedience to Him.

A طاعن *tāʿin* (P pl. طاعنان *tāʿinān*) reviling; reviler, gainsayer.

A طاغي *tāghī*, leader of rebels, violent refractory man; tyrant (applied by the Muhammadans to the Greek emperors of Byzantium or Constantinople).

A طاق *tāk*, portico, cupola, dome.

A طاقة *tākat*, strength, power, ability; strength to bear, power of endurance.

A طال *tāla*, he (or it) was (or is) long (3 per. pret. concave و *wāw*).

A طالب *tālib*, asking, seeking, desirous, urgent, pressing, anxious to obtain, craving; candidate; lover.

A طالع *tāliʿ*, arising; fortune; the star of one's nativity.

A طاؤس *tāʾus*, peacock.

A P طاؤس زيبي *tāʾus-zībe*, peacock-decorator.

A P طاؤسي *tāʾusī*, belonging to a peacock; made of peacock's feathers (as a fan).

A طاهر *tāhir*, pure.

A طائر *tāʾir*, flying; flier. A طائري *tāʾire*, any thing that flies.

A طائفة *tāʾifat*, company, party; band, train, troop, battalion; gang; sect, denomination; class, clique, coterie.

A طباع *tibāʿ*, nature, temperament, disposition.

P طبانچه *tabāncha* (or طبانجه *tabānja*), slap, blow, buffet, cuff.

A طبع *tabʿ*, nature, temperament. P A چارطبع *chār tabʿ*, four humours, elementary qualities, or complexions (which are found in man).

A طبق *tabak*, dish, tray; storey of a house, flat; platform.

A طبقي *tabake*, an entire tray, a whole salver.

A طبل *tabl*, drum.

A طبلة *tablat*, large wooden dish in which fruits or perfumes are exposed, tray.

A طبيب *tabīb*, physician, doctor, medical man.

A طبيعة *tabīʿat*, natural habit, disposition, state of body or mind.

A P طبيعت شناس *tabīʿat-shinās*, knowing the temperament; skilful physician.

A طرابلوس *tarābulūs* (or طرابلس *tarābulus*), the city of Tripoli. طرابلوس شام *tarābulūsi shām*, Tripoli in Syria, to distinguish it from طرابلوس غرب *tarābulūsi gharb*, Tripoli in Barbary.

A طرّار *tarrār* (P pl. طرّاران *tarrārān*), cutpurse.

A طرب *tarab*, mirth, hilarity; excitement.

A P طرب انگيز *tarab-angez*, mirth-exciting; moving, affecting.

A طرح *tarh*, manner, mode; position, establishment; fixing or laying the foundation of an edifice. A P بطرح دادن *ba tarh dādan*, to give (that is, to compel to purchase) at a fixed price. طرح فگندن *tarh figandan*, to lay a foundation; to practise.

A صلاحية *salāhiyat*, integrity, honesty, probity; devotion, piety.

A صلح *sulh*, peace, reconciliation, pacification, harmony, compact, truce.

A صلحاء *sulahāʾ* (pl. of صالح *sālih*), just, pious.

A صلد *sald* or *sild*, hard, solid, strong, smooth and bare. (The text reads *salad*).

A صلعم *salʿam* (a contraction of the phrase صلّى الله عليه و سلّم *salla' llāh ʿalaihi wa sallama*, q.v.

A صلّوا *sallū* (2 per. pl. imp. of صلّي *salla'*), pray ye, invoke ye blessings.

A صلوات *salawāt* (pl. of صلوٰة *salāt*) benedictions.

A صلوٰة *salāt* (pl. صلوات *salawāt*), compassion, mercy from God, the divine benediction and blessing.

A صلّي الله عليه و سلّم *salla' llāh ʿalaihi wa sallama*, may God be propitious unto him, and preserve (him). (*Obs.* صلّي *salla'* and سلّم *sallama* are the 3rd persons sing. pret. of the 2nd form of conjug. of the roots صلا and سلم employed in an optative or benedictive sense).

A صمّ *summ* (pl. of اصمّ *asamm*), deaf persons. صمّ بكم *summun bukmun*; deaf (and) dumb (a Kuranic phrase).

A صميم *samīm*, sincere, pure, genuine.

A صندل *sandal*, sandal-wood or ointment; sandal-powder mixed with rose-water (used as a liniment for the head and feet in cases of violent head-ache and fever).

A صندوق *sandūk*, chest, coffer, ark. A P صندوق گور *sandūki gor*, sarcophagus.

A صنع *sanʿ* or *sunʿ*, make, creation, work.

A صنعة *sanʿat*, profession, craft, trade, art.

A صنم *sanam*, image, idol; mistress, beloved one.

A صواب *sawāb*, rectitude, reason, propriety, good sense, soundness; meritorious action, whatever is right. صواب يا خطا *sawāb yā khata'*, right or wrong.

A صوت *saut*, clamour, sound, voice, noise.

A صورة *sūrat*, shape, form, figure, appearance, aspect, likeness, effigy. A P صورت بستن *sūrat bastan*, to assume a form; to be supposed, imagined, conceived, conceivable or practicable. A صورت حال *sūrati hāl*, state of the case, statement of circumstances. صورت و معني *sūrat u maʿna'*, body and spirit; matter and mind; semblance and reality. عالم صورت *ʿālami sūrat*, the visible or external world. P A بصورت *ba sūrat*, to outward appearance, ostensibly.

P صوفي *sūfī* (pl. صوفيان *sūfiyān*), wise, pious; a religious order among the Persians, who led a more regular and contemplative life than the common dervishes.

P صوفيي *sūfiye*, a certain Soofy.

A صولة *saulat*, fury, ferocity, fierceness, severity, rigour, violence.

A صيّاد *saiyād* (P pl. صيّادان *saiyādān*), huntsman, hunter; fowler; fisherman.

A صيت *sīt*, fame, renown.

A صيد *said*, game, prey, chase. A P صيد كردن *said kardan*, to hunt.

A صيدي *saide*, some game, a piece of game, a head of game.

A صيف *saif*, summer, May and June, the hotter months being called قيظ *kaiz*.

A صيقل *saikal*, polishing, furbishing; furbishing instrument.

ض

A ضاعف *zāʿafa* (pret. of the 3rd form of the rt. ضعف, used optatively), may He double or multiply twofold. *Zāʿif*, (imp.).

A ضائع *zāʾiʿ*, wasting, wasted; wandering, lost; erred, strayed.

A ضبط *zabt*, holding fast, securing, containing, retaining; confiscation.

A ضجور *zajūr*, peevish, pettish, fretful, repining.

A ضحّاك *Zahhāk*, name of a prince of Arabian origin, and usurper of the throne of Persia from Jamshed the fourth king of the first or Peshdādian dynasty. He was noted for his cruelty; but was overthrown by Farīdūn, a descendant of Tahmūrath, predecessor of Jamshed.

A ضدّ *zidd*, contrary, opposite; enemy, rival.

A ضرّاء *zarrāʾ*, adversity, misfortune, affliction (opposed to سرّاء *sarrāʾ*).

A صاحب دنيا *sāhib-dunya'*, wealthy.

A صاحبدولت *sāhib-daulat*, wealthy.

A صاحب فراست *sāhib-firāsat*, shrewd, intelligent.

A P صاحب هنر *sāhib-hunar*, skilful.

A صاحت *sāhat*, she (or it) cried out, or would have cried aloud (pret. fem. concave ي *ye*).

A صادر *sādir*, issuing, proceeding, going forth; issued, passed, emanated. A P صادر شدن *sādir shudan*, to originate; to go out; to escape.

A صادق *sādik*, true, just, sincere.

A صافي *sāfī*, pure, sincere; candid.

A صالح *sālih* (P pl. صالحان *sālihān*), good, just, pious, virtuous; name of a prophet who was sent on a mission to the people of the tribe of ثمود *thamūd*, but they hamstrung the camel, which he, in proof of his mission, had miraculously brought out of the rock. Persisting in their unbelief they were slain by the angel Gabriel.

A صالحا *sālihan*, a good action; virtuously.

A صالحي *sālihe*, a certain pious man.

A صائم *sā*ء*im*, fasting; one who fasts, faster.

A صبا *saba'*, zephyr, gentle breeze. *Saba'* or *siba'*, boyishness.

A صباح *sabāh*, morning. علي الصباح ع*ala 's sabāh*, in the morning.

A صباحة *sabāhat*, beauty, elegance.

A صبح *subh*, morning.

A صبر *sabr*, patience. A P صبر كردن *sabr kardan*, to have patience, to wait; to abstain. A فصبر *fa sabrun*, patience then.

A صبر *sabir* or *sabr*, aloes.

A صبوح *sabūh*, dawn; a morning-draught.

A صبور *sabūr*, patient.

A صبوري *sabūrī*, patience.

A صحبة *suhbat*, society, company, companionship, fellowship, friendship.

A صحة *sihhat*, good health, soundness.

A صحراء *sahrā*ء, desert, wilderness.

A صحن *sahn*, courtyard, area.

P صخره *sakhra*, name of an evil genius which attempted to steal the ring of Solomon. (He was a prodigy of ugliness.)

P صد *sad*, a hundred.

A صداق *sadāk*, marriage-settlement made by a husband on the wife.

P صد باب *sad bāb*, a hundred chapters.

P صد چندان *sad chandān*, a hundred times as much.

A صدر *sadr*, breast, chest; chief seat.

P صد سال *sad sāl*, a hundred years, a century.

A صدف *sadaf*, shell; oyster-shell.

A صدق *sidk*, truth, veracity; sincerity.

A صدق الله العظيم *sadaka 'llāhu 'l* ع*azīm*, the great God spoke true.

A صدقة *sadkat*, alms; propitiatory offering, sacrifice.

A صدمة *sadmat*, percussion, collision, shock.

A صديق *sadīk*, sincere, true, just; a true friend.

A صدّيق *siddīk* (P pl. صدّيقان *siddīkān*), faithful witness to the truth (epithet of Joseph, Abū-bakr and Abraham).

A صرّة *surrat*, a purse filled with gold or silver.

A صرف *sarf*, changed; expenditure. A P صرف شدن *sarf shudan*, to be spent. صرف كردن *sarf kardan*, to spend, expend.

A صعب *sa*ع*b*, hard, rough, difficult, troublesome.

A صفّ *saff*, rank, file, row, line, series. P A در اوّل صف *dar avval saf*, in the first form, class, rank, or row.

A صفاء *safā*ء, purity. اخوان الصفا *ikhwānu 's safā*, brethren of purity, name of a society of learned men, founded at Bassora towards the close of the fourth century of the Hijra.

P صفاهان *Sifāhān* (for اصفاهان *Isfāhān*), the capital of Persian Irāk (the ancient Parthia).

A صفائي *safā*ء*ī*, purity; exhilaration, recreation.

A صفة *sifat* (P pl. صفتها *sifathā*), quality, property, attribute; form, mode, manner; (in comp.) like. A P هر صفت *har sifat*, any how.

A صفوة *safwat*, purity.

P صلا *salā*, invitation; a proclamation either for giving food to the poor, or for selling anything.

A صلابة *salābat*, hardness; firmness, severity, violence; majesty, awe, dignity.

A صلاح *salāh*, rectitude, probity, honesty, virtue; well-being, welfare, prosperity; peace; advice.

P شوخ چشم *sho<u>kh</u>-chashm,* saucy-eyed, impudent, wanton.

P شوخ چشمي *sho<u>kh</u>-chashmī,* sauciness, petulance, insolence.

P شوخ ديده *sho<u>kh</u>-dīda,* wanton-eyed, saucy; hussey.

P شوخي *sho<u>kh</u>ī,* petulance, presumption, pertness, sauciness.

P شود *shavad,* would be or become (rt. شدن).

P شور *shor,* noise; perturbation, disquiet, commotion, disturbance, emotion; salt, saline, brackish; bad luck.

P شوربخت *shor-ba<u>kh</u>t,* ill-fated, unfortunate.

P شورش *shorish,* distraction, confusion of mind; tumult.

P شوره *shora,* nitre, saltpetre; salsuginous.

P شوره بوم *shora-būm,* salt, brackish ground.

P شوري *shore,* a crazy passion, insane delusion.

P شوريدن *shorīdan,* to be confounded, distracted.

P شوريده *shorīda,* distracted, disturbed, perturbed, disquieted; mad, crazy, enthusiast.

A شوكة *shaukat,* pomp, splendour, grandeur, magnificence.

P شوهر *shauhar,* husband.

P شوي *shavī,* thou becomest. *Shū,* husband.

P شويم *shūyam,* I would wash. شويد *shūyad,* he washes (rt. شستن *shustan*).

P شه *shah,* king.

A شهد *shahd,* honey.

P شهر *shahr,* city, town.

P شهروا *Shah-ravā,* name of a certain despotic monarch, who forced leathern money to be received as coin of the realm in his kingdom.

P شهري *shahre,* a certain city.

P شهريار *shahr-yār,* (friend of the city) king.

P شهوار *shahwār,* (fit for a king), royal.

A شهوة *shahwat,* lust.

A شيأ *shai›an* (acc. of شيء *shai›*), thing.

A شيّاد *shaiyād,* impostor.

A شياطين *shayātīn* (pl. of شيطان *shaitān*), devils, demons.

A شيب *shaib,* hoariness.

A شيخ *shai<u>kh</u>,* venerable or learned man, doctor. شيخ ابو الفرج شمس الدين بن جوزي *shai<u>kh</u> abū 'l faraj shamsu 'd dīn bin jauzī,* name of a celebrated preacher of the sect of Hanbal, and Sadī's master. He was born A.H. 510, and died A.H. 597.

P شيد *shaid,* deceit, fraud, trick, hypocrisy. شيدي *shaidī,* (thou) art (a mass of) hypocrisy.

P شيدا *shaidā,* distractedly in love, insane.

P شير *shīr,* milk. *Sher,* lion.

P شيراز *Shīrāz,* name of the capital of Fars, or Persia Proper.

P شيرازي *shīrāzī,* native or inhabitant of Shīrāz.

P شير مرد *sher-mard* (pl. شير مردان *sher-mardān*), (lion-man), bold, brave.

P شير مردي *sher-mardī,* (thou) art a brave lad.

P شيري *sherī,* leonine, lion-like.

P شيرين *shīrīn,* sweet.

P شيرين زبان *shīrīn-zabān,* sweet-tongued.

P شيرين زباني *shīrīn-zabānī,* sweetness of speech.

P شيرين لب *shīrīn-lab,* sweet-lipped.

P شيريني *shīrīnī,* sweetness; a sweetmeat.

P شيشه *shīsha,* glass.

P شيشه گر *shīshagar,* glass-blower.

A شيطان *shaitān,* Satan. الشيطان *ash shaitān,* the devil.

P شيوه *shīva,* elegance, grace, blandishment, coquetry; habit, custom, manner of living.

A شيئًا *shai›an,* a thing (acc.).

ص

A صابر *sābir,* patient.

A صاحب *sāhib,* master, owner, proprietor, possessor, possessed of. صاحب ديوان *sāhibi dīwān,* superintendent of finance.

A صاحب تميز *sāhib-tamīz,* man of discernment; discerning, discerner.

A P صاحب تميزي *sāhib-tamīzī,* (thou) art a man of discernment.

A صاحب جمال *sāhib-jamāl* (P pl. صاحبجمالان *sāhib-jamālān*), beautiful, comely.

A P صاحب دل *sāhib-dil* (pl. صاحب دلان *sāhib-dilān*), spiritual, pious; man of piety.

A شقوق *shukūk* (pl. of شق *shakk*), chinks, cracks.
A شک *shakk*, doubt, scepticism.
P شکارگاه *shikār-gāh*, hunting-ground, game-preserve, chase or ground stored with such beasts as are hunted.
P شکاري *shikārī*, suited to the chase; game, prey. سگ شکاري *sagi shikārī*, hunting-dog, hound.
P شکافتن *shikāftan*, to split.
A شکاية *shikāyat*, complaint, grievance. P شکايت کردن *shikāyat kardan* (or آوردن *āvardan*), to complain, to lodge a complaint.
A شکر *shukr*, returning thanks, thanksgiving. A P شکر گذاردن *shukr guzārdan*, to return thanks. شکر گذاشتن *shukr guzāshtan*, to return thanks. A شکر نعمت *shukri niʿmat*, thanks for favours and benefits received. شکرا *shukran*, (acc.) thanks, thanksgiving; thankfully.
A شکر *shakar*, sugar.
P شکر خنده *shakar-khanda*, sweetly-smiling.
A شکري *shukre*, one act of praise, a giving of thanks.
P شکست *shikast*, he broke; breaking, fracture, breakage.
P شکستن *shikastan*, to break.
P شکسته *shikasta* (pl. شکستگان *shikastagān*), broken, shattered; sprained, dislocated; impaired, enfeebled, weakened.
A شکل *shakl*, figure, form.
P شکم *shikam*, stomach, belly, paunch, bowels; womb.
P شکم بنده *shikam-banda*, slave to appetite.
P شکم درد *shikam-dard*, belly-ache, gripes.
P شکنجه *shikanja*, stocks, rack.
A شکور *shakūr*, thankful, grateful. الشکور *ash shakūr*, the thankful.
P شکيبي *shikībe*, a particle or atom of patience.
P شکيبيدن *shikībīdan*, to be patient; to do without, to dispense with.
P شگفت *shiguft*, astonishment, amazement, surprise. شگفت آمدن *shiguft āmadan*, to be astonished. شگفتست *shiguftast* (for شگفته است *shigufta ast*), hath blossomed.
P شگفتن *shiguftan*, to admire; to bloom, blossom.
P شگوفه *shigūfa*, blossom, bud.
P شلغم *shalgham*, turnip.
P شما *shumā*, (pron. 2 per. pl.), ye, you.
A شماتة *shamātat*, delight at another's woe, joy at the misfortunes of an enemy.
P شمار *shumār*, (imper.) count, reckon, esteem. روز شمار *rozi shumār*, day of reckoning.
P شماريدن *shumārīdan*, to count, esteem, reckon.
A شمائل *shamāʾil* (pl. of شمال *shimāl*), virtues, talents, qualities.
A شمائلي *shamāʾilī*, physical.
A شمّة *shammat*, atom, particle, whiff.
P شمردن *shumurdan*, to count, reckon, enumerate.
A شمس *shams*, (fem.) sun. شمس الدين *shamsu 'd dīn*, (sun of religion), a proper name.
P شمشير *shamshīr*, sword, cimeter.
A شمع *shamʿ*, waxlight, candle, taper.
P شميدن *shamīdan*, to scent, to smell.
A شناة *shunāt*, (pl. of شاني *shānī*), haters.
P شناخت *shinākht*, knowledge.
P شناختن *shinākhtan*, to know; to recognise, acknowledge, consider, regard.
A شنعة *shunʿat*, turpitude, brutality.
P شنگرف *shangarf*, cinnabar, vermilion.
P شنو *shinav* (imp. of شنودن *shinūdan*), hear.
P شنودن *shinūdan*, to hear; to understand; to obey.
P شنوم *shinavam*, I may hear.
P شنيد *shanīd*, he heard; hearing.
P شنيدستي *shanīdastī*, thou heardest.
P شنيدن *shanīdan*, to hear; to hearken, listen; to hear of, about, concerning; to perceive, smell, scent.
P شنيدۀ *shanīdaʾe*, thou hast heard.
A شنيع *shanīʿ*, base, odious, disgusting.
P شو *shav*, be, or become thou (rt. شدن *shudan*). *Shū*, husband; wash thou (rt. شستن *shustan*). It is also written شوي .
P شوخ *shokh*, saucy, insolent, playful, arch.

P شبنم *shab-nam*, night-moisture, dew.

A شبة *shabah*, glass-bead.

P شبي *shabe*, one night, a single night, a whole night.

P شپره *shapara* or شپّره *shappara*, bat, rearmouse.

P شپّره چشم *shappara-chashm*, bat-eyed, purblind.

A شتاء *shitā*, winter.

P شتاب *shitāb*, haste, hurry.

P شتابان *shitābān*, one who makes haste.

P شتافتن *shitāftan*, to make haste.

P شتر *shutur*, camel. P A شتر صالح *shuturi sālih*, the camel which the prophet Sālih is said to have brought out of a block of stone as a sign to the tribe of Thamūd. (Kur'ān, ch. vii.)

P شتر بار *shutur-bār*, a camel's load.

P شتربان *shuturbān*, camel-man, camel-driver, one who attends to a camel.

P شتر بچه *shutur-bacha*, camel-colt.

A شجاعة *shajā‘at*, valour, courage.

A شجر *shajar*, tree.

A P شحنه *shahna*, superintendent of police.

A شخص *shakhs*, person, individual; form, figure.

A P شخصم *shakhsam*, my person.

A شخصي *shakhse*, a person, a single person, one person, an individual, a certain person.

A شداد *shidād* (pl. of شديد *shadīd*), vehement, violent, hard, severe, inexorable.

A شدّة *shiddat*, hardship, sufferings.

P شدن *shudan*, to be, become, happen, befal; to go, depart, pass away; to enter.

P شده *shuda*, become; hath or had become; gone, departed. شدهٔ *shuda*e, one that hath become; turned into.

P شدي *shude*, he would have become. چه شدي *chi shude*, what would have happened? what harm would there have been?

A شرّ *sharr*, evil, malignity, depravity, wickedness.

A شراب *sharāb*, wine.

A شربة *sharbat*, one drink, one sip, a single draught; beverage, syrup, sherbet.

A شربت *sharabtu*, I drank.

A شربتي *sharbate*, a draught.

A شرح *sharaha*, (God) opened the heart or disposed the mind (towards religion;—used optatively).

P شرزه *sharza*, fierce, enraged.

A شرط *shart*, condition, requirement; rule, regulation.

P شرطه *shurta*, propitious, favourable. باد شرطه *bādi shurta*, favourable wind.

A شرع *shar‘*, law, equity.

A شرعي *shar‘ī*, legal, lawful.

A شرف *sharaf*, excellence, nobility, eminence, dignity, honour.

P شرم *sharm*, shame.

P شرمزده *sharm-zada*, struck with shame, shame-stricken, abashed.

P شرمسار *sharmsār*, ashamed, downcast.

P شرمساري *sharmsārī*, shame, confusion of face, being downcast or abashed.

A شره *sharah*, avidity, appetite, greediness, cupidity.

A شريف *sharīf*, noble, illustrious.

A شريك *sharīk*, partner, sharer.

P شستن *shustan*, to wash.

P شش *shash*, six. سه شش *sih shash*, three sixes (sizes).

P ششم *shashum*, sixth.

P شصت *shast*, sixty.

A P شطرنج *shatranj*, chess.

A شعب *shi‘b*, path through mountains, defile.

A شعر *shi‘r*, poetry, poesy.

A شعراء *shu‘arā* (pl. of شاعر *shā‘ir*), poets.

A شفاء *shifā*, convalescence, recovery. A P شفا يافتن *shifā yāftan*, to obtain a cure.

A شفاعة *shifā‘at*, intercession.

A شفة *shafat* or *shifat*, lip. شفة الصائم *shifatu 's sā*im*, the lip of one keeping a fast (apt to be flabby and withered).

A شفقة *shafakat*, pity, clemency, compassion, sympathy.

A شفيع *shafī‘*, advocate, intercessor. A P شفيع آوردن *shafī‘ āvardan*, to bring (or invoke as) an intercessor.

P سیخ *sīkh*, roasting-spit.

A سیّد *saiyid*, lord. سیّد الانبیاء *saiyidu'l ambiyā*, lord of the prophets, Muhammad. سیّد عالم *saiyidi ʿālam*, lord of the world.

A سیر *sair*, walking (for amusement), promenading; journeying; perusal of a book. *Siyar* (pl. of سیرة *sīrat*), morals, virtues, habits, qualities.

P سیر *ser*, full, satiate, satisfied, sated, glutted; tired, wearied. *Sīr*, garlic.

A سیرة *sīrat*, virtue, moral quality, disposition; way of life, mode, habit; history, memoir.

P سیری *serī*, fulness, satiety, repletion.

A سیف *saif*, sword, sabre.

A سیل *sail*, torrent, flood.

P سیلاب *sailāb*, flood, torrent, inundation.

A سیلی *saile*, a torrent, a flood, an inundation.

P سیلی *sīlī*, blow with the open hand edgeways, cuff, slap.

P سیم *sīm*, silver.

P سیما *sīmā*, face, aspect, countenance, similitude, resemblance.

P سیمین *sīmīn*, of silver, silvery.

P سینه *sīna*, breast, bosom, chest.

P سیوم *siwum*, third.

P سیه *siyah*, black, sable, jetty; gloomy, sad.

P سیه دل *siyah-dil*, black-hearted.

ش

P ش *ash*, to or of, him, her, it, them.

A شابه *shābaha*, he resembled (3rd form of the rt. شبه).

A شاة *shāt*, sheep, ewe. الشاة *ash shāt*, the sheep.

P شاخ *shākh*, branch, bough.

P شادمان *shādmān*, joyful, glad, joyous.

P شادمانی *shādmānī*, joyfulness, joy, rejoicing, exultation.

P شادی *shādī*, joy, gladness, rejoicing, glee. شادی کنان *shādī kunān*, rejoicing.

P شاشیدن *shāshīdan*, to stale, squirt urine.

A شاطر *shātir*, bold, courageous, brisk, lively.

A شافی *shāfī*, healing, salutary, sanatory.

A شاکر *shākir*, thanking, praising; grateful.

P شاگرد *shāgird* (pl. شاگردان *shāgirdān*), student, scholar, pupil; apprentice; servant, groom.

A شام *Shām*, Syria, and its capital, Damascus.

A P شامیان *shāmiyān*, the inhabitants of Shām, the Syrians or Damascenes.

A شأن *shaʼn*, thing, affair, business; state, condition.

P شان *shān*, nature, state, condition; regard, respect; pomp, splendour. (for ایشان *eshān*) they, them.

P شاه *shāh*, king.

A شاهد *shāhid*, mistress; lover; a beautiful or beloved object; a witness.

P شاهد پسر *shāhid-pisar*, lovely boy.

A شاهدی *shāhidī*, airs; insolence, indignation.

P شاهنامه *Shāh-nāma*, (book of the kings), the celebrated poem of Firdausī.

P شاهنشاه *shāhanshāh*, king of kings.

P شاهی *shāhī*, royalty.

P شاید *shāyad*, is fit, suited, or allowable; suits, is becoming, proper or worthy, behoveth; it is possible, may be, perhaps, perchance.

P شایستن *shāyistan*, to suit, to be proper.

P شایسته *shāyista*, worthy, suitable, proper; promising.

P شاییدن *shāyīdan*, to be worthy.

P شب *shab* (pl. شبها *shabhā*), night. شب قدر *shabi kadr*, night of power, the 27th of Ramazān, when the Kur'ān is said to have been sent down from heaven.

A شباب *shabāb*, youth, prime of life.

P شبان *shabān* or *shubān*, shepherd.

P شبانروز *shabānroz*, night and day.

P شبانگاه *shabāngāh* (or شبانگه *shabāngah*), night-time, evening, even-tide, nightfall.

P شبپره *shap-para*, (night-flyer), bat, reremouse.

P شبخیز *shab-khez*, rising at night, keeping vigils.

A شبع *shabaʿ* or *shibaʿ*, satiety, pall.

A شبع *shabiʿa*, he was satiated, sated, glutted, he was (or is) satisfied.

P شبگاه *shab-gāh*, even-tide, evening, night-time.

A سنّور *sinnaur*, cat. كسنّور *ka sinnaurin*, as a cat.

P سو *sū*, side, quarter, direction; towards. بسوي آسمان *ba sūyi āsmān*, in the direction of the heavens, towards heaven. سوي كشتي *sūyi kashtī*, towards the ship.

A سوء *sūʼ*, evil, badness.

A سوابق *sawābik* (pl. of سابقة *sābikat*), past events, things gone before. سوابق نعمت *sawābiki niʿmat*, former favours.

A سواد *sawād*, blackness. سواد الوجه *sawādu 'l wajhi*, blackness of face.

P سوار *suwār* (pl. سواران *suwārān*), horseman, rider; mounted.

P سوارم *suwāram*, (I) am mounted.

P سواري *suwārī*, (thou) art mounted. *Suwāre*, a mounted horseman, a sowar.

A سؤال *suʼāl*, question, inquiry; begging, mendicity.

P سوختن *sokhtan*, to burn, consume.

P سوخته *sokhta*, burned, consumed.

P سود *sūd*, gain, profit, use. سود داشتن *sūd dāshtan*, to afford profit, to avail.

P سودا *saudā*, melancholy, insanity, vain or insane procedure; trade, traffic.

P سودمند *sūdmand*, profitable, salutary, useful.

P سودن *sūdan*, to wear, rub, bray, deface.

P سوده *sūda*, rubbed, worn, effaced, obliterated.

P سودي *sūde*, a profit, any profit.

P سوراخ *sūrākh*, hole, crevice.

A سورة *saurat*, power (of kings or tyrants) despotism, despotic power. *Sūrat*, chapter of Kur'ān (of which there are one hundred and fourteen).

P سوز *soz*, burning, heat, flame.

P سوزان *sozān*, burning, flaming, blazing.

P سوزن *sozan*, needle.

P سوزيدن *sozīdan*, to burn.

P سوگند *saugand*, oath, swearing. سوگند خوردن *saugand khwurdan*, to take oath, to swear.

A سوّلت *sawwalat*, she (or it) suggested evil or fictions (3 per. sing. fem. pret. of سوّل 2nd form of the root سال, concave و *wāw*).

P سوم *siwum*, third.

P سوهان *sūhān* (or سوهن *sūhan*), file, rasp (for iron or for wood).

A سوي *siwā'*, save, besides, except.

P سوي *sū*, side, quarter; towards. سوي آسمان *sūyi āsmān*, towards heaven.

P سه *sih*, three.

P سه بار *sih bār* (not بارها *bārhā*), three times, thrice.

P سه شش *sih shash*, three sixes (a throw at dice).

P سصد *sisad* or *sasad*, three hundred.

A سهل *sahl*, easy, not difficult, simple, trifling.

A سهلاً *sahlan*, easily; softly; may God grant (you) every facility or convenience.

AP سهل تر *sahltar*, more easy, easier.

AP سهل جو *sahl-jū*, seeking to be smooth or easy, peacefully disposed, pacific, gentle.

AP سهل گوي *sahl-gū*, soft or fluent speaking.

P سهمگين *sahmgīn*, formidable, awful.

P سهي *sahī*, straight, erect, upright.

P سه يك *sih yak*, three aces (at dice).

A سهيل *suhail*, the star Canopus.

P سي *sī*, thirty.

A سيّاح *saiyāh*, traveller, pilgrim; great peregrinator.

A سياحة *siyāhat*, journey, travel; pilgrimage.

A سيّاحي *saiyāhe*, a traveller. (شيّادي *shaiyāde*, an impostor, would have been a better reading, as being more emphatic).

A سياسة *siyāsat*, chastisement; discretional punishment such as the law has not provided, but as may be inflicted by the judge; administration of justice, government.

A سياقة *siyākat*, mode, manner, style, fashion; subject, topic.

P سياه *siyāh*, black, sable, dark, opaque; negro, Ethiop.

P سياه فام *siyāh-fām*, black-coloured, swarthy.

P سياه گوش *siyah-gosh*, (black-ear), lynx; the animal called the lion's provider.

P سياهي *siyāhī*, black-servant, negro; blackness, darkness, swarthiness. *Siyāhe*, a black, a negro.

P سيب *sīb* (by some *seb*), apple.

P سيبي *sebe*, one apple, an apple.

A P سفر کرده *safar karda*, having made a journey; travelled.

P سفله *sifla*, mean, base, low, sorry.

A سفلي *sufla'* (fem. of اسفل *asfal*), lower, inferior. يد سفلي *yadi sufla'*, the lower (*i.e.* receiving) hand.

P سفيد *safed*, white, fair.

A سفيه *safīh*, stupid, ignorant, insane, silly, foolish.

A سقط *sakat*, anything of a base nature; coarse abuse, rude reproach.

A سقيم *sakīm*, sick, infirm, ill; invalid.

A سكان *sukkān*, helm or rudder of a ship.

A سكت *sakatta*, thou art (or wert) silent (pret. of the verb سكت *sakata*).

P سگنج *sukunj*, one who has fetid breath; ulcerated; fetid breath.

G سکندر *sikandar*, Alexander.

A سكون *sukūn*, tranquillity, rest, repose.

P سگ *sag* (pl. سگان *sagān*), dog. سگ بازاري *sagi bāzārī*, dog of the bāzār, a street-cur. سگ شکاري *sagi shikārī*, hunting-dog.

P سگال *sigāl*, thought, conjecture, suspicion, surmise.

P سگي *sage*, a dog, one dog.

A سل *sal*, ask thou (irregular imp. for اسأل *is'al*, from rt. سأل *sa'ala*, he asked).

A سلاح *silāh*, arms, accoutrements.

A سلاطين *salātīn* (pl. of سلطان *sultān*), sultans, emperors.

A سلام *salām*, salutation, peace.

A سلامة *salāmat*, safety, rest, peace, welfare, well-being; sincerity, integrity. السلامة في الوحدة *as salāmat fi 'l wahdat*, safety (is) in solitude.

A سلامي *salāme*, a salutation, a salaam.

P سلحشور *silahshor*, a horseman that displays the throwing of the javelin, vaulting, and other dexterity on horseback; champion, swordsman.

A سلسال *salsāl*, limpid water wavering like a chain.

A سلسلة *silsilat*, chain, series.

A سلطان *sultān*, king, emperor, monarch.

A سلطاني *sultānī*, royalty, office or authority of a king. *Sultāne*, an emperor, a monarch.

A سلطنة *saltanat*, power, dominion, royalty. A P سلطنتي *saltanatī*, of the kingdom thou art.

A سلك *silk*, thread, string, series, order, train, connexion.

A سلم *salima*, he was (or is) safe.

A سليم *salīm*, sound, perfect, healthy; mild, gentle, tame, pacific; simple.

A سليمان *Sulaimān*, Solomon.

A سماء *samā'*, heaven, sky.

A سماحة *samāhat*, beneficence, liberality.

A سماط *sumāt*, table covered with food.

A سماع *samā'* (or سماعة *samā'at*), hearing; song or dance, especially the circular dance of dervishes.

A سمع *sam'*, the ear. سمعي *sam'ī*, my ear.

A سمعت *sami'at*, she (or they irrational fem.) heard (3rd sing. fem. pret.).

P سمند *samand*, a horse of a noble breed, a bay horse with black legs and tail.

A سموم *samūm*, sultry suffocating blast, destructive to travellers, simoom of the desert.

A سمين *samīn*, fat, sleek, plump.

A سنان *sinān*, point of a javelin, spear-head.

P سنبل *sumbul*, hyacinth, spikenard; any odoriferous flower.

A سنة *sunnat*, rule, law, canon; the traditions of Muhammad, considered by the orthodox Muslims as a supplement to the Kur'ān, and of equal authority. They are rejected, however, by the Shiya or sect of Alī.

A سنجار *Sinjār*, name of a city in Mesopotamia.

P سنجيدن *sanjīdan*, to weigh; to ponder.

P سنگ *sang*, stone, rock; weight. سنگ زدن *sang zadan*, to pelt, to throw a stone.

P سنگ خرده *sang-khurda*, a bit or small piece of stone.

P سنگدل *sang-dil*, (heart of stone), hardhearted, cruel, unfeeling.

P سنگساري *sangsārī*, stoning, lapidation.

P سنگي *sangī*, heaviness, weight. *Sange*, a rock, an individual stone.

P سنگين *sangīn*, of stone, heavy.

P سرتيز *sar-tez*, hot-headed, headstrong.

P سرخ *surkh*, red, crimson; blooming, blushing.

P سرد *sard*, cold, cool; extinct.

P سردست *sar-dast*, tips of the fingers.

P سرزنش *sarzanish*, rebuke, chiding, reproach, taunt; chastisement.

P سرشت *sirisht*, nature, temperament, physical part; physics.

P سرعة *surʿat*, speed, swiftness.

P سركش *sar-kash*, headstrong, heady, refractory, rebellious.

P سركشاده *sar-kushāda*, having the table-cloth spread.

P سركشي *sar kashī*, refractoriness.

P سركوفته *sar-kofta*, bruised in the head. سركوفته مارم *sār-kofta māram*, I am a crushed-headed serpent.

P سركه *sirka*, vinegar.

P سرگردان *sar-gardān*, bewildered, giddy, dizzy, vertiginous.

P سرگشته *sar-gashta*, whirling round; astonished; dizzy; afflicted.

P سرگين *sargīn*, dung.

P سرم *saram*, my head.

P سرما *sarmā*, winter, cold.

P سرمايه *sar-māya*, capital, stock-in-trade.

P سرمست *sar-mast*, intoxicated to the last degree, dead-drunk.

P سرنديب *sarandīb* (or سرنديپ *sarandīp*), Ceylon.

P سرو *sarv*, cypress. سرو خرامان *sarvi kharāmān*, waving cypress.

P سروپا *sar u pā*, head and foot, from head to foot.

P سرود *surod*, song.

P سرودن *surodan*, to sing, to warble.

P سرور *sarvar*, head, chief, principal.

P سروري *sarvarī*, chiefship, command, captaincy; empire, sovereignty, rule, sway.

P سروكار *sar u kār*, business, service.

P سره *sara*, current (as coin); good, worthy, faultless.

P سرهنگ *sarhang*, officer, captain, headman, master; boatswain.

P سرهنگي *sarhangī*, official.

A سري *sara'*, he travelled, visited, or came by night (a defective verb).

P سري *sarī*, desire, longing, wish. *Sare*, a head, one head; an affection.

A سرير *sarīr*, throne.

P سزا *sazā*, punishment.

P سزاوار *sazāwār*, worthy, deserving, meriting; suitable.

P سست *sust*, weak, feeble, languid, dead beat.

P سست بازو *sust-bāzū*, languid, weak in the arm.

P A سست رغبت *sust-raghbat*, of blunted passions, palled.

P سستي *sustī*, negligence, sloth, laxness, remissness; gentleness.

P سصد *sisad*, three hundred.

A سطوة *satwat*, dominion, majesty; force, domination; bluster.

A سعادة *saʿādat*, happiness, felicity.

A سعة *saʿat* or *siʿat*, liberality, facility, wideness, amplitude.

A سعد *sadʿ*, happiness; name of the father of ابو بكر *abū bakr*. سعده *saʿduhu*, his happiness

A سعد الدنيا *saʿida 'd dunya'*; the world prospers, and is happy.

P سعدي *Saʿdī*, Shaikh Muslihu 'd dīn Shīrāzī, the most celebrated of Persian writers, was born at Shīrāz, A.H. 571, A.D. 1175.

P سعديا *saʿdiyā* (voc. case of سعدي *saʿdī*, name of the poet), O Sadī.

A سعي *saʿy*, purpose, study, endeavour, effort, pains, labour, trouble, exertion. A P سعي كردن *saʿy kardan*, to strive, to attempt, to endeavour.

A سفاهة *safāhat*, stupidity, folly.

P سفت *suft*, he bored; boring, piercing, perforating.

P سفتن *suftan*, to bore, pierce, perforate.

P سفته *sufta*, bored, pierced, perforated.

A سفر *safar*, journey, travel, voyage. A P سفر دريا *safari daryā*, sea-voyage.

A سفرة *sufrat*, table; furnished table; tablecloth, especially one of leather which travellers spread on the ground. A P سفره نهادن *sufra nihādan*, to spread a table.

P ستيز *sitez*, emulation, contention, strife; obstinate, contentious, quarrelsome; contend thou, persist.

P ستيز روي *sitez-rū*, of a quarrelsome countenance; brawling, contentious.

P ستيزه *siteza*, strife, contention.

P ستيزيدن *sitezīdan*, to contend, strive.

A سجع *sajʿ*, cooing of doves; rhyme, metre, cadence.

A P سجع گوي *sajʿ-gū*, speaker in rhythmical sentences, or rounded periods.

A سجود *sujūd*, worship, adoration, prostration.

A سحبان بن وائل *Saḥbān bin Wāʾil*, name of an individual reputed to have been the most eloquent man that ever lived in Arabia.

A سحر *saḥar*, twilight, dawn of day, morning. P A مرغ سحر *murghi saḥar*, bird of the morn.

A P سحرگه *saḥar-gah* (or سحرگاهان *saḥar-gāhān*), dawn, morn-tide.

A سحري *saḥarī*, morning, matutinal. *Saḥare*, one morning, on a certain morning.

A سخاء *sakhāʾ* (or سخاوة *sakhāwat*), liberality, generosity.

P سخت *sakht*, hard, strong; painful, sore.

P سخت پي *sakht-pai*, of strong muscle, muscular.

P سخت تر *sakhttar*, harder; more painful or distressing.

P سختي *sakhtī*, hardness, adversity, hardship, ills, distress, agony; vehemence, severity; stinginess.

P سختي كشيده *sakhtī-kashīda*, endured hardship.

A سخرة *sukhrat*, one who is compelled to labour. A P بسخره گرفتن *ba sukhra giriftan*, to take by force, employ enforced labour, press, impress.

P سخن *sukhun* or *sukhan* (pl. سخنها *sukhunhā* or سخنان *sukhanān*), word, speech, discourse; business, affair, matter, circumstance. سخن پيوستن *sukhan paivastan*, to connect or draw out a discourse.

P سخن چين *sukhan-chīn*, tale-bearer.

P سخندان *sukhan-dān* or سخن گوي *sukhan-gū*, speaker, orator.

P سخني *sukhane* or *sukhune*, a word. سخني چند *sukhune chand*, a few words.

A سدّ *sadd*, obstruction; mound, dike, bank, rampart. سدّ رمق *saddi ramak*, sufficient to preserve life.

P سر *sar*, head, top, summit; tip, point, end; cover, lid; intention, design; desire, wish, inclination, propensity; thought, idea, fancy; source, spring; chiefest, choicest. سر انگشت *sar angusht* (pl. سر انگشتها *sar angushthā*), tip of the finger. سر خويش *sari khwesh*, one's own way or will. سر خويش گرفتن *sar khwesh giriftan*, to depart, to be off. سر دست *sari dast*, tips of the fingers. سر كردن *sar kardan*, to break out; to burst (as a boil or wound); to come to a head. سر كشيدن *sar kashīdan*, to draw back the head; to disobey, to become refractory; to end. از سر *az sar*, from the beginning, de novo. بسر بردن *ba sar burdan*, to carry to an end, to complete, finish.

A سرّ *sirr* (pl. of اسرار *asrār*), secret, mystery.

A سرّاء *sarrāʾ*, an easy, happy condition (opposed to ضرّاء *zarrāʾ*).

A سراج *sirāj*, lamp.

P سراچه *sarācha*, inner apartment, or closet. سراچهٔ دل *sarāchaʾi dil*, purse of the heart.

P سرانجام *sar-anjām*, conclusion, termination, end; accomplishment; issue; materials, requisites, stores, provisions, furniture; whatever is essential to any undertaking.

P سرانديب *Sarāndīb*, Ceylon.

P سراي *sarāi*, palace, house, inn, abode, mansion; (in comp.) playing; player on a musical instrument. سراي دگر *sarāyi digar*, the next mansion, *i.e.* the other world. در سراي *dar sarāi*, in the house, at home.

P سرائي *sarāʾe*, a mansion, a house, a home.

P سرائيدن *sarāʾīdan*, to sing, to warble; to play on an instrument.

P سرپنجگي *sar-panjagī*, strength of fist, grip.

P سرپنجه *sar-panja*, nails, claws, open hand, expanded fingers; the wrist.

A ساق *sāk*, the leg.
A ساقٍ *sākin* (with *tanwin* for ساقيٌ *sākiyun*), a cup-bearer.
A ساقي *sākī*, cup-bearer.
P سال *sāl* (pl. سالها *sālhā*), year.
P سالار *sālār*, general, chief, leader, commander.
A سالك *sālik* (P pl. سالكان *sālikān*), travellers.
P سالگي *sālagī*, (in comp.) age.
P ساله *sāla* (pl. سالها *sālahā*), age; years, as پنج ساله *panj sāla*, five years old.
P سالي *sāle*, one year; a whole year; a certain year. سالي چند *sāle chand*, several years. سالي دو *sāle dū*, a couple of years.
P ساليان *sāliyān*, years.
A سائر *sā*ء*ir*, every; remainder, rest, all, except, the other; the whole.
A سائل *sā*ء*il*, asking; beggar, petitioner, suitor, supplicant.
P سايه *sāya*, shade, shadow.
P سايه پرورده *sāya-parvarda*, nursed in the shade, delicately brought up.
P سائيدن *sā*ء*īdan*, to grind, rub, triturate.
A سبب *sabab*, cause, reason, motive.
A سبحان الله *subhān allāh*, O God! O holy God! Most Holy God! God be praised! حق سبحانه و تعالي *hakk subhānuhu wa ta*ع*āla'*, God the most Holy and the most High.
P سبز *sabz*, green, verdant, fresh.
P سبزه *sabza*, verdure, herbage; green herb, potherb; sprouting or incipient beard.
A سبع *sab*ع, (fem.) seven. The seven long chapters of the Kur'ān from بقرة *bakrat* to توبة *taubat*. P A هفت سبع *haft sab*ع, seven of (or seventimes) these seven chapters.
P سبك *sabuk*, light, not heavy.
P سبكبار *sabuk-bār*, light in weight; lightly loaded; ready to rise and travel.
P سبكپا *sabuk-pā*, light-footed, light of foot.
P سبكتگين *Sabuktagīn*, name of a brave general, and father of Sultan Mahmūd, founder of the dynasty of the Ghaznavīds, who flourished in the beginning of the eleventh century.
P سبكسار *sabuk-sār*, light-headed, addle-pated, of weak intellect.
P سبكساري *sabuk-sārī*, lightness.
A سبيل *sabīl*, road, path, way. P A بر سبيل *bar sabīli*, by way of.
P سپاس *sipās*, thanks, thanksgiving.
P سپاه *sipāh*, soldiery, army.
P سپاهي *sipāhī*, military, of the military order.
P سپر *sipar*, shield. سپر انداختن *sipar andākhtan*, to throw away the shield, to give up the contest, to yield.
P سپر باز *sipar-bāz*, (player with the shield), skilful warrior.
P سپردن *sipurdan*, to entrust, consign, give up, surrender, resign.
P سپري شدن *siparī shudan*, to be completed, finished, spent, terminated, ended.
P سپند *sipand*, wild rue, the seed of which is used by fumigation to counteract the evil eye.
P ست *ast*, is, (he, she, it) is.
P ستاره *sitāra*, star.
P ستاندن *sitāndan*, to take, receive, accept; to seize, catch, snatch; to exact, levy.
P ستايش *sitāyish*, praise, laud; encomium; compliment, flattery.
P ستدن *sitadan*, to take, accept; to take away.
P ستردن *siturdan*, to shave.
P سترده *siturda*, shaved, shaven.
P ستم *sitam*, tyranny, oppression, outrage, injustice; deliberately, designedly, purposely.
P ستمديده *sitam-dīda* (pl. ستم ديدگان *sitam-dīdagān*), one who has seen or experienced oppression.
P ستمگار *sitamgār* (or ستمگر *sitamgar*), tyrannical; tyrant, oppressor.
P ستمگاري *sitamgārī* (or ستمگري *sitamgarī*), tyranny, oppression, cruelty.
P ستمي *sitame*, an act of oppression.
P ستودن *sitūdan*, to praise, laud.
P ستور *sutūr*, animal, beast of burden (as a horse, mule, or the like).
P ستون *sutūn*, pillar, column.
P ستوه *sutūh*, tired, jaded, knocked up; afflicted; fear, dread.

A زهّاد *zuhhād* (pl. of زاهد *zāhid*), religious men, recluses, ascetics, devotees.

P زهار *zahār*, the lower part of the belly, the pubic region.

A زهد *zuhd*, abstinence, devotion; religious mortification, rigorous and severe.

P زهر *zahr*, poison, venom, bane. زهر قاتل *zahri kātil*, deadly poison.

P زهره *zahra*, gall-bladder; boldness, spirit.

A زيادة *ziyādat* (in P written both زيادت *ziyādat* and زياده *ziyāda*), augmentation, increase; (used adjectively), additional, excessive, much, more. A P زيادت كردن *ziyādat kardan* (or زياده كردن *ziyāda kardan*), to increase, augment, raise, enhance. زياده گرديدن *ziyāda gardīdan* (شدن *shudan* or گشتن *gashtan*), to become greater, to increase, grow, wax stronger.

A زياده حسني *ziyāda-ḥasanī*, extreme comeliness, exceeding beauty.

A زيارة *ziyārat*, visit; visitation; pilgrimage.

P زيارتگاه *ziyārat-gāh*, place to which pilgrimage is made; shrine.

P زيان *ziyān*, loss; detriment, injury, harm, hurt, mischief; decline, decay.

P زيب *zīb* or *zeb*, ornament, beauty.

P زيبا *zībā*, beautiful, fair, elegant, graceful.

P زيبق *zībak*, quicksilver, mercury.

P زيبيدن *zībīdan*, to adorn; to become, beseem, suit; to please, to be agreeable.

A زيد *Zaid*, a proper name. P زيدي *zaidī*, thou art (of) Zaid. تا عمرو بكر و زيدي *tā ᶜamr u bakr u zaidī*, as long as thou art (a follower) of Amr, Bakr, and Zaid (names expressive of worldliness and secularity).

P زير *zīr*, under, beneath, below, down. زير بار شدن *zīri bār shudan*, to be under a load, to be burdened.

P زيرا كه *zīrā ki*, because that.

P زيردست *zīr-dast* (pl. زيردستان *zīr-dastān*), powerless; under authority; inferior; oppressed.

P زيردست آزار *zīrdast-āzār*, oppressor of the weak.

P زيرك *zīrak*, quick, sagacious, shrewd, intelligent, witty.

P زيركي *zīrakī*, quickness, intelligence, sprightliness, wit, spirit, genius.

P زيرين *zīrīn*, lower, inferior, nether.

P زيستن *zīstan*, to live; to survive; living.

P زيك *zi yak* (for از يك *az yak*), of one.

P زين *z'īn*, than this.

A زينب *Zainab*, name of one of the numerous wives of Muhammad.

A زينة *zīnat*, ornament, decoration, gear; attractiveness.

P زينهار *zīnhār*, defence, protection; care, caution; beware! have a care! زينهار كردن *zīnhār kardan*, to be upon one's guard, to protect one's self.

P زيور *zīwar*, ornament.

ژ

P ژاله *zhāla*, hail.

P ژنده *zhinda*, old and patched (garment).

P ژيان *zhiyān*, formidable, terrible, fierce, rampant.

س

A سابق *sābik*, past, preceding, prior, former, antecedent, bygone. سابق الانعام *sābiku'l inᶜām*, of former favours.

A سابقة *sābikat*, (fem.) former, past.

A ساتر *sātir*, veiling, concealing, hiding; concealer. ساترا *sātiran* (acc.) كن ساترا *kun sātiran*, be (or become thou) a concealer.

P ساختن *sākhtan*, to do, form, make, build, construct, contrive, perform, arrange; to prepare, make ready; to do with, manage, make shift; to be content; to agree, harmonize; to counterfeit.

P ساخته *sākhta*, made; built; arranged, prepared, got ready.

P ساز *sāz*, musical instrument.

A ساعة *sāᶜat*, hour, moment.

A ساعتي *sāᶜate*, an hour, a while.

A ساعد *sāᶜid*, the arm from the wrist to the elbow, fore-arm. ساعده *sāᶜiduhu*, his arm.

P زلف *zulf*, curling lock of hair, ringlet.

A زُمَّ *zumma*, (the camel) was bridled, or haltered (pass.).

P زما *zi mā* (for از ما *az mā*), from us, our.

A زمام *zimām*, rein, bridle, halter.

A زمان *zamān*, time, season, age. زمان الوصل *zamāna 'l wasl*, time of visiting (accus.).

P زمانه *zamāna*, time; world.

A زماني *zamāne*, a while, a little while.

P زمخشر *zamakhshar*, name of a town in Khwārazm, the birthplace of Abū 'l Kāsim Mahmūd, son of Omar, author of several works, particularly of a commentary on the Kur'ān.

A زمرة *zumrat*, circle, assembly, crowd.

P زمرّدين *zumurrudīn*, of emerald hue.

A زمزمة *zamzamat*, speaking low, whispering, murmuring; a musical manner of reading, chant, concert.

P زمستان *zamistān*, winter.

A زمن *zaman*, time, season.

P زمن *zi man* (for از من *az man*), from me.

P زمين *zamīn*, earth, ground; landed property, estate, land.

P زن *zan* (pl. زنان *zanān*), woman; wife. زن خواستن *zan khwāstan*, to seek a woman in marriage, to court. زن كردن *zan kardan*, to take a wife, marry, wed. زن و فرزند *zan u farzand*, wife and child; wife and children. زن باردار *zani bār-dār*, pregnant woman.

A P زنبور *zambūr*, wasp, hornet, drone. زنبورم *zambūram*, (I) am a wasp.

P زنجير *zanjīr* or *zinjīr*, chain, fetter. زنجير پاي *zinjīri pāi*, fetters.

P زنخدان *zanakhdān*, chin, lower jaw; beard.

P زن خواسته *zan-khwāsta*, married a wife.

P زندان *zindān*, prison, jail, lock-up.

P زندست *zindast*, is living, survives (equivalent to زنده است *zinda ast*).

P زندگاني *zindagānī* (or زندگي *zindagī*), life, living.

P زنده *zinda*, living, alive. زنده كردن *zinda kardan*, to animate, to make alive.

P زنديق *zindīk* (pl. زنديقان *zindīkān*), impious; fire-worshipper.

P زنگ *zang*, rust.

P زنگار *zangār*, verdigris; rust.

P زنگ خورده *zang-khwurda*, eaten up with rust, corroded, rusty.

P زنگي *Zangī*, Æthiopian, Ethiop. The surname of the family of Sangar or Salgar, who established a dynasty under the title of Atābak, (*q.v.*) There were two branches of this family, the first of which ruled at Shīrāz in Persia, the second in Syria and Mesopotamia.

P زنند *zanand*, they strike (rt. زدن *zadan*).

P زنهار *zinhār*, beware! have a care!

P زني *zanī*, womanhood. *Zane*, a wife; a woman.

A زوال *zawāl*, decline, wane, setting, departure, fall.

P زود *zūd*, swift, quick; swiftly, soon, readily, quickly, speedily.

P زودتر *zūttar*, quicker, sooner, more speedy.

P زودي *zūdī*, speed, swiftness, quickness, suddenness.

P زور *zor*, strength, power, force, violence. زور آوردن *zor āvardan*, to bring violence, to press heavily.

P زور آزما *zor-āzmā*, strong, powerful, athletic; athlete.

P زور آزمائي *zor-āzmā*e, an athlete; a certain wrestler.

P زور آور *zor-āvar* (pl. زور آوران *zor-āvarān*) possessing or bringing strength; vigorous, powerful; athlete.

P زور آورتر *zor-āvartar*, stronger.

P زور آوري *zor-āvarī*, vigour; combat, fight.

P زورق *zaurak*, pinnace, yawl, skiff.

P زورمند *zormand*, robust, powerful, strong.

P زورمندي *zormandī*, strength, force, violence. *Zormande*, a strong powerful fellow.

P زوزن *Zauzan*, name of a city lying between Herat and Nishapur; also of an extensive district, dependant of Nishapur, and comprising 124 townships.

P زه *zih*, bowstring. زه كردن *zih kardan*, to fix a bowstring, string (a bow).

P زانكه *z'ānki* (for از آنكه *az ān ki*), because that.

P زانگه *z'ān gah* (for از آنگه *az ān gah*), from that time.

P زانم *z'ānam*, than that I am.

P زانو *zānū*, knee.

A زاهد *zāhid* (P pl. زاهدان *zāhidān*), devout, abstinent; recluse, hermit, anchoret.

A P زاهدتر *zāhittar*, more of a recluse, more hermit-like.

A زاهدي *zāhidī*, piety, religion, devotion. *Zāhide*, a recluse.

A زائد *zā*ʻ*id*, increasing, exceeding. زائد الوصف *zā*ʻ*idu'l wasf*, indescribable, beyond description.

A زائر *zā*ʻ*ir* (P pl. زائران *zā*ʻ*irān*), visitor, pilgrim.

A زائل *zā*ʻ*il*, waning, declining, decaying; impaired.

P زاينده *zāyinda* or *zāyanda*, bringing forth; productive; a mother; springing, flowing, running (fountain or well); unfailing, perennial.

P زائيدن *zā*ʻ*īdan*, to bring forth; to procreate.

P زبان *zabān* (pl. زبانها *zabānhā*), tongue; language, speech, dialect.

P زبان آور *zabān-āvar* (pl. زبان آوران *zabān-āvarān*), eloquent, fluent.

P زبان آوري *zabān-āvarī*, eloquence, flow of language, fluency of tongue, readiness.

P زبان بريده *zabān-burīda*, tongue-tied, silent.

P زبان دراز *zabān-darāz*, long-tongued; scold.

P زبان درازي *zabān-darāzī*, length of tongue.

P زبانه *zabāna*, flame.

P زباني *zabāne*, a tongue, a language. زباني كه داشت *zabāne ki dāsht*, the language that he possessed, *i.e.* his own language, or dialect.

P زبردست *zabar-dast* (pl. زبردستان *zabar-dastān*), having the upper hand; oppressive, violent; oppressor.

P زبرين *zabarīn*, upper, superior.

P زبوني *zabūnī*, meanness, baseness, vice, vileness, faultiness, wickedness, depravity.

P زبهر *zi bahri*, for the sake of.

A زبيب *zabīb*, currants, sun-raisins.

P ز پاي در آوردن *zi pāi dar āvardan*, to trip up, to throw down, to prostrate.

P زپس *zi pas*, after, behind.

A زجر *zajr*, chiding, scolding, reproof, rebuke; impediment, opposition, violence.

A زحمة *zahmat*, trouble, inconvenience, annoyance, affliction, disquietude.

P زخم *zakhm*, wound.

P زخم خورده *zakhm-khwurda*, received a wound, wounded.

P زخمه *zakhma*, bow or plectrum of a violin or other musical instrument, fiddlestick.

P زخود *zi khwud*, of himself (herself, itself).

P زدن *zadan*, to strike, beat, hit, smite, shoot, whip, flog, flagellate; to dash, fling, cast; to rap; to attack; to sting; to strike up.

P زر *zar*, gold; money in general.

P زرّ *zarr*, gold. زرّ جعفري *zarri ja*ʻ*farī*, the purest kind of gold (such as was formerly the Venetian ducat in Europe).

P زر اندود *zar-andūd*, overlaid with gold, gilded, gilt.

P زرت *zarat*, thy gold.

P زرد *zard*, yellow.

A زرع *zar*ʻ, sowing; sown field. زرع و تجارت *zar*ʻ *u tijārat*, farm and merchandise.

P زرق *zark*, hypocrisy, fraud, imposture.

P زرني *zurnī*, visit me (from زر *zur*, imp. of زارة *zāra*, concave و *wāw*, with the affix ني *nī*, me).

P زرين *zarīn* or *zarrīn*, golden.

P زشت *zisht*, ugly, plain, ill-favoured, deformed; odious, offensive, disgusting.

P زشت خو *zisht-khū*, of an odious temper.

P زشت خوئي *zisht-khū*ʻ*e*, a certain ill-tempered fellow.

P زشت رو *zisht-rū*, ugly-faced.

P زشت روئي *zisht-rū*ʻ*ī*, ugliness of face.

P زشت نامي *zisht-nāmī*, infamy.

P زشتي *zishtī*, ugliness, foulness; opprobrium, reproach.

P زكوة *zakāt*, alms, almsgiving.

A P زلال *zulāl*, pure, limpid, wholesome water.

A زلّة *zallat*, slip, fall, error, mistake.

A روضة *rauzat*, garden.

P روغن *raughan*, grease, oil, butter.

A روم *Rūm*, the Turkish empire.

A P رومي *rūmī*, Turkish, produced in Turkey.

P رونده *rawinda* (pl. روندگان *rawindagān*), one that goes; traveller, passenger.

P رونق *raunak*, ornament, beauty, bloom, lustre, shine, glory.

P روي *rūy* (pronounced *rū*), face, countenance, aspect. روي درهم كشيدن *rū darham kashīdan*, to frown. روي زمين *rūyi zamīn*, the face of the earth. روي كردن *rū kardan*, to turn the face. *Ravī*, thou goest, mayest go (rt. رفتن *raftan*).

P رويت *rūyat*, thy face, thy countenance.

P روئيدن *rūʼīdan*, to grow, vegetate; to make grow, cause to vegetate.

P روئين *rūʼīn*, brazen, consisting of brass.

P روئين چنگ *rūʼīn-chang*, brazen-clawed.

P ره *rah*, road; time, turn.

P رها *rahā*, leave. رها كردن *rahā kardan*, to leave, quit, abandon, put off, lay aside; to give leave.

P رهانيدن *rahānīdan*, to cause or allow to escape; to save, free, deliver, rescue, release.

P رهائي *rahāʼī*, escape, deliverance, release, emancipation.

A رهبانيّة *rahbānīyat*, monasticism; monkery. لا رهبانيّة في الاسلام *lā rahbānīyata fi 'l islām*, there are no monkish practices in Islām.

P رهبر *rah-bar*, guide, road-guide.

P ره بردن *rah burdan*, to obtain the road, to get access to.

P رهبري *rah-barī*, guidance, direction.

P ره زن *rah-zan*, robber, highwayman.

P رهگذر *rah-guzar*, passage, way.

P رهيدن *rahīdan*, to rid one's self, escape, get free or clear of.

A رياء *riyāʼ*, hypocrisy.

A رئاسة *riʼāsat*, dominion, authority, headship; clerkship.

A ريحان *raihān*, an odoriferous herb (as sweet basil).

P ريختن *rekhtan*, to pour out, spill, scatter, shed, crumble.

P ريخته *rekhta*, crumbled; shed, spilt, poured, strewed.

P ريزه *reza*, crumb, scrap, shred.

P ريسمان *rīsmān*, rope, string; cable, hawser.

P ريش *resh*, wound, sore, blain, ulcer; bleeding, wounded, sore. *Rīsh*, beard; dress, suit of clothes for festive occasions.

P ريشان *reshān*, wounded, bleeding.

A ريعان *raiʿān*, best of anything, flower or vigour of youth.

P ريگ *reg*, sand. ريگ روان *regi ravān*, shifting sand, quicksands.

P ريو *rīv*, fraud, deceit.

ز

P ز *zi* (for از *az*), than; of; from, out of.

P زاد *zād*, provisions for a journey; he was born (rt. زادن *zādan*). زاد راه *zādi rāh*, provisions for a journey.

A زادى *zāda*, (he or it) increased, was over and above, exceeded (concave ي *ye*).

P زاد بوم *zād-būm*, father-land, place of one's birth, native country.

P زادگان *zādagān* (pl. of زاده *zāda*), born; children, young ones.

P زادگي *zādagī*, birth, parentage.

P زادن *zādan*, to be born, arise, spring; to give birth to, to bring forth.

P زاده *zāda*, born; son. زادۀ *zādaʼe*, a son.

P زار *zār*, groan, lamentation; groaning, afflicted; weak, contemptible; wretch.

P زاري *zārī*, lamentation, cry.

P زاغ *zāgh*, a crow.

P زال *Zāl*, the father of Rustam and son of Sām Narīmān. He was called زر *zar*, or golden, because when born he was covered with yellow down. He was put to death by Bahman; an old man or woman; a graybeard.

P زالي *zāle*, a certain old woman.

P زان *z'ān* (for از آن *az ān*), from that; than that.

P رنجانيدن *ranjānīdan*, to displease, annoy, vex, put to grief, affect with disgust.

P رنجش *ranjish*, pettishness, indignation.

P رنجش آميز *ranjish-āmez*, mixed with displeasure; angry, testy.

P رنجور *ranjūr*, sick, afflicted, ill, ailing, valetudinary.

P رنجوري *ranjūrī*, sickness, disorder, distemper.

P رنجه *ranja*, pain, grief.

P رنجي *ranje*, a grief, a vexation, annoyance.

P رنجيدن *ranjīdan*, to be displeased, offended, vexed, put out of humour, annoyed, made sad.

P رنجيده *ranjīda*, vexed, displeased, annoyed.

P رند *rind* (pl. رندان *rindān*), debauchee, rake.

P رنگ *rang*, colour, hue; dye, tint.

P رنگارنگ *rang-ā-rang*, many-coloured, of various hues, colours or kinds.

P رنگين *rangīn*, coloured; eloquent, flowery (language), florid (style).

P رو *rav*, go thou (imp. of رفتن *raftan*).

P رو *rū*, face, surface; consideration, sake, cause, reason. بر روي خاك *bar rūyi khāk*, on the face of the earth, on the bare ground.

P روا *rawā*, lawful, allowable, passable, right, fit, proper. روا داشتن *rawā dāshtan*, to allow, permit, sanction.

P روان *ravān*, life, soul, spirit; also (partic. of رفتن *raftan*), going, moving, shifting, running. روان شدن *ravān shudan*, to depart, set out. روان كردن *ravān kardan*, to send away, to despatch, dismiss.

P روان آسا *ravān-āsā*, soul-refreshing, spirit-soothing.

P روب *rob* (imp. of روبيدن *robīdan*), wipe.

P روباه *rūbāh*, fox.

P روبيدن *robīdan*, to wipe, sweep, dust; to clean.

A روح *rūh*, spirit, soul. قوت روح *kūti rūh*, food of the soul.

P رود *rūd*, river. *Ravad*, he goes, he may or might go (rt. رفتن *raftan*).

P روده *rūda*, intestines, entrails, guts, viscera. رودهٔ تنگ *rūda-i tang*, narrow guts.

P روز *roz* (pl. of روزها *rozhā*), day. روز داد *rozi dād*, day of retribution. روز شمار *rozi shumār*, day of reckoning. روز ميدان *rozi maidān*, day of battle.

P روزك *rozak*, a short day. روزكي چند *rozake chand*, a few short days.

P روزگار *rozgār* (pl. روزگاران *rozgārān*), fortune; state, condition; living, livelihood, means of subsistence; time, life. روزگار بردن *rozgār burdan*, to live, to associate. روزگار نا مساعد *rozgāri nā musā'id*, unpropitious fortune, hard times.

P روزگاري *rozgāre*, a time, some time, a length of time, a while, a long period.

P روزن *rauzan*, window; chimney, aperture for the escape of smoke.

P روزه *roza*, fasting, fast.

P روزي *rozī*, fortune, luck, daily bread or food.

P روزي *roze*, one day, a single day; some day. روزي چند *roze chand*, several days, many days. روزي دو *roze dū*, a couple of days. روزي دو سه *roze dū sih*, two or three days.

P روزي خوار *rozī-khwār* (pl. روزي خواران *rozī-khwārān*), eater of daily bread; a living creature.

P روزي ده *rozī-dih*, giver of daily bread, bestowing (or bestower of) subsistence.

A رؤساء *ru'asā'* (pl. of رئيس *ra'īs*), chiefs.

P روسپي *rūspī*, harlot, whore, courtezan.

P روستا *rūstā*, village, market-town.

P روستازاده *rūstā-zāda* (pl. روستازادگان *rūstā-zādagān*), village-born; rustic, villager.

P روستاي *rūstāi* (pl. روستايان *rūstāyān*), peasant, villager, rustic.

P روستايي *rūstāye* (or روستائي *rūstā'e*), a villager.

P روش *ravish*, gait, walk, carriage; procedure, custom; conduct, behaviour.

P روشن *roshan*, bright, shining, clear, light, enlightened; limpid.

P روشنائي *roshnā'ī*, light, brightness.

P روشن راي *roshan-rāi*, of enlightened judgment.

P روشن گهر *roshan-guhar*, bright-souled, luminous, sparkling as a gem.

appointed by Providence. رزقٌ معلومٌ *rizkun maʿlūmun*, an assured subsistence.

A رسالة *risālat*, letter, epistle, missive; treatise, pamphlet, tract.

P رسانيدن *rasānīdan*, to cause to arrive, send, bring, transport, carry; to inflict.

P رستم *Rustam*, son of Zāl, the most renowned of the heroes of ancient Persia, their Hercules.

P رستن *rastan*, to be liberated, escape, get free.

P رستن *rustan*, to grow, sprout.

P رسته *rasta*, escaped; saved.

A رسم *rasm*, law, canon, rule, custom, habit, usage.

A رسمي *rasmī*, a custom; customary.

P رسوا *ruswā*, disgrace.

A رسول *rasūl* (P pl. رسولان *rasūlān*), messenger, apostle; prophet.

P رسيدست *rasīdast* (equivalent to رسيده است *rasīda ast*), has arrived.

P رسيدن *rasīdan*, to arrive, reach, touch, attain.

P رسيده *rasīda*, arrived.

A رشّ *rashsh*, sprinkling, aspersion.

A رشف *rashf*, drop, sip, suck.

P رشك *rashk*, emulation, zeal, envy.

A رشوة *rishwat*, bribe. AP رشوت خوردن *rishwat khwurdan*, to take bribes.

A رضاء *rizāʾ*, content, satisfaction, acquiescence, resignation, good will, consent, good pleasure, favour; content, satisfied.

A رضينا *razīnā*, we are satisfied.

A رطب *rutab*, ripe dates.

A رعايا *raʿāya'* (pl. of رعيّة *raʿīyat*), subjects.

A رعاية *riʿāyat*, care, attention; respect, regard. P رعايت خاطر كردن *riʿāyati khātir kardan*, to respect, to attend to the wishes.

A رعد *raʿd*, thunder.

P رعنا *raʿnā*, delicate, tender, beautiful.

A رعيّة *raʿīyat*, subject, peasant, cultivator, ryot.

A رغبة *raghbat*, strong desire, wish, inclination, avidity, greediness.

P رفتار *raftār*, going, travelling; travel.

P رفتن *raftan*, to go, depart; to escape; to attain; to descend.

P رفتن *ruftan*, to sweep.

P رفته *rafta* (pl. رفتگان *raftagān*), gone, set off, passed, departed, travelled; dead, deceased.

A رفع *rafʿ*, lifting, raising, elevation; promotion; removal (from an office); (in grammar) Zamma, *i.e.* the short vowel *u* at the end of a word in nouns, denoting the nominative.

A رفق *rifk*, benignity, courtesy.

A رفقة *rafkat*, *rifkat*, or *rufkat*, a company of fellow-travellers; society, friendship.

A رفيع *rafīʿ*, raised, high, exalted.

A رفيق *rafīk* (P pl. رفيقان *rafīkān*), companion, associate, friend.

A رقاب *rikāb* (pl. of رقبة *rakabat*), necks.

A رقص *raks*, dancing; capering; ambling, prancing.

A رقعة *rukʿat*, patch; letter, short note, scrap of paper; petition. AP رقعه بر رقعه *rukʿa bar rukʿa*, patch upon patch.

A رقم *rakm*, writing, inscription.

A رقيب *rakīb*, rival, competitor; watcher.

A رقية *rukyat*, incantation, magic, spell.

A ركاب *rikāb*, stirrup.

A ركبة *rukbat*, the knee. ركبتي *rukbatī*, my knee.

A ركبوا *rakibū*, they embark (pret. of ركب).

A ركعة *rakʿat*, a devout inclination of the body during prayer, so that the hands touch or rest upon the knees.

A ركيك *rakīk*, thin, slender, mean, paltry, petty, weak, small.

P رگ *rag*, vein. رگ جان *ragi jān*, heart-strings.

P رگ زن *rag-zan*, phlebotomist, bleeder.

A رماية *rimāyat*, shooting; archery.

A رمضان *ramazān*, the ninth month of the Muhammadan year. A strict fast was enjoined by Muhammad upon all his followers from sunrise to sunset daily throughout this month.

A رمق *ramak*, last breath, departing spirit.

A رمي *rama'*, he shot (a defective verb). رماني *rama'nī*, he shot me, he hit me.

P رميدن *ramīdan*, to flee in terror, to be scared.

P رنج *ranj*, trouble, labour; toil, moil; anguish, grief, pain, annoyance; moodiness.

ر

P را *rā*, sign of the oblique case in Persian.

A رأت *ra*ʾ*at*, she saw (rt. رأي *ra*ʾ*a'*, he saw).

A راحة *rāhat*, quiet, repose, rest, ease.

P راز *rāz*, secret, mystery.

A رأس *ra*ʾ*s*, head; رأسه *ra*ʾ*suhu*, his head.

P راست *rāst*, straight, direct, exact, correct, right, true; the right hand; immediately, directly. راست خواهي *rāst khwāhī*, thou wantest the truth; askest thou the truth?

P راست‌تر *rāsttar*, truer, more correct.

P راست سخن *rāst-sukhan*, true in speech, truthful.

P راستي *rāstī*, truth, veracity; rectitude; straightforwardness; rank of dexter.

A راسخ *rāsikh*, firm, solid, steady; profoundly learned, standard, classical (author).

A راض *rāzin* (for راضيٌ *rāziyun*), pleased, satisfied, contented.

A راضي *rāzī*, content, satisfied, pleased, acquiescing. A P راضيم *rāziyam*, I am content.

A راعي *rāʿī*, shepherd, pastor.

A راكب *rākib*, riding; rider. راكب المواشي *rākiba 'l mawāshī*, (as) riding (or a rider of) the beasts.

A راكبات *rākibāt* (pl. of راكبة *rākibat*, fem. of راكب *rākib*), female riders.

P راندن *rāndan*, to drive, goad, spur, impel, propel, push forward, urge onward, chase away, expel; to attack, fall foul upon; to carry on.

P رأوا *ra*ʾ*ū*, they (masc.) saw (rt رأي *ra*ʾ*a'*).

P راه *rāh*, way, road, path; voyage, journey.

P راه نبرده *rāh-na-burda*, untravelled.

A رأي *ra*ʾ*y*, view, opinion, judgment, sentiment. A P راي بلند *rāyi buland*, exalted understanding. راي زدن *rāi zadan*, to give an opinion.

A راية *ra*ʾ*yat*, standard, flag, banner, ensign.

A رأيت *ra*ʾ*aita*, thou sawest, or seest (rt. رأي *ra*ʾ*a'*).

A رائي *rā*ʾ*e*, an opinion; a new opinion.

A ربّ *rabb*, lord; Creator, God; O lord! ربّ الارض *rabbu 'l arzi*, Lord of the earth.

A ربّ *rubba*, many. ربّ صديق *rubba sadīkin*, many a sincere friend.

A رباط *ribāt*, any public building, as an inn, caravansery or monastery.

A رباعيّ *rubāʿīy*, a verse of four hemistichs, tetrastic, quatrain.

P ربائيدن *rubā*ʾ*īdan*, to seize, rob.

A ربّنا *rabbanā*, O our Lord! (accusative used for the vocative).

P ربودن *rubūdan*, to snatch, steal, ravish; to withdraw one's-self.

A ربيع *rabīʿ*, the spring, vernal season.

A ربيعي *rabīʿī*, vernal.

A رجم *rajm*, pelting with stones.

A رحلة *rihlat*, march; departure; death.

A رحم *rahm*, compassion, mercy, *Rahim*, womb.

A رحمان (or رحمٰن) *rahmān*, merciful. الرحمٰن الرحيم *ar rahmānu 'r rahīm*, the merciful, the pitiful; the most merciful.

A رحمة *rahmat* (or *rahamat*), pity, mercy, clemency; blessing; a mercy, a gift of the Divine mercy. رحمة الله عليه *rahmatu 'llāh ʿalaihi*, the mercy of God (be) upon him. A P رحمت آوردن *rahmat āvardan*, to shew pity, to exercise mercy.

A رحيل *rahīl*, journey, departure.

A رحيم *rahīm*, merciful, full of pity.

A رخام *rukhām*, marble, alabaster.

P رخت *rakht*, furniture, stuff, apparatus, apparel, baggage, luggage.

P رخسار *rukhsār*, cheek.

P رخشنده *rakhshanda*, shining, bright, dazzling, effulgent.

P رخشيدن *rakhshīdan*, to shine, flash, glitter.

A ردّ *radd*, return; restitution, restoration; refutation. ردّ جواب *raddi jawāb*, rejoinder.

P رز *raz*, vine, grape.

A رزّ *ruzz*, rice.

A رزق *rizk*, support, sustenance, subsistence, rations, daily bread, provision, allowance

P ديده *dīda*, seen; having seen; eye-sight.

P ديدهٔ *dīda‹e*, thou hast seen.

P دير *dīr*, late, long, slow; old, antique.

P دير دير *dīr dīr*, very seldom, at rare intervals, after a long time; very late.

P ديرينه *dīrīna*, old; long-lived; of long standing; a long while.

P ديرينه روز *dīrīna-roz*, old, aged, ancient.

P ديگ *deg*, pot, cauldron.

P ديگر *dīgar* (pl. ديگران *dīgarān*), other, another; on the other hand; besides, moreover, further, again; any more, any longer.

P ديگران *dīgarān*, others, other persons.

P ديگر بار *dīgar-bār*, another time, again.

P ديگر دم *dīgar dam*, another moment.

P ديگر روز *dīgar roz*, next day.

P A ديگر وقت *dīgar wakt*, another time.

P ديگري *dīgare*, one other; the other.

A دين *dīn*, religion, faith, creed. دين و دولت *dīn u daulat*, church and state.

A P دينار *dīnār*, a silver coin weighing seven or ten drachms.

P دين بدنيا فروش *dīn ba dunya'-farosh*, a seller, or one who barters religion for the world.

P ديو *dīv*, devil, dæmon, spirit.

P ديوار *dīwār*, wall.

P ديوان *dīwān*, finance department; tribunal of justice or revenue; a complete series of odes running through the whole alphabet, the verses of the first class terminating in ا, of the second in ب, and so on. In Persian the dīwāns of Hāfiz and Jāmī are the most celebrated. صاحب ديوان *sāhibi dīwān*, comptroller of the finances, chancellor of the exchequer.

P ديوانه *dīwāna*, mad, crazy, deranged.

P ديواني *dīwānī*, belonging to a court of law or exchequer; a financier; financial.

P ديو صفت *dīv-sifat*, devil-like, like devils.

P ديه *dīh*, village.

ذ

A ذا *zā*, he; this.

A ذا الذي *zā 'llazī*, he who.

A ذات *zāt*, person, body; nature, essence, soul, self; genus, species, race, breed.

A ذخر *zukhr*, treasure; provision, store, hoard.

A ذخيرة *zakhīrat*, store, hoarded supply.

A ذرّة *zarrat*, atom, particle, little.

A ذكر *zikr*, memory, mention, memorial, remembrance, recital; repeating of the names, attributes, or praises of God. بذكرش *bazikrash*, in His praise, in the mention of Him.

A ذلّ *zull*, baseness, abjectness, meanness, disgrace, humiliation.

A ذلّة *zillat*, error, blunder; disgrace; baseness, vileness.

A ذلّتي *zillate*, a base passion, a vile propensity, anything shameful, scandalous, disgraceful, and dishonourable.

A ذلك *zālika*, that.

A ذليل *zalīl*, abject, mean, sorry, despicable.

A ذمّ *zamm*, blame, detraction.

A ذمائم *zamā‹im* (pl. of ذميمة *zamīmat*), crimes, misdeeds, base and reprehensible qualities, culpabilities.

A ذنب *zanab*, tail.

A ذو *zū*, endued with, possessed of (always found in composition). ذو القربي *zū'l kurba'*, possessed of relationship, kinsman.

A ذو الفقار *zū'l fakār*, name of the celebrated sword which formerly belonged to العاص بن منبّه *Al ‹ās bin munabbih*, an unbeliever who was slain at the battle of Badr. It became the property of Muhammad, and afterwards fell into the possession of his son-in-law and successor, the caliph Alīy.

A ذو النون *zū'l nūn*, a name of Abū Fazl Suban bin Ibrāhīm, a celebrated Muhammadan saint, chief of the Sūfīs, who died in Egypt, A.H. 245.

A ذوق *zauk*, taste, relish, gust, delight.

A ذوي *zawī* (obl. of ذوو *zawū*, pl. of ذو *zū*), possessed of, endued with. ذوي القربي *zawī 'l kurba'*, possessed of affinity, relatives, relations, kinsmen.

A ذئب *zi‹b*, wolf.

A ذيل *zail*, lappet, or train to a robe, lower extremity, skirt of a garment.

P دو بارة *dū bāra*, a second time, twice.

P دو برادر *dū birādar* (not دو برادران *dū birādarān*), two brothers.

P دو تا *dū tā*, double, twofold; convex or concave, bent.

A دوحة *dauhat*, grove, orchard, thicket.

P دوختن *dokhtan*, to sew; to close up; to broider; to transfix, pierce.

P دوخته *dokhta*, sewed, sewed up, closed.

P دود *dūd*, smoke. دود دل *dūdi dil*, smoke from the heart, sigh, groan.

P دودمان *dūdmān*, great tribe, family.

A دور *daur*, revolution; cycle, time; the world; fortune; cup handed round by guests. دور آخر *dauri ākhir*, last going round of the cup.

P دور *dūr* (pl. دوران *dūrān*), far, distant, remote; avaunt! P دورم *dūram*, I am far.

P دور افتادة *dūr uftāda*, strayed away, wandered afar off, gone to a distance.

A دوران *daurān*, revolution, circle, cycle.

P دوزخ *dozakh*, hell.

P دوزخي *dozakhī* (pl. دوزخيان *dozakhiyān*), infernal; prisoner in hell; damned.

P دوست *dost* (pl. دوستان *dostān*), friend, lover. دوست داشتن *dost dāshtan*, to love, like, fancy, hold or esteem as a friend.

P دوستدار *dost-dār*, friendly, friend.

P دوست رو *dost-rū*, having the countenance of a friend, amiable.

P دوستي *dostī*, friendship, alliance, love. *Doste*, a friend, a certain friend.

P دوش *dosh*, shoulder; last night.

P دوشيزة *doshīza*, virgin.

P دوغ *dogh*, sour milk, buttermilk, whig, whey.

P دوكان *dūkān*, shop.

P دوگانة *dūgāna*, twofold; a prayer in which two inclinations of the body are made. دوگانۀ *dūgāna*ʼe, a single one of such prayers.

A دولة *daulat*, wealth, fortune, prosperity, happiness; power; reign, empire, dynasty.

A دولتي *daulate*, a fortune.

P دوم *duwum* (or دومين *duwumīn*), second.

P دون *dūn* (pl. دونان *dūnān*), mean, sorry, shabby, base, low, vile.

A دون *dūna*, beside, short of, exclusive of. دون العذاب الاكبر *dūna 'l ʿazābi 'l akbar*, besides the greater (or sorer) punishment.

P دو نيم *dū nīm*, two halves; in two, in twain.

P دو هفته *dū hafta*, two se'nnights, a fortnight.

P دويدن *davīdan*, to run.

P ده *dah*, ten.

P ده *dih*, village, hamlet, town; (imp. of دادن *dādan*), give thou; (in comp.), giver.

P دهان *dahān*, mouth; orifice; jaws.

P دهاني *dahāne*, the mouth.

P ده خدا *dih-khudā* (or ده خداي *dih-khudāi*), head man of a village.

P دهد *dihad*, he (she or it) gives or may give (rt. دادن *dādan*).

A دهر *dahr*, time, age, eternity; world; fortune.

A دهشة *dahshat*, fear, awe, dismay.

P دهقان *dihkān*, villager, rustic, peasant.

P دهقان پسر *dihkān-pisar*, peasant's boy.

P دهل *duhul*, drum, tabour.

P دهليز *dihlīz*, vestibule, portico.

P دهمت *dihamat*, I should bestow on thee.

P دهن *dahan*, mouth.

P دهني *dahane*, a mouth.

A ديار *diyār* (pl. of دار *dār*), houses; (pl. of ديرة *dairat*), countries, regions, provinces, districts.

A ديار بكر *Diyār-bakr*, name of the country anciently called Mesopotamia.

A ديانة *diyānat*, religion, adherence to religion, conscience, conscientiousness, honesty, probity.

P ديبا *dībā*, brocade, cloth of gold.

P ديباجه *dībāja*, preface; frontispiece of a book (often decorated with gold and colours).

A ديبق *dībak*, brocade.

P ديدار *dīdār*, sight, look, view, interview.

P ديدمش *dīdamash*, I saw, beheld, viewed, or regarded him.

P ديدن *dīdan*, to see, perceive, behold, look at, notice, observe, witness; to meet with, suffer, experience.

P دلاوري *dil-āvarī*, intrepidity, boldness; contest.

P دلآويخته *dil-āwekhta*, enamoured; loved.

P دلاويز *dil-āwez*, heart-attracting, alluring, charming, ravishing.

P دلبر *dil-bar*, charming; charmer.

P دلبري *dil-barī*, captivation of the heart. *Dil-bare*, a captivator of the heart, a charmer.

P دلبستگي *dil-bastagī*, attachment, heart-union.

P دلبسته *dil-basta*, united in heart, attached.

P دلبند *dil-band*, heart-binding; agreeable, lovely, charming, fascinating.

P دلت *dilat*, thy heart, thine heart.

P دلتنگ *dil-tang*, heart-sick, disheartened, sad, vexed, distressed, out of spirits.

P دلتنگي *dil-tangī*, distress, depression of spirits, sadness; heart-burning; oppression.

P دلخوش *dil-khwush*, pleased, satisfied, contented, cheerful, glad; appeased.

P دلدار *dil-dār*, possessing or holding the heart; charming.

P دل زجان برداشتن *dil zi jān bar dāshtan*, to give up the hope of life.

P دلستان *dil-sitān*, heart-taking, fascinating.

P دلفروز *dil-firoz*, enlivening, glad, joyous.

P دلفريب *dil-farīb*, heart-stealing, cheating, bewitching, deceitful.

P دلق *dalk*, dervish's habit, rags.

P دلكش *dil-kash*, heart-attracting, alluring.

P دلكشا *dil-kushā*, heart-expanding, exhilarating.

P دل مرده *dil-murda*, dead at heart, cold-hearted.

P دلي *dile*, a heart, a single heart.

P دلير *dilīr*, bold, brave, audacious, courageous.

P دليري *dilīrī*, courage, boldness, audacity.

A دليل *dalīl*, guide, conductor; proof; argument, demonstration.

P دم *dam*, respiration, breath; moment; gulp, draught. دم بر آوردن *dam bar āvardan*, to draw a breath. دم زدن *dam zadan*, to breathe; to proceed. *Dum*, tail.

A دمار *damār*, ruin, destruction.

P دماغ *dimāgh*, brain; conceit, fancy, notion, pride, consequential airs.

P دمان *damān*, swift; powerful; terrible, furious, unruly.

P دمبدم *dam ba dam*, moment to moment, each moment.

P دم در كشيدن *dam dar kashīdan*, to cease to breathe, to be silent, hold one's breath.

A دمّر *dammir*, hurl thou ruin and destruction (imp. of 2nd form of the root دمر).

P دمشق *Damishk*, Damascus, the capital of Syria.

P دمي *damī*, inflated, puffy, tumid, windy, gouty. *Dame*, an instant, one moment. دمي چند *dame chand*, a few moments.

A دمياط *dimyāt*, Damietta in Egypt.

A دمياطي *dimyātī*, a species of fine cotton cloth or stuff made at Damietta, dimity.

P دميدن *damīdan*, to blow, bloom, expand; to sprout (as an incipient beard); to appear, to burst forth as the dawn.

P دميده *damīda*, blown, blooming, budded, shot forth.

P دنبال *dumbāl*, tail, stern; rudder.

P دندان *dandān*, tooth.

P دنداني *dandāne*, one tooth, a single tooth.

A دنيا *dunya'*, world, earthly posssession. الدنيا و الدين *ad dunya' wa 'd dīn*, the world and religion, (church and state). دنياي دون *dunyāyi dūn*, base world. حيات دنيا *hayāti dunya'*, the present life.

P دنيا دار *dunya'-dār*, (holding the world), man of the world, wealthy person; worldling.

A دنيوي *dunyawīy*, worldly, secular.

P دو *dū*, two; both.

A دواء *dawāɛ*, medicine, remedy. A P دوا كردن *dawā kardan*, to medicate, to treat medically.

A دوابّ *dawābb* (pl. of دابّة *dābbat*), cattle, beasts, brutes. (*Dāwabb* is often employed in the sense of the singular.)

A دوام *dawām*, perpetuity, duration. علي الدوام *ɛala 'd dawām*, perpetually, uninterruptedly.

P دوان *dawān*, running; runner.

P دوانيدن *dawānīdan*, to cause, suffer, or allow to run.

A دوائي *dawāɛe*, a remedy, a medicine.

P دو بار *dū bār*, twice.

pre-eminence, superiority, victory. بدست آوردن *ba dast āvardan*, to gain, secure.

P دستار *dastār*, turband; apron; apronful.

P دست بدست *dast ba dast*, (from) hand to hand. دست بر دست زدن *dast bar dast zadan*, to wring the hands.

P دست برداشتن *dast bar dāshtan*, to withdraw the hand; to leave, let alone.

P دست برفشاندن *dast bar fishāndan*, to rub the hands together (for joy).

P دست تنگي *dast-tangī*, straits, penury.

P دست دادن *dast dādan*, to give a hand; to help, aid, assist, favour, promote.

P دست رس *dast-ras*, come to hand, obtained, within one's power; means of subsistence, livelihood; friendly.

P دستگاه *dast-gāh*, help, relief; power, strength, means, ability; wealth.

P دستگيري *dast-gīrī*, taking by the hand; aid, help, assistance, دستگيري كردن *dast-gīrī kardan*, to hand over.

P دستم *dastam*, my hand.

P دست و پا *dast u pā*, hand and foot.

P دست و پا بريده *dast u pā burīda*, amputated in hands and feet.

P دستور *dastūr*, custom, habit; prime minister.

P دسته *dasta*, handful, bundle; handle.

P دست يافتن *dast yāftan*, to get the hand, to triumph.

P دشت *dasht*, desert, plain without water.

P دشمن *dushman* (pl. دشمنان *dushmanān*), foe, enemy, foeman.

P دشمن كام *dushman-kām*, (foe's wish) death.

P دشمني *dushmanī*, enmity, hostility.

P دشنام *dushnām*, abuse.

P دشنامي *dushnāme*, an abusive word; abuse, incivility, rudeness.

P دشوار *dushwār*, not easy, difficult; harsh, painful, distressing.

A دعاء *duʿāʾ*, prayer, invocation, intreaty, supplication; benediction. دعاي خير *duʿāyi khair*, prayer for welfare.

A دعائي *duʿāʾe*, a prayer; an imprecation.

A دعوا *daʿaw*, they called upon (or, they call upon) (pret. of the rt. دعا, defective و *wāw*).

A دعوة *daʿwat*, prayer, suit, petition; invitation; convivial meeting, feast, banquet, entertainment. AP دعوتش *daʿwatash*, his prayer.

A دعوي *daʿwa'*, claim, demand; plea, excuse; plaint; petition, suit at law, prosecution; assumption, pretension.

P دغا *daghā*, imposture, cheat, fraud.

P دغائي *daghāʾī*, impostor, hypocrite.

P دغل *daghal*, false, base, spurious; vice, fraud.

P دف *daf*, a single drum, *i.e.*, with only one skin; tambourine.

P دفتر *daftar*, book, register, journal, record, folio, volume.

A دفع *dafʿ*, repelling, parrying, averting, checking, keeping off. AP دفع انداختن *dafʿ andākhtan*, to refuse, defer, postpone.

A دفن *dafn*, burial, sepulture, interment. AP دفن كردن *dafn kardan*, to inter, bury.

A دق *dakk*, defamation, calumny, slander.

A دقيقة *dakīkat*, particle; nice point, subtlety.

A دكان *dukān*, shop.

P دگر *digar* (pl. دگران *digarān*), other, different; any more, again.

P دگر بار *digar bār*, another time, again.

P دگر باره *digar bāra*, again, once more.

P دگر ره *digar rah*, another road; another time.

P دگري *digare*, another.

P دل *dil*, heart. دل نهادن *dil nihādan*, to set the heart.

P دلآرام *dil-ārām*, heart-pleasing, heart-refreshing, solacing, delightful; lover.

P دل از دست رفته *dil az dast rafta*, one who has lost his heart; lorn, forlorn.

P دل آزرده *dil-āzarda*, displeased, irritated, nettled, provoked, pained, distressed.

P دل آشفته *dil-āshufta*, distressed in mind.

P دل افروز *dil-afroz*, heart inflaming.

A دلالة *dalālat*, indication; proof, evidence.

P دلآور *dil-āvar*, stout-hearted, bold, brave, intrepid, valiant.

P درگسلانیدن *dar gusilānīdan*, to snatch, twitch, wrest, wrench.

P درم *daram* (for در من *dari man*), my gate.

P درم *diram* (pl. درمها *diramhā*), money; a silver coin worth about twopence; dram (weight).

P در ماندگی *dar māndagī*, distress, sorrow, melancholy, depression, sadness; want; inability.

P در ماندن *dar māndan*, to be in want, at a loss, at a standstill, to stick, sink, flounder; to be distressed.

P در مانده *dar mānda* (pl. در ماندگان *dar māndagān*), distressed, unfortunate.

P درم دار *diram-dār* (pl. درم داران *diram-dārān*), possessed of wealth, monied, rich.

P درمي *dirame*, a single dirhem. درمي چند *dirame chand*, a few dirhems, a little money.

P در میان شان *dar miyāni shān* (for در میان ایشان *dar miyāni eshān*), among them.

P در میان نهادن *dar miyān nihādan*, to lay before; to entrust; to expose; to speak of.

P درّنده *darrinda*, that which rends, rips, or tears; rapacious, ravenous.

P درنگ *dirang*, delay, hesitation.

P درنگي *dirangī*, tardiness, lingering, delay.

P در نوردن *dar navardan*, to travel.

P در نوردیدن *dar navardīdan*, to wrap up, to fold together; to obliterate.

P درو *dar ū*, in him, in it, thereon. *Dirav*, harvest, reaping.

P دروازه *darwāza*, door.

P دروغ *durogh*, lie, falsehood, untruth.

P دروغ زن *durogh-zan*, false, untrue, liar.

P دروغي *duroghe*, a lie, a falsehood. دروغي كه *duroghe ki*, a lie that.

P درون *darūn*, within, in; heart, inside.

P دروي *dar vai*, upon him; in it.

P درویدن *diravīdan*, to mow, reap.

P درویش *darwesh* (pl. درویشان *darweshān*), poor, needy, indigent; religious mendicant, dervish.

P درویش سیرت *darwesh-sīrat*, poor in spirit, of a humble disposition, having the manners or temper of a dervish.

P درویش صفت *darwesh-sifat*, dervish-like, endued with the qualities of a dervish.

P درویشي *darweshī*, the condition of a dervish, poverty. *Darweshe*, a dervish, certain dervish.

P درها *darhā* (pl. در *dar*), doors; gates. درهاي آسمان *darhāyi āsmān*, windows of heaven.

P درهم *dar ham*, together; perplexed, confused, intertwined; pell-mell; vexed, annoyed. *Dirham*, a drachm, a dirhem.

P درهم افتاده *darham uftāda*, fallen into chaos and confusion, embroiled, entangled.

P درهم كشیدن *darham kashīdan*, to draw together, to contract.

P دري *dare*, a door.

P دریا *daryā*, sea, ocean; any large river, as the Indus or Nile. درياي مغرب *daryāyi maghrib* Western Sea, Mediterranean. درياي هفتگانه *daryāyi haftgāna*, the seven seas. بدریا در *bar daryā dar*, in the sea, into the sea.

P دریاب *dar yāb*, know thou, consider, be wise (imp. of دریافتن *dar yāftan*).

P دریافتن *dar yāftan*, to discover, find out, apprehend, understand, comprehend.

P دریچه *darīcha*, window, small door.

P دریدن *darīdan*, to rend, tear, rip.

P دریده *darīda*, rent, torn.

P دریغ *diregh*, alas! what a pity! pity, harm; denial, refusal; repugnance, reluctance, unwillingness; sorrow, vexation, grief, remorse. دریغ خوردن *diregh khwurdan*, to grieve, to be vexed. دریغ داشتن *diregh dāshtan*, to deny, grudge, refuse, withhold, keep back.

P دریغا *direghā*, alas! ah! well-a-day!

P درین *darīn*, in this; in these (another mode of writing در این *dar īn*).

P دریوزه *daryūza*, mendicancy, mendicity.

P دزد *duzd* (pl. دزدان *duzdān*), thief, robber.

P دزدي *duzdī*, theft, robbery. *Duzde*, a certain thief, a robber.

P دزدیدن *duzdīdan*, to steal, rob, thieve.

P دست *dast* (pl. دستها *dasthā*), hand; paw;

P در آویختن *dar āwekhtan*, to fasten on, to lay hold of, cling, hang to.

P در آویخته *dar āwekhta*, suspended.

P در آي *dar āi*, enter thou, come in.

A دراية *dirāyat*, knowledge, science; quality; manner.

P در باختن *dar bākhtan*, to play, stake, gamble away; to lose at play.

P دربان *darbān*, porter, doorkeeper, warder.

P در بر *dar bar*, on, or in the breast; in the arms. در بر کردن *dar bar kardan*, to put on (clothes); to wear, assume. در بر گرفتن *dar bar giriftan*, to put on, assume, wear.

P در بسته *dar-basta*, having the door shut, with closed doors, shut in.

P در بند *dar band*, in the bond; enslaved.

P در پس *dar pas*, in the rear.

P در پي *dar pai*, at the heels or footsteps.

P در پیش *dar pesh*, before, a-head, in front.

P در پیوستن *dar paivastan*, to join; to be engaged in.

P در پیوسته *dar paivasta*, engaged in.

P درت *darat*, thy door, thy gate.

A درج *darj*, infolding, collecting, preserving, comprising, holding. *Durj*, casket.

A درجات *darajāt* (pl. of درجة *darajat*), steps; ascending degrees (opposed to درکات *darakāt*).

A درجة *darajat*, step, degree, rank, dignity.

A درجي *durje*, a casket.

P A در حال *dar hāl*, immediately, instantly, forthwith.

P A در حقّ *dar hakk*, in reference, respect, or regard, concerning, on behalf.

P درخت *dirakht* (pl. درختان *dirakhtān*), tree, shrub, bush.

P در خواب *dar khwāb*, in sleep, asleep. در خوابي *dar khwābī*, (thou) art asleep.

P در خورد *dar khwurd*, worthy, suited.

P درد *dard*, pain, ache, anguish.

P دردا *dardā* (interj.), alas!

P در دادن *dar dādan*, to submit, yield, surrender.

P دردمند *dardmand*, afflicted, aching, suffering pain, pained.

P دردمنديم *dardmandīm*, we are pained.

P در ربودن *dar rubūdan*, to seize, snatch, carry off; to save, rescue; to steal upon.

P در رسانیدن *dar rasānīdan*, to bring in.

P در رنجیدن *dar ranjīdan*, to be annoyed, vexed.

A درس *dars*, study, reading.

P در ساختن *dar sākhtan*, to do with, to agree with; to be satisfied and content.

P درست *darast* (for در است *dar ast*), is in, is comprised. *Durust*, complete, entire, sound; just, right, true, valid; healed.

P درست نا کرده *durust nā karda*, unfinished, not done correctly.

P در ستیزیدن *dar sitezīdan*, to strive obstinately and pertinaciously.

P در سر *dar sar*, in the head.

P درشت *durusht*, hard, harsh; rugged, rough; thick, firm; stern, surly.

P درشت خو *durusht-khū*, rough-tempered.

P درشت رو *durusht-rū*, crabbed-faced.

P درشتي *durushtī*, roughness; unkindness, harshness, severe treatment, severity.

P در فتادن *dar futādan*, to fall, to fall in.

P A در قفا *dar kafā*, behind.

A درکات *darakāt* (pl. of درکة *darakat*), steps for descending, descents.

P درکار اند *dar kār and*, are at work, are busy.

P در کشاده *dar-kushāda*, open-doored, having the door open.

P در کشیدن *dar kashīdan*, to draw in, contract; to suppress, restrain, refrain; to drag.

P درگاه *dar-gāh*, court, gate, threshold; shrine; palace, king's court.

P در گذاشتن *dar guzāshtan*, to pass by; to pass over.

P در گذرانیدن *dar guzrānīdan*, to cause to pass.

P در گذشتن *dar guzashtan*, to elapse, to pass on, to pass over, pass by, pass away, die.

P در گرفتن *dar giriftan*, to take effect, to impress.

P در گرو بودن *dar girav būdan*, to be in deposit, in pledge, in pawn.

P در گسستن *dar gusistan*, to be broken or twisted, to break down, fail.

to keep up, maintain; to place, deposit; to withhold, withdraw; to wear. دست داشتن *dast dāshtan*, to hand over, to restore.

A داعي *dā‘ī*, inviting, stimulating; the author or cause of anything.

A داعية *dā‘iyat*, cause, source; claim, pretension, call.

P دام *dām*, snare, net, gin, springe.

P دام *dāma*, may he (or it) be perpetual, or continue (3 per. pret. concave و *wāw*, used optatively). دام ملكه *dāma mulkuhu*, may his kingdom endure!

P داماد *dāmād*, son-in-law.

P دامن *dāman*, skirt of a garment; base of a hill.

P دامنم *dāmanam* (for دامن من *dāmani man*), my skirt, the skirt of my robe.

P دامني *dāmane*, a skirt, a whole skirt.

P دامي *dāmī*, (thou) art the snare.

P دان *dān*, know, consider (imp. of دانستن).

P دانا *dānā* (pl. دانايان *dānāyān*), wise, knower, wise man.

P داناتر *dānātar*, wiser.

P دانائي *dānā‘ī*, knowledge, science. *Dānā‘e*, a man of wisdom.

P دانستن *dānistan*, to know, consider, esteem, regard.

P دانستي *dāniste*, he might know; he used to know.

P دانش *dānish*, knowledge, science, learning.

P دانشمند *dānishmand*, wise, intelligent, knowing, learned.

P دانشمندي *dānishmande*, a certain learned man.

P دانگ *dāng*, a weight, the fourth part of a dram; the sixth part of a dīnār.

P دانه *dāna*, grain, corn, seed; bait; bead; bead of a rosary.

P داني *dānī*, thou knowest (2 per. pres. of دانستن *dānistan*).

A داود *Dā‘ud*, David, king of Israel.

A P داودي *Dā‘udī*, David-like, resembling David the sweet singer of Israel.

P داور *dāwar*, judge, ruler; God.

A دائرة *dā‘irat*, circle, circumference, orbit; cycle.

A دائم *dā‘im*, lasting, unintermitting, ceaseless; always, perpetually.

P دايه *dāya*, nurse, foster-mother.

A دبيق *dabīk*, name of a small town in Egypt, where they manufactured stuffs of gold tissue, which were called دبيقي *dabīkī*.

A دجّال *dajjāl*, Antichrist.

A دجلة *dijlat*, the river Tigris.

A دجي *duja'*, darkness. الدجي *ad duja'*, the darkness (the same for all three cases).

P دختر *dukhtar* (pl. دختران *dukhtarān*), daughter; damsel, girl, lass. دختر خواستن *dukhtar khwāstan*, to ask a girl in marriage, to court, betroth.

P دخترك *dukhtarak*, little girl, young virgin, maiden.

A دخل *dakhl*, entering; income, receipt, revenue.

A دخول *dukhūl*, entrance, ingress, access, arrival.

P دد *dad* (pl. ددان *dadān*), wild beast, beast of prey.

P در *dar*, in, into, within, among; concerning, about, respecting, on, upon, at; under. بدريا در *ba daryā dar*, in the sea; (pl. درها *darhā*), door, gate, avenue; topic, subject. از در *az dar*, by the door.

A درّ *darr*, milk, especially such as flows spontaneously from the udder in a copious stream. *Durr*, pearl. درّ يتيم *durri yatīm*, rare, incomparable pearl.

P دراز *darāz*, long; outstretched, extended. دراز كردن *darāz kardan*, to stretch forth.

P درازي *darāzī*, length.

A دراسة *dirāsat*, study, reading; lesson, lecture.

P در آشفتن *dar āshuftan*, to be disturbed, thunderstruck.

A درّاعة *durrā‘at*, upper garment of cotton.

P در آمدن *dar āmadan*, to come in, enter.

P در آموختن *dar āmokhtan*, to teach.

P در انداختن *dar andākhtan*, to hurl, cast.

P درانيدن *darānīdan*, to tear, to cause to burst.

P در آوردن *dar āvardan*, to bring in; to bring down.

P خوش سخن *khwush-sukhan*, well-spoken.

P خوش طبع *khwush-tabʻ*, good natured.

P خوش گریستن *khwush girīstan*, to weep abundantly, or ad libitum.

P خوش گفت *khwush guft*, he well spake.

P خوشنود *khwushnūd*, content, satisfied, well-pleased.

P خوشه *khūsha*, ear of corn.

P خوشي *khwushī*, gladness, mirth, gaiety, cheerfulness, pleasantness, agreeableness, delight, enjoyment, diversion, fun.

P خوشيدن *khoshīdan*, to wither, dry, parch.

P خوشيده *khoshīda*, withered, faded.

A خوض *khauz*, wading, fording; plunging into, entering precipitately; resolving, purposing, deliberating, consulting, taking counsel.

P خو كرده *khū-karda*, habituated.

P خون *khūn*, blood; killing, murder.

P خونخوار *khūn-khwār*, blood-devouring, sanguinary, blood-thirsty.

P خونخوارگي *khūn-khwāragī*, ferocity.

P خوی *khūy* (the same as خو *khū*), habit, temper, disposition.

P خويد *khawīd*, green corn, wheat or barley not yet in ear.

P خويش *khwesh*, self; one's own; (my, thy, his, hers, its, ours, your, their) own; kinsman, relative, relation.

P خويشاوند *khweshāwand*, kinsman.

P خويشتن *khwesh-tan*, own person, self; own.

P خويشتن دار *khweshtan-dār*, temperate, abstemious.

P خويشتنيد *khweshtaned*, of your own ye are.

A خيار *khiyār*, cucumber.

A خيال *khayāl*, imagination, fancy, thought, notion, idea, conceit, whim, caprice; phantom, ghost, spectre, apparition. P خيال بستن *khayāl bastan*, to suppose, imagine, form a notion, entertain an idea, dream of.

A خيالاً *khayālan* (acc.) as an apparition.

P خيال انديش *khayāl-andesh*, fantastic, chimerical, conceited, whimsical, vain.

A خيانة *khiyānat*, perfidy, treachery, treason, disloyalty, insincerity.

A خيانتي *khiyānate*, an act of disloyalty, a case of treason, an instance of treachery.

A خير *khair*, well; good, virtuous, fair, happy, honourable; goodness, kindness, kind attention; any desirable moral excellence; goods, riches, good things. AP خير است *khair ast*, it is well; is it well?

P خيره *khīra*, malignant, malevolent; indolent, torpid; stupid, grovelling; angry, moody.

P خيره راي *khīra-rāi*, of dark or mean understanding, grovelling.

P خيره رو *khīra-rū*, shameless, impudent.

P خيره سر *khīra-sar*, headstrong; silly, stupid, blundering.

P خيزان *khezān*, rising. افتان و خيزان *uftān u khezān*, now falling and now rising, *i.e.* with difficulty.

P خيزيدن *khezīdan*, to rise, spring.

P خيل *khail*, troop, body of men; tribe.

P خيلتاش *khailtāsh*, fellow-soldier, comrade; commander, general; name of an athlete.

P خيل خانه *khail-khāna*, illustrious family.

A خيمة *khaimat*, tent, tabernacle. AP خيمه زدن *khaima zadan*, to pitch a tent.

د

P داد *dād*, he gave; gift; justice, measure, redress; cry for redress or justice. توان داد *tuwān dād*, one can give.

P دادن *dādan*, to give, surrender, resign, yield; to give leave, allow, suffer, permit.

P دادي *dāde*, justice, judgment (emphatically): he used to give.

P دار *dār*, keep (imp. of داشتن *dāshtan*).

P دارو *dārū*, medicine, drug, physic, remedy. داروي تلخ *dārūyi talkh*, bitter medicine.

P دار و گير *dār u gīr*, pomp, bustle, consequence.

P داروئي *dārū-e*, a certain medicine, a drug.

P داري *dārī*, thou holdest, supportest, keepest, maintainest (rt. داشتن *dāshtan*).

P دارين *dāraini* (obl. of داران *dārāni*, du. of دار *dār*), two worlds, both worlds.

P داشتن *dāshtan*, to have, hold, possess, keep;

P خواب *khwāb*, sleep, slumber, dream.

P خوابگاه *khwāb-gāh*, place of sleep, dormitory.

P خواجه *khwāja* (pl. خواجگان *khwājagān*), man of distinction, lord, master; gentleman; good-man; Mister; teacher; merchant; owner; eunuch. خواجۀ عالم *khwāja-i ʿālam*, lord of the world (Muhammad).

P خواجه تاش *khwāja-tāsh* (pl. خواجه تاشان *khwāja-tāshān*), schoolfellow, playmate, comrade.

P خوار *khwār*, contemptible, mean, despised, abject. خوار داشتن *khwār dāshtan*, to hold in contempt, to despise. (in comp.) Eating, (from خوردن *khwurdan*, to eat), as مردم خوار *mardum-khwār*, man-eater, cannibal.

A خوار *khuwār*, lowing, bleating (of oxen, sheep, etc.).

P خوارزم *khwārazm*, the ancient Chorasmia, lying along the banks of the river Oxus or Jaihūn, and extending to the Caspian sea.

P خوارزم شاه *khwārazm-shāh*, title of the Sultan علاء الدين محمّد *ʿalā-u'd dīn Muhammad*, who reigned in Khārazm from 1200 to 1220 of our era.

P خواست *khwāst*, solicitation, begging.

P خواستن *khwāstan*, to want, desire, wish, will, ask, beg, crave, demand, require; to design, intend; to seek, covet; to be willing; to call down; to wed, espouse.

A خواصّ *khawāss* (pl. of خاصّة *khāssat*), nobles, grandees. خواصّ و عوامّ *khawāss u ʿawāmm*, nobles and plebeians, gentle and simple.

P خوان *khwān*, furnished table, tray, dish.

P خواندن *khwāndan*, to read, recite, repeat, chaunt, intone; to call upon, invoke; to summon, challenge, proclaim; to lay claim; to crow.

P خواندۀ *khwānda-e*, thou hast read.

P خواه *khwāh*, wishing, desiring; wanting, requiring; whether, either, or.

P خواهر *khwāhar*, sister.

P خواهنده *khwāhanda*, he who asks or wishes; beggar, mendicant, suppliant.

P خواهي *khwāhī*, thou wishest; dost thou wish?

P خوب *khūb* (pl. خوبان *khūbān*), good, beautiful, fair, well.

P خوبرو *khūb-rū* (or خوب روي but pronounced *khūb-rū*), fair-faced, handsome, comely.

P خوب روئي *khūb-rū-ī*, thou art fair-faced. *Khūb-rū-e*, a handsome-faced person.

P خوب صورت *khūb-sūrat*, comely, handsome.

P خوب منظر *khūb-manzar*, fair to behold, comely in appearance.

P خوبي *khūbī*, beauty, comeliness.

P خود *khwud*, self, himself, herself, itself; one's own.

P A خود راي *khwud-rāi*, self-opiniated, headstrong, opinionative, conceited.

P خودي *khwudī*, one's own; pride, vanity, conceit; egotism, selfishness.

P خوردن *khwurdan*, to eat; to drink; to swallow, devour, consume, corrode; to gnaw; to experience, enjoy, suffer; to fret; eating.

P خورده *khwurda*, eaten. خوردۀ انبان *khwurda-i ambān*, crumbs in a wallet.

P خوردي *khwurdī*, infancy, childhood. *Khwurde*, (he) was accustomed to eat.

P خورديش *khwurdiyash*, his minority, his nonage.

P خورش *khwurish*, food. خورشت *khwurishat*, thy food, thy nourishment.

P خورشيد *khwurshed*, the sun.

P خورم *khwurram*, joyful, pleasant.

P خورنده *khwuranda*, eater; fed, maintained, victualled; household.

P خوش *khwush* (but made to rhyme with كش *kash*), pleasant, agreeable, delightful, nice, palatable, grateful, happy, good, well.

P خوشانيدن *khoshānīdan*, to cause to dry up.

P خوش آواز *khwush-āwāz*, pleasant-voiced, sweet-voiced, having a melodious voice.

P خوش آوازي *khwush-āwāze*, one with a sweet voice.

P خوشبوي *khwush-bū*, sweetly-scented, fragrant, odoriferous.

P خوشتر *khwushtar*, pleasanter, more agreeable.

P خوشخو *khwush-khū*, of pleasing manners, good-tempered.

P خطاي *khatāi*, Scythia beyond Mount Imaus; Cathay.

A خطائي *khatā,e*, a sin, a fault; any particular offence; a single slip or failure.

A خطبا *khutabā* (pl. of خطيب *khatīb*), preachers.

A خطبة *khutbat*, an oration delivered every Friday, after the forenoon service, in the principal Muhammadan mosques, in which they praise God, bless Muhammad and his descendants, and pray for the sovereign. This was generally pronounced formerly by the reigning Caliph, or the heir-apparent.

A خطّة *khittat*, country, district, region, city.

A خطر *khatar*, danger, peril, risk, jeopardy, hazard.

A P خطرناك *khatarnāk*, dangerous, hazardous, perilous.

A خطيب *khatīb*, preacher, public speaker, orator.

A خطير *khatīr*, great, important, grave; hazardous, perilous, critical.

P خفاجه *khafācha*, name of a certain banditti of plundering Arabs.

A خفّة *khiffat*, lightness; frivolity, weakness. خفت راي *khiffati rāi* (or خفت عقل *khiffati ʿakl*, weakness of intellect.

P خفت *khuft*, sleeping, nap.

P خفتن *khuftan*, to sleep, to lie down.

P خفته *khufta*, slept, sleeping, asleep, lying down; sleeper.

A خفية *khufyat*, concealment, secresy. P A در خفيه *dar khufya*, in secret, privately.

A خفيّة *khufīyat* (fem. of خفيّ *khafīy*), secret, hidden, latent.

P خلاب *khilāb*, clay, dirt, mud, mire, filth.

A خلاص *khalās*, liberation, release, escape, deliverance.

A خلاف *khilāf*, difference; opposition, contradiction, dispute, disputation; opposing, contrary. A P خلاف كردن *khilāf kardan*, to oppose, contradict, violate, break.

A خلافة *khilāfat*, vicegerency, caliphat; imperial dignity, monarchy.

A خلان *khullān* (pl. of خليل *khalīl*), intimate friends.

A خلائق *khalā,ik* (pl. of خليقة *khalīkat*), peoples, creatures, nations.

A خلّد *khallada* (3 per. sin. pret. 2nd form of the rt. خلد used optatively), may (God) prolong or perpetuate.

A خلعة *khilʿat*, robe of honour.

A خلق *khalk*, creatures, created things, people, folk, men, mankind. *Khulk* or *khuluk*, nature, habit, disposition.

P خلق آزار *khalk-āzār*, man-tormentor.

A خلقان *khulkān* (pl. of خلق *khulk*), tattered threadbare garments.

A خلقي *khalke*, a mote of people, a host of folk, a crowd; any created being; hence, a form, figure.

A خلل *khalal*, fault, flaw, defect, leak, injury, damage, detriment, harm; disturbance.

A خلوة *khalwat*, retirement, privacy, seclusion.

P خلوت نشين *khalwat-nishīn*, sitting in retirement, recluse. خلوت نشيني *khalwat-nishīnī*, thou art a recluse.

A خليفة *khalīfat*, vicegerent, the title of the successors of Muhammad, first assumed by, or given to, Abūbakr.

P خم *kham*, curl; coil, noose.

A خمار *khumār*, effects of intoxication, cropsickness or head-ache after drinking.

A خمر *khamr*, fermenting; wine or any fermented drink.

P خم كمند *kham-kamand*, noose.

P خموش *khamosh*, silent.

A خمير *khamīr*, dough, leaven. A P خمير كردن *khamīr kardan*, to knead.

P خندان *khandān*, laughing, smiling, giggling.

A خندق *khandak* (or خنذق *khanzak*), ditch, trench, moat, fosse (a word derived from P كنده *kanda*, dug, digged, excavated).

P خنده *khanda*, laughter, laughing.

P خنديدن *khandīdan*, to laugh, titter, smile, giggle.

P خنك *khunuk*, happy, fortunate; cool, temperate.

P خو *khū*, nature, habit, disposition. خوي بد *khūyi bad*, bad temper. خوي خردمندان *khūyi khiradmandān*, disposition of the wise.

(provide for) egress before entering, (look before you leap).

P خروس *khurūs*, cock, chanticleer.

P خروش *khurosh*, loud noise or cry, clamour, shouting. در خروش *dar khurosh*, loud, vocal, resonant.

P خروشيدن *khuroshīdan*, to make a loud noise, or outcry, to shout, clamour, cry aloud.

P خري *khare*, an ass.

P خريدار *kharīdār*, purchaser.

P خريدن *kharīdan*, to purchase, buy.

P خريدي *kharīde*, he used to purchase, he would buy.

A خريف *kharīf*, autumn.

A خزّ *khazz*, silk, raw silk.

P خزان *khazān* or *khizān*, autumn.

A خزانة *khizānat*, treasury, exchequer; store. خزانهٔ غيب *khizāna-i ghaib*, hidden stores.

A خزائن *khazā-in* (pl. of خزانة *khizānat*), treasuries, treasures.

A خزف *khazaf*, potsherd, bit of crockery.

A خزينة *khazīnat*, treasure; treasury, exchequer, storehouse.

P خس *khas*, thistle; weed.

A خسارة *khasārat*, loss, damage.

P خسپيدن *khuspīdan*, to lie, sleep, slumber; to lodge.

A خسّة *khissat*, vileness, baseness; tenacity, avarice.

P خسته *khasta*, wounded, hurt, infirm, sick; sad, dispirited. دلهاي خسته *dilhāyi khasta*, broken hearts. خستهٔ *khasta-e*, thou art sad.

P A خسته خاطر *khasta-khātir* (or P خسته دل *khasta-dil*), pained at heart, annoyed, vexed.

A خسيس *khasīs*, sordid, vile, low, base, worthless, grovelling.

A خشب *khashab*, dry wood, timber.

P خشت *khisht*, brick, tile. خشت پيروزه *khishti pīroza*, turquoise-coloured bricks.

P خشت زن *khisht-zan*, brickmaker.

P خشتي *khishte*, a brick, a tile. خشتي دو *khishte dū*, a couple of bricks.

P خشک *khushk*, dry, sere; arid, barren.

P خشک رودي *khushk-rūde*, a dried-up stream.

P خشک سال *khushk-sāl*, dry year, barren year, year of drought and dearth.

P خشک سالي *khushk-sālī*, scarcity, dearth.

P خشک مغز *khushk-maghz*, dry-brain, noodle.

P خشکي *khushkī*, dryness, dry land; drought.

P خشم *khishm* or *khashm*, anger, wrath, rage, fume, fury, pet, passion. در خشم شدن *dar khishm shudan* (or خشم گرفتن *khishm giriftan*), to fly in a rage, to take fire.

P خشم آلوده *khishm-ālūda*, overflowing with rage, sullied with anger.

P خشمناک *khishmnāk*, angry, raging, furious.

A خشن *khashuna*, he was rough; (in the assertion of a general proposition, the preterite is often employed for the aorist), he is rough.

P خشنود *khushnūd*, pleased, contented.

A خشونة *khushūnat*, roughness, ruggedness; asperity, severity.

A خصال *khisāl* (pl. of خصلة *khaslat*), qualities, properties. خصاله *khisālihi*, (of) his endowments.

A خصلة *khaslat*, quality, disposition, habit.

A خصم *khasm*, enemy, antagonist, opponent.

A خصمي *khasmī*, enmity, contention.

A خصوص *khusūs*, particular. علي الخصوص *ʿala 'l khusūs*, in particular, particularly, especially.

A خصومة *khusūmat*, enmity, strife, quarrel, disputation.

A خصيب *khasīb*, palm-tree. *Khusaib*, name of a man.

A خطّ *khatt*, line, boundary; character, handwriting, letter; moustache, beard. خط سبز *khatti sabz*, down upon the face (like that upon a peach), incipient beard.

A خطأ *khata'*, fault, error, sin, offence, mistake. P خطاست *khatāst*, is a mistake. خطا کردن *khatā kardan*, to commit a fault, to sin, fail, miss. خطاي منكر *khatāyi munkar*, atrocious sin.

A خطاب *khitāb*, address, harangue; sermon, homily; discussion; charge, accusation; reproof, chiding, displeasure.

P خجسته *khujasta*, happy, auspicious.

A خجل *khajil*, blushing, ashamed. A P خجل كردن *khajil kardan*, to shame, to put to the blush.

A خجلة *khajlat*, bashfulness, blush, shame, funk, confusion.

P خدا *khudā*, God.

P خدا پرست *khudā-parast*, God-worshipper, devout.

A خدام *khuddām* (pl. of خادم *khādim*), domestics, servants.

P خداوند *khudāwand* (pl. خداوندان *khudāwandān*), lord, master, seignior, owner, possessor. خداوند حقيقي *khudāwandi hakīkī*, the real master, *i.e.* God.

P خداوند زاده *khudāwand-zāda* (pl. خداوند زادگان *khudāwand-zādagān*), nobleman's son.

P خداوندگار *khudāwandagār*, Creator of the world.

P خداوندي *khudāwandī*, lordship, sovereignty, divinity, providence; your Majesty, Highness, Lordship, etc.

P خداي *khudāi*, God.

P خدايا *khudāyā*, O God!

P خدايرا *khudāirā*, to God, for God.

P خدائي *khudā*ꞏ*ī*, divinity, deity, godship.

A خدمة *khidmat*, service, ministry, tendance, attendance; homage.

A P خدمتگار *khidmatgār*, servant, waiting or serving man, personal attendant.

A خدمتي *khidmate*, a particular or special service; the particular service.

P خر *khar*, ass, donkey. خر دجّال *khari dajjāl*, the ass of Antichrist.

A خراب *kharāb*, destroyed, ruined.

A خرابات *kharābāt* (pl. of خرابة *kharābat*), ruins, devastations; tavern.

A خرابة *kharābat*, devastation, ruin.

A خرابه *kharāba*, ruin, a ruin.

A خرابي *kharābī*, ruin.

A خراج *kharāj*, tribute, tax, revenue, rent.

P خراسان *khurāsān*, the province of Persia bordering on Herāt, Khorassan.

P خراساني *khurāsānī*, of Khorassan.

P خراشيدن *kharāshīdan*, to scratch, scrape, graze, lacerate, wound, grate, irritate.

P خرامان *kharāmān*, strutting, swaggering, waving, jaunty.

P خراميدن *kharāmīdan*, to walk proudly, jauntily, gracefully, to strut, wave to and fro.

P خربزه *kharbuza*, melon, cucumber.

P خربزه زار *kharbuzazār*, cucumber-bed, melon-ground.

A خرج *kharj*, expenditure, expense, outgoing.

P خرچ *kharch*, expense, outgoings. خرچ نمودن *kharch namūdan*, to spend, expend.

P خرد *khurd*, little, small. *Khirad*, wisdom, good sense, sound judgment.

P خردمند *khiradmand* (pl. خردمندان *khiradmandān*), wise, intelligent, judicious.

P خرده *khurda*, fragment, particle, scrap, crumb.

P خردي *khurdī*, infancy, childhood, first part of life. خرديت *khurdiyat*, thy childhood.

P خرست *kharast* (for خر است *khar ast*), is an ass.

P خرسك *kharsak*, leap-frog, or blind-man's-buff (a child's game).

A خرطوم *khartūm*, proboscis; bowsprit.

A خرف *kharif*, doting old man, dotard.

P خرقه *khirka*, religious mendicant's garment made of shreds or patches, garb, habit.

P خرقه پوش *khirka-posh* (pl. خرقه پوشان *khirka-poshān*), clad in shreds and patches dervish, religious mendicant.

P خرگاه *khargāh*, royal tent; court, palace.

P خرّم *khurram*, pleasant, delightful.

P خرما *khurmā*, date (a fruit).

P خرمن *khirman*, harvest, corn reaped and stacked, but not yet threshed out.

P خرمهره *khar-muhra*, a small shell used in some countries as coin.

P خرّمي *khurramī*, delight, joy, glee, happiness.

P خرند *kharand*, they purchase (rt. خريدن *kharīdan*); are asses (for خر اند *khar and*).

P خروار *kharwār*, ass-load.

A خروج *khurūj*, egress, going forth, exodus. الخروج قبل الولوج *al khurūj kabla 'l wulūj*,

خ

A خاتم *khātim*, seal; ring, finger-ring.

A خاتمة *khātimat*, end, conclusion; seal.

P خاتون *khātūn*, lady, matron, dame.

P خار *khār*, thorn. خارت *khārat*, thy thorn. هر خاري *har khāre*, every thorn, each thorn.

P خارا *khārā*, hard stone, rock.

P خاربن *khār-bun* (pl. خاربنان *khār-bunān*), root of thorn or bramble.

P خاركش *khār-kash*, carrier of thorn-fagots.

P خاركن *khār-kan*, one who roots up thorns.

P خاستن *khāstan*, to rise, to get up, arise; to occur, happen.

P خاسته *khāsta*, grown up, sprung up, risen.

A خاصّ *khāss* (P pl. خاصّان *khāssān*), special, particular, private, peculiar; intimate, select, choice; special favourite; confiscated, confiscate, forfeit.

A P خاصّه *khāssa*, especially, particularly.

A خاصّيّة *khāssīyat*, peculiarity, property, speciality.

A خاطر *khātir*, heart, mind, thought, idea; will, choice; spirits, feeling; account, sake.

P خاك *khāk*, dirt, clay, earth, soil, ground, land, dust; hence, lowly, mean. خاك در *khāki dar*, earth of a door (or visitation), where one's wishes are obtained. خاك مرده *khāki murda*, ashes of the dead.

P خاك آلود *khāk-ālūd*, begrimed with dirt.

P خاك پا *khāk pā*, dust of the feet.

P خاك زاد *khāk-zād*, sprung from earth, earth-born, earthy.

P خاكسار *khāksār*, mixed with earth, earth-like; humble; abject, base, grovelling; sordid wretch.

P خاكستر *khākistar*, ashes.

P خاكم *khākam*, I am earth.

P خاكي *khākī*, earthy; humble, abased; thou art earth. از خاكي *az khākī*, from earth thou art.

A خالي *khālī*, empty, void, free from; destitute, deserted.

P خام *khām* (pl. خامان *khāmān*), raw, crude; inexperienced.

P خاموش *khāmosh*, silent, taciturn; silence! hush!

P خاموشي *khāmoshī*, silence, taciturnity.

P خاندان *khāndān*, family, race, line; house, household, home; court, king's household.

P خانقاه *khānkāh*, monastery, convent, religious house for darweshes.

P خان و مان *khān u mān*, house, family; riches, and especially hereditary possessions, moveable and real.

P خانه *khāna*, house, abode, home; nest.

P خانه پردازي *khāna-pardāzī*, domestic economy.

P خانه خدا *khāna-khudā*, master of the house, major-domo.

P خانمان *khānmān*, house, family.

A خاوي *khāwī*, empty, void. خاوي البطن *khāwī 'l batn*, empty-bellied.

P خايه *khāya*, testicles.

P خائيدن *khā,īdan*, to bite, gnaw, chew.

A خباثة *khabāthat*, wickedness, malignity, malice, malevolence.

A خبث *khubth*, malignity, malice, malevolence; impurity, obscenity.

A خبر *khabar*, information, intelligence, knowledge, acquaintance, report, rumour, news, account, description, sacred story, tradition; prophecy, prediction.

A خبرة *khubrat*, experience, trial, proof.

A خبيث *khabīth*, impure, malicious.

A خبيثة *khabīthat* (pl. خبيثات *khabīthāt*), impure thing (fem. of خبيثة *khabīthat*).

A خبيثين *khabīthīn* (obl. pl. of خبيث *khabīth*), impure.

A ختم *khatm*, seal; completion, conclusion, end. A P ختم شدن *khatm shudan*, to be stamped or sealed. A ختم قرآن *khatmi kur'ān*, perusal of the Kur'ān from the beginning to the end.

A ختمي *khatme*, a complete perusal of the Kur'ān from beginning to end.

P ختني *khutanī*, Chinese, of Chinese Tartary.

A خجالة *khijālat*, shame, blush, bashfulness, confusion.

A حکم *hukm*, order, command; rule, dominion; check, restraint; decision, judgment.

A حکماء *hukamā͗* (pl. of حکیم *hakīm*), sages, wise men, philosophers; physicians.

A P حکم انداز *hukm-andāz*, obedient to orders; hitting the mark; skilful archer.

A حکمت *hikmat*, philosophy, wisdom, wise saw or saying, axiom; wit, cleverness. P درین چه حکمتست *dar īn chi hikmatast*, what's the wit of this? in this what wisdom is there?

A حکومت *hukūmat*, sentence of a judge, decision, decree.

A حکیم *hakīm* (P pl. حکیمان *hakīmān*), sage, philosopher; physician.

A حکیمی *hakīme*, a certain wise man.

A حلال *halāl*, lawful, legitimate, allowable.

A حلاوة *halāwat*, sweetness.

A حلب *Halab*, Aleppo, a town of Syria.

P حلبی *halabī*, of Aleppo, Aleppine. (Some five or six centuries ago Aleppo was the chief depot for mirrors and glass wares from the manufactories of Venice destined for the East.)

A حلق *halk*, throat.

A حلقة *halkat*, ring, ear-ring, circle; assembly.

A P حلقه بگوش *halka ba gosh*, (ring in the ear, as badge of servitude), obedient.

A حلقی *halke*, a throat, a windpipe; hence, a musical and melodious voice.

A حلم *hilm*, mildness, meekness, clemency, gentleness.

A حلواء *halwā͗*, a sweet cake or pudding made of butter, flour, and milk; sweetmeats.

A حلیة *hilyat*, splendour, external appearance.

A حلیم *halīm*, mild, gentle, meek. حلیماً *ha-līman* (acc. used adverbially), meekly, mildly.

A حمار *himār*, male ass, jackass; stupid fellow.

A حمّال *hammāl*, carrier of burdens, porter, bearer; laden, loaded, charged.

A حمّام *hammām*, bath; warm bath.

A حمایة *himāyat*, protection, defence, safeguard.

A حمائد *hamā͗id* (pl. of حمیدة *hamīdat*), laudable acts, praiseworthy deeds.

A حمد *hamd*, praise. الحمد لله *al hamdu li'llāh*, praise be to God!

A حمل *haml*, load, burden; pregnancy. P حمل کردن *haml kardan*, to impute, ascribe, charge.

A حملة *hamlat*, assault, attack, charge.

A حمی *hamá'* (for حمائم *hamā͗im*), doves. ورق الحمی *wurku'l hamá'*, the brown (or the dusky) of the pigeons. *Hímá'*, pasture-land which is reserved exclusively for the horses of the ruler; inaccessible, forbidden, interdicted; a place from which the public is debarred and excluded; any secluded spot.

A حمیة *hamīyat*, warmth, zeal, nice sense of honour; impetuosity.

A حمید *hamīd* (fem. حمیدة *hamīdat*), praised, lauded; laudable, praiseworthy.

A حمیر *hamīr* (pl. of حمار *himār*), asses.

A حنجرة *hanjarat*, windpipe, larynx.

A حنظل *hanzal*, colocynth, bitter gourd.

A حواشی *hawāshī* (pl. of حاشیة *hāshiyat*), followers, attendants, domestics.

A حوالة *hawālat*, a recommending, or entrusting to the care of another; transference.

A حوت *hūt*, large fish, whale.

A حور *hūr* (pl. of حوراء *hawrā͗*), fair, white-complexioned; celestial brides, houries; (used in the singular) celestial bride, hourie.

P حوران *hūrān* (P pl. of A حور *hūr*), celestial brides, virgins of paradise, houries.

A حوض *hauz*, reservoir, tank, cistern; pond.

A حوله *haulahu*, round about him.

A حیّ *haiy*, tribe (of Arabians).

A حیاة *hayāt*, life. A P حیاتست *hayātast*, is life.

A حیران *hairān*, perplexed, harassed, bewildered, confounded, at one's wit's end.

A حیف *haif*, oppression, violence, injustice; a pity, a sad thing.

A حیل *hiyal* (pl. of حیلة *hīlat*), tricks, devices, stratagems, (vulgarly) dodges.

A حیلة *hīlat*, artifice, stratagem, device, trick.

A P حیلها *hiyalhā* (P pl. of حیل *hiyal*), tricks, stratagems, arts, devices.

A حین *hīn*, interval, period of time.

A حیوان *haiwān* (pl. حیوانات *haiwānāt*) animal, brute, beast.

A حیوة *hayāt*, life.

A حركة *harakat*, motion, act, action, movement; conduct, behaviour; improper act, unbecoming action.

A حركتي *harakate* (usually *harkate*), an action.

A حرم *haram*, sacred; the sacred enclosure at Mecca; female apartments, harem.

A حرمان *harmān*, repulse, disappointment.

A حرمة *harmat*, honour, respect, reverence, veneration.

A حرور *hurūr*, heat, warmth.

A حروف *hurūf* (pl. of حرف *harf*), letters, characters.

A حرير *harīr*, silk.

A حريص *harīs*, greedy, eager, wistful.

A حريف *harīf* (P pl. حريفان *harīfān*), companion, fellow, associate; impudent, loose, or audacious fellow; rival.

A حزين *hazīn*, sad, mournful, plaintive.

A حسّ *hiss*, feeling, sensation.

A حساب *hisāb*, account, reckoning, calculation.

A حسب *hasb*, computing, reckoning. حسبه *hasbuhu*, his sufficiency; sufficient for him. حسب واقعة *hasbi wākiɛa*, according to circumstances; suitably to the case. P برحسب *bar hasbi*, according to; in conformity with.

A حسد *hasad*, envy. P حسد بردن *hasad burdan*, to envy, to bear malice.

A حسرة *hasrat*, grief, regret, vexation. P حسرت خوردن *hasrat khwurdan*, to sigh for.

A حسرتي *hasrate*, a vexation.

A حسن *hasuna* (fem. حسنت *hasunat*), he (or it) was fair, beauteous, good.

A حسن *husn*, beauty; goodness, excellence. حسن تدبير *husni tadbīr*, wholesome discipline. حسن خطاب *husni khitāb*, elegance of address, polite conversation. حسن راي *husni rāi*, just observation. حسن ظنّ *husni zann*, good opinion. *Hasan*, beautiful, excellent.

A حسنات *hasanāt* (pl. of حسنة), good works.

A حسن ميمندي *Hasan Maimandī*, Khwājah Ahmad bin Hasan, called Maimandī, from the town of Maimand, where he was born, was the Wazīr of Sultān Mahmūd, of Ghizneh.

A حسني *hasanī*, beauty, comeliness.

A حسود *hasūd* (P pl. حسودان *hasūdān*), envious; envier, maligner.

A حشم *hasham*, pomp, retinue, suite, train; magnificence.

A حصار *hisār*, fortified town, castle, fort, fortress; siege.

A حصاري *hisāre*, a fort, a fortress.

A حصباء *hasbā*, gravel, pebbles, shingle, beach.

A حصّة *hissat*, lot, share, portion.

A حصول *husūl*, acquisition, gain.

A حصي *hasa'* (or حصا *hasa'*), gravel, pebbles.

A حضرة *hazrat*, presence, court, majesty; his (or your) Grace, Reverence, Lordship, Worship.

A حضور *huzūr*, presence, court.

A حطام *hutām*, anything dry, brittle; anything small, paltry or minute; rubbish, trash.

A حظ *hazz*, delight, pleasure, enjoyment, gratification; flavour, taste; part, portion, stock.

A حفصة *Hafsat*, name of Omar's daughter, one of the wives of Muhammad, and frequently styled امّ المؤمنين *ummu 'l mu*ɛ*minīn*.

A حفظ *hifz*, custody; memory.

A حقّ *hakk*, just, true (an attribute of God); God; right, truth, justice; just right, due, or claim. حقّ عبادتك *hakka* ɛ*ibādatika*, the due of Thy worship, or as Thou deservest to be worshipped. حقّ معرفتك *hakka ma*ɛ*rafatika*, the right of the knowledge of Thee, *i.e.* as Thou oughtest to be known.

A حقّا *hakkan*, really, truly, verily, in sooth.

A حقارة *hakārat*, contempt.

A P حقّ شناس *hakk-shinās*, grateful.

A P حقّ شناسي *hakk-shināsī*, gratitude.

A P حقّ نا شناس *hakk nā shinās*, ungrateful.

A حقوق *hukūk* (pl. of حقّ *hakk*), rights, duties, dues, just claims.

A حقير *hakīr*, base, contemptible, mean, despicable; a wretch.

A حقيقة *hakīkat*, truly, reality, fact.

A حكاية *hikāyat* (pl. حكايات *hikāyāt*), story, tale, fable, narrative, narration, anecdote, relation.

hān; 2. عراق ʿirāk; 3. حجاز hijāz. Nine others are enumerated.

A حجازي hijāzīy, native of, belonging to Hijāz.

A حجّة hujjat, argument, argumentation, warm discussion; reason.

A حجر hajar, stone.

A حجرة hujrat, closet, chamber, cell, cabin; nuptial chamber.

A حدّ hadd, bound, boundary, extent, limit, degree; just limits. حدّ شرع haddi sharʿ, legal punishment, requirement of the law. A بحدّي ba hadde, to a limit, extent, degree, or point.

A حدّة hiddat, passion, sharpness, vehemence.

A حدث hudth, novelty, recent event. *Hadath*, young man, youth.

A حدثي hadathe, a certain youth.

A حديث hadīth, discourse, history, story, legend, tradition; especially the traditions regarding Muhammad. (Those related by Abu Huraira amount to more than five thousand three hundred.)

A حديقة hadīkat, enclosed garden; palm-grove.

A حذر hazar, caution, warning; guard, care. A P حذر كردن hazar kardan, to beware, to be on one's guard, to exercise caution.

A حرّ harr, heat, warmth.

A حرّاث hurrāth (pl. of حارث hārith), farmers, agriculturists, ploughers.

A حراسة hirāsat, custody, guardianship, care, defence.

A حرام harām, unlawful, forbidden, illicit, prohibited, disallowed.

A P حرامزاده harām-zāda, bastard, villain, rogue, rascal; villainous, rascally.

A حرامي harāmīy (P pl. حراميان harāmiyān), robber, outlaw, assassin, brigand, bandit.

A حرّس harrasa, he protected (2nd form of the rt. حرس). حرّسها الله harrasahā 'llāh, may God defend her! (the pret. used optatively.)

A حرف harf, letter, word, vocable, particle.

A P حرف‌گير harf-gīr, captious; censurer, critic, caviller.

A حرفي harfe, a single letter.

(حاصل گرديدن hāsil gardīdan), to be gained or procured; to happen, befal, arise, occur. حاصل كردن hāsil kardan, to get, acquire, earn.

A حاضر hāzir (P pl. حاضران hāzirān), present, ready, prompt, in attendance, waiting.

A حاكم hākim (P pl. حاكمان hākimān), governor, ruler, magistrate, judge.

A حال hāl, state, condition, circumstance; state of feeling; ecstasy, rapture; instant, moment. P حال چيست hāl chīst, what is the matter?

A حالة hālat, state, quality, condition, circumstance; ecstasy, rapture; A P thy state. P چه حالتست chi hālat ast, what has happened? what is the matter?

A حالتي hālate, a state, a condition.

A حالي hāle, at the time, at the instant; one state, a state; whilst. P حالي كه hāle ki, the instant that, forthwith that.

A حامل hāmil, carrying; carrier, bearer. حامل الغواشي hāmila 'l ghawāshī, (as) carrier of the saddle-coverings. حامله hāmiluhu, its carrier.

A حاملة hāmilat, pregnant, teeming (female).

A حامي hāmī, defender, protector, guardian.

A حبّا hibban, in point of affection (acc., used in an adverbial sense).

A حبّة habbat, grain, seed, berry.

A حبس habs, confinement, imprisonment, hold, durance vile.

A حبل habl, rope, cord. حبل الوريد hablu 'l warīd, jugular vein (of which one is situated on either side of the neck).

A حبيب habīb, beloved, sweetheart, friend.

A حتّي hatta', until, so that.

A حجّ hajj, pilgrimage to Mecca.

A حجّاج hujjāj (pl. of حاجّ hājj), pilgrims to Mecca.

A حجّاج بن يوسف Hajjāj bin Yūsuf, name of a Governor of Arabian Irāk under the Caliph Abdulmalik, A.H. 65.

A حجاز hijāz, Mecca, and the adjacent territory, Arabia Petræa; one of the principal modes or styles in Persian music, viz.; 1. اصفهان isfa-

روزي چند *roze chand*, a few days. كلمۀ چند *kalima-i chand*, a few words.

P چندان *chandān*, much, all that, so much, so little.

P چندانكه *chandān ki*, as long as, as soon as, whilst, to the extent that, so much that, so much as that; ere, or ever; how much soever, however much, although, notwithstanding.

P چنداني *chandāne*, a good deal, more than enough, much, very much.

P چند روز *chand roz*, some days, a few days.

P چندين *chandīn*, some, certain, much, such, such as this, or these, so much as this, so many, all this, all these.

P چنگ *chang*, crook, claw, grasp, clutch; harp, lute, guitar.

P چنگال *changāl*, claw, talon, gripe.

P چنين *chunīn*, thus, like this, such as this or these, all this, so much, thus much, in this way.

P چو *chū*, like; when, whilst, since, whereas, if so be (a contraction of چون *chūn*).

P چوب *chūb* or *chob*, wood, stick, bludgeon.

P چوپان *chūpān* (or چوبان *chūbān*), shepherd.

P چوپاني *chūpānī*, pastoral office, duty or business of a shepherd.

P چوگان *chaugān*, game of horse-shinty; the bat used in the said game curved at one end. چوگان آبنوس *chaugāni ābnūs*, an ebony bat (to which flowing jetty curls are compared).

P چون *chūn*, how? when, whenever, whilst, as, like, such as, so much as, whereas, since, because, how.

P چونتو *chūn tū*, like thou.

P چوني *chūnī*, how art thou? how farest thou? how do you do?

P چه *chi*, what? why? how? what matters it? or, how! how many! what! چه بودي *chi būde*, how would it be? would to heaven! I wish it were.

P چهار *chahār*, four.

P چهار پا *chahār-pā* (pl. چهار پايان *chahār-pāyān*, four-footed, quadruped.

P چهارم *chahārum*, fourth.

P چه پائي *chi pā-ī*, what! dost thou stand still? why dost thou hesitate? (rt. پائيدن *pā-īdan*.)

P چه خوش گفت *chi khwush guft*, how well spake!

P چه در روي و چه در قفا *chi dar rū wa chi dar kafā*, what before one's face, the same behind one's back.

P چه شد *chi shud*, what has happened?

P چه گونۀ *chi gūna-e*, how art thou?

P چهل *chihal*, forty.

P چي *chī* (for چيز *chīz*), thing, anything.

P چيدن *chīdan*, to pluck, gather, pick, peck, glean, collect.

P چيره *chīra*, rude, uncivil, bold, impudent.

P چيز *chīz*, thing.

P چيزي *chīze*, something, a little, any thing, aught.

P چيست *chīst*, what it is; what is it? what is? حال چيست *hāl chīst*, what's the matter?

P چين *Chīn*, China; (imp. of چيدن *chīdan*), gather, pick, collect.

P چينه *chīna*, grain; pickings for birds.

P چيني *Chīnī*, of China, Chinese.

ح

A حاتم طائي *Hātim Tā-ī*, name of an illustrious Arab of the tribe of طيّ *taiy*, celebrated among Eastern nations for his liberality.

A حاجّ *hājj*, pilgrim to Mecca.

A حاجات *hājāt* (pl. حاجة *hājat*), wants, necessities, necessary matters.

A حاجة *hājat*, want, need, necessity, occasion; urgent, pressing case. A P حاجت خواستن *hājat khwāstan*, to pray, state one's wants in prayer.

A P حاجتمند *hājatmand*, necessitous, in want, in need of.

A حاجتي *hājate*, a private business.

A P حاجي *hājīy*, a pilgrim to Mecca.

A حادث *hādith*, occurring; occurred, happened.

A حاذق *hāzik*, acute, sharp, intelligent, skilful, clever.

A حاسد *hāsid* (P pl. حاسدان *hāsidān*), envious.

A حاصل *hāsil*, gain, acquisition, result; manifest. A P حاصل شدن *hāsil shudan* (or حاصل

A جہّال *juhhāl* (pl. of جاهل *jāhil*), ignorant.

P جہان *jahān*, world; (part. of جہیدن *jahīdan*) dancing, quivering, flickering, flashing.

P جہان آفرین *jahān-āfirīn*, world-creator, God.

P جہان پناہ *jahān-panāh*, asylum of the world.

P جہان داري *jahān-dārī*, possession of the world, empire.

P جہاندن *jahāndan*, to leap, dart.

P جہاندیدہ *jahān-dīda*, one who has seen the world, great traveller.

P جہاني *jahāne*, a world, a vast multitude.

P جہانیدن *jahānīdan*, to impel, urge, to cause to leap, force to gallop.

A جہة *jihat*, mode, reason, cause; wages, salary.

A جہتي *jihate*, a salary, wages.

A جہد *jahd*, labour, study, endeavour, care, pains, diligence.

A جہل *jahl*, ignorance, stupidity.

P جہود *juhūd* (pl. جہودان *juhūdān*), Jew.

A جہول *jahūl*, extremely ignorant.

P جہیدن *jahīdan*, to gallop off.

A جیب *jaib*, bosom; breast of a garment; pocket.

A جئت *ji·ta*, thou camest (pret. of the rt. جاء *jā·a*, concave ي *ye*). جئتني *ji·tanī*, thou comest (or camest) to me.

A جیران *jīrān* (pl. of جائر *jā·ir*), neighbours. جیراني *jīrānī*, my neighbours.

A جیش *jaish*, army, military resources.

A جیفة *jīfat*, carcase, carrion.

چ

P چابک *chābuk*, active, smart, expert, alert.

P چادر *chādar*, sheet; veil reaching from head to foot.

P چار *chār*, four.

P چار پا *chār-pā*, four-footed, quadruped.

P چار پایه *chār-pāya*, (four-footed) bedstead, charpoy.

P چار پائي *chār-pā·e*, a quadruped.

P چارہ *chāra*, remedy, resource, help.

P چالاك *chālāk*, vigilant, alert, smart, active.

P چاہ *chāh*, well; pit; dungeon. چاہ زندان *chāhi zindān*, dungeon, prison-hole. چاهت *chāhat*, thou in the well; thy well.

P چپ *chap*, left side, left hand.

P چرا *chirā*, why? wherefore? for what? what?

P چراغ *chirāgh*, lamp.

P چراغي *chirāghe*, a lamp.

P چراگاہ *charā-gāh*, grazing-place; meadow, mead, pasture.

P چرخ انداز *charkh-andāz*, cross-bowman.

P چست *chust*, quick, brisk, smart, sharp, sprightly.

P چشم *chashm* (pl. چشمان *chashmān*), eye, sight, view; hope, expectation.

P چشمخانہ *chashm-khāna*, socket of the eye.

P چشم درد *chashm-dard*, pain in the eye, ophthalmia.

P چشمہ *chashma*, fountain, spring. چشمۂ حیوان *chashma·i haiwān*, the fountain of life, or immortality. چشمۂ هور *chashma·i hor*, fountain of light.

P چشیدن *chashīdan*, to taste.

P چشیدہ *chashīda*, tasted; proved, experienced.

P چکیدن *chakīdan*, to drop, drip, trickle.

P چکیدہ *chakīda*, dropped, trickled, dribbled, dripped.

P چگونگي *chigūnagī*, state, particulars, the why and wherefore.

P چگونہ *chigūna*, how? in what way?

P چگونۂ *chigūna·e*, how art thou?

P چل *chil* (for چہل *chihal*), forty.

P چل سالہ *chil sāla*, forty years old.

P چمچہ *chamcha*, spoon.

P چنان *chunān*, like that, such as, such as that, in that manner, just the same, in such a manner, so, to such a degree or extent.

P چنانکہ *chunānki*, as that which, such as, just as, exactly as, in the same manner as, according as, to such a degree as; so that. چنانکہ داني *chunānki dānī*, as thou knowest.

P چند *chand*, so as, such, some; a few, sundry, several, much; how much? how many? how oft? تني چند *tane chand*, some persons.

A جمعي *jamꜥe*, a company.

A جمعية *jamꜥiyat*, collection; reflection; tranquillity, quiet, calm.

P جملگي *jumlagī*, completely. بجملگي *ba jumlagī*, in the mass, altogether.

AP جمله *jumla*, sum, whole, all, total number; gang. A في الجمله *fi 'l jumla*, on the whole, to sum up all, in short.

A جميع *jamīꜥ*, all, the whole.

A جميل *jamīl*, good, beautiful; fair, honourable.

A جن *jinn*, fairy, genius.

P جنبانيدن *jumbānīdan*, to cause to be shaken, to make to move, to wag, wave or nod.

P جنبيدن *jumbīdan*, to agitate, shake, stir, bestir.

P جنبيده *jumbīda*, stirred.

A جنبين *jambaini* (obl. of جنبان *jambāni*), both sides. جنبيك *jambaika*, thy two sides.

A جنّة *jannat* (pl. جنّات *jannāt*), garden.

A جنس *jins*, genus, kind, stock, sort.

P جنگ *jang*, war, battle, fight, strife, conflict, contest. جنگ آوردن *jang āvardan*, to wage war, to fight. جنگ و فتنه *jang u fitna*, war and strife.

P جنگ آزموده *jang-āzmūda*, tried in war, experienced in battle, veteran.

P جنگ آور *jang-āvar* (pl. جنگ آوران *jang-āvarān*), warrior.

P جنگ آوري *jang-āvarī*, aggression, strife.

P جنگ جو *jang-jū* (pl. جنگ جويان *jang-jūyān*), war-seeing, pugnacious; warrior.

P جنگي *jangī*, warlike, martial.

A جنون *junūn*, insanity, madness, frenzy.

AP جنّي *jinnī*, demon, spirit.

P جو *jav*, barley. *Jū*, river, stream.

A جواب *jawāb*, answer, reply.

A جوابي *jawābe*, an answer, a reply.

A جوار *jiwār*, neighbourhood.

P جوال *juwāl*, sack, bag, sacking.

P جوال دوز *juwāl-doz*, large packing-needle.

P جوان *jawān* (pl. جوانان *jawānān*), youth, young man.

P جوانمرد *jawān-mard*, brave; honest fellow, brave lad; liberal, generous.

P جوانمردى *jawān-mardī*, manliness, courage; liberality. *Jawān-marde*, a certain brave man.

P جواني *jawānī*, season of youth, youth, juvenility, adolescence. *Jawāne*, a youth, one young man, a certain youth; a lovely youth, a graceful page.

P جو جو *jav jav*, grain by grain, barley-corn by barley-corn.

A جود *jūd*, liberality, bounty.

A جور *jaur*, violence, severity, oppression, insult, outrage, injustice, tyranny; brutality, churlishness, boorishness.

AP جور پيشه *jaur-pesha*, inured to tyranny, tyrannical, brutal; tyrant.

A جوز *jauz*, nut.

A جوزي *jauzīy*, vendor of nuts. ابو الفرج بن جوزي *abū 'l faraj bin jauzī*, name of a celebrated preacher at Baghdad.

A جوسق *jausak*, lofty edifice, palace, kiosk.

P جوش *josh*, ebullition, ferment; clamour.

P جوشانيدن *joshānīdan*, to cause to boil.

P جوشن *jaushan*, coat of mail.

P جوشن خاي *jaushan-khāi*, piercing the coat of mail.

P جوشيدن *joshīdan*, to boil, effervesce; to fume, fret, fly in a rage; to hum, buzz, to be all in a bustle, to spirt out; to beat, palpitate, pulsate, throb.

A جوهر *jauhar*, jewel; essence, staple, nature, root, origin; element.

P جوهر فروش *jauhar-farosh*, seller of jewels, jeweller.

P جوهريان *jauhariyān* (pl. of جوهري *jauharī*), jewellers.

P جوي *jave*, a single barley-corn, a grain of barley. جوي سيم *jave sīm*, a grain of silver, silver dust. *Jūy*, stream, river; seek thou.

P جويان *jūyān*, seeking.

P جوين *javīn* or جوّين *javvīn*, of barley, barley-made. ناني جوين *nāni javīn*, barley bread.

P جوئيدن *jūꜥīdan*, to seek.

A جهاز *jahāz*, ship; paraphernalia of a bride, her trousseau.

A جبريل *Jabrīl* (or جبرئيل *jabraʼīl*, or جبرائيل *jabrāʼīl*), Gabriel, the archangel.

A جبل *jabal*, mountain.

A جبلة *jibillat*, nature, constitution.

A جبلّي *jibilliy*, natural, original, innate.

A جبين *jabīn*, temple, side of the forehead.

A جد *jud*, bestow thou, be bountiful (imp. of the rt. جاد *jāda*, concave و *wāw*).

A جدّ *jadd*, earnestness, seriousness, exertion.

A جدال *jidāl*, strife, disputation, squabble.

P جدائي *judāʼī*, separation.

A جذب *jazb*, drawing, attraction.

A جرّ *jarr*, drawing, dragging, trailing; deriving; the mark *kasra* (ِ), placed beneath a letter, and equivalent to our vowel *i*. عامل الجرّ *ʻāmilu 'l jarr*, one who drags or draws down, depressor; (in grammar) a governing power or particle that must be followed by the genitive or oblique case.

A جرّاح *jarrāh*, surgeon, chirurgeon.

A جراحة *jirāhat*, wound, sore; a wound on any part of the body except the head.

A جرائم *jarāʼim* (pl. of جريمة *jarīmat*), crimes, offences, sins, trespasses.

A جرم *jurm*, fault, crime.

A جريان *jarayān*, flowing, running.

P جز *juz*, except, save, besides, all but.

A جزاء *jazāʼ*, recompense, retribution.

A جزم *jazm*, amputation, cutting, breaking off; decision, determination; decided, positive.

A جزيرة *jazīrat*, island; peninsula.

A جسّ *jassa*, he touched, felt, fingered.

A جسارة *jasārat*, daring, presumption, boldness, hardihood, audacity.

P جستن *jastan*, to spring, leap, bound, jump.

P جستن *justan*, to search, seek, aim at, strive to win; to hunt after, pry into.

A جسد *jasad*, the body (of man, genie, or angel); the calf of the children of Israel (spoken of in the Kur'ān). جسدا *jasadan* (acc.)

A جسر *jisr*, bridge.

A جسم *jism*, the body.

A جسيم *jasīm*, corpulent, portly; majestic.

A جعبة *jaʻbat*, quiver, case for arrows.

A جعفري *jaʻfarī*, the finest kind of gold.

A جعل *jaʻala*, he placed, made, appointed, or constituted (used optatively).

A جفاء *jafāʼ*, tyranny, ill-usage, maltreatment, oppression, cruelty, severity, violence; incivility, insolence; coarseness.

A جفائي *jafāʼe*, an insult, an outrage.

P جفت *juft*, pair, couple, brace; partner, mate; fellow. جفت گرفتن *juft giriftan*, to take a partner, to marry, to pair.

P جگربند *jigar-band*, liver, lungs and heart; son.

A جلّ *jalla*, he shone in glory (epithet of God). جلّ و علا *jalla wa ʻala'*, may (He) be glorified and exalted; High and Glorious.

A جلّ *jull*, housing, horse-cloth.

A جلّاد *jallād*, executioner, headsman.

A جلال *jalāl*, majesty, glory. AP جلالش *jalālash*, *his glory.*

P جلالي *jalālī*, the new Persian era, so called from Jalālu'd dīn Malik Shāh, under whose reign, which commenced A.H. 465, the Persian calendar was reformed.

A جلساء *julasāʼ* (pl. of جليس *jalīs*), companions, comrades.

A جلنار *julnār* (from P گلنار *gulnār*), pomegranate-flowers.

A جليس *jalīs*, companion, associate.

A جماد *jamād*, not growing, inanimate, inorganic (as a stone).

A جماعة *jamāʻat*, meeting, society, congregation, crowd, multitude, troop, swarm.

A جماعتي *jamāʻate*, a troop.

A جمال *jamāl*, beauty, comeliness. بجماله *bi jamālihi*, by his beauty.

P جمشيد *Jamshed*, an ancient king of Persia, being the fourth monarch of the first or Peshdādyan dynasty. He built Istakhar or Persepolis, and was dethroned by Zahhāk.

A جمع *jamʻ*, company, class, sect; *conjunction*; the plural number; collected, composed, tranquil; united. A P جمع شدن *jamʻ shudan*, to become collected; to have carnal connexion. جمعند *jamʻand* for جمع اند *jamʻ and*, are collected.

P تیره بختي *tīra-bakhtī*, thou art unfortunate, thou art (or wilt be) miserable.

PA تیره راي *tīra-rāi*, dark-minded, of beclouded judgment.

P تیره روان *tīra-ravān*, dark-souled.

P تیز *tez*, sharp, keen; fierce, hot.

P تیز چنگي *tez-changī*, sharpness of claw, rapacity.

P تیز دندان *tez-dandān*, sharp-toothed.

P تیز رو *tez-rav*, sharp-going, fleet, swift.

P تیشه *tīsha*, axe, adze.

P تیغ *tegh*, sword.

P تیمار *tīmār*, care, attendance on the sick; grooming and currying a horse. تیمار خوردن *tīmār khwurdan*, to receive a rub, to get a brushing.

ث

A ثابت *thābit*, firm, fixed, stable, confirmed, established. AP ثابت شدن *thābit shudan*, to be fixed, ratified. ثابت کردن *thābit kardan*, to make firm, to confirm, to ratify.

A ثروة *tharwat*, opulence, riches.

A ثریّا *thuraiya'*, the Pleiades.

A ثغور *thughūr* (pl. of ثغر *thaghr*), passes. ثغور الاسلام *thughūru 'l islām*, the passes, straits, or frontiers of the lands of true faith.

A ثمّ *thumma*, after that, then, afterwards.

A ثمرة *thumrat*, fruit.

A ثمین *thamīn*, precious, valuable, costly.

A ثناء *thanā*, praise, encomium; compliment; flattery.

A ثواب *thawāb*, reward, recompense.

A ثوابي *thawābe*, a reward, a recompense.

ج

P جا *jā*, place, room. همه جا *hama jā*, everywhere.

A جاسوس *jāsūs*, spy, scout, emissary.

A جاسوسي *jāsūsī*, espionage, spying.

G جالینوس *Jālīnūs*, Galen, the physician.

A جامع *jāmiʿ*, a principal mosque or duomo where the prayer (oration or sermon) called خطبه *khutba* is recited on Fridays.

P جامه *jāma* (pl. جامها *jāmahā*), garment, clothes, dress, raiment, robe, vest, vesture, garb, stuff. جامهٔ کعبه *jāma-e kaʿba*, a covering of black cloth embroidered with silver, in which the square temple at Mecca is arrayed, and which is renewed annually. جامهاي کهن *jāmahāyi kuhan*, old clothes.

P جان *jān*, life, soul. جان بحقّ تسلیم کردن *jān ba hakk taslīm kardan*, to surrender the spirit to God. جان پدر *jāni pidar*, soul (of) thy father! جان کندن *jān kandan*, to dig out the soul.

P جانان *jānān* (pl. of جان *jān*), souls; dear ones.

A جانب *jānib*, side, direction, quarter.

P جانستان *jān-sitān*, soul-seizing, life-taking; mortal.

P جانور *jānvar*, animal, living creature.

P جانوري *jānvarī*, (thou) art an animal.

P جاني *jāne*, a single soul, a soul, a life; any living soul.

P جاوداني *jāwidānī*, eternity; eternal.

P جاوید *jāwīd*, immortal, perpetual, lasting, everlasting, enduring, permanent, eternal.

P جاه *jāh*, rank, dignity, position, post, place. جاهت *jāhat*, thy rank.

A جاهدان *jāhadāni* (dual of the pret. 3rd form of the rt. جهد), they both contend, or wage war against. جاهداك *jāhadāka*, they both fight against thee.

A جاهل *jāhil* (P pl. جاهلان *jāhilān*), ignorant.

P جاي *jāi* (pl. جایها *jāihā*), place. جاي نفس *jāyi nafas*, room for breathing. بجاي زنان *ba jāyi zanān*, to woman's estate, womanhood.

P جایگه *jāi-gah*, place, spot; point, degree.

P جائي *jā-e*, one place, particular place, point, degree; fresh place; respect, regard, reference.

P جائگه *jā-e-gah*, place, locality.

A جبال *jibāl* (pl. of جبل *jabal*), mountains.

A جبر *jabr* or *jabar*, restoration, repairing damage, as setting a bone, or repairing the broken fortunes of a friend.

P تنگ چشم *tang-chashm,* (narrow-eyed), covetous, insatiable, greedy, insatiate.

P تنگ دست *tang-dast* (pl. تنگ دستان *tang-dastān*), poor, indigent, necessitous, distressed.

P تنگ دستي *tang-dastī,* penury, indigence, straits, poverty.

P تنگ دل *tang-dil,* sad, melancholy, dumpish, vexed at heart, grieved.

P تنگ روزي *tang-rozī,* pinched for food, straitened for daily bread.

P تنگي *tangī,* distress, straits.

A تنور *tannūr,* oven.

P تنها *tanhā* (pl. of تن *tan*), bodies; alone, by one's self.

P تنهائي *tanhāʼī,* solitude, retirement, loneliness.

P تني چند *tane chand,* several persons, some individuals.

P تو *tū,* thou; of thee, thy.

A توابع *tawābiʻ* (pl. of تابع *tābiʻ*), followers, dependents; effects, results, consequences.

A تواضع *tawāzuʻ,* humility, self-abasement, submission; politeness.

A توام *tuwām* (P pl. توامان *tuwāmān*), twin.

P توان *tuwān,* it is possible; one may or can. توان رست *tuwān rast,* one may escape. توان گفت *tuwān guft,* one may say, it may be said or spoken, it can be said.

P توانا *tuwānā,* powerful, strong, able, stalwart.

P توانائي *tuwānāʼī,* power, ability, strength.

P تواند *tuwānad,* it is possible, one may, one can.

P توانستن *tuwānistan,* to be strong, powerful; to be able; to obtain the mastery.

P توانگر *tuwāngar* (pl. توانگران *tuwāngarān*), rich, wealthy, opulent, affluent; great.

P توانگرا *tuwāngarā,* O rich one!

P توانگر همت *tuwāngar-himmat,* high-minded; rich in grace.

P توانگري *tuwāngarī,* opulence, wealth; powerfulness, greatness. *Tuwāngare,* a certain great, powerful, or rich man.

P توانم *tuwānam,* I am able or capable. توانم آن *tuwānam ān,* I am capable of that.

P تواني *tuwānī,* thou art able, thou canst or mayest. تا تواني *tā tuwānī,* as much as thou canst, as far as thou art able.

A توبة *taubat,* repentance, penitence.

A توبيخ *taubīkh,* reproach, reproof, upbraiding, chiding, scolding.

A توجّه *tawajjuh,* turning of the face (وجه *wajh*); conversion, attention; favour, countenance.

A توحيد *tauhīd,* a profession of the unity of the Godhead, unitarianism, anti-trinitarianism.

A توديع *taudīʻ,* bidding adieu, taking farewell; dismissing; depositing.

A توريت *taurīt,* the Pentateuch.

P توشه *tosha,* provisions.

A توفيق *taufīk,* divine guidance, favour of God; completion of one's wishes, success.

A توقّع *tawakkuʻ,* hope, expectation, expectancy.

A توقّف *tawakkuf,* delay, hesitation, pause, halt. AP توقّف كردن *tawakkuf kardan,* to delay, to pause, wait, halt.

A توكّل *tawakkul,* confiding, trusting in God.

P تو كه *tū ki,* thou who, thou that.

A توكيل *taukīl,* committal to custody; charge, custody.

P توئي *tūʼī,* thou art.

P ته *tih* or *tah,* empty.

A تهاون *tahāwun,* neglecting, negligence, slight, carelessness, remissness.

A تهذيب *tahzīb,* adorning, correcting, amending, adjusting, polishing, finishing.

A تهمة *tuhmat,* suspicion; calumny.

A تهنئة *tahniʼat,* congratulation, felicitation.

A تهوّر *tahauwur,* fury, boldness, rush, onset, violent assault, attack.

P تهي *tihī* or *tahī,* empty; thou art empty.

P تهي دست *tihī-dast* (pl. تهي دستان *tihī-dastān*), empty-handed, poor.

P تهي مغز *tihī-maghz,* empty-brained, addle-pated, shallow.

P تير *tīr,* arrow. AP علم تير *ʻilmi tīr,* science of archery.

P تير انداز *tīr-andāz,* archer.

P تيره *tīra,* muddy, turbid, obscure, dark.

P تيره بخت *tīra-bakht,* unhappy, unfortunate.

P تگ *tag*, canter, gallop; course, heat.

A تلاطم *talātama*, (the water or wave) dashed (6th form of the verb لطم).

A تلاطم *talātum*, buffeting, dashing.

A تلبيس *talbīs*, fraud, trick, deceit, disguise.

P تلخ *talkh*, bitter.

P تلخ گفتار *talkh-guftār*, bitter in speech, satirical, reproachful.

P تلخي *talkhī*, bitterness; bitter disappointment; thou art bitter.

P تلخي چشيده *talkhī-chashīda*, tasted bitterness.

A تلطّف *talattuf*, kindness, courtesy, blandness, affability.

A تلف *talaf*, consumption, squandering, waste, ruin, destruction. AP تلف شدن *talaf shudan*, to be lost, to perish.

P تلف كرده *talaf karda*, wasted.

A تلفيق *talfīk*, sewing together; dressing, adorning.

A تلميذ *talmīz*, scholar, student, pupil, disciple.

A تلوّن *talauwun*, changeableness, versatility.

A تلي *tuliya* (pret. pass. of تلا *tala'*), it is read.

A تمّ *tamma*, was (or is) completed. تمّ الكتاب *tamma 'l kitābu*, the book is finished.

A تماشا *tamāshā* (originally تماشي *tamāshī*), spectacle, sight.

A تمام *tamām*, complete, perfect; sufficient; concluded, ended; finish, end, completion. P به تمامي *ba tamāmī*, altogether, in toto.

AP تمامتر *tamāmtar*, more complete.

A تمتّع *tamattuع*, enjoyment.

A تمر *tamr*, a date. التمر يانع و الناطور غير مانع *at tamr yāniع wa 'n nātūr ghair māniع*, the date ripe, and the keeper not preventing.

A تمرّ *tamurru*, thou passest by (aor. of the rt. مرّ *marra*).

A تمكين *tamkīn*, power, authority, dignity.

A تملّق *tamalluk*, fawning, flattery, blandishment, cringing.

A تمنّا *tamannā* (originally تمنّي *tamannī*), wish, desire, longing for.

A تمنن *tamnun* (gezmate of تمنّن *tamunnu*, aor. of منّ *manna*, he upbraided (or reproached) on account of benefits conferred).

A تموز *tamūz*, Syrian month (July).

A تميز *tamīz*, judgment, discernment.

A تميل *tamīlu*, bends (fem. aor. of مال *māla*, concave ي *ye*, governed by غصون *ghusūn*).

P تن *tan*, body, person, individual; bulk. تن دادن *tan dādan*, to engage, mix one's self, meddle; to yield, give in, surrender.

P تن آساني *tan-āsānī*, ease of body, personal comfort or indulgence.

A تناول *tanāwul*, taking food, eating and drinking.

A تنبيه *tambīh*, warning, caution, admonition.

P تن پرور *tan-parvar*, luxurious, voluptuous, pamperer of the body.

P تن پروري *tan-parvarī*, pampering of the body, luxury, voluptuousness.

A تنته *tantahi*, gezmate of تنتهي *tantahī*, thou desistest, aor. of انتهي, 8th form of نهي.

P تند *tund*, hasty, violent, impetuous; stern, severe, austere.

P تند خوي *tund-khū*, violent-tempered.

P تند خوئي *tund-khū-ī*, violence of temper, vehemence of disposition.

P تندرست *tan-durust*, healthy, hale, sound, well, in rude and robust health.

P تندرستي *tan-durustī*, soundness of body, health, healthiness.

P تندي *tundī*, greatness, bulkiness; height; hastiness, haste, impetuosity, vehemence, impetuousness..

A تنزيل *tanzīl*, revelation; the Kurān.

A تنشأ *tansha-u* (3 per. sin. fem. aor. of نشأ), shoots, or may shoot upwards.

A تنعّم *tanaعum*, happiness, luxurious enjoyment.

P تنك *tunuk*, shallow.

P تنگ *tang*, strait, narrow, tight; pained, anguished, distressed; insatiate, avaricious; vexation, affliction, annoyance.

P تنگ آب *tang-āb*, shallow.

A تعبّد *ta'abbud*, worship, adoration, devotion.

A تعبدوا *ta'budū* (gezmate or nasbate of تعبدون *ta'budūna*, aor. of عبد *'abada*), ye worship.

A تعبية *ta'biyat*, arranging, exercising, inserting, fixing. AP تعبية شدن *ta'bia shudan*, to be fixed.

A تعبير *ta'bīr*, interpretation of dreams.

A تعجّب *ta'ajjub*, astonishment, surprise.

A تعجيل *ta'jīl*, haste, hurry, precipitation.

A تعدّ *ta'uddu*, thou enumeratest (aor. of the verb عدّ *'adda*).

A تعدّي *ta'addī*, assault, hostile encroachment, hostility, violence, oppression.

A تعذيب *ta'zīb*, infliction of punishment, torment, torture.

A تعرّض *ta'arruz*, finding fault, objecting; disapprobation, opposition, resistance, aversion, annoyance, exposure; presentation.

A تعزية *ta'ziyat*, condolence.

A تعصّب *ta'assub*, partiality, tenacity, bigotry, obstinacy.

A تعطيل *ta'tīl*, suspension, interruption; vacation, holiday.

A تعلّق *ta'alluk*, attachment, dependence.

A تعليم *ta'līm*, teaching, instruction.

A تعنّت *ta'annut*, reproach, taunt.

A تعهّد *ta'ahhud*, minding, looking after, attending to, tending, taking care of; agreement, promise.

A تغابن *taghābun*, defrauding one another; vexation, peevishness, fretfulness, disappointment.

A تغيّر *taghaiyur*, alteration, change.

A تفاخر *tafākhur*, boasting, glorying.

A تفاريق *tafārīk* (pl. of تفريق *tafrīk*), intervals, divisions; instalments.

A تفاوت *tafāwut*, difference, odds.

A تفتيش *taftīsh*, inquiry, search, rummage.

A تفحّص *tafahhus*, investigation, search.

A تفرّج *tafarruj*, recreation, walking for amusement.

A P تفرّج گاه *tafarruj-gāh*, place for recreation, ambulatory.

A تفرقة *tafrikat*, division, distribution; discord, disunion, dissension. P تفرقه كردن *tafrika kardan*, to distribute, separate.

A تفقّد *tafakkud*, strict search, diligent inquiry.

A تفكّر *tafakkur*, thinking, contemplation, thoughtfulness.

A تفويض *tafwīz*, confiding, making over, consignment, transference.

A تقاضا *takāzā* (originally تقاضي *takāzī*), exaction, dunning.

A تقاعد *takā'ud*, backwardness, hanging back.

A تقبّح *tukabbihu* (aor. of قبّح *kabbaha*, 2nd form of the rt. قبح), thou detestest.

A تقدّس *takaddasa*, he was sanctified (3rd pers. pret. 5th form of قدس); used optatively, May He be sanctified! and usually translated adjectively, Most Holy.

A تقدير *takdīr*, decree, appointment, fate.

A تقرّب *takarrub*, association, intimacy; propinquity, nearness, closeness. AP تقرّب نمودن *takarrub namūdan*, to approach, draw near.

A تقرير *takrīr*, averring, averment, avowal, recital, statement.

A تقصير *taksīr*, deficiency, fault, failure, shortcoming.

A تقول *takūlu*, she says (aor. of the rt. قال *kāla*, concave و *wāw*).

A تقوي *takwa'*, piety.

A تقوية *takwiyat*, strengthening, invigoration, support.

A تقويم *takwīm*, straightening; an attempt to make straight.

P تك *tak*, gallop, course, heat.

A تكاسل *takāsul*, indolence, sluggishness.

A تكبّر *takabbur*, arrogance, pride.

A تكسب *taksibu* thou mayest acquire (aor. of the rt. كسب *kasaba*, he gained).

A تكلّف *takalluf*, ceremony; dissimulation, insincerity; extravagance, profuseness.

A تكلّموا *takallamū*, speak ye (imp. of 5th form of the verb كلم).

A تكية *takiyat*, pillow; reliance, support, dependence. P تكيه زدن *takiya zadan*, to lean.

P تكيه زده *takiya zada*, reclined, reclining.

P ترسيدن *tarsīdan,* to fear, be afraid, alarmed or apprehensive; to stand in awe.

P ترش *tursh* or *turush,* sour, acid; crabbed; austere, rough, morose.

P ترشرو *tursh-rū,* sour-faced.

P ترش شيرين *turush-shīrīn,* sour-sweet.

P ترش طعم *turush-taʿm,* sour-flavoured, acid.

P ترشي *turshī,* acidity, sourness.

A ترقي *tarakkī,* rise, ascendant, promotion, improvement.

P ترک *tark,* abandonment, forsaking, quitting, leaving, relinquishment, giving over, renunciation, neglect, dereliction; abdication. ترک ادب *tarki adab,* rudeness, abandonment of due respect, breach of good manners. AP ترک جان *tarki jān,* leave of life, farewell to life. ترک کردن *tark kardan,* to leave, quit, forsake.

PA ترک *Turk* (pl. ترکان *turkān*), Turk.

A ترکة *tarikat,* bequest, legacy, leaving.

P ترکستان *Turkistān,* Transoxiana.

A ترنج *turunj,* citron; orange. (See the chapter of the Kur'ān entitled "Joseph.")

A ترنّم *tarannum,* singing, modulation, humming to one's-self.

P ترّه *tarra,* green, pot-herb.

A ترياق *tiryāk,* treacle of Baghdād, esteemed an antidote against poison.

A تريد *turīdu,* thou desirest (aor. of اراد *arāda,* 4th form of راد, concave و *wāw*).

A تزدد *tazdad,* thou wilt increase (gezmate of تزداد *tazdādu,* aor. of ازداد *izdāda,* 8th form of the rt. زاد *zāda,* concave ي *ye*).

A تسبيح *tasbīh,* celebration of the praises of God; chaplet of beads, rosary.

AP تسبيح خوان *tasbīh-khwān,* a singer of the praises of God; one who tells his beads.

P تست *tast,* or *tust,* thee it is, is thine. برتست *bar tust,* on thee (devolves).

A تسرفوا *tusrifū,* commit excess (gezmate of تسرفون *tusrifūna,* aor. of اسرف *asrafa,* 4th form of the rt. سرف).

A تسلي *tasallī,* consolation, solacing.

A تسليم *taslīm,* delivery, surrender, consignment, submission, resignation; health, security. AP تسليم کردن *taslīm kardan,* to give up, resign, surrender.

A تشبيه *tashbīh,* comparison, simile.

A تشرک *tushrika,* nasbated aor. of اشرک he gave a partner, 4th form of the rt. شرک .

A تشريف *tashrīf,* ennobling, honouring, conferring honour; compliment

P تشنگي *tishnagī,* thirst, thirstiness.

P تشنه *tishna* (pl. تشنگان *tishnagān*), thirsty.

P تشوير *tashwīr,* anguish, distress.

A تشويش *tashwīsh,* bother, harass, confusion, alarm, disquietude.

A تصانيف *tasānīf* (pl. of تصنيف *tasnīf*), literary compositions, books, works, writings.

A تصديق *tasdīk,* verifying, attesting; receiving as true, credence.

A تصرّف *tasarruf,* controul, power, grasp, disposal, use.

A تصنّع *tasannuʿ,* artifice, speciousness, dissimulation, display.

A تصنيف *tasnīf,* compiling, composing.

A تصوّر *tasauwur,* imagination, fancy, idea, image. AP تصوّر کردن *tasauwur kardan,* to imagine, image, picture, portray.

A تصوّف *tasauwuf,* contemplation; Sūfīsm.

A تضرّع *tazarruʿ,* humbling of one's self, profound submission, earnest supplication or deprecation.

A تطاول *tatāwul,* oppression, usurpation, conquest; rudeness.

A تطر *tatir,* gezmate of تطير *tatīru,* aor. of the rt. طار *tāra,* he flew or fled, concave ي *ye.*

A تطلع *tatlaʿu,* riseth (aor. fem. of طلع *talaʿa*).

A تطوع *tatauwuʿ,* doing a good action gratis, supererogation. بتطوّع *bi tatauwuʿ,* voluntarily.

A تطيب *tatību,* thou art sweet (aor. of the rt. طاب *tāba,* concave ي *ye*).

A تعالي *taʿāla',* he was exalted (3 pers. pret., 6th form of علا, often joined to the name of God in an optative sense, May He be exalted! and usually rendered adjectively, Most High.

A تبرّك *tabarruk*, felicitation, benediction, congratulation; abundance, plenty.

A تبسّم *tabassum*, smiling, smile.

P تبه *tabah* (or تبَه for تباه *tabāh*), ruin. تبه گشتن *tabah gashtan*, to become marred, to be spoiled.

P تتري *Tatarī*, Tartary. كلاه تتري *kulāhi tatarī*, a Tartar cap such as is worn by men of distinction. *Tatare*, a Tartar.

A تتمّة *tatimmat*, completion; appendix, supplement.

A تجارة *tijārat*, traffic, trade, commerce.

A تجاسر *tajāsur*, boldness, hardihood.

A تجربة *tajribat*, experiment, experience, proof, trial.

A تجريب *tajrīb*, trial, testing, proof.

A تجسّس *tajassus*, spying, watching, search, inquiry.

A تجلّي *tajallī*, lustre, brightness, brilliancy. AP تجلّي كردن *tajallī kardan*, to reveal, make clear or manifest.

A تجنّب *tajannub*, avoidance. AP تجنّب كردن *tajannub kardan*, to shun, eschew, avoid, refrain, desist.

A تحذير *tahzīr*, bidding beware, setting on one's guard; threatening, cautioning, warning.

A تحرير *tahrīr*, manumission; writing correctly.

A تحريمة *tahrīmat*, rendering venerable or sacred; commencement of prayer.

A تحسبوا *tahsibū* (the gezmated form of تحسبون *tahsibūna*, aor. of حسب), ye will reckon. لا تحسبوني *lā tahsibūnī*, do not consider me.

A تحسين *tahsīn*, commendation, applause, approbation, approval. AP تحسين كردن *tahsīn kardan*, to applaud, approve, commend.

A تحصيل *tahsil*, collection, gain, acquisition.

A تحفة *tuhfat*, present, gift; rarity.

A تحقيق *tahkīk*, investigation; truth, certainty. اهل تحقيق *ahli tahkīk*, divines, doctors of divinity.

A تحكّم *tahakkum*, commanding, ruling; dominion, rule, authority.

A تحمّل *tahammul*, bearing, carrying a load; supporting, bearing with; patience, endurance, forbearance.

A تحيّة *tahīyat* (pl. تحيّات *tahīyāt*), congratulation, felicitation.

A تحيّر *tahaiyur*, astonishment, amazement, bewilderment, confusion.

P تخت *ta<u>kh</u>t*, throne.

A تخليص *ta<u>kh</u>līs*, release, deliverance, rescue, salvation.

P تخم *tu<u>kh</u>m*, seed; fruit-stone; egg.

P تدارك *tadāruk*, reparation, making amends; precaution, preparation.

A تدبير *tadbīr*, deliberation, counsel, advice; arrangement, management, skill, prudence, shift, contrivance; controul, government.

A تدر *tadri* (gezmated form of تدري *tadrī*, aor. of the defective verb دري, he knew), thou hast known, or knowest.

A تدري *tadrī* (aor. of the verb دري), thou knowest, or knewest.

A تدريج *tadrīj*, gradation.

A تذهيب *tazhīb*, gilding.

P تر *tar*, wet, moist, fresh, green (also a particle which, added to an adjective, forms the comparative degree).

P ترا *turā*, thee; to thee; for thee.

P ترازو *tarāzū*, balance, scales.

A تراني *tarānī*, thou seest me (aor. of رأي *ra*·*a*, irregular, with the affixed pronoun).

A تربة *turbat*, grave, sepulchre, tomb.

A تربية *tarbiyat*, instruction, discipline, tuition, education, training, bringing up.

A ترتيب *tartīb*, arrangement; preparation, getting ready; composition.

A ترتيل *tartīl*, reciting with a clear voice, chanting, intoning, intonation.

A ترحّم *tarahhum*, commiseration.

A تردّد *taraddud*, coming and going, continual movement to and fro; irresolution, hesitation, doubt, wavering.

P ترسا *tarsā*, infidel; pagan; christian.

P ترسان *tarsān*, fearing, dreading; afraid.

P ترسد *tarsad*, (he or she) fears, or should fear.

P ترسمت *tarsamat*, I fear thee.

P پیل *pīl* (pl. پیلان *pīlān*), elephant. پیل مست *pīli mast*, furious elephant, elephant in rut.

P پیلبان *pīlbān* (pl. پیلبانان *pīlbānān*), elephant-keeper.

P پیلتن *pīl-tan* (elephant-bodied), big, huge, bulky, burly, gigantic.

P پیلور *pīlawar*, pedlar, huckster.

P پیله *pīla*, cocoon of the silkworm.

P پیمان *paimān*, promise, treaty, covenant.

P پیمانه *paimāna*, measure either for wet or dry goods; cup, goblet, bowl.

P پیمبر *payam-bar*, messenger, prophet.

P پیمبر زادگي *payambar-zādagī*, birth or descent from a prophet.

P پیوستن *paivastan*, to join, unite, associate intimately.

P پیوسته *paivasta*, joined, united; constantly, habitually, uninterruptedly.

P پیوند *paivand*, kindred, relation, connexion; conjunction, joint, articulation.

ت

P تَ *at*, of thee; to thee.

P تا *tā*, until; in order that, so that; as soon as, as much as; so long as, as long as; ere; lo! behold! beware! have a care!

P تاب *tāb*, heat, warmth, lustre; power.

P تابان *tābān*, lustrous, bright, shining, dazzling.

P تابستان *tābistān*, summer.

P تابدار *tāb-dār*, bright, shining, glossy.

A P تاتار *Tātār*, Tartars, Tartary.

A تأثير *ta*ʼ*sīr*, influencing, impressing, impressiveness, efficiency, efficacy.

A تاج *tāj*, crown, diadem, coronet.

A P تاجدار *tāj-dār*, wearing a crown, crowned, diademed.

A تاجر *tājir*, merchant, trader.

A تاجري *tājire*, a merchant.

P تاچند *tā chand*, how far? how long?

P تاختن *tākhtan*, to attack, rush upon; to gallop, to walk fast; incursion, irruption.

A تأخير *ta*ʼ*khīr*, delay, postponement, reservation.

A تأديب *ta*ʼ*dīb*, erudition, instruction; chastisement, correction, discipline.

P تاراج *tārāj*, plunder, devastation, destruction, waste, desolation; dissolution.

P تارك *tārak*, top, summit; crown of the head; point of a spear.

A تأريخ *ta*ʼ*rīkh*, date, day of the month.

P تاريك *tārīk*, dark, dull, cloudy.

P تاريك دل *tārīk-dil*, black-hearted; benighted, depraved.

P تاريكي *tārīkī*, darkness.

P تازنده *tāzanda*, galloping, cantering, prancing.

P تازه *tāza*, fresh, verdant, blooming, blushing.

P تازه بهار *tāza-bahār*, fresh spring.

P تازه رو *tāza-rū*, fresh-faced, smiling.

P تازي *tāzī*, Arab, Arabian, Arabic language.

P تازيانه *tāziyāna*, scourge, lash; whipping, flogging, caning.

P تازيدن *tāzīdan*, to run.

A تأسّف *ta*ʼ*assuf*, grieving, regretting; grief, sadness, anguish, pain. P تأسّف خوردن *ta*ʼ*assuf khwurdan*, to grieve.

A تأسّفًا *ta*ʼ*assufan*, of grief, from vexation, sorrowfully (acc. case employed adverbially).

P تافتن *tāftan*, to shine, sparkle; to spin, to twist, twirl; to turn away the face.

P تاك *tāk*, vine, tendril; clasp.

P تا كجا *tā kujā*, how far? to what extent?

P تا كي *tā kai*, how long? till when?

A تأليف *ta*ʼ*līf*, composition, compilation.

A تأمّل *ta*ʼ*ammul*, reflection, meditation, consideration, thought.

P تاوان *tāwān*, mulct, fine, amercement.

P تا وي *tā wai* or *vai* (for تا او *tā ū*), until he.

A تأويل *ta*ʼ*wīl*, explanation, interpretation, exposition, commentary.

A تأييد *ta*ʼ*yīd*, aid, help, assistance.

P تبار *tabār*, family, tribe.

P تباه *tabāh*, ruin, destruction; ruined; ruinous.

P تباهي *tabāhī*, ruin, wreck, perdition; wickedness, depravity, dissoluteness.

A تبديل *tabdīl*, change, alteration, permutation.

پوست بر پوست *post bar post*, coat upon coat (like an onion).

P پوستین *postīn*, fur cloak or garment, dress made of skins. پوستین دریدن *postīn darīdan* (or در پوستین افتادن *dar postīn uftādan* or رفتن *raftan*), to speak ill of, to tell the faults, to slander.

P پوستین دوزی *postīn-dozī*, business of one who makes garments of skins; trade of a furrier.

P پوستینی *postīnī*, made of fur, fur-wrought.

P پوشیدن *poshīdan*, to cover, hide, conceal, mask; to wear, put on; to dress, clothe.

P پوشیده *poshīda*, hidden, concealed; covered, clothed, clad.

P پولاد *pūlād*, steel.

P پولاد بازو *pūlād-bāzū*, steel-armed, *i.e.* having an arm of steel; brawny, sinewy.

P پویان *pūyān*, running.

P پوئیدن *pū*ʾ*īdan*, to run.

P پهلو *pahlū*, the side under the short ribs.

P پی *pai*, heel; footstep, track, trace; muscle, nerve; after, in pursuit of. از پیٔ ما *az pai-i mā*, at our heels, after us.

P پیاپی *pai-ā-pai*, step by step, successively.

P پیاده *piyāda* (pl. پیادگان *piyādagān*), foot-passenger, pedestrian; pawn at chess.

P پیاز *piyāz*, onion.

P پیام *payām*, news, message, errand.

P پیچ *pech*, turn, twist.

P پیچانیدن *pechānīdan*, to twist; to turn away, withdraw.

P پیچ پیچ *pech pech*, twisting and coiling.

P پیچیدن *pechīdan*, to coil, wind, twist, writhe, bend; avert, turn away; to roll, to rumble (as the bowels).

P پیدا *paidā*, produced, created; plain, distinct, evident, manifest.

P پیر *pīr* (pl. پیران *pīrān*), old, aged; holy man, saint; spiritual guide, prior, abbot. پیر طریقت *pīri tarīkat*, spiritual guide, superior of a religious order or community.

P پیراستن *perāstan*, to adorn, patch up.

P پیرامن *pīrāman*, and پیرامون *pīrāmūn*, about, around, round about, environs, skirt.

P پیرانه *pīrāna*, like or worthy of an old man.

P پیراهن *pīrāhan*, loose vest, tunic, shirt.

P پیرایه *perāya*, ornament, decoration.

P پیر زن *pīr-zan*, old woman.

P پیر زنی *pīr-zane*, a certain old woman.

P پیر مرد *pīr-mard*, old man.

P پیروز *pīroz*, victorious; prosperous; favoured by fortune and opportunity.

P پیره زن *pīra zan*, old woman.

P پیرهن *pīrahan*, shirt, shift, smock; tunic.

P پیری *pīrī*, old age, decrepitude.

P پیری *pīre*, an old man.

P پیش *pesh*, before, in front of, in the van; in the presence of, to. *Payash*, at the heels of him or her, after it.

P پیش آر *pesh ār*, take (imp. of پیش آوردن *pesh āvardan*).

P پیش ازین *pesh az īn*, before this, heretofore.

P پیش آمدن *pesh āmadan*, to come before, meet; to occur, to happen

P پیشانی *peshānī*, forehead, skull.

P پیشت *peshat*, before thee, in thy presence.

P پیشتر *peshtar*, before, foremost.

P پیش رفتن *pesh raftan*, to go a-head; to succeed.

P پیشرو *pesh-rav*, leader, captain.

P پیش گرفتن *pesh giriftan*, to propose to one's-self, to adopt, embrace.

P پیش گیر *pesh gīr* (imp. of پیش گرفتن *pesh giriftan*), take, select, pick, choose.

P پیشه *pesha*, business, craft, trade, habit.

P پیشه‌ور *peshawar*, artificer, craftsman.

P پیشین *peshīn*, primitive, preceding, former.

P پیشینیان *peshīniyān*, those gone before, they of primitive times, the ancients.

P پیغام *paighām* (or پیغم *paigham*), message.

P پیغمبر *paigham-bar* (pl. پیغمبران *paigham-barān*), messenger, prophet.

P پیک *paik*, courier, messenger.

P پیکار *paikār*, battle, conflict, contest.

P پیکان *paikān*, javelin, dart, spear.

rent, desultory, rambling, random, hair-brained, harum scarum; afflicted, sad.

P پريشان حال *pareshān-hāl*, distressed, ruined.

P پريشان حالي *pareshān-hālī*, a distressed, sad, and ruined state; distress, misery, perplexity, vexation, trouble.

P پريشان روزگار *pareshān-rozgār*, distressed in one's circumstances, ruined, broken, bankrupt.

P پريشاني *pareshānī*, distraction, dispersion, rout; distress, desolation; insaneness, vagary.

P پژمردن *pazhmurdan*, to fade, wither.

P پژمرده *pazhmurda*, withered, faded.

P پس *pas*, behind, after; then; therefore, consequently; hence, afterwards; the rear.

P پست *past*, low, short, dwarfish. *Pasat*, behind thee, after thee.

P پسته *pista*, pistachio-nut.

P پسر *pisar* (pl. پسران *pisarān*), son, lad, boy.

P پسري *pisare*, a boy, a lad, a son.

P پسند آمدن *pasand āmadan*, to be pleasing, acceptable, approved, reasonable.

P پسندن *pasandan* or پسنديدن *pasandīdan*, to approve, applaud, commend.

P پسنديد *pasandīd*, he approved; approved.

P پسنديده *pasandīda*, approved, applauded, commended; acceptable, grateful; warranted.

P پسنديده تر *pasandīdatar*, more approved.

P پسيچ *pasīch*, march, marching; preparation, preparative.

P پسينيان *pasīniyān*, followers, those who come after; the moderns.

P پشت *pusht*, the back; support, prop, stay. پشت دادن *pusht dādan*, to turn the back, to fly, to flee. پشت پا *pushti pā*, instep.

P پشته *pushta*, bundle, pack, load; faggot.

P پشتي *pushtī*, aid, help, succour.

P پشتيبان *pushtībān*, supporter; prop, buttress.

P پشم *pashm*, wool.

P پشه *pasha* or پشّه *pashsha*, gnat.

P پشيز *pashīz*, any little piece of money, small change.

P پشيمان *pashīmān*, penitent, repentant.

P پشيماني *pashīmānī*, penitence, repentance. پشيماني خوردن *pashīmānī <u>kh</u>wurdan*, to repent, to grieve, to be sorry.

P پلاس *palās*, coarse woollen cloth, such as is worn by dervishes, sackcloth.

P پلاس پوش *palās-posh*, clad in dervish's attire, dressed in the garb of a dervish.

P پلاس پوشي *palās-poshī*, a being dressed in the garb of a dervish.

P پلنگ *palang* (pl. پلنگان *palangān*), leopard.

P پلنگ افگن *palang-afgan*, leopard-killing, overthrower of leopards.

P پلنگي *palangī*, peculiar to, pertaining to a leopard; the nature or ferocity of a leopard.

P پليد *palīd*, filthy, dirty, impure, defiled.

P پليدتر *palīttar*, dirtier, more nasty, filthier.

P پناه *panāh*, protection, defence, shelter.

P پناهي *panāhe*, a shelter, a refuge.

P پنبه *pamba* (or *pumba*), cotton.

P پنبه دوز *pumba-doz*, carder of cotton.

P پنج *panj*, five.

P پنجاه *panjāh*, fifty.

P پنجم *panjum*, fifth.

P پنجه *panja*, claw, talon; hand with the fingers expanded. پنجه در افگندن *panja dar afgandan* (or پنجه كردن *panja kardan*), to grapple, contend, strive.

P پند *pand*, advice, warning, admonition, counsel.

P پندار *pindār*, conceit; esteem, good opinion; suppose, imagine (imp. of پنداشتن).

P پنداشتن *pindāshtan*, to think, consider, suppose, imagine, fancy; to esteem; to conceit.

P پندي *pande*, a bit of advice, hint, suggestion.

P پنهان *pinhān*, secret, hidden, concealed, suppressed. پنهان شدن *pinhān shudan*, to be concealed.

P پنير *panīr*, cheese (for which the panther is said to have a predilection, or at least to be satisfied with a small piece or morsel thereof.

P پنيري *panīre*, a cheese.

P پوست *post* (pl. پوستها *posthā*), skin, hide, rind, coat, peel, shell, slough (of a snake).

P پراگنده *parāganda*, scattered; disturbed, unquiet, restless, uneasy, distressed; ruined.

P پراگنده دل *parāganda-dil*, heart-wounded, confused in mind, bewildered, distracted.

P پراگنده روزي *parāganda-rozī*, disordered in one's circumstances; one whose worldly affairs are in confusion.

P پرتو *partav*, ray, light, beam of sun or moon.

P پرتوي *partave*, a ray, a single or solitary ray.

P پر حذر *pur-hazar*, full of caution, heedful; ware, wary, cautious.

P پرخاش *pur<u>kh</u>āsh*, battle, war, conflict, strife, brawl, quarrel.

P پر خطر *pur-<u>kh</u>atar*, full of peril, dangerous.

P پرداخت *pardā<u>kh</u>t*, engagement, business, affair, dealing; attention.

P پرداختن *pardā<u>kh</u>tan*, to quit, leave, abandon; to execute, finish; to arrange, prepare, set in order; to have dealings; to wait upon, to mind, attend to, be attentively employed, closely and busily engaged, or taken up with.

P پرداخته *pardā<u>kh</u>ta*, engaged, employed, occupied; attentive.

P پردرد *pur-dard*, full of pain, painful.

P پرده *parda*, veil, curtain; musical key or mode; or style of music. پردۀ الحان *parda-i alhān*, musical scale, gamut. پردۀ بيني *parda-i bīnī*, the cartilage that separates the nostrils; the septum of the nose. پردۀ عشاق *parda-i ʿushshāk*, (melody of lovers), name of a certain musical mode. پردۀ هفت رنگ *parda-i haft rang*, veil of seven colours; worldly vanities.

P پرده دار *parda-dār*, chamberlain.

P پرستار *parastār* (pl. پرستاران *parastārān*), worshipper; servant, waiter, waiting-maid.

P پرستنده *parastanda*, adoring; worshipper.

P پرسد *pursad*, he (or she) should ask or inquire.

P پرسش *pursish*, question, enquiry; condolence.

P پرسيدمش *pursīdamash*, I asked him (or her).

P پرسيدن *pursīdan*, to ask, inquire, interrogate, question.

P پرنيان *parniyān*, a kind of fine painted Chinese silk; any garment made of the same.

P پروا *parwā*, care, concern, anxiety, thought, attention, heed.

P پرواري *parwārī*, fatted, stall-fed. گاو پرواري *gāvi parwārī*, fatted ox.

P پروانه *parwāna*, moth.

P پروردگار *parvardagār*, the Deity (as nourisher and supporter of all).

P پروردن *parvardan*, to rear, foster, cherish, nourish, bring up, pamper.

P پرورده *parvarda*, brought up, nourished, reared, fostered, educated; foster-son.

P پرورش *parvarish*, bringing up, rearing, patronage, support, sustentation, sustenance, maintenance. پرورشت *parvarishat*, thy nourishment.

P پرورنده *parvarinda*, cherisher, bringer up, fosterer, nourisher, trainer.

P پروريدن *parvarīdan*, to bring up, to train up, foster, cherish, nourish.

P پروين *Parwīn*, the Pleiades.

P پره *parra*, side, border. پرۀ بيني *parra-i bīnī*, the nostrils; the sides or walls of the nostrils.

P پرهيختن *parhe<u>kh</u>tan*, to be on one's guard; to abstain, refrain; to practise moderation, temperance and sobriety.

P پرهيز *parhez*, abstinent, temperate, chaste, continent; abstinence, continence, controul over the passions, sobriety. پرهيز كردن *parhez kardan*, to abstain, refrain.

P پرهيزگار *parhezgār* (pl. پرهيزگاران *parhezgārān*), sober, abstinent, chaste, temperate, abstemious, moderate, cautious, careful.

P پرهيزگاري *parhezgārī*, chastity, temperance, continence, restraint, moderation.

P پري *parī*, fairy, elf, fay.

P پري *purī*, thou art full, filled, crammed.

P پري پيكر *parī-paikar*, fairy-faced; beautiful, comely, handsome.

P پريدن *parīdan*, to fly, to flutter.

P پري رخسار *parī-ru<u>kh</u>sār*, fairy-cheeked.

P پري رو *parī-rū* (pl. پري رويان *parī rūyān*), fairy-faced; handsome, comely.

P پريشان *pareshān*, dispersed, scattered; discursive, roving; confounded, confused; incohe-

royalty, kingly rank, dignity or office. پادشاهي كردن *pādshāhī kardan*, to act the king; to reign, rule, govern.

P پادشاهي *pādshāhe*, a certain king.

P پار *pār*, over, across.

P پارس *Pārs*, Persia.

P پارسا *pārsā* (pl. پارسايان *pārsāyān*), abstemious, pure, holy; devotee, ascetic.

P پارسا زاده *pārsā-zāda*, saint's son.

P پارسائي *pārsā-ī*, purity; holiness; asceticism. *Pārsā-e*, a certain devotee, a pure, holy man.

P پارسي *Pārsī*, Persian.

P پاره *pāra*, torn to pieces, in rags.

P پاره پاره *pāra pāra*, patch upon patch.

P پاره دوز *pāra-doz*, patcher, botcher.

P پارينه *pārīna*, ancient; elapsed, past.

P پاس *pās*, watch, guard, defence; regard, consideration. پاس خاطر *pāsi khātir*, attention to wishes or wants.

P پاسبان *pāsbān*, watchman; shepherd.

P پاسخاطر *pās khātir*, attention to wishes; for the sake of, in deference to.

P پاسي *pāse*, one watch, a single watch.

P پاشيدن *pāshīdan*, to sprinkle, strew, scatter.

P پاشيده *pāshīda*, strewed, scattered.

P پاك *pāk*, pure, clean, cleansed, bright; free. پاك كردن *pāk kardan*, to make clean, to cleanse, to clear, to free, to winnow.

P پاكباز *pāk-bāz*, sporting harmlessly; honourable lover.

P پاك بردن *pāk burdan*, to carry clean off.

P پاك دامن *pāk-dāman*, pure-skirted, one who keeps his garments clean and pure.

P پاك رو *pāk-rav*, upright in conduct.

P پاك سوختن *pāk sokhtan*, to consume utterly, to burn clean up.

P پاك نفس *pāk-nafs*, pure-souled.

P پاكيزه *pākīza*, pure, chaste; cleanly, neat.

P پاكيزه روئي *pākīza-rū-ī*, clear-faced.

P پالهنگ *pālhang*, bridle, halter.

P پانزده *pānzdah*, fifteen. پانزده سالگي *pānzdah-sālagī*, the age of fifteen years.

P پاي *pāi*, foot, leg; foundation; stand, pedestal; basement. پايت *pāyat*, thy foot. پايش *pāyash*, his (her or its) foot. پايم *pāyam*, my foot. از پاي افتادن *az pāi uftādan*, to break down on the road. از پاي در آمدن *az pāi dar āmadan*, to slip, trip, tumble, fall. در پاي ما *dar pāyi mā*, in our wake. پاي داشتن *pāi dāshtan*, to hold one's footing. پاي گرفتن *pāi giriftan*, to obtain a footing, to take root.

P پايان *pāyān*, end, extremity, close.

P پاي بند *pāi-band*, foot-bound, tied by the leg. پاي بنديم *pāi-bandem*, we are tied by the leg.

P پاپوش *pāi-posh*, (foot-cover) shoe.

P پاي پوشي *pāi-poshī*, covering for the feet.

P پايدار *pāi-dār*, firm, fixed, stable, permanent, lasting, enduring.

P پايگاه *pāi-gāh*, dignity, rank; office, post; step.

P پايمال *pāi-māl*, trodden under foot; ruined; vile.

P پاينده *pāyanda*, firm, perpetual, permanent, lasting, durable.

P پايه *pāya*, rank, grade, dignity; step, degree, point, promotion.

P پائي *pā-e*, a leg.

P پائيدن *pā-īdan*, to stand still or firm; to halt, hesitate; to last, endure.

P پختن *pukhtan*, to cook, boil; to concoct, imagine, entertain an idea, conceit, or notion.

P پخته *pukhta*, cooked, boiled; matured, ripe; rich in experience.

P پدر *pidar*, father. پدرت *pidarat*, thy father.

P پدرود *padrūd*, farewell, adieu.

P پديد *padīd*, clear, evident, plain, manifest, public. پديد آمدن *padīd āmadan*, to appear, become manifest.

P پذير *pazīr*, accept thou.

P پذيرفتن *pazīruftan*, to accept, receive, submit to, consent; to experience, undergo.

P پر *par* (or پرّ *parr*), feather, wing. *Pur*, full, filled, crammed, glutted, satisfied; much.

P بي غم *bī ghams*, unconcerned, without sorrow. بي غمي *bī ghamī*, (thou) art unconcerned.

P بي فائده *bī fāʼida*, useless, ineffectual, unavailing, fruitless, unprofitable.

P بيفتاد *biyuftād*, he fell (rt. افتادن).

P بيفتد *biyuftad*, he falls (rt. افتادن *uftādan*).

P A بي قدر *bī kadr*, without power or value, valueless.

P A بي قرار *bī karār*, restless, fidgetty.

P A بيقياس *bī kiyās*, without measure or number; incalculable; immense, incomprehensible, inconceivable; untold.

P بيكبار *ba yakbār*, all at once.

P بي كفش *bī kafsh*, shoeless, discalceated.

P بي كفشي *bī kafshī*, lack of shoes, shoelessness.

P بيگانه *bīgāna* (pl. بيگانگان *bīgānagān*), foreign, strange, alien.

P بيگاه *bī gāh*, out of season.

P بيگران *bī girān*, inestimable, great, large, immense, excessive.

P بيگمان *bī gumān*, without doubt, assuredly.

P بيگناه *bī gunāh*, guiltless, innocent.

P بيگناهي *bī gunāhe*, an innocent person.

P بيل *bīl*, shovel, spade; pickaxe.

P بيلقان *Bailkān*, name of a city in Armenia Major, near the ports of the Caspian Sea.

P بيم *bīm*, dread, fear; danger.

P بيمار *bīmār*, sick.

P A بي محابا *bī muhābā*, without respect, unceremoniously.

P A بي مروت *bī murūwat*, unfeeling, unkind, inhuman.

P بي مغز *bī maghz*, without kernel, marrowless.

P بين *bain*, desert. *Baina*, between, betwixt.

P بين *bīn*, behold (imp. of ديدن *dīdan*).

P بينا *bīnā*, seeing, possessed of vision.

P بيند *bīnad*, sees, seeth (rt. ديدن *dīdan*).

P بينداخت *biyandākht*, he overthrew, he upset (rt. انداختن *andākhtan*).

P بينديش *biyandesh*, reflect, consider (rt. انديشيدن).

P بينش *bīnash*, behold (of) him (her or it.) *Bīnish*, sight, vision.

P بي نشان *bī nishān*, without sign, mark, or trace; inscrutable.

P A بي نظير *bī-nazīr*, matchless, unequalled, peerless, unmatched.

A بينك *bainaka*, betwixt thee, between thee.

P بينم *bīnam*, I see (rt. ديدن *dīdan*).

P بي نماز *bī namāz*, prayerless.

P بي نمازي *bī namāze*, a prayerless fellow.

P بينوا *bī nawā*, without food or victuals, indigent.

P بي نوائي *bī nawāʼī*, indigence, indigency, want of food, fasting, destitution.

A بيني *bainī*, between me, betwixt me.

P بيني *bīnī*, the nose; thou shalt or mayest see; thou seest (rt. ديدن *dīdan*). نمي بيني *namī bīnī*, thou seest not; seest thou not?

A بين يدي بعلها *baina yadai baʻlihā*, in the presence of her lord.

A بين يديه *bain yadaihi*, in his presence.

P بينيم *bīniyam*, thou seest me.

P A بيوفائي *bī wafāʼī*, want of payment, failure in performance; faithlessness, ingratitude.

P A بي وقت *bī wakt*, unseasonable.

P بيوه *bīva*, widow.

P بيوه زن *bīva-zan*, widow woman.

P بي هنر *bī hunar* (pl. بي هنران *bī hunarān*), stupid, unintelligent, unskilful, inapt; devoid of merit, worthless; graceless, ungodly.

P بي هنگام *bī hangām*, unseasonable.

P بيهوده *bīhūda* (or بيهده *bīhuda*), absurd, vain, nonsensical, senseless, useless.

پ

P پا *pā*, foot, leg; base, foundation; power, ability, strength.

P پاداش *pādāsh*, retribution, requital, retaliation, reprisal.

P پادشاه *pādshāh* (pl. پادشاهان *pādshāhān*), king, monarch, emperor.

P پادشاه زاده *pādshāh-zāda*, king's son, prince.

P پادشاهي *pādshāhī*, condition of a king,

A بيتها *baithā* (P pl. of A بيت *bait*) verses.

A بيتي *baite*, a verse.

P بيجان *bījān*, lifeless. بيجان كردن *bījān kardan*, to deprive of life.

P A بي جمالي *bī jamālī*, want of beauty, uncomeliness, plainness.

P A بي جواب *bī jawāb*, unanswerable, irrefutable; without reply, having no answer.

P بيچارگي *bīchāragī*, helplessness.

P بيچاره *bīchāra* (pl. بيچارگان *bīchāragān*), without resource or remedy; helpless, remediless; in despair.

P بيچون *bī chūn*, without equal, peerless; God.

P A بيحاصل *bī hāsil*, unprofitable.

P A بي حد *bī hadd*, unlimited, beyond bounds or just limits.

P A بي حرمت *bī hurmat*, disrespectful, uncivil, unceremonious, irreverent.

P بي حرمتي *bī hurmatī*, rudeness, incivility, discourtesy, disrespect, absence of ceremony.

P A بي حساب *bī hisāb*, incalculable, countless.

P A بي حميت *bī hamīyat*, spiritless.

P بيخ *bīkh*, root. بيخ كردن *bīkh kardan*, to take root.

P A بيخبر *bī khabar* (P pl. بيخبران *bī khabarān*), without information, unaware, unconscious; uninformed, ignorant, unmindful. بيخبري *bī khabarī*, thou art ignorant. بيخبرانند *bī khabarānand*, they are ignorant.

P بيخوابي *bī-khwābī*, sleeplessness, loss of sleep, want of sleep.

P بي خود *bī khwud*, beside one's self.

P بيد *bed*, willow. بيد مشك *bedi mushk*, musk-willow.

P بيدار *bīdār*, awake; sober.

P بيداري *bīdārī*, state of being awake, waking, wakefulness, vigilance, want of sleep, absence of sleep, forbearance from sleep.

P بيدانش *bī dānish*, ignorant; ignorance.

P بيدانشي *bī dānishī*, foolish act, folly, indiscretion.

P بي دريغ *bī diregh*, unsparing, ungrudging, unstinted, liberal.

P بي دست *bī dast*, handless.

P بيدق *baidak*, pawn at chess.

P بي دل *bī dil*, without heart, out of heart; ignorant, silly.

P بي دين *bī dīn*, irreligious, infidel.

P بي ديني *bī dīne*, an infidel; a miscreant.

P بي رسمي *bī rasmī*, irregularity, bad precedent.

P A بي رضا *bī rizā*, without satisfaction.

P بي روزي *bī-rozī*, unaided by fortune, without luck, luckless, hapless, unlucky.

P بيرون *bīrūn*, out, outside, without, abroad, beyond.

P بي زر *bī zar*, without gold, moneyless.

A بئس *bi›sa*, fie! out upon!

P بيست *bīst*, twenty.

P بي سر و پا *bī sar u pā*, without head or foot, poor, destitute of everything, wretched.

P بي سر و پائي *bī sar u pā›ī*, wretchedness, complete destitution.

P بيش *besh*, greater, exceeding, more; any longer.

P بيشتر *beshtar*, more, more abundantly; for the most part; more intent.

P بي شرمي *bī sharmī*, shamelessness, impudence.

P بيش زور *besh-zor*, of great strength, very strong.

P A بي شك *bī shakk*, without doubt, doubtless.

P بيشمار *bī shumār*, innumerable, incalculable, untold.

P بيشه *bīsha*, desert, wild, uncultivated country; forest, wood. بيشهٔ *bīsha›e*, a forest.

A بيضة *baizat*, egg.

A بيطار *baitār*, horse-doctor.

P A بي طاقت *bī tākat*, without strength, weak.

P بيطاقتي *bī tākatī*, weakness, inability, want of power to support, incapacity of endurance, impatience.

P بي طمع *bī tamᶜ*, without longing or hankering, undesirous.

A بيع *baiᶜ*, selling, buying, commerce.

P A بيعزتي *bī ᶜizzatī*, dishonour.

P بہتري *bihtare*, a better person.

A بہجة *bahjat*, beauty; gladness.

P بہرام *Bahrām*, name of several Persian kings.

P بہرام گور *Bahrām Gor*, sixth of that name, a king of Persia, of the dynasty of the Sassanides, surnamed "Gor" from his fondness for chasing the wild ass.

P بہرام گوري *bahrām gore*, a Bahrām gore.

P بہست *bi hast*, is better.

P بہشت *ba hasht*, in eight. *Bihisht*, paradise. اهل بہشت *ahli bihisht*, the blessed.

P بہشتي *bihishtī*, of paradise, paradisaical, celestial, heavenly.

P بہشتي رو *bihishtī-rū*, heavenly-faced.

P بہم *baham*, together. بہم بر آمدن *baham bar āmadan*, to be displeased, disgusted, enraged; to be distressed, discomposed; to rise in opposition or rebellion. بہم برزدن *baham bar zadan*, to convulse. بہم برکردن *baham bar kardan*, to distress, displease, pain; to upset, overthrow.

P بہم کشیدہ *baham kashīda*, drawn together; knitted, frowning (brow).

P بہمند *bahamand*, are together.

P بہي *bihī*, quince-like. بہي گرد *bihī-gard*, quince-like dust, rough down on the face.

P بہین *bihīn*, best.

P بي *bī*, without (prefixed to many words).

A بي *bī*, with me, unto me.

P بیا *biyā*, come thou (rt. آمدن *āmadan*).

P بیابان *biyābān*, desert, wilderness. بیابان قدس *biyābāni kuds*, the desert of Jerusalem.

P بیابان نشین *biyābān-nishīn*, sitter in the desert, scenite.

P بیابد *bi yābad*, may obtain (rt. یافتن *yāftan*).

P بي ابروئي *bī abrūʼī*, dishonourable act.

P بي اجل *bī ajal*, not reached the fatal hour.

P بي اختیار *bī ikhtiyār*, without the will, without choice or self-control, unconscious.

P بي ادب *bī adab* (pl. بي ادبان *bī adabān*), ill-mannered, unpolite, rude, uncourteous.

P بیار *biyār*, bring thou (rt. آوردن *āvardan*).

P بیارامید *biyārāmīd*, ceased (rt. آرامیدن).

P بیاراید *biyārāyad*, should adorn (rt. آراستن).

P بي آزار *bī āzār*, without pain or trouble, innoxious, harmless. بي آزارتر *bi āzārtar*, more harmless, more innoxious.

P بیازارد *biyāzārad*, torments, vexes, harasses (rt. آزردن *āzārdan*).

P بیازاردن *biyāzārdan*, to afflict (rt. آزاردن).

P بیازاریم *biyāzāriyam*, thou grievest me.

P بیازماي *biyāzmāi*, prove, try (rt. آزمودن).

P بیاسائي *biyāsāʼī*, thou wouldest rest (rt. آسودن)

A بیاض *bayāẓ*, note-book, blank book, commonplace book; fair copy, thing written out fair.

P A بي اعتبار *bī iʻtibār*, without estimation or consideration, disesteemed.

P بیالاید *biyālāyad*, taints (rt. آلودن *ālūdan*).

P بیاموز *biyāmoz*, learn thou (rt. آموختن).

A بیان *bayān*, explanation, disclosure, exposition, illustration.

P بي اندازہ *bī andāza*, without measure.

P بي انصاف *bī insāf*, without equity, unjust.

P بي انصافي *bī insāfī*, injustice; partiality.

P بي بر *bī bar*, without fruit, unfruitful.

P بي برگ *bī barg*, leafless.

P A بي بصر *bī basar*, without sight; senseless.

P بي بہرہ *bī bahra*, without a portion, destitute, unfurnished; unprofitable, vain.

A بیت *bait*, distich, couplet, verse; house. بیت المال *baitu 'l māl*, chamber of finance, treasury.

P A بي تحاشا *bī tahāshā*, without ceremony, unceremoniously.

P A بي تدبیر *bī tadbīr*, without deliberation; imprudent.

A P بیتم *baitam* (for بیت من *baiti man*), my distich.

P A بي تمیز *bī tamīz*, void of discernment, stupid, dullard (not so correct as the next).

P A بي تمییز *bī tamyīz*, undiscerning, undiscriminating.

P بي توشہ *bī tosha*, without provisions, provisionless, unprovided.

P A بي توفیق *bī taufīk*, graceless.

A بمسمعي *bi mismaʿī*, in mine ear.

A بمن *biman*, with whom? to whom? P بمنست *ba manast*, is to me.

P بمير *ba mīr*, die (rt. مردن *murdan*). بميرند *ba mīrand*, they should die.

A بن *bin* (for ابن *ibn*, when placed between two proper names), son.

P بن *bun*, bottom, root, end. سر و بن *sar u bun*, head and tail, beginning and end.

A بنا *binā*, with us.

A بناء *bināʾ*, building, edifice, fabric, structure.

A بنابر *binā bar* (built upon), because, on account of, by reason of.

P بنات *banāt* (pl. of بنت *bint*), daughters. بنات نبات *banāti nabāt*, daughters of grass, *i.e.* tender herbage.

P بناگوش *bunā gosh*, cavity of the ear, lower part of the ear.

P بنام *ba nām*, in the name.

A بنان *banān*, finger, tips of fingers.

P بند *band*, bond, confinement, captivity, imprisonment, durance; gyves, shackles, fetters; trap, snare; trick, artifice, sleight of hand, manœuvre in wrestling; imagination, idea, thought, scheme, hope, expectation; (imp. of بستن *bastan*), fix thou, attach. بند دست *bandi dast*, handcuffs, manacles. بند فرمودن *band farmūdan*, to order into confinement, to send to jail, to imprison.

P بندگان *bandagān* (pl. of بنده *banda*), servants, slaves.

P بندگي *bandagī*, service, servitude, slavery.

P بندن *bandan*, to bind.

P بنده *banda* (pl. بندگان *bandagān*), servant, slave; your humble servant, your slave.

P بنديان *bandiyān* (pl. of بندي *bandī*), prisoners.

P بنه *bi nih*, place thou, lay (rt. نهادن *nihādan*).

A بنيّ *bunaiya'*, darling child (dim. of بني *banay* for ابن *ibn*, son).

P بنياد *bunyād*, foundation.

A بني آدم *banī ādam* (sons of Adam), men.

A بني عم *banī ʿamm*, nephews.

P بو *bū*, smell, perfume, scent, odour, aroma.

A بو *bū* (for ابو *abū*), father, parent, or author.

بو العجب *bū 'l ʿajab* (father of admiration), a wonderful thing.

A بوّاب *bawwāb* (P pl. بوّابان *bawwābān*) door-keeper, porter, warder.

A P بواجبي *ba wājibī*, suitable, merited.

P بود *buvad*, may be, shall be, should be.

P بودن *būdan*, to be.

P بودي *būde*, he habitually was, he used to be; there would be.

P بوريا *būriyā*, mat, coarse matting.

P بورياباف *būriyā-bāf*, weaver of mats, mat-maker.

P بوستان *bostān* (place of perfume), flower-garden; garden in general.

P بوسه *būsa*, kiss. بوسه دادن *būsa dādan*, to give a kiss, to kiss.

P بوسيدن *būsīdan*, to kiss; to rot.

P بوقلمون *bū kalamūn*, of various hues (as shot silk or the like); the chameleon; changeable, capricious, inconstant, variable.

A بوم *būm*, owl.

P بوم *būm*, country, region, land, ground.

P بوي *ba vai*, to him.

P بوي *bū* (or *bo*), odour, scent. بوئ گل *būʾi gul*, perfume of roses.

P بوئيدن *būʾīdan*, to scent, diffuse perfume; to smell.

P به *ba* or *bi*, to, for; in; with; of (sometimes pleonastic).

P به *bih*, quince; good, excellent; better, best; preferable; well, cured, healed.

A به *bihi*, by, with, concerning, or about (him or it).

P بها *bahā*, price, value.

P بهار *bahār* (pl. بهاران *bahārān*), spring.

P بهاري *bahārī*, vernal.

P به از *bi az*, better than.

P بهانه *bahāna*, pretext, excuse, shift, subterfuge.

P بهانه جو *bahāna-jū* (or بهانه جوي *bahāna-jūy*), seeker of pretexts, shifty, shuffling.

A بهائم *bahāʾim* (pl. of بهيمة *bahīmat*), beasts, brutes.

P بهتر *bihtar*, better.

A بطيء *batīʾ*, slow, tardy, sluggish.
A بطيبها *bi tībihā*, on account of their sweetness.
A بعد *baʿd* (also P بعد از *baʿd az*), after.
A بعد *buʿd*, distance. بعد المشرقين *buʿdu 'l mashrikain*, distance of the tropics.
P بعزّت تر *ba ʿizzattar*, in higher estimation, more precious.
A P بعضي *baʿze*, some, certain; a part, a portion.
A بعل *baʿl*, lord, master; husband.
A بعلبك *baʿalbakk*, Baalbec in Syria.
A بعون *biʿaun*, by the aid of.
A بعيد *baʿīd*, distant, remote, far.
A بغداد *Baghdād*, Baghdād, a city on the Tigris.
P بغل *baghl*, arm-pit.
A بغوا *baghau*, they would be insolent, they had rebelled (rt. بغي *bagha'*).
A بغي *baghy*, rebellion.
A بغير *bi ghair*, without, except.
A بقاء *bakāʾ*, duration, permanence, continuance, perpetuity.
A بقّال *bakkāl*, green-grocer; grain-merchant; grocer.
A P بقائي *bakāʾe*, a duration, a permanence.
A بقعة *bukʿat*, region, dwelling-place, house, edifice; monastery.
A بقيّة *bakīyat*, remainder, residue, rest.
A P بقيّتي *bakīyate*, some remains, a remnant.
P بكار آمدن *bakār āmadan*, to be of use, serviceable or useful, to serve a purpose; to avail.
A بكتاش *Buktāsh*, name of a certain athlete.
A بكر *Bakr*, a man's name.
P بكش *ba kash*, draw thou. *Bu kush*, kill, slay.
P بكشاي *bukshāi*, open thou (rt. كشودن).
A بكم *bukm* (pl. of ابكم *abkam*), dumb.
A بكماله *bikamālihi*, by his perfection.
P بگذار *bu guzār*, allow, give leave, suffer, permit.
P بگفتا *bu guftā*, he (or she) said.
P بگو *ba gū* (*ba go*, *bu gū* or *bu go*), say thou, speak.
P بگويد *ba* or *bu gūyad*, says (rt. گفتن *guftan*).
P بگيرد *ba gīrad*, seizes or will seize (rt. گرفتن).
A بل *bal*, but, nay.

A بلاء *balāʾ*, calamity, trouble, evil, misfortune, affliction; scourge.
A بلاد *bilād* (pl. of بلدة *baldat*), cities, countries, provinces; an inhabited country.
A بلاغ *balāgh*, arrival; conveyance. ما علي الرسول الّا البلاغ *mā ʿala'r rasūli 'llā 'l balāgh*, the prophet has only to deliver his message.
A بلاغة *balāghat*, eloquence; puberty, adultness.
A بلائي *balāʾe*, a calamity, trial or affliction.
P بلبل *bulbul* (pl. بلبلان *bulbulān*) nightingale.
P بلبلا *bulbulā*, O nightingale!
P بلخ *Balkh*, a city of Khurāsān (ancient Bactria).
P بلخي *balkhī*, native of Balkh.
A بلد *balad*, country. بلده *baladahu*, his country.
A بلدان *buldān* (pl. of بلدة *baldat*), cities, towns.
A بلدة *baldat*, city, town.
A P بلذّت تر *ba lizzattar*, with greater deliciousness, more delicate or luxurious.
A بلغ *balagha*, he attained or reached.
A بلّغ *balligh*, cause to arrive; convey, communicate (imp. of بلّغ *ballagha*, 2nd form of بلغ).
P بلكه *balki*, but, moreover; nay.
P بلند *baland* (or *buland*), high, lofty, tall, exalted.
P بلند آواز *baland-āwāz*, loud-voiced.
P بلند بالا *baland-bālā*, tall of stature, high.
P بلند بانگ *baland-bāng*, loud-sounding, noisy.
P بلندي *bulandī*, height, elevation.
A P بلور *ballūr* (or *billaur*), crystal.
P بلورين *billaurīn* (or *ballūrīn*), made of crystal, crystalline.
A بلوغ *bulūgh*, adultness, puberty; maturity.
P بلي *bale*, yes, true, certainly, indeed; well, right; but.
A بليّة *balīyat*, misfortune, sore trial; infliction.
A بليت *bulītu*, I am tried or afflicted (passive).
A بليغ *balīgh*, great, vast; full, perfect; cogent, forcible; eloquent.
A بما *bi mā*, with whatever; according to what.
P بماند *ba mānad*, (he) will remain.
P A بمثل *ba mathal*, for example.

P بّريدن *burrīdan*, to cut; to prune.

P بريده *burīda*, cut; cut off, chopped off, amputated.

P برين *barīn* (for بر اين *bar īn*), on this.

A بزّاز *bazzāz*, draper, mercer, clothier.

P بزرجمهر *buzurj-mihr*, name of the prime minister of Nūshīravān, king of Persia.

P بزرگ *buzurg*, great, venerable, grand; grown up, arrived at years of discretion.

P بزرگان *buzurgān* (pl. of بزرگ *buzurg*), ancestors; great men, superiors, grandees.

P بزرگتر *buzurgtar*, greater, grander.

P بزرگ زاده *buzurg-zāda*, high-born.

P بزرگوار *buzurgwār*, great.

P بزرگواري *buzurgwārī*, greatness, excellence. *Buzurgwāre*, a great man.

P بزرگ همّت *buzurg-himmat*, high-minded.

P بزرگ همّت تر *buzurg-himmattar*, higher-minded, more magnanimous or high-spirited.

P بزرگي *buzurgī*, greatness; adultness, maturity, riper years, superiority in years. *Buzurge*, a certain great man.

P بزني *ba zanī*, thou shouldest strike (rt. زدن).

P بزه *baza*, sin, crime, guilt.

P بس *bas*, many; enough; enough! sufficient! hold! no more! بس كردن *bas kardan*, to stop, leave off, give over.

P بسا *basā*, many a, many a one.

A بساط *basāt*, wide plain, extensive surface. *Bisāt*, bed, carpet, rug, anything spread.

P بستان *bistān* or *bisitān*, take thou (rt. ستاندن *sitāndan*). *Bustān*, garden.

P بستر *bistar*, bed, cushion, pillow.

P بستن *bastan*, to shut, close; to bind, tie, gird on, attach, fix; to form, frame. نعل بستن *naʿl bastan*, to fix a shoe.

P بستند *ba sitand*, they take or accept.

P بسته *basta*, tied, bound, girt; shut, closed, fastened; stopped, hitched; locked; set, fixed, formed; fettered, shackled.

P بسر آمدن *ba sar āmadan*, to come to an end; to arrive at perfection, to excel. بسر شدن *ba sar shudan*, to come to an end.

P بسر آوردن *ba sar āvardan*, to bring to an end.

P بسر بردن *ba sar burdan*, to carry to an end, *to finish; to agree, harmonize.*

P بسر شدن *ba sar shudan*, to be finished.

A بسط *basata*, he spread, he diffused widely.

A بسم *bism* (for باسم *bi ismi*), in the name of.

P بسوي *ba sūyi*, in the direction of, towards.

P بسي *base*, much, many; sufficient; many a one; many a day, often; a long while. بسي نماند *base na mānad*, much remains not, it wants but little.

P بسيار *bisyār*, much, many, numerous; great, often, ofttimes.

P بسيار خسپ *bisyār-khasp*, very sleepy, somnolent, drowsy.

P بسيار خوار *bisyār-khwār*, great eater, glutton, gormandizer.

P بسياري *bisyārī*, abundance, large quantity, multitude.

A بسيط *basīt*, wide spread, extended, level surface, superficial; simple.

A بسيم *basīm*, affable, smiling.

A بشارة *bashārat* or *bishārat*, good news, joyful tidings.

A بشر *bashar*, man, mankind, mortals.

A بشرة *basharat*, skin, surface-skin, outer cuticle, epidermis; outside.

A بشريّة *bashariyat*, human nature, humanity.

P بشنو *bishnav*, hear, hearken, listen (rt. شنودن).

P بشوي *ba shuwī*, thou mayest wash.

P بشويد *ba shūyad*, washes (rt. شستن *shustan*).

A بصالح *bi sālih*, as virtuous.

A بصرة *Basrat*, city of Basrah in the Persian Gulf, usually written Bussorah.

A بضاعة *bizāʿat*, capital or stock in trade, merchandize, goods; a share in a mercantile adventure or commercial enterprize.

A بط *batt*, a duck.

A بطاهر *bi tāhirin* (equivalent to طاهر *tāhirun*), clean, pure.

A بطّال *battāl*, idle, vain, false.

A بطالة *batālat*, vanity, idleness, trifling talk, jesting.

A بطش *batsh*, power, authority, severity.

A بطن *batn*, belly.

P بردن *burdan*, to bear, carry; to conduct, lead; to bear away, remove, take away; to carry off, win; to support, suffer, endure; to prefer, lodge (a complaint); to throw away, lose, lower (one's character or dignity).

P برده *burda*, borne, borne away, carried off.

P بر رفتن *bar raftan*, to go up, to climb.

P بر سر *bar sar*, on or at the head, end, or point. بر سرش *bar sarash*, at his or its head. بر سر نهاده *bar sar nihāda*, placed on the head, coifed, capped.

P برسم *ba rasam*, I should arrive.

P برف *barf*, snow.

P برف آب *barf-āb*, snow-water, iced water.

P برفت *baraft*, he (she or it) departed.

P بر فروختن *bar furūkhtan* (or *furokhtan*), to kindle, light up.

P بر فزودن *bar fuzūdan*, to increase.

P بر فشاندن *bar fishāndan*, to press, squeeze; to rap, tap; to snap (the fingers).

A برق *bark*, lightning.

P A بر قرار *bar karār*, in (one's) usual habit, or normal condition; firm, fixed.

A بركات *barakāt* (pl. of بركة *barakat*), blessings.

A بركة *birkat*, bason of a fountain. *Barakat*, blessing.

P بر كشادن *bar kushādan*, to open; to remove, lighten.

P بر كشودن *bar kushūdan*, to open, unloose.

P بر كشيدن *bar kashīdan*, to extract, draw, unsheath.

P بر كندن *bar kandan*, to tear up, eradicate, uproot; to strip off.

P بر كنده *bar kanda*, plucked out, picked off.

P بر كندي *bar kande*, he would uproot.

P بركي *barakī*, a species of high-crowned cap made of felt.

P برگ *barg*, leaf; provisions for the way.

P بر گذشتن *bar guzashtan*, to walk over; to pass beyond; to extend.

P بر گرديدن *bar gardīdan*, to turn away from.

P بر گرفتن *bar giriftan*, to take up or off, pick up; to raise, to derive; to remove, take away, carry off, clear; to attain.

P بر گزيدن *bar guzīdan*, to choose, select.

P بر گسلانيدن *bar gusilānīdan*, to snatch, wrench, break.

P بر گسليدن *bar gusilīdan*, to snap, tear up.

P بر گشتن *bar gashtan*, to turn, retreat, retire.

P بر گشته *bar gashta*, upset, overturned, inverted, turned upside down.

P بر گماشتن *bar gumāshtan*, to depute, appoint.

P برم *baram*, I might (or would) bear (or bring) (rt. بردن *burdan*).

P بر ما *bar mā*, on us.

P بر مي آيد *bar mī āyad*, (it) comes out, it rises.

P برنج *birinj*, rice.

P برنجي *birinje*, one grain of rice.

P بر نيارد *bar nayārad*, beareth not (rt. برآوردن).

P بر نيارم *bar nayāram*, I will not bring out.

P بر نيامدن *bar nayāmadan*, not to happen, to fail (rt. بر آمدن *bar āmadan*).

P برو *barū* (for بر او *bar ū*), on him, her, or it. *Bi rav*, go (rt. رفتن *raftan*).

P بروبر *barū bar*, upon him.

P بروت *burūt*, whiskers, mustachios.

P برومند *barūmand*, fruit-bearing, fruitful, fructiferous.

P برون *birūn*, without, out, outside, forth.

P بر وي *bar vai*, on him, at him.

P بره *bara* or *barra*, lamb.

A برهان *burhān*, demonstration, conclusive proof, strong argument, conviction; clear judgment.

P برهم زدن *barham zadan*, to strike together, slam, close hastily. دست برهم زدن *dast barham zadan*, to wring the hands.

P برهنگي *barahnagī*, nakedness, nudity.

P برهنه *barahna*, bare, naked, stripped; void.

A بريء *barī*, clear, quit, free, innocent; careless. P بري داشتن *barī dāshtan*, to exempt.

P بريان *biryān*, fried, broiled, parched. بريان ساختن *biryān sākhtan* (or كردن *kardan*), to fry, broil, grill, roast.

P بريدن *burīdan*, to cut, cut off, amputate, separate the part; to prune.

P بد گہر *bad-guhar*, bad by nature, really bad.

P بد مہر *bad-mihr*, unkind.

P بد مہري *bad-mihrī*, unkindness.

A بدن *badan*, body.

P بدو *badū*, to him, to her, to it.

P بده *bi dih*, give thou pay (rt. دادن *dādan*).

P بدي *badī*, badness, vice, evil, harm, misery. *Bade*, a bad man.

A بديع *badīʿ*, wonderful, rare, marvellous, strange, foreign; prompt; original. AP بديع جہان *badīʿi jahān*, wonder of the world.

P بدين *badīn* (for به اين *ba īn*), to this, in this, with this (or these).

P بدينہا *badīnhā*, in these things.

A بذر *bazr*, seed.

A بذل *bazl*, gift, liberality, munificence, bestowment, distribution, profusion.

P بذله *bazla* (pl. بذلہا *bazlahā*), joke, witticism.

P بر *bar*, on, upon; up, above, over; by; according to; at, against.

P بر *bar*, breast, bosom, chest; embrace; fruit. در بر كردن *dar bar kardan*, to clothe, invest.

A برّ *barr*, dry land, continent.

P برابر *bar-ā-bar* (breast to breast), equal, parallel, on a level, on a par, opposite, over against. دربرابر *dar barābar*, over against.

P برادر *birādir* (pl. برادران *birādarān*), brother.

P برادر خواندگي *birādir-khwāndagī*, profession of brotherly affection, calling one brother.

P بر آمدن *bar āmadan*, to come up, ascend, arise; to emerge; to get on, succeed, prosper; to cope with successfully; to elapse.

P بر آميختن *bar āmekhtan*, to mix, mingle, commingle.

P بر آميخته *bar āmekhta*, mixed up.

P بر آن *bar ān*, on that, upon that. بر آن شدن *bar ān shudan*, to agree to, will, wish, intend.

P بر انداختن *bar andākhtan*, to throw down, throw away, fling about; to defeat.

P بر انگيختن *bar angekhtan*, to raise, stir up, excite.

P بر آنم *bar ānam*, I obey.

P بر آوردن *bar āvardan*, to bring up, raise; to tear up or out; to fetch (a breath), heave (a sigh); to complete, accomplish, perform, fulfil; to close up, fill, repair.

P براي *birāyi*, for, because, for the sake.

P بر آيد *bar āyad*, may or can come out (rt. بر آمدن *bar āmadan*).

P بربر *bar bar*, on the breast.

P بر بستن *bar bastan*, to pack up; to close, shut.

P بر بسته *bar basta*, firm, fixed.

P بربط *barbut*, harp or lute.

P بربط سراي *barbut-sarāi*, harper, lutanist.

P بر پا *bar pā*, raised, erect. بر پا داشتن *bar pā dāshtan*, to raise, establish, maintain.

P برت *barat* (for برتو *bar tū*), on thee.

P بر تافتن *bar tāftan*, to twist, wring off; to turn away, avert.

P برتر *bartar*, higher.

P بر تست *bar tust*, is on thee.

A برج *burj*, bastion, tower, barbacan.

P برجا *bar jā*, on the ground, prostrate; quiet, tranquil, steady.

P بر جستن *bar jastan*, to start up, jump.

P بر جهد *bar jahad*, leaps up.

A برجي *burjo*, a certain tower.

P بر چيدن *bar chīdan*, to gather up, to remove.

PA بر حق *bar hakk*, true, just.

P برخ *barkh*, part, portion.

P بر خاست *bar khāst*, a rising up.

P بر خاستن *bar khāstan*, to rise, rise up, arise; to break up, cease, end.

P بر خواندن *bar khwāndan*, to recite, repeat.

P برخي *barkhe*, a little, bit, one part, portion.

P بر خيز *bar khez*, rise, get up (rt. بر خاستن *bar khāstan*).

A برد *bard*, cold, chill.

P برد *burd*, he carried away, he led.

A برد *burd*, striped stuff. برد يماني *burdi yamānī*, striped stuff of Yaman (Arabia Felix).

P بر داشتن *bar dāshtan*, to pick up, take up, to raise, hold up, lift, take off, remove, carry off; to sustain, bear.

P بر دريدن *bar darīdan*, to split open, rip up, cleave asunder.

P بجاي آوردن *ba jāi āvardan*, to carry into effect, to accomplish, perform, fulfil.

P بجز *ba juz*, besides, save, except.

A بجماله *bi jamālihi*, by his beauty.

P بچه *bacha*, infant, child; whelp, cub, the young of an animal. *Bi chi*, by what (means)? in what (way)? to what (use)?

P بچينم *ba chīnam*, I will pluck (rt. چيدن).

A بحث *bahth*, controversy, dispute, discussion.

P بحث كردن *bahth kardan*, to dispute.

A بحر *bahr*, sea.

P A بحضور *ba huzūr*, into the presence.

P A بحقيقت *ba hakīkat*, in truth, really.

P A بحكم *ba hukmi*, by way of, in accordance with. P بحكم آنكه *ba hukmi ānki*, in accordance with that which, because that, for the reason that, so that, to a degree that. بحكم ضرورت *ba hukmi zarūrat*, by force of necessity. بحكم عاريت *ba hukmi ʿāriyat*, by way of loan.

P بحل كردن *bihil kardan*, to absolve, pardon, forgive.

A بحور *buhūr* (pl. of بحر *bahr*), seas, oceans.

P بخت *ba<u>kh</u>t*, fortune.

P بخت برگشته *ba<u>kh</u>t-bar-gashta*, unfortunate.

P بختي *bu<u>kh</u>tī*, a large, strong, hairy camel with two bunches, a Bactrian camel.

P بختيار *ba<u>kh</u>t-yār*, fortunate, fortune's favorite.

P بخش *ba<u>kh</u>sh*, share, portion, lot.

P بخشاي *ba<u>kh</u>shāi*, forgive thou.

P بخشايش *ba<u>kh</u>shāyish*, favour, forgiveness, grace.

P بخشايندگي *ba<u>kh</u>shāyandagī*, liberality; forgiveness.

P بخشش *ba<u>kh</u>shish*, gift, gratuity.

P بخشندگي *ba<u>kh</u>shandagī*, liberality.

P بخشنده *ba<u>kh</u>shanda*, liberal.

P بخشودن *ba<u>kh</u>shūdan*, to take pity.

P بخشيدن *ba<u>kh</u>shīdan*, to bestow, grant, give, confer; make a present; to waive; to pardon, forgive.

A بخل *bu<u>kh</u>l*, avarice, stinginess, parsimony, penuriousness.

P بخود بر *ba <u>kh</u>wud bar*, upon thyself.

A بخيل *ba<u>kh</u>īl*, stingy, niggard, avaricious; miser.

A بخيلي *ba<u>kh</u>īlī*, avarice, penuriousness, parsimony.

P بد *bad* (pl. بدان *badān*), bad, evil, wicked.

A بدا *bada'*, it appeared (a defective verb).

P بد اختر *bad-a<u>kh</u>tar*, ill-starred, hapless.

P بد اخترتر *bad-a<u>kh</u>tartar*, more ill-starred, more unfortunate.

P بد اختري *bad-a<u>kh</u>tare*, an unlucky wight.

P بدان *badān*, know thou (rt. دانستن *dānistan*).

P بدان *badān* (pl. of بد *bad*), bad persons.

P بدان *bidān* (for به آن *bi ān*), with that; for that purpose, or design; to that (person).

P بد انديش *bad-andesh* (pl. بد انديشان *bad-andeshān*), ill-wisher, malevolent, malignant.

P بد بخت *bad-bakht*, ill-fated, hapless, unlucky, unfortunate, wretched.

P بد بختي *bad-ba<u>kh</u>tī*, (thou) art unlucky.

P بدخشان *Bada<u>kh</u>shān*, a country of central Asia, celebrated for its rubies.

P بد خوي *bad-<u>kh</u>ū*, bad-tempered.

A بدر *badr*, full moon.

P بدر *badar*, out, out of doors, without, forth.

P بدر آمدن *badar āmadan*, to come out.

P بدر رفتن *badar raftan*, to go out.

P بدرقه *badraka*, guide, escort (through a trackless desert).

P بدر كردن *badar kardan*, to expel, banish; to dispense, distribute.

P بد روزگار *bad-rozgār*, unfortunate; wicked.

P بد زندگاني *bad-zindagānī*, bad-lived.

P بدست *bad ast*, is bad.

P بدست آوردن *ba dast āvardan*, to get possession, procure, secure, gain; to look out for.

P بدستم *ba dastam*, into my hand.

P بد سگال *bad-sigāl*, ill-surmiser, evil-thinker.

P بد فرجام *bad-farjām*, ending bad; malignant.

P بد كاري *bad-kārī*, evil-doing.

P بد گوهر *bad-gauhar*, of bad quality, coarse.

P بد گوي *bad-gū* or *go* (pl. بدگويان *bad-gūyān*) evil speaker.

P باز گشتن *bāz gashtan*, to turn back, return, retreat, retire, withdraw.
P باز گفتن *bāz guftan*, to reply.
P باز ماندن *bāz māndan*, to lag behind, to flag.
P بازو *bāzū* (pl. بازوان *bāzuwān*), the arm from the shoulder to the elbow, upper arm.
P بازي *bāzī*, play, romp, sport; pyrotechnics. بازي كردن *bāzī kardan*, to make sport.
P بازيچه *bāzīcha*, play, sport, pastime; trifle, frivolity.
P بازيدن *bāzīdan*, to play.
A بأس *ba·s*, power, strength; severity.
A باسق *bāsiḳ*, tall, lofty (palm-tree).
P باش *bāsh*, be thou, stay, wait, have patience.
P باشد *bāshad*, it may be, must be, would be (rt. بودن *būdan*).
A باطل *bāṭil*, vain, futile, idle, false, delusive.
A باطن *bāṭin*, interior, inward, internal, inside; hidden. باطني *bāṭinī*, my interior.
P باغ *bāgh*, garden.
P باغبان *bāghbān*, gardener, vine-dresser.
P بافندست *bāfandast* (for بافنده است *bāfanda ast*) is a weaver.
P بافنده *bāfanda*, weaver.
A باقي *bāḳī*, remaining, left; enduring, lasting, perpetual, permanent.
P باك *bāk*, fear; care, solicitude; harm.
P باكه *bā ki*, with whom.
P بال *bāl*, arm; wing, pinion; stature.
P بالا *bālā*, above, high; upper hand; summit, top; stature, height. بالا گرفتن *bālā giriftan*, to gain the ascendancy, get the upper hand.
P بالاتر *bālātar*, higher.
A بالبنان *bi'l banān*, with the tips of the fingers.
P بالش *bālish*, pillow, cushion.
A بالغ *bāligh*, adult.
A بالله *bi'llāh*, by God, with God.
P بالين *bālīn*, pillow, bolster, cushion. بالين تربت *bālīni turbat*, head of a tomb.
P بام *bām*, terrace or flat roof of a house.
P بامداد *bāmdād* (or بامدادان *bāmdādān*), at morn, in the morning.

P بامنش *bā manash*, with me (and) him.
A P بان *bān*, tamarisk-tree.
P بانگ *bāng*, cry, noise, shout, clamour, peal, roll, thunder; call to prayer from the minaret. بانگ برداشتن *bāng bardāshtan*, to call to prayer. بانگ صبح *bāngi subh*, the morning summons to prayer, call to matins. بانگ نماز *bāngi namāz*, summons to prayer.
P A باوجود *bā wujūd*, with the existence of, through, notwithstanding.
P باور كردن *bāwar kardan* (or باور داشتن *bāwar dāshtan*), to believe, credit.
P با وي *bā wai*, with him, with her.
A باهر *bāhir* (fem. باهرة *bāhirat*), excellent, eminent, resplendent; open, plain, manifest, conspicuous.
P باهم *bāham*, together, along with. باهم آمدن *bāham āmadan*, to fly in a passion.
P بايد *bāyad*, must be; he must, one ought; is proper, is requisite, is indispensable, behoveth, is wanted. بايد بود *bāyad būd*, one ought to be. بايدت *bāyadat*, dost thou need, wish, or want? must thou have? بايد مرد *bāyad murd*, (he) must die, one must die.
P بايستي *bāyistī*, would be proper or necessary, would suit.
P ببر *babar*, carry thou, carry off.
P بت *but* (pl. بتان *butān*), idol.
P بتر *battar* (for بدتر *badtar*), worse.
P بت تراش *but-tarāsh*, carver of idols, sculptor.
P بترس *batars*, be apprehensive (rt. ترسيدن).
P بترند *battarand*, are worse.
P بجا *ba jā*, in place, to place, towards. بجا آوردن *ba jā āvardan*, to bring into place, to perform, discharge.
P بجان *ba jān*, heartily, sincerely. بجان آمدن *ba jān āmadan*, to be in imminent peril, to be at death's door, to be weary of life, to be tired to death. بجان پروردن *ba jān parwardan*, to cherish as one's life. بجان رنجيدن *ba jān ranjīdan*, to be cut to the heart, vexed to the soul, deeply distressed. بجان برنجند *ba jān baranjand*, are vexed to death, are sorely grieved.

P آئين *ā*ʾ*īn*, law, canon, rule.
P آئينه *ā*ʾ*īna*, mirror, looking-glass.
P آئينه دار *ā*ʾ*īna-dār*, mirror-holder (an attendant on the great in the East.
P آئينه داري *ā*ʾ*īna-dārī*, office of mirror-holder.

ب

P ب *ba*, to; at; with; by; in; for; according to. (It is sometimes pleonastic).
A ب *bi*, by; with.
P با *bā*, with, along with; to; possessed of; notwithstanding, in spite of.
P با آن كه *bā ān ki*, notwithstanding that.
A باب *bāb*, door; chapter. باب التوبة *bābu't taubat*, door of repentance.
P باختن *bākhtan*, to play, sport; to lose at play.
P A بآخر *ba ākhir*, to an end.
P A با خشونت *bā khushūnat*, with roughness.
P باد *bād*, wind, breeze, gale; pride, haughtiness, conceit, arrogance. باد مخالف *bādi mukhālif*, adverse wind, foul wind.
P بادام *bādām*, almond.
P بادپا *bād-pā*, fleet, swift (steed).
P بادپائي *bād-pā*ʾ*e*, a fleet horse, a steed.
P بادشاه *bādshāh*, king.
P بادگرد *bād-gird*, whirlwind, tornado.
P بادي *bāde*, a flatus in the bowels, a fart.
A بادية *bādiyat*, desert.
P بار *bār*, load; fruit; time. بار خاطر *bāri khātir*, distress or load of mind. بار آوردن *bār āvardan*, to bear fruit. بار ديگر *bāri dīgar*, another time, a second time.
P باران *bārān*, rain, shower.
P باربر *bār-bar*, burden-bearing; beast of burthen.
P بار بردار *bār-bardār*, bearer of burthens; pregnant (female).
P بار خدا *bāri khudā*, Great God!
P بارگاه *bār-gāh*, place of audience, royal court, palace.
P باره *bāra*, twelve; battlements.
P بارها *bārhā* (pl. of بار), times, many times.

A بارئ *bārī*ʾ, Creator. باريتعالي *bārī ta*ʿ*āla*', most high God.
P باري *bāre*, a load, weight, burden; a turn, a time; once upon a time, one day; at least, at any rate. باري چند *bāre chand*, several times, sundry times.
P باريدن *bārīdan*, to rain, to fall in showers.
P باريده *bārīda*, rained.
P باريك *bārīk*, fine, thin.
P باريكتر *bārīktar*, thinner, finer.
P باز *bāz*, back again; on the other hand; afterwards; wide open, open, ajar.
P باز *bāz*, falcon.
P بازار *bāzār* (pl. بازارها *bāzārhā*), market, market-place, street with shops only.
P بازاري *bāzārī*, of the market. سگ بازاري *sagi bāzārī*, a street-cur.
P باز آمدن *bāz āmadan*, to come back, to return; to come up right in front.
P باز آوردن *bāz āvardan*, to bring back; to keep back.
P باز پس *bāz pas*, restitution. باز پس دادن *bāz pas dādan*, to give back, restore.
P باز خريدن *bāz kharīdan*, to buy back, to redeem, ransom.
P باز دادن *bāz dādan*, to give back, restore.
P باز داشتن *bāz dāshtan*, to keep back, detain, withhold, restrain.
P بازرگان *bāzargān* (pl. بازرگانان *bāzargānān*), trader, merchant, trafficker.
P بازرگاني *bāzargāne*, a certain merchant.
P باز زدن *bāz zadan*, to strike again; to hold back.
P بازست *bāzast*, is open.
P بازش *bāzash*, again him.
P باز كردن *bāz kardan*, to open, unfold, unravel; to draw back.
P باز كشيدن *bāz kashīdan*, to draw back.
P باز گذاشتن *bāz guzāshtan*, to leave, leave behind.
P باز گردانيدن *bāz gardānīdan*, to turn back, bring back.
P باز گرديدن *bāz gardīdan*, to turn back, return, revert.

A P اولیتر *aulatar*, nearer, better, more fit, suitable, proper or convenient; preferable.

A اولئک *aulaʾika*, they, those.

A اوّلین *auwalīn* (oblique pl. of اوّل *auwal*), first, former (or it may possibly be the Persian ین *īn* affixed to the Arabic).

P آویختن *āwekhtan*, to hang, catch hold of, cling.

P آویخته *āwekhta*, hung, suspended.

P اوئي *ūʾī*, of it thou art.

P آه *āh*, oh! ah! alas! a sigh.

P آهستگي *āhistagī*, slowness, gentleness, lowness, softness of voice.

P آهسته *āhista*, slowly, quietly, softly, gently.

P آهک *āhak*, quick-lime, plaster, cement. آهکِ تفته *āhaki tafta*, quick-lime.

A اهل *ahl*, people, inhabitants, family; worthy. P اهل خرد *ahli khirad*, wise persons, men of understanding. اهل دل *ahli dil*, pious, prudent, wise. اهل زمین *ahli zamīn*, inhabitants of the earth. اهل شناخت *ahli shinākht*, intelligent. اهل صفا *ahli safā*, pure. اهل طریق *ahli tarīk*, devotees. اهل فضل *ahli fazl*, men of excellence or of learning; virtuous.

A اهلاً *ahlan*, heaven bless you! welcome!

A اهله *ahluhu*, worthy of it. باهله *bi ahlihi*, worthy of it, deserving thereof.

A اهليّة *ahlīyat*, worthiness, meetness; ability, capacity, skill.

A اهمال *ihmāl*, negligence, carelessness, inattention.

P آهن *āhan*, iron.

P آهنگ *āhang*, design, preparation, readiness; pitch, tune (of a musical instrument).

P آهني *āhanī*, made of iron, iron. *Āhane*, a piece of iron.

P آهنین *āhanīn*, made of iron, iron.

P آهنین چنگال *āhanīn-changāl*, iron-clawed.

P آهو *āhū*, stag, deer, buck.

A اهوي *ahwaʾ*, I love. اهواه *ahwaʾhu*, I love him (aor. of the rt. هوي *hawaʾ*, he loved, desired, or wished for).

P آهي *āhe*, one sigh.

P اي *ai*, O! (*interj.*)

A آيات *āyāt* (pl. of آية *āyat*), signs, miracles; verses of the Kurān.

A ايادي *ayādī* (pl. of يد *yad*), hands; benefits, favours.

A اياز *Iyāz*, name of a favourite of Sultān Mahmūd.

A ايّام *aiyām* (pl. of يوم *yaum*), days.

A آية *āyat* (pl. آيات *āyāt*), verse of the Kurān; miracle.

A ايتام *aitām* (pl. of يتيم *yatīm*), orphans.

A ايثار *īʾthār*, presentation, offering; preferring, preference; bestowing of benefits.

A ايجاز *ījāz*, abridging, epitomizing, compendium, abbreviation.

A ايّد *aiyada*, may (God) aid or strengthen (2nd form of آد, concave ي).

P آيدت *āyadat*, may come to thee, will be to thee. آيدش *āyadash*, may come to him, will be to him (rt. آمدن *āmadan*).

P ايزد *īzid*, God.

P ايستادن *īstādan*, to stand, stop, stay, continue, remain.

P ايستاده *īstāda*, stood, standing.

P ايشان *īshān*, they, them, these.

A ايضاً *aizan*, also, likewise, moreover.

P ايکه *ai ki*, alas! that.

P ايم *em*, we have, we are.

A ائمان *īʾmān*, faith, belief.

A ائمّة *aʾimmat* (pl. of امام *imām*), high-priests, Imaums.

A ايمن *aiman*, safe, secure, free, free from danger; void of care.

P اين *īn*, this; these.

P اينان *īnān* (pl. of اين *īn*) these.

P اينجا *īnjā*, this place, here.

P اينرا *īnrā*, to this.

P اينک *īnak*, behold! lo!

P آينه *āyina*, glass, mirror.

P ايوان *aiwān* or *īwān* (pl. ايوانها *aiwānhā*), hall, court, palace, vestibule, gallery, portico.

P آئي *āʾī*, thou comest (rt. آمدن *āmadan*).

P اندیشه *andesha*, thought, consideration, reflection; doubt, anxiety, fear, care, concern.

P اندیشیدن *andeshīdan*, to consider, reflect, think, care.

P اندیشیده *andeshīda*, thought, considered.

P آنرا *ānrā*, to that one, to him.

A انس *uns*, society, familiarity; habit.

A انسان *insān*, man. الانسان *al insān*, a man, the man.

P آنست *ānast*, is that.

P آنستي *ānaste*, that would be.

A ان شاء الله *in shā*a *'llāh*, if it please God, God willing.

A انصاف *insāf*, justice, equity.

A انعام *in*ʿ*ām*, benefaction, gratuity, largess, kindness, favour.

A انفاس *anfās* (pl. of نفس *nafas*), spirits, breathings.

A انفسكم *anfusukum*, your own souls.

A انّكَ *annaka*, that thou. *Innaka*, certainly thou.

A انكار *inkār*, denial, finding fault; disapprobation, dislike, aversion.

A انكر *unkar*, more or most odious or offensive.

P آنكس *ānkas*, that person.

P آنكه *ān ki*, he who, him who, that which.

P انگاريدن *angārīdan* or انگاشتن *angāshtan*, to compute, reckon, suppose, deem.

P آنگاه *ān gāh*, that time, then; there. آنگاه كه *ān gāh ki*, when.

P انگشت *angusht*, finger.

P انگشتري *angushtarī*, a finger-ring.

P آن گم كرده فرزند *ān gum karda farzand*, that one who had lost (his) son, *i.e.*, Jacob.

P انگور *angūr*, grape.

P آنگه *āngah*, that time, then.

P انگيختن *angekhtan*, to excite.

P انگيخته *angekhta*, raised, excited.

P انگيز *angez* (in comp.), exciting, stirring up.

A ان لم *in lam*, if not (gezmating particles).

P آنم *ānam*, (I) am he, am that.

A انوار *anwār* (pl. of نور *nūr*), lights, splendours.

A انواع *anwā*ʿ (pl. of نوع *nau*ʿ), kinds, sorts, various kinds.

P انوري *Anvarī*, name of a celebrated Persian poet, who died A.H. 597, A.D. 1200.

A انّه *innahu*, verily he (or it).

P آنها *ānhā* (pl. of آن *ān*), those things.

P آني *ānī*, such art thou, of it thou art.

A انّي *innī*, of a truth I.

A انيس *anīs*, comrade, intimate friend, companion.

A او *au*, or.

P او *ū* (by some *o*), he, him, she, her, it.

P آواز *āwāz*, voice, sound, noise, shout, scream, cry; announcement, report.

P آوازه *āwāza*, report, rumour, news.

A آوان *āwān* (pl. of آن *ān*), times, seasons.

P اوباش *aubāsh*, profligate, dissolute, dissipated; riff-raff, canaille, rabble.

A اوج *auj*, top, summit, zenith.

P او خويشتن *ū khweshtan*, he himself.

A اودّاء *awiddā*ʾ (pl. of وديد *wadīd*), friends, lovers. اودّائه *awiddā*ʾ*ihi*, of his friends.

P اورا *orā*, him, her; to him, to her.

A اوراد *aurād* (pl. of ورد *wird*), portions of the Kurān recited at different hours; daily rehearsals, devotions.

A اوراق *aurāk* (pl. of ورق *warak*), leaves.

P آورد *āvarad*, he should bring (rt. آوردن).

P آوردن *āvardan*, to bring, fetch, adduce; to relate, report, allege; to bear, endure; to beget.

P اوست *ūst*, he is.

P اوستاد *ūstād*, master, teacher, pedagogue, instructor.

A اوصاف *ausāf* (pl. of وصف), qualities, praises.

P اوفتادست *ūftādast*, has befallen.

P اوفتادن *ūftādan*, to fall; stray; happen, occur.

P اوفتاده *ūftāda*, fallen; happened, occurred.

A اوقات *aukāt* (pl. of وقت *wakt*), times, hours.

A اوّل *auwal*, first, beginning; former; at first.

A اولي *aula'*, nearer, worthier, fitter.

A اولي الالباب *ūlī 'l albāb* (obl. of اولو الالباب *ūlū 'l albāb*), the wise, intelligent, prudent.

A امير *amīr*, commander, leader, captain, governor, lord, prince. امير كبير *amīri kabīr*, great lord, mighty prince.

A P اميرزاده *amīr-zāda*, prince's son, prince.

P آميز *āmez* (in comp.), mixing; blended, mixed; replete.

P آن *ān* (pl. آنان *ānān*), that, he.

A ان *an*, that (indeclinable particle).

A ان *in*, if. ان لم *in lam*, if not. ان لم اكن *in lam akun*, if I may not be.

A انّ *anna*, that. *Inna*, truly, verily (a particle which nasbates the aorist, and requires the following noun to be in the accusative; as انّ انكر الاصوات *inna ankara'l aswāt*, truly the most offensive of noises. It is also a convenient peg on which to hang the affixed pronouns, as انّك *innaka*, truly thou.

A انا *ana*, I.

A اناء *inā*, vase, vessel.

A انابة *inābat*, repentance.

A انار *anāra*, he illuminated (4th form of the rt. نار *nāra*, concave و *wāw*, but used optatively, as انار الله *anāra 'llāhu*, may God illumine.)

A انام *anām*, men, mankind, mortals.

P آنان *ānān* (pl. of آن *ān*), they, those.

P آنانكه *ānānki*, they who.

P انبار *ambār*, magazine, stack, granary, garner.

P انباز *ambāz*, partner in trade.

P انبازي *ambāzī*, partnership.

A انباك *ambāka*, he announced to thee, taught, told, informed thee (4th form of the rt. نبي).

P انبان *ambān*, soft sheep-skins (that of goats being called اديم *adīm*); leather; a wallet.

A انبت *ambata*, he caused to bring forth, grow, or vegetate (4th form of نبت).

A انبساط *imbisāt*, gladness, recreation, mirth, gaiety, pleasantry.

P انبوه *ambūh*, concourse, mob, crowd.

P آن به *ān bih*, that (is) better.

A انبياء *ambiyā* (pl. of نبيّ *nabīy*), prophets.

A انت *anta*, thou.

A انتسبت *intasabta*, thou art related (8th form of the rt. نسب *nasaba*).

A انتظار *intizār*, expecting, watching, waiting, expectation.

A انتقام *intikām*, taking revenge, vengeance.

P آنجا *ānjā*, that place, there.

P انجام *anjām*, end, close; event, issue, conclusion.

P انجاميدن *anjāmīdan*, to finish, terminate, end, result, issue.

P انجمن *anjuman*, company, assembly, banquet.

A P انجيل *injīl*, the Gospel.

P آنچنان *ānchunān*, such as that, in that manner, in such a way.

P آنچنانكه *ānchunānki*, exactly as, even as.

P آنچه *ānchi*, that which, whatever.

P اند *and*, they are.

P انداختن *andākhtan*, to throw, hurl, fling, cast, shoot, discharge, reject. بگردن انداختن *ba gardan andākhtan*, to cast headlong.

P انداخته *andākhta*, cast, thrown; laid.

P اندازه *andāza*, quantity, measure; symmetry, just measure, due proportion.

P اندام *andām*, body; limb, member.

P اندر *andar*, within, in, on, amidst. بشكر اندرش *ba shukr andarash*, in thanking Him.

P اندران *andarān*, into it, therein.

P اندرم *andaram*, I am in.

P اندرون *andarūn*, inner part, interior, inside, heart.

P اندرين *andarīn* (for اندر اين *andar īn*) in this.

P اندك *andak*, little, few, small; trifling, trivial.

P اندكي *andake*, a little, very little, mere trifle.

P اندوختن *andokhtan*, to acquire, gain, pick up, collect, accumulate.

P اندوخته *andokhta*, accumulated, collected, gained, amassed.

P اندوه *andūh*, grief.

P اندہ *anduh*, grief, sadness, trouble.

P انديشناك *andeshnāk*, anxious, in fear. انديشناكتر *andeshnāktar*, more afraid. انديشناكترم *andeshnāktaram*, (I) am more apprehensive.

A الف *alif*, the letter ا. الف بي تي *alif be te*, a, b, c, the alphabet.

A الفة *ulfat*, friendship, attachment, intimacy, familiarity.

A القصّة *al-kissa*, upon the whole, to sum up, to make short of the story.

A الله *allāh* (originally الالٰه *al ilāh*) God. *Allāh* is used by all nations that profess Muhammadism, whatever language they speak. الله تعالىٰ *allāh taʿāla'*, God most high.

A اللّهم *allāhumma*, O God!

A الماس *almās*, diamond.

A الوان *alwān* (pl. of لون *laun*), colours; sorts, various sorts, varieties.

A الوداع *alwidāʿ*, farewell! adieu!

P آلودن *ālūdan*, to stain, soil, defile, pollute.

P آلوده *ālūda*, defiled, soiled, polluted; steeped.

P الوند *alwand*, name of a high mountain in Hamadān, eighty leagues from Isfahān.

A الوية *alwiyat* (pl. of لواء *liwāʾ*), flags, standards, ensigns, banners.

A اله *ilāh*, God.

A P الهي *ilāhī*, divine.

A الىٰ *ila'*, to, towards, as far as; at. الىٰ من *ila' man*, towards whom, towards him who.

A اليّ *ilaiya'*, to me, unto me.

A اليك *ilaika*, towards thee.

A اليكم *ilaikum*, to you, for you.

A اليم *alīm*, painful, excruciating.

A اليه *ilaihi*, unto him.

A امّا *ammā*, but.

P آماج *āmāj*, butt, mark for archers; bow-shot distance.

A امام *imām*, leader, high priest, Imaum.

A امان *amān*, safety, security.

A امانة *amānat*, rectitude, sincerity, faith, religion.

A امّة *ummat*, religion; sect, nation, people.

A امت *amut*, I die (gezmate of اموت *amūtu*, aor. of the rt. مات *māta*, concave و *wāw*).

A امتناع *imtināʿ*, prohibition; refraining; abstinence.

A امثال *amthāl* (pl. of مثل *mathal*), equals, fellows, likes, resemblances; fables, proverbs, aphorisms.

P آمدست *āmadast*, hath come (poetically for آمده است *āmada ast*).

P آمدن *āmadan*, to come.

P آمده *āmada*, come, arrived.

P آمدي *āmade*, would come, was in the habit of coming, used to come.

A امر *amr*, command. امر و نهي *amr u nahy*, command and prohibition, ordering and forbidding; absolute authority.

A امراء *umarāʾ* (pl. of امير *amīr*), commanders, princes, emirs.

A امرد *amrad*, beardless and handsome.

P امروز *imroz*, to-day, this day.

P امشب *imshab*, to-night, this night.

A امضاء *imzāʾ*, transmitting, despatching, carrying through, accomplishing.

A امعان *imʿān*, advancing far into, penetrating. امعان نظر *imʿāni nazr*, gazing, directing of vision, careful glance, mature consideration.

A امكان *imkān*, possibility, power.

A املأ *amlaʾu*, I fill (aor. of rt. ملأ). فاظلّ املأ *fa azallu amlaʾu*, then would I continue to fill.

A املاء *imlāʾ*, filling up.

A املاك *amlāk* (pl. of ملك *mulk*), goods, possessions, property.

A امم *umam* (pl. of امّة *ummat*), peoples, nations, sects.

A آمن *āmin*, protect thou, render secure (imp. of آمن *āmana*, 4th form of the rt. امن *amina*).

A امواج *amwāj* (pl. of موج *mauj*), waves.

A اموال *amwāl* (pl. of مال *māl*), monies, effects.

P آموختن *āmokhtan*, to learn; to teach.

A امور *umūr* (pl. of امر *amr*), affairs, matters, things.

P آميختن *āmekhtan*, to mix.

A اميد *umīd* or *umed*, *ummīd* or *ummed*, hope, desire, expectation.

P اميدوار *umīdwār*, hopeful; aspirant.

P اميدواري *umedwārī*, hopefulness, hope; thou art full of hope, thou hopest.

A افعي af'a', snake, viper.
P افغان afghān, lamentation, alas!
A افكا ifkan (acc. of افك ifk), falsehood, lie.
P افگندن afgandan, to throw, cast, throw down, upset; to strike, hit.
A افلاس iflās, insolvency, poverty, beggary.
A افواه afwāh (pl. of فوه fūh), mouths; rumour.
A افوز afūzu, (that) I might get, gain, or triumph (aor. of the rt. فاز fāza, concave و wāw).
A اقارب akārib (pl. of قريب karīb), kinsmen, relations, relatives.
A اقاليم akālīm (pl. of اقليم iklīm), climates, climes, regions.
A اقبال ikbāl, advancement, good fortune, prosperity, felicity. اقبالهما ikbālahumā, the good fortune of them both.
A اقتداء iktidā', taking as an example, making (one) an exemplar (قدوة kidwat or kudwat). P اقتدا كردن iktidā kardan, to imitate.
A اقدام ikdām, coming forward, advancing; attention, effort, diligence, promptitude, eagerness. P اقدام نمودن ikdām namūdan, to advance, to approach.
A اقرار ikrār, confession, acknowledgment, avowal; assertion; acquiescence, favourable leaning.
A اقرب akrab, nearer, nearest.
A اقل akall, smaller, smallest, least.
A اقليم iklīm, region, country, climate, clime.
A P اقليمي iklīme, one region. از اقليمي باقليمي az iklīme ba iklīme, from one country to another country, from clime to clime.
A اكابر akābir (pl. of اكبر akbar), the rich, nobles, grandees, magnates.
A اكبر akbar, greater, larger; sorer, severer.
A اكتسبت iktasabta, thou hast acquired (8th form of كسب kasaba). ما ذا اكتسبت mā zā iktasabta, what hast thou gained?
A اكرام ikrām, respect, honour, observance.
A اكمل akmal, more or most perfect.
A اكن akun, I am, I became, I may be (gezmate of اكون akūnu, aor. of كان kāna, concave و wāw, and governs the acc.).

P اكنون aknūn, now, just now, at present.
P آگاهي āgāhī, information, notice.
P اگر agar, if; although.
P اگرچه agarchi, although.
P آگندن āgandan, to fill, cram, stuff.
P آگنده āganda, filled, crammed, stuffed.
P آگنده پر āganda-par, stuffed with feathers.
P آگهي āgahī, information, intelligence, notice.
A آل āl, family, race, house, dynasty. آل داؤد āla dā'ud, O house of David! (the accusative serves for the vocative). و آله wa ālihi, and (on) his family.
A ال al, the (Arabic article, always prefixed to the noun).
A الا alā, holla! ho!
A الّا allā (for ان لا an lā), that not (a particle that nasbates the aorist); as الّا تعبدوا allā ta'budū, that ye worship not. Illā (for ان لا in lā), if not, save, except, unless, but what.
P الا تا alā tā, ho! beware that.
A الباب albāb (pl. of لبّ lubb), hearts, souls, minds.
A آلة ālat, tool; organ (of generation).
A التجاء iltijā', fleeing for refuge; entreaty, request, petition. P التجا بردن iltijā burdan, to seek refuge.
A التفات iltifāt, attention, regard, courtesy, respect; heed, notice.
A P التفاتي iltifāte, a regard, a look.
A التي allatī (fem. of الذي allazī), who, which.
A الحان alhān (pl. of لحن lahn), notes, sounds, modulations, tones, tunes.
A الحمد al hamd, praise. الحمد لله al hamdu li'llāh, praise be to God (commencement of the opening chapter of the Kur'ān). الحمدي al hamde, one such ejaculation, or chapter.
A الذي allazī, who, he who or he whom.
A الزام ilzām, forcing; obliging; confutation; keeping close (equivalent to لزام lizām or ملازمة mulāzamat).
A الطاف altāf (pl. of لطف lutf), benefits, favours, kindnesses.

A اعتراض *iʿtirāz*, opposition, objection, resistance.

A اعتراف *iʿtirāf*, confession, acknowledgment, avowal.

A اعتقاد *iʿtiḳād*, belief, confidence.

A اعتماد *iʿtimād*, trust, reliance, confidence.

A اعداء *aʿdāʾ* (pl. of عدوّ *ʿadūw*), foes, enemies. اعدائه *aʿdāʾihi*, (upon) his foes.

A اعدل *aʿdal*, more or most just, juster.

A اعدي *aʿda'*, more or most hostile.

A اعرابي *aʿrābīy*, Arab, Arabian.

A اعراض *iʿrāz*, turning away the face, refusal.

A اعراف *aʿrāf*, the boundary line between the paradise and hell of the Muhammadans.

A اعضاء *aʿzāʾ* (pl. of عضو *ʿuzw* or *ʿizw*), limbs, members.

A اعطاء *iʿtāʾ*, giving, offering, bestowing.

A اعظم *aʿzam*, greater, greatest.

A اعلام *aʿlām* (pl. of علم *ʿalam*), banners, flags, standards. *Iʿlām*, making known, information, announcing, notification.

A اعلان *iʿlān*, open acting, outward conduct. اعلاني *iʿlānī*, my public or outward conduct.

A اعلم *uʿallimu*, I teach (aor. of the 2nd form of علم *ʿalima*, he knew. اعلمه *uʿallimuhu*, I teach him.

A اعلي *aʿla'*, most high, supreme, highest, uppermost.

A اعمال *aʿmāl* (pl. of عمل *ʿamal*), works, acts, actions.

A اعملوا *iʿmalū*, perform ye (imp. of عمل *ʿamala*).

A اعوذ *aʿūzu*, I take refuge (aor. of عاذ *ʿāza*, concave و *wāw*).

A اعهد *aʿhad*, I covenanted (gezmate of اعهد *aʿhadu*, aor. of عهد). الم اعهد *a lam aʿhad*, did I not give a charge?

A اعيان *aʿyān* (pl. of عين *ʿain*), eyes; nobles, chiefs. اعيان حضرت *aʿyāni hazrat*, nobles of the court, lords of the presence.

P آغاز *āghāz*, beginning, commencement. آغاز نهادن *āghāz nihādan*, to begin, commence, set up.

A اغاني *aghānī* (pl. of اغنية *ughnīyat*), songs.

A اغلب *aghlab*, most, greater part, most part, the majority.

T اغلمش *ughlamish*, a king of Turkistān, who reigned towards the year 656 of the Hijra. He was the son of Jingīz Khān.

A اغنياء *aghniyāʾ* (pl. of غني *ghanīy*), rich men.

P آغوش *āghosh*, embrace; bosom; servant, slave.

A اغيار *aghyār* (pl. of غير *ghair*) others; rivals; strangers.

A آفاق *āfāk* (pl. of افق *ufk*), quarters of the world, horizons.

A افانين *afānīn* (pl. of افنان), many branches.

A آفة *āfat*, calamity, mishap, disaster.

P آفتاب *āftāb*, the sun.

P افتادگان *uftādagān* (pl. of افتاده *uftāda*), the fallen, the unfortunate.

P افتادن *uftādan*, to fall, drop, alight, light; to beful, happen, occur, chance.

P افتاده *uftāda*, fallen, dropped; still, at rest, not flying; humble, submissive.

P افتان *uftān*, falling.

A افتخار *iftikhār*, glory, boast.

P افراختن *afrākhtan*, to raise, exalt, lift up.

P افروختن *afrokhtan*, to set on fire; to kindle, light (a fire).

P آفريدن *āfrīdan*, to create.

P آفريده *āfrīda*, created.

P آفرين *āfirīn*, applause, acclamation, benediction, blessing; (in comp.) creating, creator; جهان آفرين *jahān-āfirīn*, world-creator.

P آفرينش *āfirīnish*, creation.

P افزودن *afzūdan*, to increase, augment.

P افسانه *afsāna*, charm; fiction, figment, tale.

P افسردن *afsurdan*, to wither, flag.

P افسرده *afsurda*, spiritless, apathetic, drowsy, cold, dull, lifeless.

A افشاء *ifshāʾ*, divulging, exposure.

P افشاندن *afshāndan*, to scatter, shake.

A افضل *afzal*, more or most excellent, choicest.

A P افضلتر *afzaltar*, better, more excellent.

A P افطار كردن *iftār kardan*, to break a fast.

A اسلام *islām*, the true faith, Islam, Islamism, the religion of Muhammad, orthodoxy.

P آسمان *āsmān*, heaven, sky.

P آسماني *āsmānī*, heavenly.

A اسمع *asmaʿ*, more or most agreeable to the ear, or worthy of being heard.

P آسودن *āsūdan*, to rest, to repose, to be tranquil; to be refreshed, or regaled.

P آسوده *āsūda*, at rest, still, quiet, at ease.

P آسوده‌تر *āsūdatar*, easier, more easily.

P آسيا *āsyā*, mill. آسياي گردان *āsyāyi gardān*, revolving mill-stone.

P آسيا سنگ *āsyā-sang*, mill-stone.

P آسيب *āsīb*, trouble, injury, calamity.

A اسير *asīr*, prisoner, captive, slave.

A اسيري *asīrī*, captivity. *Asīre*, a certain prisoner.

P اش *ash*, him, his, her, hers, it, its.

A اشارة *ishārat*, sign, signal, intimation, hint, suggestion, signification, denotation.

P آشاميدن *āshāmīdan*, to sip, or drink.

A اشاهد *ushāhidu*, I behold (aor. of the 3rd form of the rt. شهد).

A اشتدّ *ishtadda*, he waxed strong (8th form of the rt. شدّ *shadda*).

P اشتر *ushtur*, camel.

P اشتر سوار *ushtur-suwār*, mounted on a camel.

A اشتهاء *ishtihāʾ*, appetite, desire.

A اشتهي *ishtaha'*, he desired or longed for (8th form of the rt. شهي). من كان بين يديه ما اشتهي رطب *man kāna baina yadaihi mā ishtaha' rutabun*, he who has in his hands what dates he has an appetite for.

A اشرّ *asharr*, worse, more or most wicked.

A اشربوا *ishribū*, drink ye (imp. of شرب).

A اشعار *ashʿār* (pl. of شعر *shiʿr*) poems.

P آشفتن *āshuftan*, to be disturbed, confounded.

A اشقياء *ashkiyāʾ* (pl. of شقيّ *shakīy*) thieves, criminals, wretches, miscreants.

P آشكارا *āshkārā*, evident, visible, manifest, public, apparent, known, revealed.

P آشنا *āshnā* (pl. آشنايان), friend, acquaintance.

P آشوب *āshūb*, terror, confusion, disturbance, tumult. آشوب‌تر *āshūbtar*, more perplexing, confounding, bewildering.

P آشيان *āshyān*, nest.

A اصحاب *ashāb* (pl. of صاحب *sāhib*), masters, owners, possessors; companions, comrades, friends. اصحاب كهف *ashābi kahf*, tenants of the cave, the seven sleepers (of Ephesus).

A P اصطخر *Istakhar*, the ancient name of Persepolis, capital of Persia during the three first dynasties.

A اصل *asl*, root, origin, principle; lineage, race.

A اصلاً *aslan*, not at all, by no means.

A اصنع *isnaʿ*, do thou (imp. of صنع).

A اصوات *aswāt* (pl. of صوت), sounds, voices.

A اضافة *izāfat*, addition, adjunct, supplement, augmentation. P اضافه نمودن *izāfa namūdan*, to add, to append.

A اضلّ *azallu*, I lose, I am lost (aor. of ضلّ).

A اطال *atāla*, he lengthened (4th form of the rt. طال *tāla*, concave و). اطال الله عمره *atāla 'llāh ʿumrahu*, may God lengthen his life (the pret. is used as the optative).

A اطبّاء *atibbāʾ* (pl. of طبيب *tabīb*), physicians.

A اطراف *atrāf* (pl. of طرف *taraf*), distant quarters, directions; extremities.

A اطفال *atfāl* (pl. of طفل *tifl*), infants.

A اطّلاع *ittilāʿ*, investigation, discovery, information, knowledge, acquaintance.

A اطلب *utlub*, seek thou (imp. of طلب).

A اطلس *atlas*, satin.

A اطماع *itmāʿ*, excitement, incitement, causing to desire or hanker.

A اظلّ *azallu*, I would continue, I would not cease (aor. of the rt. ظلّ *zalla*).

A اعادة *iʿādat*, repetition, recital, rehearsal; revisal.

A اعتاق *iʿtāk*, manumission, liberation.

A اعتبار *iʿtibār*, respect, regard, reverence.

A اعتدال *iʿtidāl*, equity, moderation; equilibrium, symmetry, just proportion.

A اعتدلت *iʿtadalat*, she becomes (or they become) straight (8th form of the rt. عدل).

P از پاي پست *az pāi past*, decayed, sapped, undermined.

P از پاي در آمدن *az pāi dar āmadan*, to fall into distress.

A ازدحام *izdiḥām*, crowd, throng, concourse, press, pressure.

P از در *az dar*, by the door or gate.

P ازدرها *azdarhā* or اژدرها *azhdarhā*, large snake, serpent; dragon.

P آزردن *āzardan*, to vex, pain, distress.

P آزرده *āzarda*, vexed, grieved, pained, distressed.

A ازرق *azraḳ*, blue, azure, cerulean.

P ازرق پيراهن *azraḳ-pīrāhan*, clad in a blue vest.

P آزرم جو *āzarm-jū*, mild, tolerant, patient.

P آزرم جوئي *āzarm-jū,e*, a pacific person.

P ازرو *az rū*, on the ground, or score.

P از كه *az ki*, from whom.

A ازمّة *azimmat* (pl. of زمام *zimām*), reins.

P آزمودن *āzmūdan*, to try, prove, experience.

P آزموده *āzmūda*, tried, proved, tested.

P ازو *azū*, from him, from her, from it.

P ازو بر *azū bar*, above him, higher than he.

P از وي *az vai* or *wai*, from him.

P از هر دري *az har dare*, of every kind, or description; on all topics.

P ازين *azīn* (for از اين *az īn*), from this; than this; at this; of this. ازين سبب *azīn sabab*, for this reason.

P ازينان *azīnān* (for از اينان *az īnān*), of these.

P ازين بيش *azīn besh*, more than this.

P ازين پيش *azīn pesh*, formerly, heretofore; henceforth.

P ازينجا *azīn jā*, hence.

A اساء *asā,a*, he sinned, did evil (4th form of ساء *sā,a*, concave و *wāw*).

P آسان *āsān*, easy. آسانتر *āsāntar*, easier.

P آسايش *āsāyish*, tranquillity, ease, rest, repose.

A اسباب *asbāb* (pl. of سبب *sabab*), causes, means; goods, chattels, furniture.

P اسپ *asp*, horse, steed.

P است *ast*, is.

P استاد *ustād*, teacher, master, preceptor, instructor, pedagogue.

P آستان *āstān* (or آستانه *āstāna*), threshold.

A P استبرق *istabraḳ*, a kind of thick satin.

A استتار *istitār*, concealment.

A استحقار *istiḥḳār*, deeming or regarding as despicable; contempt, disdain.

A استحقاق *istiḥḳāḳ*, merit, deserving, desert.

A استحييت *istaḥyaitu*, I am ashamed, I blush (10th form of the rt. حيي *ḥayiya*).

A استخفاف *istikhfāf*, holding light or cheap, slight, disesteem, depreciation.

A استخلاص *istikhlās*, liberation, deliverance, rescue, the effecting of a release.

P استخوان *ustukhwān*, bone; stone of fruit.

P استر *astar*, mule.

A استطاعة *istitā'at*, power, possibility, ability.

A استظهار *istizhār*, imploring aid or protection.

A استعارة *isti'ārat*, borrowing.

A استعداد *isti'dād*, capacity, genius, skill, aptitude, aptness.

A استغفار *istighfār*, asking forgiveness.

A استغفر *astaghfiru*, I ask pardon. استغفر الله *astaghfiru'llāh*, I ask pardon of God. استغفرك *astaghfiruka*, I ask pardon of thee. *Istaghfir*, ask forgiveness (10th form of the rt. غفر).

A استقبال *istiḳbāl*, going to meet, greeting, giving a reception.

A استقرار *istiḳrār*, confirmation, settlement, firmness.

A استقصاء *istiḳsā,*, strict investigation, curiosity.

P استوار *ustuwār*, firm, strong, fast, tight; sound, valid; faithful, true.

P آستين *āstīn*, sleeve.

A استئناس *isti,nās*, familiarity, intimacy.

A اسرار *isrār*, doing anything in private, secret acting. اسراري *isrārī*, my secret acting.

A اسراف *isrāf*, extravagance, prodigality.

A اسعي *as'a'*, I (will) endeavour, work, exert myself (aor. of the rt. سعي *sa'a'*), he strove.

A اسكندر *Iskandar*, Alexander.

A اسكندريه *Iskandarīyah*, Alexandria in Egypt.

P آر *ār*, bring, bring out (rt. آوردن *āvardan*).

P ار *ar* (for اگر *agar*), if, what though, although.

A ارادة *irādat*, wish, desire, will, inclination; purpose, meaning; teachable disposition, teachableness, docility.

P آراستن *ārāstan*, to adorn, fit out, equip; to prepare.

P آراسته *ārāsta*, adorned, decorated.

P آرام *ārām*, rest, quiet. آرام گرفتن *ārām giriftan*, to take rest, to rest, to repose.

A ارامل *arāmil* (pl. of ارمل *armal*), widows; distressed, poor persons.

P آراميدن *ārāmīdan*, to rest, repose, become still and quiet.

P آراي *ārāi*, adorn thou (rt. آراستن *ārāstan*).

P آرايش *ārāyish*, ornament; preparation.

A ارباب *arbāb* (pl. of رب *rabb*), lords, masters. ارباب معني *arbābi maᶝna'*, spiritual persons. ارباب همّت *arbābi himmat*, high-minded; liberal persons.

A ارتفاع *irtifāᶝ*, exaltation, elevation, altitude, height; revenue.

P ارجمند *arjmand*, rare, worthy, dear; noble, honoured, distinguished, illustrious.

A ارخي *arkha'*, more or most flabby, flaccid, or pendulous.

P اردشير بابكان *ardsher bābakān*, the 1st king of the 4th Persian dynasty or Sassanides, was the son of a shepherd who married the daughter of one Bābak—hence the name. He was cotemporary with Commodus.

P اردي بهشت *urdī bihisht* (like paradise), name of the second Persian month (April).

A ارزاق *arzāk* (pl. of رزق *rizk*), possessions, riches.

P ارزاني داشتن *arzānī dāshtan*, to give, bestow, confer, grant, make over.

P آرزو *ārzū*, wish, desire, eagerness, earnestness.

P ارزيدن *arzīdan*, to be worth; to suit.

P ارژنگ *arzhang*, the house, studio, gallery, portfolio, or drawing-book of the painter and impostor Mānī.

P ارژنگي *arzhangī*, like the gallery, or worthy of the portfolio of Mānī.

P ارسلان *arslān*, a lion; slave; name of several kings of Persia of the Seljuk dynasty.

A ارض *arz*, earth, soil, land, country. الارض *al arz*, the earth. في ارضه *fī arzihi*, in His earth. *Irza*, be thou pleased (imp. of the vb. رضي *raziya*).

A ارفع *irfaᶝ*, raise thou, elevate (imp. of رفع).

A اركان *arkān* (pl. of ركن *rukn*), pillars, buttresses. اركان دولت *arkāni daulat*, pillars of the state, *i.e.* ministers.

P آرم *āram*, I may bring (rt. آوردن *āvardan*).

P آرميدن *āramīdan*, to repose.

P آرميده *āramīda*, rested, reposed; moderated, abated, assuaged.

P ارّه *arra*, a saw.

P آري *ārī*, thou mayest bring (rt. آوردن).

P آز *āz*, avarice, desire.

P از *az*, from; among; of; above; beyond; than; on account of; with; by.

P آزاد *āzād*, free. آزاد شدن *āzād shudan*, to be liberated, to be free. آزاد كردن *āzād kardan*, to free, set free, liberate, release.

P آزادگان *āzādagān* (pl. of آزاده *āzāda*), the free from worldly cares, the religious.

P آزادگي *āzādagī*, freedom, liberty.

P آزاده *āzāda*, free.

P آزار *āzār*, vexation, sorrow, grief, grieving, trouble, soreness, pain; (in comp. from آزاردن *āzārdan*) tormenting, tormentor.

P آزاردن *āzārdan*, to vex, grieve, trouble.

P از آن *az ān*, on that account, for that reason, hence, thence.

P از آن پس *az ān pas*, after that, afterwards.

P از آنجا *az ān jā*, from that position, on account of that (high) place; since, forasmuch, inasmuch.

P از اينجا *az īn jā*, from this place, hence.

P از بر *az bar*, by heart. از بر خواندن *az bar khwāndan*, to repeat by rote.

P از براي *az birāi*, on account, for, for the sake.

P از بهر *az bahr*, for the sake of. از بهرِ خدا *az bahri khudā*, for God's sake.

P از پاي افتادن *az pāi uftādan*, to fall down.

families. احياي عرب *ahyāyi ʿarab,* families or tribes of Arabia.

A اخا *akhā* (acc. of اخ *akh*), brother (often used for the voc.). اخا البليّة *akhā 'l balīyat,* brother in misfortune (acc. of اخو البليّة).

A اخاض *akhāza,* he made to ford (4th form of خاض concave و). اخاضك *akhāzaka,* induced thee to plunge, has made thee enter.

P اختر *akhtar,* star.

A اختصار *ikhtisār,* abridgement, abbreviation, brevity, compendium, epitome. P اختصار كردن *ikhtisār kardan,* to cut short, abridge, curtail, epitomize.

A اختيار *ikhtiyār,* election, choice, option, preference, selection; self-control; free and independent action; will, pleasure.

A اخذ *akhaza,* he took. اخذته العزّة *akhazathu 'l ʿizzatu,* pride seized (or took hold of) him.

A آخر *ākhar,* last, end; after all, at least, in fine. *Ākhir,* last, latter,

A اخراجات *ikhrājāt* (pl. of اخراج *ikhrāj*), outgoings, outlays, expenses, disbursements.

A آخرة *ākhirat,* future state, next world.

A اخري *ukhra'* (fem. of آخر *ākhar*), another.

A اخضر *akhzar,* green.

P اخگر *akhgar,* charcoal, embers.

A اخلاص *ikhlās,* sincerity; genuine piety; affection or attachment.

A اخلاق *akhlāk* (pl. of خلق *khulk*), habits, manners, morals, dispositions, tempers.

A اخو *akhū,* brother (nom. of اخ *akh*).

A اخوان *ikhwān* (pl. of اخ *akh*), brothers, brethren (not by birth); comrades, friends. اخوان الصفا *ikhwānu 's safā,* brethren of purity (name of a confraternity, to which is ascribed the authorship of various works, one of which has been published).

A اخوّة *ukhūwat,* fraternity, brotherhood.

P ادا *adā,* pronunciation, voice.

A اداء *adā',* payment, performance.

A آداب *ādāb* (pl. of ادب *adab*), good manners; ceremonies, courtesies; morals.

A ادام *adāma,* may (he) prolong (3 p. sin. pret. of the 4th form of دام *dāma,* concave و, used optatively). ادام الله ايامه *adāma 'llāh aiyāmahu,* may God prolong his days.

A ادب *adab,* politeness, respect; good breeding, good manners; polite literature; teaching, instruction.

A ادرار *idrār,* salary, allowance, stipend, pay.

A P ادراري *idrāre,* a pension.

A ادراك *idrāk,* attainment, apprehension, comprehension, intelligence.

A ادرك *adraka,* he overtook (4th form of the rt. درك *daraka*). ادركه الغرق *adrakahu 'l ghark,* drowning overtook him.

A آدم *ādam,* Adam. بني آدم *banī ādam,* the sons of Adam, *i. e.* mankind.

P آدمي *ādamī,* human; a man; thou art a man.

P آدميان *ādamiyān,* men, mortals, descendants of Adam.

P آدمي بچه *ādamī-bacha,* child of man.

A آدميّة *ādamīyat,* humanity.

P آدمي زاده *ādamī-zāda,* born of man, human.

P آدميي *ādamiyī,* thou art a human being.

P آدميي *ādamiye,* a certain man.

A ادني *adna',* nearer, nearest; lower, lowest; smaller, smallest, lesser, least.

A اديب *adīb,* courteous; learned; tutor, instructor. ادب الاديب *adabu 'l adīb,* the master's instruction.

A P اديم *adīm,* face; surface of the earth; goat's leather perfumed, which is brought from Arabia, Morocco leather. اديم السما *adīmu 's samā,* expanse of heaven.

P آدينه *ādīna,* Friday (Muhammadan sabbath).

A اذا *aza',* vexation, trouble.

A اذا *izā,* when, whenever (future sense); lo!

A آذر *āzar,* name of Abraham's father, and an idolater. The last lunar winter-month.

A اذل *azall,* vilest, basest.

A اذن *izn,* leave, license, permission. *Izn* or *azn,* knowing. *Uzn,* the ear.

A اذي *aza',* injury. اذيً *azan* (acc.), injury, hurt, harm; contumely.

A اذيّة *azīyat,* injury, hurt, harm, annoyance.

P آبي *ābe*, a piece or a sheet of water; a sip or a draught of water.

A ابيات *abyāt* (pl. of بيت *bait*), verses.

T اتابك *atābak*, a Turkish word signifying "father of the prince." A dynasty of Persian kings was so called: originally they were Turkumāns, and reigned from 1148 to 1264 A.D. To the sixth of them Saʿdī dedicated his "Gulistān."

P آتش *ātash* or *ātish*, fire; heat; rage.

P آتشي *ātashī* or *ātishī*, thou art fire.

A اتّصال *ittisāl*, close union, attachment.

A اتّفاق *ittifāk*, agreement, consent, concurrence, harmony; league; chance, accident, fortune, fortuity; arrangement. P اتّفاق افتادن *ittifāk uftādan*, to happen, chance, occur; to agree.

A اتّفاقًا *ittifākan*, in concert; by chance, accidentally, fortuitously.

A اتّفقت *ittafakat*, it has united (fem. of the 8th form of the rt. وفق *wafaka*).

A اتقياء *atkiyāʾ* (pl. of تقيّ *takīy*), devout, pious.

A اتمام *itmām*, completion, accomplishment.

A اتوب *atūbu*, I turn by repentance (aor. of rt. تاب *tāba*, "he repented," concave و *wāw*).

A اتي *ata'*, he came. اتاني *atānī*, he came to me.

A آثار *āthār*, (pl. of اثر *athar*), signs, marks, traces, prints, impressions, vestiges, indications; annals, histories, notable events.

A اثر *athar*, sign, mark, print, impression, vestige; effect.

A اثم *ithm*, sin, iniquity.

A اثيم *athīm*, sinful, criminal; sinner, offender. اثيمًا *athīman* (acc.)

A اجابة *ijābat*, answering, acceding to, response, acceptance, compliance, consent. P اجابت كردن *ijābat kardan*, to answer, respond.

A اجازة *ijāzat*, leave, permission; dismissal.

A اجتمعت *ijtamaʿat* (fem. of the 8th form of the rt. جمع *jamaʿa*) it has united.

A اجتهاد *ijtihād*, striving to perform, diligence, care, effort, pains.

A اجر *ajr*, reward. اجره *ajrahu*, his reward.

A اجرة *ujrat*, recompense, reward, hire, wages; fee, fare, passage-money.

A آجل *ājil*, delaying; returning; future, belonging to the next life or world to come.

A اجل *ajal*, appointed time, death; fate, destiny.

A اجلّ *ajalla*, may (God) make resplendent or render glorious (3 p. sin. pret. 4th form of جلّ *jalla*, "he was glorious," used optatively).

A اجلّ *ajallu*, more or most excellent, more or most glorious, noblest.

A اجلاف *ajlāf* (pl. of جلف *jilf*), base fellows, ignoble tyrants.

A آحاد *āhād* (pl. of احد *ahad*), units, ones; individuals, private persons.

A احاد *uhāda*, singly.

A احبّ *uhibbu*, I love (aor. of احبّ *ahabba*, 4th form of the rt. حبّ *habba*).

A احتراز *ihtirāz*, carefulness, caution, forbearance, abstinence.

A احتلام *ihtilām*, dreaming; nocturnal pollution.

A احتمال *ihtimāl*, bearing, sustaining, putting up with, suffering, patience; suspicion.

A احد *ahad*, one. احدهم *ahaduhum*, one of them.

A احدي *ihda'* (fem. of احد *ahad*) one. احدي الحسنين *ihda 'l hasanain*, one of the two good things.

A احسان *ihsān*, doing good, beneficence, kindness, well-doing.

A احسن *ahsan*, more beautiful. *Ahsana*, hath done good; (in prayer) may (God) make good (3 p. sin. pret. of the 4th form of the rt. حسن *hasuna*, used optatively).

A احسن *ahsin*, do good (imp. of احسن *ahsana*).

A احشاء *ahshāʾ* (pl. of حشا *hasha'*), bowels.

A احصان *ihsān*, continence, chastity; besieging, strength.

A احفظ *ihfaz*, protect thou, keep, guard, defend (imp. of the rt. حفظ).

A احمد *ahmad*, more or most laudable. Ahmed, Achmet (one of the names of Muhammad).

A احمق *ahmak*, foolish; fool, blockhead.

A P احمق تر *ahmaktar*, more foolish, a greater fool, simpleton, or blockhead.

A احوال *ahwāl* (pl. of حال *hāl*), states, conditions, circumstances.

A احياء *ahyāʾ* (pl. of حيّ *haiy*), tribes, clans,

VOCABULARY.

A أ *a*, oh! ah! Also a particle of interrogation.

P آب *āb*, water; tears; anything liquid. آبِ حيات *ābi hayāt*, water of life, immortality. آبِ دهان *ābi dahān*, water of the mouth, saliva. آبِ ديده *ābi dīda*, water of the eye, tears. آبِ زر *ābi zar* (water of gold), white wine. آبِ زلال *ābi zulāl*, pure, limpid water.

A اباء *ibā*, refusal, aversion. P ابا كردن *ibā kardan*, to refuse, reject.

P آبادان *ābādān*, fertile, inhabited, cultivated; replenished, flourishing.

P آبجو *āb-jū*, flood-tide.

A ابد *abad*, age, eternity. P تا بابد *tā ba abad*, for evermore, to all eternity.

P آبديده *āb-dīda*, water of the eye, tears.

P ابر *abr*, cloud. ابرِ آذر *abri āzur*, winter-clouds.

A ابرار *abrār* (pl. of بارّ *bārr*), just, righteous. *Ibrār*, acceptance; justification.

A ابراهيم *ibrāhīm*, Abraham (the patriarch), surnamed النبيّ *an nabīy*, the Prophet, or خليل الله *khalīlu 'llāh*, the friend of God.

P آبرو *āb-rū* (water of the face), dignity, honor, character, reputation; rank, glory.

P ابرو *abrū*, the eyebrow.

A ابريق *ibrīk*, ewer, jug, gugglet.

P آبكش *āb-kash*, water-drawer; water-carrier.

P آبگينه *ābgīna*, glass, mirror; drinking-glass.

A ابله *ablah*, foolish, simple; dolt, blockhead.

A ابلهي *ablahī*, stupidity, folly.

P ابلهي *ablahe*, a certain blockhead.

A ابليس *iblīs*, the Devil.

A ابن *ibn*, son. ابن ذئب *ibnu zi,bin*, son of a wolf, a wolf's cub.

A ابناء *abnā,* (pl. of ابن *ibn*) sons. ابناي جنس *abnāyi jins*, those of the same species, character, rank, position, condition, or situation.

P آبنوس *ābnūs*, ebony.

A ابواب *abwāb* (pl. of باب *bāb*), doors, gates; chapters; taxes.

A ابو الفوارس *abū 'l fawāris*, father of cavaliers, or rather of those mounted on asses (here evidently a nickname given to a certain stentorian preacher).

A ابوانِ *abawāni* (dual of اب *ab*), both parents, father and mother. ابواه *abawāhu*, his parents.

A ابوبكر *abūbakr*, name of Muhammad's father-in-law and successor.

P ابوبكر بن سعد بن زنگي *abū bakr bin sa‘d bin zangī*, name of a monarch of the Atābak dynasty, to whom the Gulistān is dedicated.

A ابو هريرة *abū hurairat* (acc. ابا هريرة *abā hurairat*, obl. ابي هريرة *abī hurairat*, father of the little cat) name of a companion of Muhammad, so called from a favourite kitten he had. Many traditions and anecdotes concerning Muhammad have been recorded by him.

گلستان

شيخ مصلح الدين سعدي

شيرازي

از بوستان

نتازم بسرمايهٔ فضلِ خويش | بدريوزه آورده ام دست پيش *

شنيدم كه در روزِ اميد و بيم | بدان‌را به نيكان بخشد كريم *

تو نيز ار بدي بينيم در سخن | بخلقِ جهان آفرين كار كن *

بمطبع استيفن آستن صاحب در موضع هارتفرد
بقالب طبع در آمد سنه ۱۸۶۳ عيسوي

مقدمهٔ گلستان

شیخ مصلح الدین سعدی شیرازی

بسم الله الرحمن الرحیم

منّت خدایرا عزّ و جلّ که طاعتش موجب قربتست ـ و بشکر اندرش مزید نعمت * هر نفسی که فرو میرود ممدّ حیاتست ـ و چون برمی آید مفرح ذات ـ پس در هر نفسی دو نعمت موجودست و بهر نعمتی شکری واجب * بیت

از دست و زبان که برآید | کز عهدهٔ شکرش بدر آید *

قوله تعالی

اعملوا آل داوٗد شکراً | و قلیلٌ من عبادی الشکور *

قطعه

بنده همان به که ز تقصیر خویش | عذر بدرگاه خدا آورد *

ورنه سزاوار خداوندیش | کس نتواند که بجا آورد *

باران رحمت بیحسابش همه‌را فرا رسیده ـ و خوان الوان نعمت بیدریغش همه جا کشیده ـ و پردهٔ ناموس بندگان بگناهی فاحش ندرد ـ و وظیفهٔ روزی خواران بخطای منکر نبرد *

قطعه

ای کریمی که از خزانهٔ غیب | گبر و ترسا وظیفه خور داری *

دوستان‌را کجا کنی محروم | تو که با دشمنان نظر داری *

فرّاشِ بادِ صبارا گفت تا فرشِ زُمُرّدین بگسترَد و دایهٔ ابرِ بهاریرا فرمود تا بَنات ِ نَباترا در مهدِ زمین بپرورَد - و درختان‌را بخلعتِ نوروزي قباي استبرق در بر کرده و اطفالِ شاخرا بقدومِ موسمِ بهاري کلاهِ شگوفه بر سر نهاده و عصارهٔ نائي بقدرتش از شهد فائق شده و تخمِ خُرما بیمنِ تربیتش نخلِ باسق گشته *

قطعه

ابر و باد و مه و خورشید و فلک در کارند | تاتو نانی بکف آري و بغفلت نخوري *
همه از بهرِ تو سرگشته و فرمان بردار | شرطِ انصاف نباشد که تو فرمان نبري *

در خبرست از سرورِ کائنات و مفخرِ موجودات و رحمتِ عالمیان و صفوتِ آدمیان و تتمهٔ دورِ زمان احمد مجتبیٰ محمّد مصطفیٰ صلّی الله علیه و سلّم

بیت

شفیعٌ مطاعٌ نبيٌّ کریمٌ | قسیمٌ جسیمٌ بسیمٌ وسیمٌ *

بیت

چه غمّ دیوارِ امّت‌را که باشد چون تو پشتیبان |
چه باک از موجِ بحر آن‌را که باشد نوح کشتیبان *

نظم

بلغ العُلیٰ بکمالهِ | کَشفَ الدُجیٰ بجمالهِ *
حَسُنَت جمیع خِصالهِ | صَلُّوا علیه و آلهِ *

که هرگاه که یکي از بندگانِ گنهگارِ پریشان روزگار دست انابت بامیدِ اجابت بدرگاهِ حقّ جلّ و علاّ بردارد - ایزد تعالي دروي نظر نکند - بازش بخواند بازاعراض کند - بازش بتضرّع و زاري بخواند - حق سبحانه تعالي گوید یا ملائکتي قد استحییتُ من عبدي و لیس له ربّ غیري فقد غفرتُ له یعني دعوتش‌را اِجابت کردم و حاجتش‌را بر آوردم که از بسیاري دعا و زاريِ بنده شرم همیدارم *

بیت

کرم بین و لطفِ خداوندگار | گنه بنده کردست و او شرمسار *

عاکفانِ کعبهٔ جلالش بتقصیرِ عبادت معترف که ما عبدناک حقّ عبادتک و واصفانِ حلیهٔ جمالش بتحیّر منسوب که ما عرفناک حقّ معرفتک * قطعه

گر کسي وصفِ او زمن پرسد | بي‌دل از بي‌نشان چه گوید باز *

عاشقان کشتگانِ معشوقند | بر نیاید زِ کشتگان آواز *

حکایت - یکي از صاحبدلان سر بجَیبِ مراقبه فرو برده بود - و در بحرِ مُکاشفه مستغرق شده - آنگاه که از آن حالت باز آمد یکي از دوستان اورا بطریقِ انبساط گفت از آن بوستان که تو بودي مارا چه تحفهٔ کرامت آوردي - گفت بخاطر داشتم که چون بدرختِ گل برسم دامني پُرکنم و هدیّه اصحاب‌را برم * چون بدرختِ گل برسیدم بوئِ گلم چنان مست کرد که دامنم از دست برفت * نظم

اي مرغِ سَحَر عشق ز پروانه بیاموز | کان سوخته‌را جان شد و آواز نیامد *

این مُدّعیان در طَلَبش بي خبرانند | کان‌را که خبر شد خبرش باز نیامد *

اي برتر از خیال و قیاس و گمان و وهم | و ز هرچه گفته‌اند - شنیدیم و خوانده ایم *

مجلس تمام گشت و بپایان رسید عمر | ما همچُنان در اوّلِ وصفِ تو مانده ایم *

ذکرِ محامدِ پادشاهِ اسلام خلّد الله مُلکه *

ذکرِ جمیلِ سعدي که در افواهِ عوامّ افتاده - و صیتِ سُخنش که در بسیطِ زمین رفته - و قصبُ الحبیبِ حدیثش که همچو نیشکر مي خورند - و رقعهٔ مناشاتش که چون کاغذِ زر مي بَرند - بر کمالِ فضل و بلاغتِ او حمل نتوان کرد - بلکه خداوند جهان و قطبِ دائرهٔ زمان - قائم مقامِ سلیمان - ناصرِ اهلِ ایمان - شاهنشاهِ معظّم - اتابک اعظم - مظفّر الدنیا والدین ابو بکر بن سعد بن زنگي - ظِلّ الله في اَرضِه ربِّ الارض عنه راضٍ بعینِ عنایت نظر کرده است - و تحسینِ بلیغ فرموده -

و ارادتِ صادق نموده * لا جَرَم كافّهٔ انام از خواص و عوام بمحبّتِ او گرائیده اند ـ
که الناسُ علي دين مُلوكِهم * رباعي

ز آنگه که ترا بر منِ مسکین نظرست | آثارم از آفتاب مشهورترست *
گر خود همه عیبها بدین بنده درست | هر عیب که سلطان به پسندد هنرست *

نظم

گلي خوشبوي در حمّام روزي | رسید از دستِ محبوبي بدستم *
بدو گفتم که مشکي یا عبیري | که از بوئي دلاویز تو مستم *
بگفتا من گلي ناچیز بودم | ولیکن مدّتي با گل نشستم *
کمالِ همنشین در من اثر کرد | وگرنه من همان خاکم که هستم *
اللّهمّ مَتِّع المسلمین بطول حَیاته | وَ ضَاعِف ثوابَ جَمیله و حَسَناته *
و ارفَعْ درجة اودّائهِ وَ وُلاته | و دَمّر علي اعدائهِ و شُناته *
بما تُلي في القرآنِ مِن آیاته | اللّهمّ آمِنْ بلدَهُ وَ احفَظْ ولدَهُ *

نظم

لقد سَعِد الدنیا بهِ دام سَعدُهُ | وَ ایّدَه المولي بِالوِیة النّصرِ *
کذٰلکَ تنشأُ لینةٌ هو عِرْقُها | وحُسْن نَباتِ الارضِ مِن کَرَمِ البَذرِ *

ایزدِ تعالي و تقدّس خِطّهٔ پاکِ شیرازرا بهیبتِ حاکمانِ عادل و همّتِ عالمانِ عامل تا زمانِ قیامت در امانِ سلامت نگاهدارد * نظم

نداني که من در اقالیمِ غُربت | چرا روزگاري بکردم درنگي *
برون رفتم از تنگِ ترکان که دیدم | جهان درهم افتاده چون مويِ زنگي *
همه آدمي زاده بودند لیکن | چو گرگان بخونخوارگي تیز چنگي *
درون مردمي چون ملکِ نیک محضر | برون لشکري چون هزبرانِ جنگي *
چو باز آمدم کشور آسوده دیدم | پلنگان رها کرده خويِ پلنگي *

چنان بود در عهدِ اوّل که دیدم | جهان پُر ز آشوب و تشویش و تنگي *
چنین شد در ایّامِ سلطانِ عادل | اتابک ابو بکر بن سعد زنگي *

نظم

اقلیمِ پارس را غم از آسیبِ دهر نیست | تا بر سرش بود چو توئي سایهٔ خدا *
امروز کس نشان ندهد در بسیطِ خاک | مانند آستانِ درت مأمنِ رضا *
بر تُست پاسِ خاطرِ بیچارگان - و شکر | بر ما - و بر خداي جهان آفرین جزا *
یا ربّ ز بادِ فتنه نگه دار خاکِ پارس | چندانکه خاک را بود و آب را بقا *

در سببِ تالیفِ کتابِ گلستان

شبي در ایّامِ گُذشته تأمّل میکردم - و بر عُمرِ تلف کرده تأسّف میخوردم - و سنگِ سراچهٔ دل را بالماسِ آبِ دیده مي سُفتم - و این ابیات مناسبِ حالِ خود مي گفتم

مثنوي

هردم از عمر میرود نفسي | چون نگه میکنم نماند بسي *
اي که پنجاه رفت و در خوابي | مگر این پنج روز دریابي *
خجِل آنکس که رفت و کار نساخت | کوسِ رحلت زدند و کار نساخت *
خوابِ نوشین بامدادِ رحیل | باز دارد پیاده را ز سبیل *
هر که آمد عمارتِ نو ساخت | رفت و منزل بدیگري پرداخت *
و آن دیگر پُخت همچنین هوسي | وین عمارت بسر نبُرد کسي *
یارِ نا پایدار دوست مدار | دوستي را نشاید این غدّار *
مایهٔ عیش آدمي شکمست | تا بتدریج میرود چه غمست *
گر ببندد چنانکه نکشاید | گر دل از عمر بر کند شاید *
ور کشاید چنانکه نتوان بست | گو بشُو از حیاتِ دنیا دست *
چار طبعِ مخالف و سرکش | چند روزي بوند باهم خوش *

گر یکي زین چهار شد غالب | جانِ شیرین بر آید از قالب *
لاجرم مردِ عارفِ کامل | ننهد بر حیاتِ دنیا دل *
نیک و بد چون همي ببايد مُرد | خُنُک آن کس که گوي نیکي بُرد *
برگِ عیشي بگورِ خویش فِرست | کس نیارد ز پس - تو پیش فِرست *
عمر برفست و آفتاب تموز | اندکي مانده - خواجه غرّه هنوز *
اي تِهي دست رفته در بازار | ترسمت باز ناوري دستار *
هر که مزروعِ خود خورد بخَوید | وقتِ خرمنش خوشه باید چید *
پندِ سعدي بگوشِ جان بِشنو | ره چنین است - مرد باش - و بِرَو *

بعد از تأمّلِ این معني مصلحت چنان دیدم - که در نشیمنِ عُزلت نشینم - و دامن از صحبت فراهم چینم - و دفتر از گُفتهاي پریشان بشویم - و من بعد پریشان نگویم * بیت

زبان بریده بُکنجي نشسته صُمٌّ و بکُم | به از کسي که نباشد زبانش اندر حُکم *

تا یکي از دوستان که در کجاوهٔ غمّ انیسِ من بودي - و در حُجرهٔ همّ جلیس - برسمِ قدیم از در در آمد * چندانکه نشاطِ مُراغبت کرد - و بساطِ ملاعبت گُسترد - جوابش نگفتم - و سر از زانوي تعبّد بر نگرفتم * رنجیده بمن نگه کرد و گُفت * قطعه

کنونت که امکانِ گفتار هست | بُگو اي برادر بلطف و خوشي *
که فردا چو پَیکِ اجل در رسد | بحکم ضرورت زبان در کشي *

یکي از متعلّقانِ منش بر حَسَبِ این واقعه مطّلع گردانید - که فلان عزم کرده است - و نیّتِ جزم آورده - که بقیّتِ عُمر در دنیا معتکف نشیند - و خاموشي گُزیند - تو نیز اگر تواني سرِ خویش گیر - و راهِ مجانبت پیش آر * گفتا - بعزّتِ عظیم و صحبتِ قدیم که دم بر نَیارم - و قَدَم بر ندارم - مگر آنگه که سخن گفته شود بر عادتِ مألوف و طریقِ معروف - که آزردنِ دلِ دوستان جهلست - و

كفّارتِ يمين سهل - و خلافِ راهِ صوابست و نقضِ رأي أولي الالباب ذو الفقارِ علي در نيام و زبانِ سعدي در كام * قطعه

زبان در دهانِ خردمند چيست | كليدِ درِ گنجِ صاحبِ هنر *

چو در بسته باشد چه داند كسي | كه جوهر فروشست يا شيشه‌گر *

قطعه

اگرچه پيش خردمند خاموشي اَدبست | بوقتِ مصلحت آن به كه در سخن كوشي *

دو چيز طيرهٔ عقلست - دم فرو بستن | بوقتِ گفتن و گفتن بوقتِ خاموشي *

في الجمله زبان از مكالمهٔ او دركشيدن فُتوّت نپنداشتم و روي از محاورهٔ او گردانيدن مُروت ندانستم كه يارِ موافق بود - و در ارادت صادق * بيت

چو جنگ آوري با كسي در ستيز | كه ازوَيْ گُزيرت بُوَد يا گريز *

بحكمِ ضرورت سخن گفتيم - و تفرّج كنان بيرون رفتيم در فصلِ ربيعي كه صولتِ برد آرميده بود - و آوانِ دولتِ ورد رسيده * بيت

پيراهنِ سبز بر درختان | چون جامهٔ عيدِ نيكبختان

قطعه

اوّلِ اردي بهشت ماهِ جلالي | بلبلِ گوينده بر منابرِ قضبان *

بر گلِ سُرخ از نم اُفتاده لآلي | همچو عَرَق بر عذارِ شاهدِ غضبان *

شبي در بوستان با يكي از دوستان اتّفاقِ مبيت افتاد * موضعي خوش و خرّم - و درختانِ دلكش و درهم - گوئي خُردهٔ مينا بر خاكش ريخته است - و عقدِ ثريّا از تاكش در آويخته * قطعه

رَوْضَةٌ ماءُ نهرِها سَلسال | دَوْحَةٌ سَجْعُ طَيرِها مَوْزُون *

آن پُر از لالهاي رنگارنگ | وين پُر از ميوهاي گوناگون *

باد در سايهٔ درختانش | گُسترانيد فرشِ بوقلمون *

بامدادان که خاطرِ باز آمدن بر رایِ نشستن غالب آمد - دیدمش دامني پُر از گل و ریحان و سنبل و ضیمُران فراهم آورده - و عزیمتِ شهر کرده * گفتم گلِ بوستان‌را چنانکه داني بقائي و عهدِ گلستان‌را وفائي نباشد - و حکما گفته‌اند هرچه دیر نپاید دلبستگي‌را نشاید - گفتا پس طریق چیست * گفتم براي نزهتِ ناظران و فُسحتِ حاضران کتابِ گلستان توانم تصنیف کردن که بادِ خزان‌را بر اوراقِ او دستِ تطاول نباشد - و گردشِ زمان عیشِ ربیعش بطیشِ خریف مبدّل نکند *

مثنوي

بچه کار آیدت زگُل طَبَقي | از گلستانِ من بَبَر وَرَقي *

گل همین پنج روز و شش باشد | وین گلستان همیشه خوش باشد *

حالي که من این بگفتم دامنِ گل بریخت - و در دامنم آویخت * که الکریم اذا وَعَدَ وَفٰي * فصلي در همان روز اتّفاق بیاض افتاد - در حسنِ معاشرت و آدابِ مجاورت - در لباسي که متکلّمان‌را بکار آید و مترسّلان‌را بلاغت افزاید * في الجمله هنوز از گُلِ بوستان بقیّتي مانده بود - که کتابِ گلستان تمام شد - و تمام آنگه شوَد بحقیقت - که پسندیده آید در بارگاهِ جهان پناه - سایۀ کردگار - پرتوِ لطفِ پروردگار - خُداوندِ زمان - کهفِ امان - المؤیّد من السماء - المنصور علي الاعداء - عَضُد الدولۃ القاهرة - سِراجِ المِلّۃ الباهرة - جَمال الانام - مَفْخر الاسلام - سعد بن اتابکِ الاعظم - شاهنشاه المعظّم - مالکِ رقاب الاُمَم - مولٰي مُلوکِ العرب والعجم - سلطان البرّ و البحر - وارثِ مُلکِ سلیمان - مُظفّر الدنیا و الدین - ابو بکر بن سعد بن زنگي ادام اللّه تعالٰي اقبالَهُما و جعل کلّ خیر مآلهما و بکرشمۀ لطفِ خداوندي مطالعه فرماید *

نظم

گر التفاتِ خداوندیش بیاراید | نگارخانۀ چیني و نقش ارژنگیست *

امید هست که روي ملال در نکشد | ازین سخن - که گلستان نه جاي دلتنگیست *
علي الخصوص که دیباچهٔ همایونش | بنام سعدِ ابو بکرِ سعد بن زنگیست *

در مکارمِ اخلاقِ امیرِ عادل امیر فخر الدین ادام الله علوّه *

دیگر عروسِ فکرِ من از بي جمالي سر بر نیارد - و دیدهٔ یأس از پشتِ پايِ خجالت بر ندارد - و در زمرهٔ صاحب دلان متجلّي نشود - مگر آنگه که متحلّي گردد بزیورِ قبولِ امیر کبیرِ - عامل - عادل - مؤیّد - مظفّر - منصور - ظهیرِ سریرِ سلطنت - مُشیرِ تدبیرِ مملکت - کهف الفقراء - ملاذ الغرباء - مربّي الفضلاء - مُحِبّ الاتقیاء - غیاث الاسلام و المسلمین - عُمدة الملوک و السلاطین - ابو بکر بن ابي نصر - اَطال الله عُمره - و اجلّ قدره - و شرح صدره - و ضاعف اجرَه که ممدوحِ اکابرِ آفاقست و مجموعهٔ مکارمِ اخلاق * بیت

هر که در سایهٔ عِنایتِ اوست | گُنهش طاعتست و دشمن دوست *

بر هر یک از سائرِ بندگان و حواشيِ خدمتگاران خدمتي معیّن است - که اگر در اداي برخي از آن تهاوُن و تکاسُل روا دارند - هر آینه در مَعرضِ خِطاب آیند - و در محلِّ عِتاب - مگر طائفهٔ درویشان - که شُکرِ نِعمتِ بزرگان بر ایشان واجب است - و ذکرِ جمیل و دعاي خیر بر همگنان فرض - و اداي چُنین خدمتي در غَیبت اولیتر ست از حُضُور - که این بتصنّع نزدیکست و آن از تکلّف دور * باجابت مقرون باد * نظم

پُشتِ دوتاي فَلَک راست شد از خُرمّي | تا چو تو فرزند زاد مادرِ ایّام را *
حِکمتِ محض است - اگر لطفِ جهان آفرین | خاص کند بندهٔ مصلحت عام را *
دولتِ جاوید یافت هر که نکو نام زیست | کز عَقِبَش ذکرِ خیر زنده کند نام را *
وصفِ تُرا گر کنند ور نکنند اهلِ فضل | حاجتِ مشّاطه نیست روي دلارام را *

عذرِ تقصیرِ خدمت و موجبِ اختیارِ عزلت *

تقصیري و تقاعدي که در مواظبتِ خدمتِ بارگاهِ خداوندي میرود - بنابر آنست - که طائفهٔ از حکماءِ هند در فضائلِ بُزرجمهر سخن میگفتند - و در آخر جز این عیبش نتوانستند گفت که در سخن گفتن بطي است - یعني درنگِ بسیار میکند و مُستمع را بسي منتظر باید بود - تا وي تقریرِ سخن کند * بزرجمهر بشنید و گفت اندیشه کردن که چه گویم به از پشیماني خوردن که چرا گفتم * مثنوي

سخندانِ پرورده پیرِ کُهن | بیندیشد آنگه بگوید سخن *
مَزن بي تأمّل بگفتار دَم | نِکو گوي - گر دیر گوئي چه غم *
بیندیش و آنگه بر آور نَفَس | و زان پیش بس کُن که گویند بَسْ *
بنُطق آدمي برترست از دواب | دواب از تو بِه گر نگوئي صواب *

فکیف در نظرِ اعیان و بزرگانِ حضرتِ خداوندي - عزّ نصرهُ - که مجمعِ اهلِ دل است - و مرکزِ علماءِ متبحّر - اگر در سیاقتِ سخن دلیري کنم شوخي کرده باشم - و بضاعتِ مُزجات بحضرتِ عزیز آورده - و شَبَه در بازارِ جوهریان جوي نیرزد - و چراغ پیش آفتاب پرتوي ندارد - و منارهٔ بلند در دامنِ کوهِ اَلوند پست نماید *

مثنوي

هر که گردن بدعوي افرازد | دشمن از هر طرف برو تازد *
سعدي افتاده ایست آزاده | کس نیاید بجنگِ افتاده *
اوّل اندیشه وآنگهي گفتار | پاي پیش آمدست پس دیوار *
نخلبندم ولي نه در بوستان | شاهدم من ولي نه در کنعان *

لقمانِ حکیم را گفتند حکمت از که آموختي * گفت از نابینایان - که تا جاي نه بینند پاي نه نهند - قَدِّمْ الخروجَ قبل الولوج * مصراع

مردیت بیازماي و آنگه زن کن *

نظم

گرچه شاطر بُوَد خروس بجنگ | چه زند پیشِ بازِ روئین چنگ *

گربه شیر است در گرفتنِ موش | لیک موشست در مصافِ پلنگ *

امّا باعتمادِ سِعَتِ اخلاقِ بزرگان - که چشم از عوائبِ زیردستان بپوشند - و در افشاء جرائم کهتران نکوشند - کلمهٔ چند بر سبیلِ اختصار از نوادر و امثال و اشعار و حکایات و سیرِ ملوکِ ماضیه درین کتاب دَرج کردیم - و برخي از عمرِ گرانمایه برو خرج * مُوجبِ تصنیفِ کتابِ گلستان این بُود و بالله التوفیق * قطعه

بماند سالها این نظم و ترتیب | ز ما هر ذَرّه خاک اُفتاده جائي *

غرض نقشیست کز ما باز ماند | که هستي را نمي بینم بقائي *

مگر صاحبدلي روزي برحمت | کند در کارِ درویشان دعائي *

امعانِ نَظَر در ترتیبِ کتاب و تهذیبِ ابواب ایجازِ سخن مصلحت دید - تا این روضهٔ رعنا و حدیقهٔ غلبا چون بِهشت بَهَشت باب اتفاق افتاد - از ین سبب که مختصر آمد - تا بملالت نینجامد و الله الموفّق لاتمامهِ *

تاریخ کتاب

در آن مدّت که مارا وقتِ خوش بود | ز هجرت شش صد و پنجاه و شش بود *

مرادِ ما نصیحت بود - گفتیم | حوالت باخدا کردیم و رفتیم *

بابِ اوّل

در سیرتِ پادشاهان

حکایت ۱

پادشاهي‌را شنیدم که بکُشتنِ اسیري اشارت کرد * بیچاره در حالتِ نومیدي بزباني که داشت ملک‌را دشنام دادن گرفت و سقط گُفتن - که گفته اند * قول

هرکه دست از جان بشوید | هرچه در دل دارد بگوید *

بیت

اذا یَئِسَ الانسانُ طال لِسانُه | کَسِنَّورٍ مَغْلُوبٍ یَصُول علي الکلبِ *

بیت

وقتِ ضرورت چو نماند گریز | دست بگیرد سرِ شمشیرِ تیز *

ملک پرسید - که چه میگوید * یکي از وزراءِ نیک محضر گفت - اي خداوند میگوید که و الکاظِمین الغیظَ و العافِین عنِ الناسِ و اللّٰه یُحِبّ المحسنینَ * ملک‌را بروَي رحمت آمد - و از سرِ خونِ او در گذشت * وزیرِ دیگر که ضِدّ او بود گفت - ابناءِ جنسِ مارا نشاید که در حضرتِ پادشاهان جُز براستي سخن گویند * این شخص ملک‌را دشنام داد و نا سزا گفت * ملک روي ازین سخن درهم کشید و گفت - مرا دروغِ وي پسندیده‌تر آمد ازین راست که تو گفتي - که آنرا روي در مصلحت بود و این‌را بنابرِ خباثتي و خردمندان گفته اند - دروغِ مصلحت آمیز به از راستي فتنه انگیز *

بیت

دروغیکه حالِ دلت خوش کند | به از راستي کت مشوّش کند *

هر که شاه آن کند که او گوید | حیف باشد که جُز نکو گوید *

این لطیفه بر طاقِ اَیوانِ فریدون نوشته بود *

مثنوي

جهان اي برادر نماند بکس | دل اندر جهان آفرین بند و بس *

مکُن تکیه بر ملکِ دنیا و پشت | که بسیار کس چونتو پروَرد و کُشت *

چو آهنگِ رفتن کُند جانِ پاك | چه بر تخت مُردن چه بر رويِ خاك *

حکایت ۲

یکي از ملوکِ خراسان سلطان محمود سُبکتگین را بخواب دید بعد از وفاتِ او بصد سال ـ که جملهٔ وجودِ او ریخته بود و خاك شده ـ مگر چشمانش که در چشم خانه همي گردیدند * سائرِ حکما از تاویلِ آن خواب عاجز ماندند مگر درویشي که تعبیرِ آن بجاي آورد وگفت ـ هنوز چشمش نِگرانست که مُلکش با دگرانست *

نظم

بس نامور که زیرِزمین دفن کرده اند | کزهستیَش برويِ زمین یک نشان نماند *

و آن پیر لاشه‌را که سپردند زیرِ خاك | خاکش چنان بخورد کزو استُخوان نماند *

زندست نامِ فرُّخ نوشیروان بعدل | گرچه بسي گذشت که نوشیروان نماند *

خیري کن اي عزیز وغنیمت شمار عمر | زان پیشتر که بانگ بر آید فلان نماند *

حکایت ۳

ملک زاده‌را شنیدم که کوتاه قدّ و حقیر بود ـ و دیگر برادرانش بلند بالا و خوبرو * باري پدرش بکراهیت و استخفاف دروَي نظر کرد * پسر بفراست دریافت و گفت ـ اي پدر کوتاهِ خردمند به از نادانِ بلند * نه هرچه بقامت مهتر بقیمت بهتر * اَلشاةُ نَظیفَةٌ وَالفِیلُ جِیفَةٌ * بیت

اَقَلُّ جِبَالِ الاَرْضِ طُورُ وَاِنَّهٗ | لاَعْظَمُ عِنْدَ اللّٰهِ قَدْراً وَ مَنْزِلاً *

قطعه

آن شنیدي که لاغرِ دانا | گفت روزي بابلهي فربه *
اسپِ تازي اگر ضعیف بُوَد | همچنان از طویلۀ خر به *

پدر بخندید- و ارکانِ دولت به پسندیدند- و برادران بجان رنجیدند * نظم

تا مرد سخن نگُفته باشد | عیب و هنرش نهُفته باشد *
هر بیشه گمان مبر که خالیست | شاید که پلنگ خفته باشد *

شنیدم که ملک‌را در آن مدّت دشمني صَعْب روي نمود * چون هر دو لشکر روي بهم آوردند- اوّل کسیکه اسپ در میدان جهانید آن پسر بود و مي گفت *

قطعه

آن نه من باشم که روزِ جنگ بیني پشتِ من |
این منم کاندر میانِ خاک و خون بیني سري *
آنکه جنگ آرد بخونِ خویش بازي میکند |
روزِ میدان آنکه بگریزد بخونِ لشکري *

این بگفت- و بر سپاهِ دشمان زد- تني چند از مردانِ کاري بینداخت - چون پیشِ پدر آمد زمینِ خدمت ببوسید و گفت * قطعه

اي که شخصِ منت حقیر نمود | تا دُرُشتي هنر نه پنداري *
اسپِ لاغر میان بکار آید | روزِ میدان نه گاوِ پرواري *

آورده اند که سپاهِ دشمن بیقیاس بود - و اینان اندک * جماعتي آهنگِ گریز کردند- پسر نعره بزد و گفت- اي مردان بکوشید تا جامۀ زنان نپوشید * سوارانرا بگفتنِ او تهوّر زیاده گشت و بیکبار حمله بردند * شنیدم که در آن روز بر دشمن ظفر یافتند * ملک سر و چشمش ببوسید- و در کنارش گرفت و هر روزش نظر بیش مي کرد - تا وليِّ عهدِ خویش گردانید * برادرانش حسد بردند- و زهر در

طعامش کردند* خواهرش از غرفه بدید - و دریچه برهم زد* پسر بفراست دریافت و دست از طعام باز کشید و گفت - مُحالست که هنرمندان بمیرند و بي هنران جاي ایشان گیرند * بیت

کس نیاید بزیرِ سایهٔ بوم | ور هُما از جهان شوَد معدوم *

پدررا ازین حال آگهي دادند* برادرانش‌را بخواند و هریک‌را بواجبي گوشمالي بداد* پس هر یکي‌را از اطرافِ بلاد حصّهٔ معیّن کرد تا فتنه بنشست و نزاع برخاست * که گفته اند ده درویش در گلیمي بخُسپند و دو پادشاه در اقلیمي نگنجند * قطعه

نیمِ نانی گر خورد مردِ خداي | بذلِ درویشان کند نیمِ دگر*

هفت اقلیم ار بگیرد پادشاه | همچنان در بندِ اقلیمي دگر*

حکایت ۴

طائفهٔ دزدانِ عرب بر سرِ کوهي نشسته بودند - و منفذِ کاروان بسته - و رعیّتِ بلدان از مکائدِ ایشان مرعوب - و لشکرِ سلطان مغلوب - بحکمِ آنکه ملاذي منیع از قلّهٔ کوهي بدست آورده بودند - و ملجا و ماواي خود ساخته* مدبّرانِ ممالکِ آن طرف در دفعِ مضرّتِ ایشان مشورت کردند - که اگر این طائفه برین نسق روزگاري مداومت نمایند مقاومت ممتنع گردد* مثنوي

درختي که اکنون گرفتست پاي | به نیروي شخصي بر آید ز جاي*

وگر همچنان روزگاري هلي | بگردونش از بیخ بر نگسلي*

سرِ چشمه شاید گرفتن ببیل | چو پُر شد نشاید گذشتن بپیل*

سخن برین مقرّر شد - که یکي‌را بتجسّسِ ایشان برگماشتند - و فرصت نگاه مي داشتند تا وقتي که بر سرِ قومي رانده بودند - و مقام خالي مانده* تني چند از مردانِ واقعه دیده و جنگ آزموده‌را بفرستادند - تا در شعبِ جبل پنهان شدند*

شبانگاه که دزدان باز آمدند سفر کرده و غنیمت آورده رخت بنهادند - و سلاح بکشادند * نخستین دشمني که بر سرِ ایشان تاختن آورد خواب بود * چندانکه پاسي از شب بگذشت - بيت

قرصِ خورشید در سیاهي شُد ا یونُس اندر دهانِ ماهي شُد

مردانِ دلاور از کمین گاه بدر جستند - و دستِ یکان یکان بر پُشت بستند * و بامدادان همه‌را بدرگاهِ ملک حاضر آوردند * ملک همگنان‌را اشارت بکشتن فرمود * اتّفاقاً در آن میان جواني بود - که میوهٔ عنفوانِ شبابش نو رسیده - و سبزهٔ گلستانِ عِذارش نو دمیده * یکي از وزرا پایهٔ تختِ ملک‌را بوسه داد - و روي شفاعت برزمین نهاد - وگفت - این پسرهنوز از باغ زندگاني بر نخورده و از ریعانِ جواني تمتّع نیافته - توقّع بکَرَم و اخلاقِ خداوندي آنست - که ببخشیدنِ خونِ او بر بنده مِنّت نهد * ملک روي از ین سخن در هم کشید - وگفت * بيت

پرتوِ نیکان نگیرد هرکه بنیادش بدست ا تربیت نا اهل‌را چون گردگان برگنبدست *

نسلِ فسادِ اینان منقطع کردن اولیٰتر ست - و بیخ و بنیادِ ایشان بر آوردن بهتر - که آتش نشاندن و اخگر گذاشتن و افعي کشتن و بچه نگاهداشتن کارِ خردمندان نیست * قطعه

ابر اگر آبِ زندگي بارد ا هرگز از شاخِ بید بَر نخوري *

با فرومایه روزگار مبر ا کز نَيِ بوریا شکر نخوري *

وزیر این سخن بشنید - طوعاً و کرهاً به پسندید - و بر حسنِ رأيِ ملک آفرین خواند - وگفت آنچه خداوند دام مُلکُه فرمود عینِ صوابست - امّا اگر در سلکِ بدان تربیت یافتي طبیعتِ ایشان گرفتي - ویکي از ایشان شدي * لیکن بنده امیدوارست - که بصحبتِ صالحان تربیت پذیرد - و خوي خردمندان

گیرد - که هنوز طفلست - و سیرتِ بغي و عِنادِ آن گروه در نِهادِ وي متمکّن نشده - و در حدیثست مَا مِنْ مَوْلُودٍ الاّ و قد یُولَد عَلي فِطْرَة الاسْلام ثُمّ اَبوَاهُ یُهوِّدَانِهِ او یُنصِّرَانِهِ او یُمَجِّسَانِهِ * قطعه

با بدان یار گشت همسرِ لوط | خاندانِ نبوّتش گم شد *

سگِ اصحابِ کهف روزي چند | پیِ نیکان گرفت و مردم شد *

این بگفت و طائفهٔ از ندماي ملک با وَي بشفاعت یار شدند - تا ملک از سرِ خونِ او درگذشت - و گفت - بخشیدم اگرچه مصلحت ندیدم * رباعي

داني که چه گفت زال با رستم گُرد | دشمن نتوان حقیر و بیچاره شمُرد *

دیدیم بسي آب ز سرِ چشمهٔ خُرد | چون بیشتر آمد شتر و بار ببُرد *

في الجمله وزیر پسررا بخانه برد و بناز و نعمت بپرورد - و استادِ ادیب را بتربیتش نصب کرد - تا حسنِ خطاب و ردّ جواب و سائرِ آدابِ خدمتِ ملوک اورا بیاموخت - تا در نظرِ همگنان پسندیده آمد - باري وزیر از حُسنِ اخلاقِ او در حضرتِ ملک میگفت - که تربیتِ عاقلان در وَي اثر کرده - و جهلِ قدیم از جِبلّتِ او بدر رفته * ملک از این سخن تبسّم کرد و گفت * بیت

غُذِیتَ بِدَرِّنا و نَشَأْتَ فِینا | فَمَنْ انباکَ اَنّکَ ابنُ ذئب *

اذا کان الطِباعُ طباعَ سُوء | فلَیس بِنافِعٍ اَدَبُ الادِیب *

بیت

عاقبت گرگ زاده گرگ شود | گرچه با آدمي بزرگ شود *

سالي دو برین بر آمد - طائفهٔ اوباشِ محلّت در او پیوستند - و عقدِ اُخوّت بستند - تا بوقتِ فرصت وزیررا با هر دو پسرش بکشت - و نعمتِ بیقیاس برداشت و در مغارهٔ دزدان بجاي پدر بنشست - و عاصي شد * ملک دستِ تحیر بدندان گرفت و گفت * نظم

شمشیرِ نیک ز آهنِ بد چون کند کسي | ناکس بتربیت نشوَد اي حکیم کس*
باران که در لطافتِ طبعش خِلاف نیست | در باغ لاله رُوید و در شوره بوم خس*
زمینِ شور سُنبل بر نیارد | درو تخمِ عمل ضائع مگردان*
نکوئي با بدان کردن چنانست | که بد کردن بجائي نیک مردان*

حکایت ٥

سرهنگ زاده‌را بر درِ سراي أغلُمش دیدم - که عقل و کیاستي و فهم و فراستي زائد الوصف داشت - هم از عهدِ خردي آثارِ بزرگي در ناصیهٔ او پیدا و لمعانِ انوارِ زیرکي در جبینش مُبین* بیت

بالاي سرش زِ هوشمندي | مي تافت ستارهٔ بلندي*

في الجمله مقبولِ نظرِ سلطان آمد - که جمالِ صورت و کمالِ معني داشت - و حکما گفته اند - توانگري بهنرست نه بمال - و بزرگي بعقلست نه بسال* بیت

کودکي که بعقل پیر بوَد | نزدِ اهلِ خرد کبیر بوَد*

ابناي جنس بر وَي حسد بردند - بخیانتي متهمش کردند* مصراع

دشمن چه کند چون مهربان باشد دوست*

ملک پرسید که مُوجبِ خَصمي اینان در حقِ تو چیست* گفت در سایهٔ دولتِ خداوندي دام مُلکُهُ همگنانرا راضي کردم - مگر حسود که راضي نمیشود الّا بزوالِ نعمتِ من - دولتِ خداوندي باقي باد* نظم

توانم آن که نیازارم اندرونِ کسي | حسودرا چه کنم - کو ز خود برنج درست*
بمیر تا برهي اي حسود کین رنجیست | که از مشقّتِ آن جُز بمرگ نتوان رست*
شور بختان بآرزو خواهند | مقبلان‌را زوالِ نعمت و جاه*
گر نبیند بروز شپّرهٔ چشم | چشمهٔ آفتاب‌را چه گناه*
راست خواهي - هزار چشم چنان | کور بهتر که آفتاب سیاه*

حكايت ۳

يكي از مُلوكِ عجم‌را حكايت كنند - كه دستِ تطاوُل بمالِ رعيّت دراز كرده بود - و جور و اذيّت آغاز - تا بحدّي كه خلق از مكائدِ ظلمش بجان آمده بودند - و از كُربتِ جَورش راهِ غُربت گرفتند * چون رعيّت كم شد - و ارتفاعِ ولايت نقصان پذيرفت - خزينه تهي ماند - و دشمنان از هر طرف زور آوردند * قطعه

هركه فريادرسِ روزِ مصيبت خواهد | گو - در ايّامِ سلامت بجوانمردي كوش *

بندهٔ حلقه بگوش ار ننوازي برَوَد | لطف كن لطف - كه بيگانه شوَد حلقه بگوش *

باري در مجلسِ او كتابِ شاهنامه همي خواندند در زوالِ مملكتِ ضحّاك و عهدِ فريدون * وزير ملك‌را پرسيد - كه فريدون گنج و حشم نداشت - مُلك چه گونه برو مقرّر شد * گفت - خلقي بتعصّب برو گرد آمدند - و تقويت كردند - پادشاهي يافت * وزير گفت - اي ملك - چون گرد آمدنِ مردم موجبِ پادشاهيست - تو مر خلق‌را چرا پريشان ميكني - مگر سرِ پادشاهي نداري * بيت

همان به كه لشكر بجان پروري | كه سلطان بلشكر كند سروري *

ملك گفت - موجبِ گردآمدنِ سپاه و رعيّت چيست * گفت پادشاه‌را كَرَم بايد - تا برو گرد آيند - و رحمت تا در سايهٔ دولتش ايمن نشينند - و ترا ازين هر دو يكي نيست * مثنوي

نكند جور پيشه سلطاني | كه نيايد ز گرگ چوپاني *

پادشاهي كه طرحِ ظلم فگند | پاي ديوارِ ملكِ خويش بكَند *

ملك‌را پندِ وزيرِ ناصح موافقِ طبع نيامد - بند فرمود و بزندانش فرستاد - مدّتي بر نيامده بود كه بني عمِّ سلطان بمنازعت برخاستند - و مُلكِ پدر خواستند - قومي كه از دستِ تطاوُلِ او بجان آمده بودند و پريشان شده بر ايشان گرد آمدند - و تقويت كردند - تا مُلك از تصرّفش بدر رفت *

قطعه

پادشاهي کو روا دارد ستم بر زیردست ا
دوستدارش روز سختي دشمن زورآورست *
با رعیّت صلح کن و ز جنگ خصم ایمن نشین ا
زان که شاهنشاه عادلرا رعیّت لشکرست *

حکایت ۷

پادشاهي باغلامي عجمي در کشتي نشسته بود * غلام هرگز دریا ندیده - و محنت کشتي نیازموده - گریه و زاري آغاز نهاد - و لرزه بر اندامش افتاد * چندانکه ملاطفت کردند - آرام نگرفت * ملک‌را عیش از او منغّص شد - چاره ندانست * حکیمي در آن کشتي بود - ملک‌را گفت اگر فرمائي - من اورا خاموش گردانم * پادشاه گفت غایت لطف باشد * حکیم فرمود تا غلامرا بدریا انداختند - باري چند غوطه بخورد * مویش بگرفتند و سوي کشتي آوردند * بهر دو دست در سکّان کشتي درآویخت * چون ساعتي برآمد - بگوشهٔ بنشست - و قرار گرفت * ملک‌را پسندیده آمد وگفت - اندرین چه حکمتست * گفت - اوّل محنت غرق شدن نچشیده بود - قدر سلامت کشتي نمیدانست - همچنین قدر عافیت کسي داند که بمصیبتي گرفتار آید * قطعه

اي سیر ترا نان جوین خوش ننماید ا معشوق منست آن که بنزدیک تو زشتست *
حوران بهشتي‌را دوزخ بود اعراف ا از دوزخیان پرس که اعراف بهشتست *

بیت

فرقست میان آن که یارش در بر ا با آن که دو چشم انتظارش بر در *

حکایت ۸

هرمز تاجداررا گفتند - که از وزیران پدر چه خطا دیدي - که بند فرمودي *

گفت خطائي معلوم نکردم ـ وليکن ديدم که مهابتِ من در دلِ ايشان بيگرانست و بر عهدِ من اعتمادِ کلّي ندارند ـ ترسيدم که از بيمِ گزندِ خويش قصدِ هلاکِ من کنند ـ پس قولِ حکمارا کار بستم که گفته اند * قطعه

از آن کز تو ترسد بترس اي حکيم | وگر با چو او صد برآئي بجنگ *
نه بيني که چون گربه عاجز شود | بر آرد بچُنگال چشمِ پلنگ *
از آن مار بر پاي راعي زند | که ترسد سرش‌را بکوبد بسنگ *

حکايت ۹

يکي از ملوکِ عَرب رنجور بود در حالتِ پيري ـ اميد از زندگاني قطع کرده * ناگاه سواري از در در آمد و گفت بشارت باد مر تُرا که فلان قلعه‌را بدولتِ خداوندي کشاديم ـ و دشمنان‌را اسير گرفتيم و سپاه و رعيّتِ آن طَرَف بجُملگي مُطيعِ فرمان شدند * چون اين سخن بشنيد نفسي سرد بر آورد ـ وگفت ـ اين مژده مرا نيست ـ دشمنانم‌راست يعني وارثانِ ملک‌را *

قطعه

درين اميد بسر شد ـ دِريغ عمرِ عزيز | که آنچه دردِلم است از دَرَم فراز آيد *
اميدِ بسته برآمد ولي چه فائده زآنک | اميد نيست که عمرِ گذشته باز آيد *

قطعه

کوسِ رِحلت بکوفت دستِ اَجَل | اي دو چشمم وداعِ سر بکنيد *
اي کفِ دست و ساعد و بازو | همه توديعِ يکديگر بکنيد *
بر من اوفتاده دشمن کام | آخر اي دوستان گُذر بکنيد *
روزگارم بشد بناداني | من نکردم ـ شُما حَذَر بکنيد *

حکايت ۱۰

سالي بر بالينِ تربتِ يحييٰ پيغمبر عليه السلام معتکف بودم ـ در جامعِ دمشق *

يكي از ملوكِ عرب كه به بي انصافي معروف بود بزيارت آمد - و نمازگذارد - و حاجت خواست * بيت

درويش و غني بندهٔ اين خاكِ درند | آنان كه غني‌ترند مُحتاج‌ترند *

آنگاه روي بمن كرد - وگفت - از آنجا كه همّتِ درويشان است و صدقِ معاملهٔ ايشان توجّه خاطر همراهِ من كنيد كه از دشمنِ صعب انديشناكم * گفتمش - بر رعيّتِ ضعيف رحمت كن تا از دشمنِ قوي زحمت نه بيني *

نظم

ببازوانِ توانا و قوّتِ سردست |
خطاست پنجهٔ مسكينِ ناتوان بشكست *
نترسد آن كه بر افتادگان نبخشايد |
كه گر ز پاي در آيد كسش نگيرد دست *
هر آن كه تخمِ بدي كشت و چشمِ نيكي داشت |
دماغِ بيهده پُخت وخيالِ باطل بست *
ز گوش پنبه برون آر و دادِ خلق بده |
و گر تو مي ندهي داد - روزِ دادي هست *

مثنوي

بني آدم اعضاء يكديگرند | كه در آفرينش ز يك جوهرند *
چو عضوي بدرد آورد روزگار | دگر عضوهارا نمانَد قرار *
تو كز محنتِ ديگران بي غمي | نشايد كه نامت نِهند آدمي *

حكايت ۱۱

درويشي مستجاب الدعوة در بغداد پديد آمد * حجّاج بن يوسُف بخواندش - و گفت مرا دعاي خير كن * گفت - خدايا جانش بستان * گفت - از بهرِ خدا اين

چه دعاست * گفت این دعای خیرست ترا و جملهٔ مسلمانان‌را * گفت چگونه ـ گفت ـ اگر بمیری خلق از عذابِ تو برهند و تو از گناهان * مثنوي

اي زبردستِ زیردست آزار | گرم تا کَي بماند این بازار *

بچه کار آیدت جهان داري | مُردنت به که مردم آزاري *

حکایت ۱۲

یکي از ملوکِ بي انصاف پارسائي‌را گفت ـ از عبادتها کدام فاضلترست * گفت ـ ترا خوابِ نیم روز ـ تا در آن یک نَفَس خلق‌را نیازاري * قطعه

ظالمي‌را خفته دیدم نیم روز | گفتم این فتنه است خوابش بُرده به *

آنکه خوابش بهتر از بیداریست | آنچنان بد زندگاني مُرده به *

حکایت ۱۳

یکي از ملوک‌را شنیدم ـ که شبي در عشرت روز کرده بود ـ و در پایانِ مستي میگفت * بیت

مارا بجهان خوشتر ازین یکدم نیست | کز نیک و بد اندیشه و از کس غم نیست *

درویشي برهنه بیرون بسرما خفته بود ـ بشنید و گفت * بیت

اي آنکه باقبالِ تو در عالم نیست | گیرم که غمت نیست غمِ ما هم نیست *

ملک‌را این کلام خوش آمد * صُرّهٔ هزار دینار از روزن بیرون داشت ـ و گفت ـ اي درویش دامن بدار * گفت دامن از کُجا آرم که جامه ندارم * پادشاه‌را رحمت زیاده گشت ـ خلعتي بر آن مزید کرد ـ و پیشش فرستاد * درویش آن نقدهارا باندک مدّت بخورد و تلف کرد و باز آمد * بیت

قرار بر کفِ آزادگان نگیرد مال | نه صبر در دلِ عاشق نه آب در غِربال *

در حالتي که ملک‌را پرواي او نبود حالش بگفتند * ملک بهم بر آمد و روي در هم کشید * و ازینجا ست که گفته اند اصحابِ فطنت و خبرت ـ که از حدّت

و سورتِ پادشاهان پُرحذر باید بود - که غالب همّتِ ایشان بر معظماتِ امورِ مملکت متعلّق باشد - و تحمّلِ ازدحامِ عوامّ نکنند - گاهي بسلامي برنجند - و وقتي بدُشنامي خِلعت دهند *

مثنوي

حرامش بوَد نعمتِ پادشاه | که هنگامِ فرصت ندارد نگاه *

مَجالِ سخن تا نبیني به پیش | به بیهوده گفتن مبر قَدْرِ خویش *

ملک گفت این گدایي شوخ چشمِ مبذّررا که چندین نعمت باندک مدّت بر انداخت برانید - که خزینهٔ بیت المال لقمهٔ مساکینست نه طُعمهٔ اخوانِ الشیاطین *

بیت

ابلهي کو روز روشن شمعِ کافوري نهد |

زود باشد - کش بشب روغن نباشد در چراغ *

یکي از وزراي ناصح گفت - اي خداوندِ روی زمین - مصلحت آن مي بینم که چنین کسانرا وجهِ کفاف بتفاریق مجري باید داشت تا در نَفَقَه اسراف نکنند * امّا آنچه فرمودي از زجر و منع مناسبِ سیرت اربابِ همّت نیست * یکي‌را بلطف امیدوارگردانیدن و باز بنومیدي خسته خاطرگردانیدن لائقِ اهلِ مُروّت نباشد *

بیت

بروي خود درِ اطماع باز نتوان کرد | چو باز شد - بدُرُشتي فراز نتوان کرد *

بیت

مُرغ جائي پَرَد که چینه بوَد | نه بجائي رَوَد که چي نبوَد *

قطعه

کس نبیند که تشنگانِ حجاز | بلبِ آبِ شور گرد آیند *

هر کُجا چشمهٔ بوَد شیرین | مردم و مُرغ و مور گرد آیند *

حکایت ۱۴

یکي از پادشاهانِ پیشین در رعایتِ مملکت سُستي کردي ـ و لشکر بسختي داشتي ـ قضارا چون دشمنِ صعب روي نمود ـ همه پشت بدادند و روي بگریز نهادند *

بیت

چو دارند گنج از سپاهي دریغ | دُریغ آیدش دست بُردن به تیغ *
چه مردي کُند در صفِ کارزار | که دستش تهي باشد از روزگار *

یکي از آنان که با من دوستي داشت ـ ملامتش کردم ـ و گفتم ـ دونست و ناسپاس و سُفله و نا حق شناس که باندک تغیّرِ حال از مخدومِ قدیم برگردد ـ و حقوقِ نعمتِ سالها در نوردد * گفت ـ اگر بگویم معذور داري ـ شاید که اسپم بي جو بود و نمدزین در گرو * سلطان که بزر با سپاهي بخیلي کند ـ با او بجان جوانمردي نتوان کرد *

بیت

زر بده مردِ سپاهي را تا سر بنهد | وگرش زر ندهي سر بنهد در عالم *

بیت

اِذَا شَبِعَ الکَمِيُّ یَصُولُ بَطْشاً | و خاوِي البَطْنِ یبطُش بالفِرار *

حکایت ۱۵

یکي از وزرا معزول شده بحلقهٔ درویشان در آمد ـ و برکتِ صحبتِ ایشان در وَي اثر کرد ـ و جمعیّتِ خاطرش دست داد * ملک بارِ دیگر با وَي دل خوش کرد ـ و عملش فرمود * قَبول نکرد ـ وگفت ـ معزولي به که مشغولي * رباعي

آنان که بکُنجِ عافیت بنشستند | دندانِ سگ و دهانِ مردُم بستند *
کاغذ بدریدند و قلم بشکستند | از دست و زبانِ حرف‌گیران رستند *

ملک گفت ـ هر آئینه مارا خردمندِ کافي باید ـ که تدبیرِ مملکت را شاید * گفت نشانِ خردمندِ کافي آنست که بچنین کارها تن در ندهد * بیت

هُماي برهمه مرغان از آن شَرَف دارد | که اُستخوان خورد و طائري نیازارد *

مثل

سیاه گوش‌را گفتند ـ ترا ملازمتِ شیر بچه سبب اختیار افتاد * گفت ـ تا فضلهٔ صیدش میخورم ـ و از شرِّ دشمنان در پناهِ صولتش زندگاني میکنم * گفتند ـ اکنون که بظّلِ حمایتش در آمدي ـ و بشکر نعمتش اعتراف کردي ـ چرا نزدیکتر نیائي تا در حلقهٔ خاصّانت در آوَرَد ـ و از بندگانِ مُخلصانت شمارد * گفت ـ همچنان از بطشِ وي ایمن نیستم * بیت

اگر صد سال گبر آتش فروزد | چو یکدم اندران افتد بسوزد *

گاه افتد که ندیمِ حضرتِ سلطان زر بیابد ـ و گاه باشد که سرش برود ـ و حکما گفته اند که از تلوّنِ طبعِ بادشاهان پُر حذر باید بود ـ که وقتي بسلامي برنجند وگاهي بدشنامي خلعت دهند ـ وگفته اند ـ که ظرافت بسیار هنرِ ندیمان است و عیبِ حکیمان * بیت

تو بر سرِ قدرِ خویش میباش و وقار | بازي و ظرافت بندیمان بُگذار *

حکایت ۱۶

یکي از رفیقان شکایتِ روزگارِ نامساعد بنزدیکِ من آورد وگفت ـ کفافِ اندک دارم و عیالِ بسیار ـ و طاقتِ بارِ فاقه نمي آرم ـ و بارها در دلم مي آید که باقلیمي دیگر نقل کنم تا بهر صفت زندگاني کرده آید ـ و کسي‌را بر نیک و بدِ من اِطّلاع نباشد * بیت

بس گرسنه خفت وکس ندانست که کیست |

بس جان بلب آمد که برو کس نگریست *

باز از شماتتِ اعدا مي اندیشم که بطعنه در قفاي من بخندند ـ و سعي مرا در حقّ عیال بر عدمِ مُروّت حمل کنند ـ و گویند * قطعه

به بین آن بي حمیّت را که هرگز | نخواهد دید روي نیک بختي *
تن آساني گُزیند خویشتن را | زن و فرزند بگذارد بسختي *

و در علمِ محاسبه چنانکه معلومست چیزي دانم * اگر بمعونتِ شما جهتي معيّن گردد که موجبِ جمعیّتِ خاطر باشد - بقیّهٔ عمر از عهدهٔ شکرِ آن بیرون نتوانم آمد * گفتم اي برادر عملِ پادشاهان دو طرف دارد - امیدِ نان و بیمِ جان - و خلافِ رأيِ خردمندانست بامیدِ نان در بیمِ جان افتادن * قطعه

کس نیاید بخانهٔ درویش | که خراجِ زمین و باغ بِدِه *
یا بتشویشِ غصّه راضي شَو | یا جگربند پیشِ زاغ بنه *

گفت این سخن موافقِ حالِ من نگفتي - و جوابِ سؤالِ من نیاوردي - نشنیدهٔ که گفته اند - هرکه خیانت نورزد دستش از حساب نلرزد * بیت

راستي موجبِ رِضاي خداست | کس ندیدم که گم شد از رهِ راست *

و حکما گفته اند - چهار کس از چهار کس بجان آیند - حرامي از سلطان - و دزد از پاسبان - و فاسق از غمّاز - و روسپي از محتسب - آنرا که حساب پاکست از محاسبه چه باکست * قطعه

مکُن فراخ رَوِي در عمل اگر خواهي | که وقتِ رفعِ تو باشد مجالِ دشمن تنگ *
تو پاك باش و مداراي برادر از کس باك | زنند جامهٔ ناپاك گازُران بر سنگ *

گفتم حکایتِ آن رُوباه مناسبِ حالِ تُست که دیدندش گریزان و افتان و خیزان میرفت * کسي گفتش - چه آفتست که موجبِ چندین مخافتست * گفت شنیده ام که شُتران را بسخره میگیرند * گفتند - اي سفیه شتررا با تو چه مناسبتست و ترا با او چه مشابهت * گفت خاموش - اگر حاسدان بغرض گویند - که این نیز شتر بچه است و گرفتار آیم - کِرا غمِ تخلیصِ من باشد - و تا تریاق از عراق آورده شَود مارگزیده مرده بوَد * ترا همچنان فضل است و دیانت و تقويٰ و امانت -

و لیکن متعنّدان در کمینند ـ و مدّعیان گوشه نشین ـ اگر آنچه حُسنِ سیرتِ تُست بخلاف آن تقریر کنند ـ در معرضِ خطابِ پادشاه اُفتي ـ در آن حالت کرا مجالِ مقال باشد ـ پس مصلحت آن مي بینم که مُلکِ قناعت‌را حراست کُني ـ و ترکِ ریاست گوئي ـ که عاقلان گفته اند ـ بیت

بدریا در منافعِ بیشمارست | وگر خواهي سلامت ـ بر کنارست *

رفیق چون این سخن بشنید ـ بهم بر آمد ـ و روي در هم کشید ـ و سخنانِ رنجش آمیز گفتن گرفت ـ که این چه عقل است و کفایت و فهم و درایت ـ و قولِ حکما درست آمد ـ که گفته اند ـ دوستان در زندان بکار آیند ـ که بر سُفره همه دشمنان دوست نمایند * قطعه

دوست مشمار آن که در نعمت زند | لافِ یاري و برادر خواندگي *

دوست آن دانم که گیرد دستِ دوست | در پریشان حالي و درماندگي *

دیدم که متغیّر میشود ـ و نصیحتِ من بتعرّض میشنَوَد * بنزدیکِ صاحبِ دیوان رفتم ـ بسابقهٔ معرفتي که درمیانِ ما بود صورتِ حالش بگفتم ـ و اهلیّت و استحقاقش بیان کردم ـ تا بکاري مختصرش نصب کردند * روزي چند بر آمد لطفِ طبعش‌را بدیدند ـ و حسنِ تدبیرش بپسندیدند * کارش از آن درگذشت و بمرتبهٔ والاتر از آن متمکّن گشت ـ و همچنین نجمِ سعادتش در ترقّي بود ـ تا باوجِ ارادت رسید ـ و مقرّبِ حضرتِ سلطان گشت ـ و مُشار الیه بالبَنان و معتمد علیه عند الاَعیان شد * بر سلامتِ حالش شادماني کردم و گفتم بیت

ز کارِ بسته میندیش و دل شکسته مدار |

که آبِ چشمهٔ حیوان درون تاریکیست *

بیت

الا لا تحزَنَنّ اخا البلیّة | فلِلرحمٰن اَلطافٌ خَفیّة *

بیت

منشین تُرش رو از گردشِ ایّام که صبرا گرچه تلخست - ولیکن برِ شیرین دارد *

در آن مُدّت مرا با طائفهٔ یاران اتّفاقِ سفرِ حجاز افتاد * چون از زیارتِ مکّه باز آمدم - دو منزلم استقبال کرد * ظاهرِ حالش را دیدم پریشان و بر هیأتِ درویشان * گفتم که حال چیست * گفت - چُنانکه تو گفتي - طائفهٔ حسد بردند - و بخیانتم منسوب کردند * و ملکُ دام مُلکهُ در کشفِ حقیقتِ آن استقصا نفرمود - و یارانِ قدیم و دوستانِ صمیم از کلمهٔ حق خاموش گردیدند - و صحبتِ دیرینه فراموش کردند * قطعه

نه بیني که پیشِ خداوندِ جاه | ستایش کنان دست بر سر نهند *

وگر روزگارش در آرد زِ پاي | همه عالمش پاي بر سر نهند *

في الجمله بانواعِ عقوبت مُبتلا بودم - تا درین هفته - که مژدهٔ سلامتِ حُجّاج برسید - از بندِ گرانم خلاص دادند * گفتم موعظهٔ من قبول نکردي - که گفتم - عملِ پادشاهان چون سفرِ دریاست سودمند و خطرناك - یا گنج برگیري یا در تلاطُمِ امواج بمیری *

بیت

یا دُرّ بهر دو دست کند خواجه در کنار | یا موج روزي افگندش مُرده بر کنار *

مصلحت ندیدم ازین بیش ریشِ درونش بناخُنِ ملامت خراشیدن - و نمک پاشیدن * بدین دو بیت اختصار کردم * قطعه

ندانستي که بیني بند بر پاي | چو در گوشت نیامد پندِ مردم *

دگر ره گر نداري طاقتِ نیش | مکن انگشت در سوراخِ کژدم *

حکایت ۱۷

تني چند در صُحبتِ من بودند - ظاهرِ ایشان بصلاح آراسته و باطن بفلاح پیراسته * یکي از بزرگان در حقِ این طائفه حسنِ ظنّ بلیغ داشت - و اِدراري

معیّن کرده ـ مگر یکی از ایشان حرکتی کرد ـ که مناسبِ حالِ درویشان نبود * ظنِّ آن شخص فاسد گشت ـ و بازارِ اینان کاسد * خواستم ـ تا بطریقی کفافِ یاران مستخلص کنم * آهنگِ خدمتش کردم * دربانم رها نکرد ـ و جفا گفت * معذورش داشتم قطعه

در میر و وزیر و سلطان‌را | بی وسیلت مگرد پیرامن *

سگ و دربان چو یافتند غریب | این گریبان گرفت آن دامن *

چندانکه مقرّبانِ حضرتِ آن بزرگ بر حالِ من وقوف یافتند ـ باکرامم در آوردند و برتر مقامی معیّن کردند * امّا بتواضع فروتر نشستم و گفتم ـ بیت

بگذار که بندهٔ کمینم | تا در صفِ بندگان نشینم *

گفت الله الله چه جای این سخنست ـ بیت

گر بر سر و چشمِ من نشینی | نازت بکشم که نازنینی *

فی‌الجمله بنشستم و از هر دری سخن در پیوستم تا حدیثِ زلّتِ یاران در میان آمد ـ گفتم ـ قطعه

چه جُرم دید خداوندِ سابقِ الانعام | که بنده در نظرِ خویش خوار میدارد *

خدایراست مسلّم بزرگی و الطاف | که جُرم بیند و نان بر قرار میدارد *

حاکم این سخن‌را پسندید و اسبابِ معاشِ یاران فرمود تا بر قاعدهٔ ماضی مهیّأ دارند ـ و مؤنتِ ایّامِ تعطیل‌را وفا کنند * شکرِ نعمت بگفتم ـ و زمینِ خدمت ببوسیدم ـ و عُذرِ جسارت خواستم و در حال بیرون آمدم و گفتم ـ قطعه

چو کعبه قبلهٔ حاجت شد ـ از دیارِ بعید | رَوَند خلق بدیدارِ او از بسی فرسنگ *

ترا تحمّلِ امثالِ ما بباید کرد | که هیچکس نزند بر درختِ بی بر سنگ *

حکایت ۱۸

ملک زادهٔ گنجِ فراوان از پدر میراث یافت * دستِ کَرَم بر کشاد ـ و دادِ

سخاوت بداد - و نعمتِ بي دريغ بر سپاه و رعيّت بريخت * قطعه

نياسايد مشام از طبلهٔ عود | بر آتش نِه که چون عنبر ببويد *

بزرگي بايدت - بخشندگي کن | که تا دانه نيفشاني نرويد *

يکي از جُلساي بي تدبير نصيحتش آغاز کرد - که مُلوکِ پيشين اين مال بسعي اندوخته اند - و براي مصلحت نهاده - دست از ين حرکت کوتاه کن - که واقعها در پيشست و دشمنان در کمين - نبايد که بوقتِ حاجت درماني * قطعه

اگر گنجي کني بر عاميان بخش | رسد مر هر گداي‌را برنجي *

چرا نستاني از هر يک جوي سيم | که گرد آيد ترا هر روز گنجي *

ملک زاده روي ازين سخن در هم کشيد - که موافقِ راي بلندش نيامد - و مر اورا زجر فرمود و گفت - مرا خداوندِ تعالىٰ مالکِ اين ممالک کرده است - تا بخورم و ببخشم - نه پاسبانم که نگهدارم * بيت

قارون هلاک شد که چهل خانهٔ گنج داشت | نوشيروان نمُرد که نامِ نيکو گذاشت *

حکايت ۱۹

آورده اند که نوشيروانِ عادل‌را در شکارگاهي صيدي کباب مي کردند * نمک نبود * غلامي بروستا فرستادند - تا نمک آرد * نوشيروان گفت نمک بقيمت بستان تا بي رسمي نشود - و دِيه خراب نگردد * گفتند - بدين قدر چه خلل زايد * گفت بُنيادِ ظلم اوّل در جهان اندک بوده است - هر که آمد برآن مزيد کرد - تا بدين غايت رسيده * قطعه

اگر ز باغِ رعيّت ملک خورد سيبي | بر آورند غلامانِ او درخت از بيخ *

به پنج بيضه که سلطان ستم روا دارد | زنند لشکريانش هزار مرغ بسيخ *

بيت

نماند ستمگارِ بد روزگار | بماند برو لعنتِ پايدار *

حکایت ۲۰

عاملي‌را شنیدم که خانهٔ رعیّت خراب کردي - تا خزانهٔ سلطان آبادان کند - بي خبر از قولِ حکما که گفته اند - هر که خلق‌را بیازارد - تا دلِ سلطان بدست آرد - خداي تعالٰي همان خلق‌را بر وَي گمارد - تا دمار از روزگارش بر آرد *

بیت

آتشِ سوزان نکند با سپند | آنچه کند دُودِ دلِ دردمند *

لطیفه

گویند - سرِ جملهٔ حیوانات شیر است * وکمترینِ جانوران خر - و باتّفاقِ خردمندان خرِ باربر به از شیرِ مردم دَر * مثنوي

مسکین خر اگرچه بي تمیزست | چون بار همي بَرَد عزیزست *

گاوان و خرانِ بار بردار | به ز آدمیانِ مردم آزار *

ملک‌را طرفي از ذمائمِ اخلاقش بفراست معلوم شد - در شکنجه کشیدش - و بانواعِ عقوبت بکُشت * قطعه

حاصل نشوَد رضاي سلطان | تا خاطرِ بندگان نجوئي *

خواهي که خداي بر تو بخشد | با خلقِ خداي کن نکوئي *

یکي از ستم دیدگان برو بگذشت و در حالِ تباهِ او تأمّل کرد وگفت * قطعه

نه هر که قوّتِ بازو و منصبي دارد | بسلطنت بخورد مالِ مردمان بگزاف *

توان بحلق فرو بردن استخوانِ درشت | ولي شکم بدرد - چون بگیرد اندر ناف *

حکایت ۲۱

مردم آزاري‌را حکایت کنند - که سنگي بر سرِ صالحي زد * درویش‌را مجالِ انتقام نبود - سنگ‌را با خود همیداشت تا وقتي که ملک‌را بر آن لشکري خشم آمد - در چاهِ زندانش کرد * درویش بیامد - و سنگ بر سرش کوفت *

گفت - تو کیستي و این سنگ بر من چرا زدي * گفت من فلانم و این سنگ همانست که در فلان تاریخ بر سرِ من زدي * گفت - چندین مدّت کجا بودي * گفت از جاهت اندیشه میکردم - اکنون که در چاهت دیدم فرصت‌را غنیمت شمردم - که زیرکان گُفته اند - مثنوي

ناسزائي‌را چو بیني بختیار | عاقلان تسلیم کردند اختیار *
چون نداري ناخُنِ درّنده تیز | با ددان آن به که کم گیري ستیز *
هر که با پولاد بازو پنجه کرد | ساعِدِ سیمینِ خودرا رنجه کرد *
باش تا دستش ببندد روزگار | پس بکامِ دوستان مغزش برآر *

حکایت ۲۲

یکي از مُلوک‌را مَرَضي هائل بود - که اعادۀ ذکرِ آن ناکردن اولیتر است * طائفۀ از حکماي یونان متّفق شدند - که مر این رنج‌را دوائي نیست - مگر زهرۀ آدمیي که بچندین صِفت موصوف باشد * ملک بفرمود - تا طلب کردند * دهقان پسري یافتند بدان صفت که حکما گفته بُودند * پدر و مادرش‌را بخواندند و بنعمتِ بیکران خوشنود گردانیدند - و قاضي فتوٰي داد - که خونِ یکي از رعیّت ریختن براي سلامتِ نفْسِ پادشاه روا باشد * جلّاد قصدِ او کرد * پسر سر سوي آسمان کرد و تبسّم نمود * ملک پرسید درین حالت چه جاي خندیدن است * پسر گفت نازِ فرزندان بر پدر و مادر باشد - و دعوي پیش قاضي برند - و داد از پادشاه خواهند - اکنون پدر و مادر بعلّتِ حطامِ دُنیوي مرا بخون در سپردند - و قاضي بکُشتنم فتوٰي داد - و سلطان مصلحتِ خویش در هلاکِ من مي بیند - بجز خداي تعالیٰ پناهي نمي بینم * بیت

پیشِ که بر آورم ز دستت فریاد | هم پیشِ تو از دستِ تو میخواهم داد *

سلطان‌را ازین سخن دل بهم بر آمد - و آب در دیده بگردانید - و گفت هلاکِ

من اولیتر که خونِ بیگناهي ریختن * سر و چشمش ببوسید - و در کنار گرفت - و بنعمتِ بي اندازه خوشنود گردانید - و آزادش کرد * گویند که هم در آن هفته ملک شِفا یافت * قطعه

همچنان در فکرِ آن بیتم که گفت | پیلبانی بر لبِ دریای نیل *
زیرِ پایت گر بداني حالِ مور | همچو حالِ تُست زیرِ پاي پیل *

حکایت ۲۳

یکي از بندگانِ عمرو لیث گریخته بود * کسان در عقبش رفتند و باز آوردند * وزیررا با وي غرضي بود * اشارت بکشتن کرد - تا دیگر بندگان چنین کاري نکنند * بنده پیش عمرو لیث سر بر زمین نهاد و گفت - بیت

هرچه رَوَد بر سرم چون تو پسندي رواست |
بنده چه دعوٰي کند - حکم خداوندرا ست *

امّا بموجبِ آن که پروردهٔ نعمتِ این خاندانم - نخواهم که در قیامت بخونِ من گرفتار آئي * اگر بیگناه بندهرا خواهي کشت - باري بتاویلِ شرعي بکش - تا بقیامت مؤاخذ نباشي * گفت - تاویل چه گونه کنم - گفت اجازت دِه تا من وزیررا بکشم - آنگه بقصاصِ او کشتن بفرما تا بحقّ کشته باشي * ملک بخندید و وزیررا گفت - چه مصلحت مي بیني * گفت اي خداوند این حرام زادهرا بصدقهٔ گورِ پدرت آزاد کن - تا مرا هم در بلا نیفگند - گناه از منست که قولِ حکمارا معتبر نداشتم که گفته اند - قطعه

چو کردي با کلوخ انداز پیکار | سرِ خودرا بناداني شکستي *
چو تیر انداختي بر روي دشمن | حَذَر کن کاندر آماجش نشستي *

حکایت ۲۴

ملکِ زوزنرا خواجهٔ بود کریم النفس و نیک محضر - که همگنانرا در مواجهه

خدمت کردي - و در غیبت نیکو گفتي * اتّفاقًا از وي حرکتي صادر شد که در نظرِ ملک ناپسندیده آمد * مصادره فرمود و عقوبت کرد * سرهنگانِ پادشاه بسوابقِ انعام معترف بودند و بشکرِ آن مرتهَن * پس در مدّتِ توکیلِ او رِفق و مدارا کردند و زجر و معاتبت روا نداشتند * قطعه

صلح با دشمن خود کن وگرت روزي او | در قفا عیب کند - در نظرش تحسین کن *

سخن آخر بدهان میگذرد مُوذیرا | سخنش تلخ نخواهي - دهنش شیرین کن *

آنچه مضمونِ خطابِ ملک بود از عهدهٔ بعضي از آن بدر آمد - و به بقیّت در زندان بماند * یکي از ملوکِ نواحي در خُفْیَه پیغامش فرستاد - که ملوکِ آن طرف قدرِ چنان بزرگوار ندانستند - و بي عزّتي کردند * اگر خاطرِ عزیزِ فلان اَحْسَن اللّه عَوَاقِبه بجانبِ ما التفاتي کند - در رعایتِ خاطرش هر چه تمامترست - سعي کرده شوَد - که اعیانِ این مملکت بدیدارِ وي مفتقرند و بجوابِ این حروف منتظر * خواجه برین وقوف یافت - و از خطر اندیشید * در حال جوابي مختصر - چنان که مصلحت دید که اگر بر مَلا افتد فتنهٔ نباشد - بر قفاي ورق بنوشت و روان کرد * یکي از متعلّقان - که برین واقف بود - ملک‌را اعلام داد که فلان‌را که حبس فرمودهٔ - با ملوکِ نواحي مراسله دارد * ملک بهم بر آمد - و کشفِ این خبر فرمود * قاصدرا بگرفتند - و رساله‌را بخواندند * نوشته بود که حسنِ ظنّ بزرگان در حقِّ بنده بیش از فضیلتِ بنده است - و تشریفِ قبولي - که فرموده اند - بنده‌را امکانِ اجابت آن نیست بحکمِ آن که پروردهٔ نعمتِ این خاندانم و باندک مایهٔ تغیّرِ خاطر با ولي نعمتِ قدیم بیوفائي نتوان کرد - که گفته اند - بیت

آنرا که بجاي تست هردم کرَمي | عذرش بنه ار کند بعُمري ستمي *

ملک‌را سیرتِ حق شناسي وي پسندیده آمد * نعمت و خلعت بخشید - و عذر خواست - که خطا کردم و ترا بي گناه بیازردم * گفت اي خداوند بنده در

ين حال مر خداوندرا خطائي نمي بيند ـ بلكه تقديرِ خداوندِ حقيقي چنين بود ـ كه مر اين بنده‌را مكروهي برسد ـ پس بدستِ تو اوليتر كه سوابقِ نعمت و اياديِ منّت بر ين بنده داري ـ كه حُكما گفته اند ـ مثنوي

گر گزندت رسد ز خلق مرنج | كه نه راحت رسد ز خلق نه رنج *

از خدا دان خلافِ دشمن و دوست | كه دلِ هر دو در تصرّفِ اوست *

گرچه تير از كمان همي گذرد | از كماندار بيند اهلِ خِرَد *

حكايت ۲۵

يكي از ملوكِ عرب‌را شنيدم كه با متعلّقانِ ديوان فرمود ـ كه مرسومِ فلانرا چندانكه هست مُضاعف كنيد ـ كه ملازمِ درگاه است و مترصّدِ فرمان ـ و سائر خدمتگاران بلهو و لعب مشغولند ـ و در اداي خدمت مُتهاون * صاحبدلي بشنيد و گفت ـ عُلُوِّ درجاتِ بندگان بدرگاهِ حق جلّ و علا همين مثال دارد * نظم

دو بامداد گر آيد كسي بخدمتِ شاه | سيوم هر آينه در وَي كند بلطف نگاه *

اميد هست پرستندگانِ مخلص‌را | كه نا اميد نگردند ز آستانِ الله *

مثنوي

مِهتري در قَبولِ فرمانست | تركِ فرمان دليلِ حرمانست *

هر كه سِيماي راستان دارد | سرِ خدمت بر آستان دارد *

حكايت ۲۶

ظالمي‌را حكايت كنند * كه هيزمِ درويشان خريدي بحَيف و توانگران‌را دادي بطَرح * صاحبدلي بر او گذر كرد و گفت بيت

ماري تو كه هركرا به بيني بزني | يا بوم كه هر كجا نشيني بكَني *

قطعه

زورت ار پيش ميرَوَد با ما | با خداوندِ غيب دان نرَوَد *

زورمندي مکن براهلِ زمین | تا دعائي برآسمان نرَوَد *

ظالم ازین سخن برنجید و روي درهم کشید و برو التفات نکرد * اخذته العزّة بالاثم * تا شبي آتش در انبارِ هیزمش افتاد ـ و سائرِ املاکش بسوخت ـ و از بسترِ نرمش برخاکسترِ گرمش نشاند * اتّفاقًا همان صاحبدل بر وي بگذشت * شنیدش که با یاران همي گفت ـ ندانم که این آتش از کجا در سراي من افتاد * گفت ـ از دُودِ دلِ درویشان * قطعه

حذر کن ز دُودِ درونهاي ریش | که ریشِ درون عاقبت سر کند *

بهم بر مکن تا تواني دلي | که آهي جهاني بهم بر زند *

حکمت

برکاخِ شاهِ کیخسرَو نوشته بود * قطعه

چه سالهاي فراوان و عمرهاي دراز | که خلق بر سرِ ما بر زمین بخواهد رفت *

چنانکه دست بدست آمدست مُلک بما | بدستهاي دگر همچنین بخواهد رفت *

حکایت ۲۸

یکي در صنعتِ کُشتي گرفتن بسر آمده بود * که سِصد و شصت بندِ فاخر درین علم دانستي ـ و هر روز بنوعي دیگر کشتي گرفتي ـ مگر گوشهٔ خاطرش با جمالِ یکي از شاگردان میلي داشت * سِصد و پنجاه و نه بندش بیاموخت ـ مگر یک بند که در تعلیمِ آن تاخیر کردي * في الجمله پسر در صنعت و قوّت بسر آمد ـ و کسيرا با او امکانِ مقاومت نماند ـ بحدّي که روزي پیشِ سلطانِ آن عهد گفت که استادرا فضیلتي که بر منست از روي بزرگیست و حقِ تربیت و اگرنه بقوّت از وي کمتر نیستم ـ و بصنعت با او برابرم * ملکرا این ترکِ ادب از وي پسندیده نیامد * بفرمود تا مصارعت کنند * مقامي متّسع ترتیب کردند * و ارکانِ دولت و اعیانِ حضرت و زور آورانِ اقالیم حاضر شدند * پسر

چون پيلِ مست در آمد بصدمتي كه اگر كوهِ آهني بودي - از جا بر كندي * استاد دانست كه جوان بقوّت از وي برترست - و بصنعت برابر- بدان بندِ غريب كه از وي پنهان داشته بود - در آويخت * جوان دفعِ آن ندانست * استاد اورا بدو دست از زمين بر داشت - و بالاي سر بگردانيد و بر زمين زد * غريو از خلق بر آمد * ملك فرمود استادرا خلعت و نعمتِ بي قياس دادن - و پسررا زجر و ملامت كرد - كه با پروردهٔ خويش دعويِ مقاومت كردي - و بسر نبردي * پسر گفت - اي خداوند استاد بزور و قوّت بر من دست نيافت - بلكه مرا در علمِ كشتي دقيقهٔ مانده بود كه از من دريغ هميداشت - امروز بدان دقيقه بر من دست يافت * استاد گفت از بهرِ چنين روز نگاه ميداشتم - كه حكما گفته اند - دوسترا چندان قوّت مده - كه اگر دشمني كند بتواند * نشنيدهٔ كه چه گفت آن كه از پروردهٔ خود جفا ديد - بيت

أُعَلِّمُهُ الرِمَايَةَ كُلَّ يومٍ | فلمّا اشتدَّ ساعِدُهُ رَمَاني *

قطعه

يا وفا خود نبود در عالَم | يا مگر كس درين زمانه نكرد *

كس نياموخت علمِ تير از من | كه مرا عاقبت نشانه نكرد *

حكايت ۲۸

درويشي مجرّد بگوشهٔ صحرا نشسته بود * پادشاهي برو گذر كرد * درويش از انجا كه مُلكِ قناعتست - سر بر نياورد - و التفات نكرد * پادشاه از انجا كه شوكتِ سلطنت است - بهم بر آمد و گفت - اين طائفهٔ خرقه پوشان بر مثالِ حيوانند - اهليّت و آدميت ندارند * وزير نزديكِ درويش آمد و گفت - پادشاهِ روي زمين بر تو گذر كرد - چرا خدمت نكردي و شرطِ ادب بجا نياوردي * گفت - ملك‌را بُگو توقُّعِ خدمت از كسي دار - كه توقّعِ نعمت از تو دارد * و ديگر

بدان که مُلُوک از بهرِ پاسِ رعیّت اند - نه رعیّت از بهرِ طاعتِ ملوک - چنانکه گفته اند *

قطعه

پادشاه پاسبانِ درویشست | گرچه نعمت بفرِّ دولتِ اوست *
گوسفند از براي چوپان نیست | بلکه چوپان براي خدمتِ اوست *

قطعه

گر یکي‌را تو کامران بیني | دیگریرا دل از مجاهده ریش *
روزکي چند باش تا بخوَرد | خاک مغزِ سرِ خیال اندیش *
فرقِ شاهي و بندگي برخاست | چون قضاي نبشته آید پیش *
ار کسي خاکِ مرده باز کند | نشناسد توانگر از درویش *

ملک‌را گفتارِ درویش استوار آمد * گفت - از من چیزي بخواه * گفت آن خواهم که دیگر بار زحمتم ندهي * گفت مارا پندي ده * گفت * بیت

دریاب کنون که نعمتت هست بدست |
کین دولت و مُلک میرود دست بدست *

حکایت ۲۹

یکي از وزرا پیش ذو النونِ مصري رفت - و همّت خواست - که روز و شب بخدمتِ سلطان مشغولم و بخیرش امیدوار و از عقوبتش ترسان * ذو النون بگریست و گفت - اگر من خدارا چنین ترسیدمي که تو سلطان‌را - از جملهٔ صِدّیقان بودمي *

قطعه

گر نبودي امیدِ راحت و رنج | پاي درویش بر فلک بودي *
ور وزیر از خدا بترسیدي | همچنان کز مَلِک مَلَک بودي *

حکایت ۳۰

پادشاهي بکُشتنِ بي گناهي فرمان داد * گفت اي ملک بموجبِ خشمي که

ترا بر منست ـ آزارِ خود مجوي * گفت چگونه * گفت این عقوبت بر من بیک نَفَس بسر آید ـ و بزهٔ آن بر تو جاوید بماند * رباعي

دورانِ بقا چو بادِ صحرا بگذشت | تلخي و خوشي و زشت و زیبا بگذشت *
پنداشت ستمگرکه جفا بر ما کرد | برگردنِ او بماند و بر ما بگذشت *

ملک‌را نصیحتِ او سودمند آمد ـ و از سرِ خونِ او درگذشت ـ و عذر خواست *

حکایت ۳۱

وزراي نوشیروان در مهمّي از مصالحِ مملکت اندیشه میکردند ـ و هر یک بر وفقِ دانشِ خود رائي میزد * ملک نیز همچنین تدبیري اندیشه کرد * بزرجمهررا رايِ ملک اختیار افتاد * وزیرانِ دیگر در سِرّ با او گفتند ـ که رايِ ملک‌را چه مزیّت دیدي بر فکرِ چندین حکیم * گفت ـ بموجبِ آنکه انجامِ کار معلوم نیست ـ و رأيِ همگنان در مشیّتِ الله تعالیٰ است ـ که صواب آید یا خطا ـ پس مُوافقتِ رايِ ملک اولیتر ـ تا اگر خلافِ صواب آید ـ بعلّتِ متابعتِ او از معاتبت ایمن باشیم ـ که گفته اند * مثنوي

خلافِ رايِ سلطان راي جُستن | بخونِ خویش باشد دست شُستن *
اگر شه روزرا گوید شبست این | بباید گفت اینک ماه و پروین *

حکایت ۳۲

سیّاحي گیسوان بتافت که من عَلَوِیّم ـ و با قافلهٔ حجاز بشهري در آمد ـ که از حجّ مي آیم ـ و قصیدهٔ پیش ملک برد ـ که من گفته ام * یکي از ندماي ملک در آن سال از سَفَرِ دریا آمده بود * گفت ـ من اورا در عیدِ اضحي ببصره دیده ام ـ حاجي چگونه باشد * دیگري گفت ـ من اورا میشناسم ـ پدرش نصراني بود در ملاطیّه علويّ چگونه باشد * و شعرش در دیوانِ اَنْوَري یافتند * ملک فرمود تا بزنند و برانند که چندین دروغ چرا گفتي * گفت ـ اي خداوندِ

روي زمين سخني ديگر بگويم ـ اگر راست نباشد هر عقوبت که فرمائي سزاوارم * گفت آن چيست * گفت *

قطعه

غريبي گرت ماست پيش آورد | دو پيمانه آبست و يک چمچه دوغ *

گر از بنده لغوي شنيدي مرنج | جهانديده بسيار گويد دروغ *

ملک بخنديد و گفت ـ ازين راستتر سخني در عمرِ خود نگفتهٔ * بفرمود تا آنچه مأمولِ او بود مهيّأ داشتند *

حکايت ۳۳

آورده اند که يکي از وزرا بر زيردستان رحمت آوردي و صلاحِ همگنان جُستي * اتّفاقًا بخطابِ ملک گرفتار آمد * همگنان در موجبِ استخلاصِ او سعي کردند ـ و موکلّان بر وَي در معاقبتش ملاطفت کردندي و بزرگانِ ديگر در سيرِ نيکِ او بپادشاه گفتند ـ تا ملک از سرِ خطاي او در گذشت * صاحبدلي برين حال اِطّلاع يافت و گفت *

قطعه

تا دلِ دوستان بدست آري | بوستانِ پدر فروخته به *

پختنِ ديگ نيک خواهان را | هرچه رختِ سراست سوخته به *

با بداندیش هم نکوئي کن | دهنِ سگ بلقمه دوخته به *

حکايت ۳۴

يکي از پسرانِ هارون الرشيد پيشِ پدر آمد خشم آلوده و گفت ـ فلان سرهنگ زاده مرا دشنام داد * هارون الرشيد ارکانِ دولت را گفت ـ جزاي چنين کس چه باشد * يکي اشارت بکُشتن کرد ـ و ديگري بزبان بُريدن ـ و ديگري بمصادره * هارون گفت ـ اي پسر کَرَم آنست که عفو کني ـ و اگر نتواني ـ تو نيزش دشنام دِه ـ امّا نه چندان که انتقام از حدّ بگذرد ـ آنگاه ظلم از طرفِ تو باشد ـ و دعوي از قبلِ خصم *

قطعه

نه مردست آن بنزدیکِ خردمند | که با پیلِ دمان پیکار جوید *
بلي مرد آنکس است از روي تحقیق | که چون خشم آیدش باطل نگوید *

مثنوي

یکي‌را زشت خوي داد دشنام | تحمّل کرد وگفت اي نیک فرجام *
بتر زآنم که خواهي گفتن ـ آني | که دانم عیبِ من ـ چون من ـ نداني *

حکایت ۳۵

با طائفۀ بزرگان در کَشتي نشسته بودم * زورقي در پاي ما غرق شد و دو برادر درگردابي افتادند * یکي از بزرگان ملاّح‌را گفت ـ که بگیر آن هر دو غریق‌را ـ که پنجاه دینارت بَهَر یک میدهم * ملاّح یکي‌را برهانید ـ و آن دیگري جان بحقّ تسلیم کرد * گفتم بقیّتِ عمرش نمانده بود ـ از آن در گرفتن تقصیر کردي * ملاّح بخندید و گفت ـ آنچه تو گفتي یقین است و دیگر میلِ خاطرِ من به رهانیدنِ این بیشتر بود بسببِ آنکه وقتي در راهي مانده بودم ـ این مرا بر شُترِ خود نشانده و از دستِ آن دیگر تازیانۀ خورده بودم * گفتم صَدَقَ اللّه العظیمُ که مَن عَمِلَ صالحًا فلنفْسِهِ و من اساء فعلَیها * قطعه

تا تواني درونِ کس مخراش | کاندرین راه خارها باشد *
کارِ درویشِ مُستمند بر آر | که تُرا نیز کارها باشد *

حکایت ۳۶

دو برادر بودند ـ یکي خدمتِ سلطان کردي ـ و دیگري بسعيِ بازو نان خوردي * باري آن توانگر درویش‌را گفت ـ که چرا خدمت نکني تا از مشقّتِ کار کردن برهي * گفت ـ تو چرا کار نکُني تا از مذلّتِ خدمت رهائي یابي ـ که حکما گفته اند ـ نانِ جَوین خوردن و بر زمین نشستن به از کمرِ زرین بستن و بخدمت ایستادن * بیت

بدست آهکِ تفته کردن خمیرا | به از دست بر سینه پیش امیر *

قطعه

عمرِ گرانمایه درین صرف شد | تا چه خورم صیف و چه پوشم شتا *

اي شکمِ خیره بناني بساز | تا نکني پُشت بخدمت دو تا *

حکایت ۳۷

کسي مُژده پیش نوشیروانِ عادل برد و گفت که فلان دشمنِ ترا خداي عزّ و جلّ برداشت * گفت ـ هیچ شنیدي که مرا فرو خواهد گذاشت * بیت

مرا بمرگِ عَدُوّ جاي شادماني نیست | که زندگانيِ ما نیز جاوداني نیست *

حکایت ۳۸

گروهي از حکما در بارگاهِ کسريٰ بمصلحتي سخن میگفتند ـ بزرجمهر خاموش بود * گفتند ـ چرا درین بحث با ما سخن نگوئي * گفت ـ وزرا بر مثالِ اطِبّا اند ـ و طبیب دارو ندهد مگر بسقیم ـ پس چون بینم که رايِ شما بر صوابست ـ مرا در آن سخن گفتن حکمت نباشد * قطعه

چو کاري بي فضولِ من بر آید | مرا در وَي سخن گفتن نشاید *

وگر بینم که نابینا وچاهست | اگر خاموش بنشینم گناهست *

حکایت ۳۹

هارون الرشیدرا چون مُلکِ مصر مُسلَّم شد ـ گفت بخلافِ آن طاغي که بغرور مُلکِ مصر دعويِ خدائي کردي ـ نبخشم این مملکت‌را مگر بکمترینِ بندگانِ خویش * سیاهي داشت نامِ او خُصَیْب ـ مُلکِ مصر بَوَي ارزاني داشت * گویند که عقل و کفایتِ او بحدّي بود که سالي طائفهٔ از حُرّاثِ مصر شکایت بنزدیکِ او آوردند ـ که برکنارِ رودِ نیل پنبه کاشته بودیم ـ بارانِ بي وقت آمد و تلف کرد * گفت پشم بایستي کاشتن تا تلف نشدي * صاحبدلي بشنید ـ بخندید و گفت *

مثنوي

اگر روزي بدانش بر فزودي | ز نادان تنگ روزيتر نبودي *
بنادان آنچنان روزي رساند | كه صد دانا در آن حيران بماند *

مثنوي

بخت و دولت بكارداني نيست | جز بتأييدِ آسماني نيست *
اوفتادست در جهان بسيار | بي تميز ارجمند و عاقِل خوار *
كيمياگر بغُصّه مرده و رنج | ابله اندر خرابه يافته گنج *

حكايت ۴۰

يكي از ملوك‌را كنيزكِ خُتني آوردند در غايتِ حُسن و جمال * خواست كه در حالتِ مستي با وَي جمع شود * دختر ممانعت كرد * ملك در خشم شد — و مراورا بسياهي زنگي بخشيد — كه لبِ زبرينش از پرّهٔ بيني بر گذشته بود و زيرين بگريبان فرو هشته — هيكلي كه صخره جنّي از طلعتِ او برميدي و عين القطر از بغلش بگنديدي *

تو گوئي تا قيامت زشت روئي | برو ختمست و بر يوسف نكوئي *

چنانكه گفته اند قطعه

شخصي نه چنان كريه منظر | كز زشتيِ او خبر توان داد *
و انگاه بغل — نَعُوذُ بِاللّٰه | مُردار به آفتابِ مُرداد *

سياه‌را در آن مدّت نفس طالب بود — و شهوت غالب * مِهرش بجنبيد و مُهرش برداشت * بامدادان كه ملك هشيار شد — كنيزك‌را جُست و نيافت * ما جرا بگفتند * خشم گرفت و فرمود — تا سياه‌را با كنيزك دست و پا استوار به بندند — و از بامِ جَوسقِ قلعه بخندق دراندازند * يكي از وزراي نيك محضر روي شفاعت بر زمين نهاد و گفت — سياهِ مسكين‌را درين خطائي نيست — بلكه سائرِ

بندگان و خدمتگاران ببخشش و انعامِ خداوندي اميدوار اند * ملک گفت ـ اگر درین مفاوضت شبي تاخير کردي ـ چه شدي * گفت ـ اي خداوندِ روي زمين نشنيدهٔ که گفته اند ـ قطعه

تشنهٔ سوخته بر چشمهٔ روشن چو رسد | تو مپندار که از پيلِ دمان انديشد *
مُلحِدِ گرسنه در خانهٔ خالي پُر خوان | عقل باوَر نکند کز رمضان انديشد *

ملک‌را اين لطيفه خوش آمد و گفت ـ سياه‌را بتو بخشيدم ـ کنيزک‌را چه کنم * وزير گفت ـ کنيزک‌را هم بسياه بخش ـ که نيم خوردهٔ سگ هم سگ‌را شايد ـ که گفته اند ـ قطعه

هرگز اورا بدوستي مپسند | که رَوَد جاي نا پسنديده *
تشنه‌را دل نخواهد آبِ زلال | نيم خوردِ دهانِ گنديده *

قطعه

دستِ سلطان دگر کجا بيند | چون بسرگين در اوفتاد ترنج *
تشنه‌را دل نخواهد آن کوزه | که رسيد است بر دهانِ سُگُنج *

حکايت ۴۱

اسکندررا پرسيدند ـ که ديارِ مشرق و مغرب‌را بچه گرفتي ـ که ملوکِ پيشين‌را خزائن و عُمر و لشکر بيش از تو بود ـ و چنين فتحي ميسّر نشد * گفت ـ بِعَونِ اللّه تعالٰي * هر مملکت‌را که گرفتم رعيتش‌را نيازردم ـ و نامِ پادشاهانِ پيشين جُز به نيکوئي نبردم * بيت

بزرگش نخوانند اهلِ خرد | که نامِ بزرگان بزشتي بَرَد *

قطعه

اين همه هيچست چون مي بگذرد | بخت و تخت و امر و نهي و گير و دار *
نامِ نيکِ رفتگان ضائع مکن | تا بماند نامِ نيکت بر قرار *

باب دوم

در اخلاقِ درویشان

حکایت ۱

یکي از بزرگان پارسائي‌را گفت ـ که چه گوئي در حقِ فلان عابد ـ که دیگران در حقِ او بطعنه سخنها گفته اند * گفت ـ در ظاهرش عیب نمي بینم و در باطنش غیب نمي دانم * قطعه

هرکرا جامهٔ پارسا بیني | پارسا دان ـ و نیک مرد انگار *
ور نداني که در نهانش چیست | محتسب‌را درونِ خانه چه کار *

حکایت ۲

درویشي‌را دیدم که سر بر آستانِ کعبه همي مالید و مي گفت ـ یا غَفُور یا رحیم تو داني که از ظلوم و جهول چه آید که تُرا شاید * قطعه

عُذرِ تقصیرِ خدمت آوردم | که ندارم بطاعت اِستظهار *
عاصیان از گناه توبه کنند | عارفان از عبادت اِستغفار *

عابدان جزاي طاعت خواهند ـ و بازرگانان بهاي بضاعت ـ من بنده امید آورده ام نه طاعت و بدریوزه آمده ام نه بتجارت ـ اِصْنَعْ بِي مَا أَنْتَ لَهُ أَهْلُهُ و لاَ تَفْعَلْ بِنَا مَا نَحْنُ بِأَهْلِهِ * بیت

گر کُشي ور جُرم بخشي | روي و سر بر آستانم *
بنده‌را فرمان نباشد | هرچه فرمائي برآنم *

قطعه

بر درِ کعبه سائلي دیدم | که همي گفت و میگرستي خوش *

من نگویم که طاعتم به پذیر | قَلَمِ عفو بر گُناهم کش *

حکایت ۳

عبد القادر گیلانی رحمة الله علیه‌را دیدند ـ که در حرمِ کعبه روی بر حصا نهاده می نالید و میگفت ـ ای خداوند ببخشای ـ و اگر مُستوجبِ عقوبتم ـ در قیامت مرا نابینا برانگیز ـ تا در روی نیکان شرمسار نشوَم * قطعه

روی بر خاکِ عجز میگویم | هر سحرگه که باد می آید *

ای که هرگز فرامُشت نکنم | هیچت از بنده یاد می آید *

حکایت ۴

دُزدی بخانهٔ پارسائی در آمد ـ چندانکه جُست ـ چیزی نیافت * دلتنگ باز گشت * پارسارا از حالِ او خبر شد * گلیمی که در آن خفته بود برداشت و در رهِ گذرِ دزد انداخت ـ تا محروم نروَد * قطعه

شنیدم که مردانِ راهِ خدا | دلِ دشمنان هم نکردند تنگ *

تُرا کَی میسّر شوَد این مقام | که با دوستانت خلافست و جنگ *

مَودّتِ اهلِ صفا چه در روی و چه در قفا ـ نه چنانکه در پَسَت عیب گیرند و در پیشَت بمیرند * بیت

در برابر چو گوسفندِ سلیم | در قفا همچو گُرگِ مردم در *

بیت

هرکه عیبِ دگران پیشِ تو آورد و شمُرد | بیگمان عیبِ تو پیشِ دگران خواهد بُرد *

حکایت ۵

تنی چند از روندگان مُتّفِق در سیاحت بودند و شریکِ رنج و راحت * خواستم که مرافقت کنم ـ موافقت نکردند * گفتم از کَرَم و اخلاقِ بزرگان بعید است روی از مُصاحبتِ مسکینان برتافتن و فائده دریغ داشتن ـ که من در نفسِ

خويش آن قدرِ قوّت و سرعت ميشناسم كه در صحبتِ مردان يارِ شاطر باشم نه بارِ خاطر * بيت

اِنْ لَمْ أَكُنْ رَاكِبَ ٱلْمَوَاشِي | أَسْعَي لَكُمْ حَامِلَ ٱلْغَوَاشِي *

يكي از آن ميان گفت ـ ازين كه شنيدي دل تنگ مدار كه درين روزها دُزدي بصورتِ صالحان در آمد و خودرا در سلكِ صحبتِ ما منتظم كرد * از آنجا كه سلامت حالِ درويشانست گمانِ فُضُولش نبردند و بياري قبولش كردند * بيت

چه دانند مردم كه در جامه كيست | نويسنده داند كه در نامه چيست *

مثنوي

ظاهرِ حالِ عارفان دلقست | اين قدر بس كه روي در خَلْقست *

در عمل كوش و هرچه خواهي پوش | تاج بر سر نِه و عَلَم بر دوش *

زاهدي در پلاس پوشي نيست | زاهدِ پاك باش و اطلس پوش *

تركِ دُنيا و شهوتست و هَوَس | پارسائي ـ نه تركِ جامه و بس *

در كجِ آگند مرد بايد بود | بر مخنَّث سلاحِ جنگ چه سود *

في الجمله روزي تا بشب رفته بوديم ـ و شبانگه درپاي حِصاري خُفته * دزدِ بي توفيق ابريقِ رفيق برداشت، كه بطهارت ميرود ـ او خود بغارت رفت * بيت

ناسزاي كه خِرقه در بر كرد | جامۀ كعبه‌را جُلِ خر كرد *

چندانكه از نَظَرِ درويشان غائب شد ـ ببرجي بر رفت و دُرجي بدزديد * تا روز روشن شد آن تاريكْ دل مبلغي راه رفته بود ـ و رفيقانِ بي گناه خفته * بامدادان همه‌را بقلعه در آوردند و بزندان كردند * از آن تاريخ باز تركِ صحبت گفتيم و طريقِ عُزلت گرفتيم * كه السَّلَامَةُ فِي ٱلْوَحْدَةِ بر خوانديم كه گفته اند * قطعه

چو از قومي يكي بيدانشي كرد | نه كِه‌را منزلت ماند نه مِه‌را *
نمي بيني كه گاوي در علف‌زار | بيالايد همه گاوان دِه‌را *

گفتم سپاس و منّت خدايرا عزّ و جلّ كه از فوائدِ درويشان محروم نماندم ـ اگرچه بصورت از ايشان وحيد شدم ـ امّا بدين فائده مستفيد گشتم و مرا همه عمر اين نصيحت بكار آيد * مثنوي

بيك نا تراشيده در مجلسي | برنجد دلِ هوشمندان بسي *
اگر بِركهٔ پُر كنند از گلاب | سگي در وَي افتد كند مُنْجَّلاب *

حكايت ۶

آورده اند ـ زاهدي مِهمانِ پادشاهي بود * چون بَطعام بنشستند ـ كمتر از آن خورد كه ارادتِ او بود ـ و چون بنماز برخاستند بيشتر از آن كرد كه عادتِ او بود ـ تا ظنِّ صلاحيّت در حقِ او زيادت كنند * بيت

ترسم نرسي بكعبه اي اعرابي | كين رَه كه تو ميرَوِي بتُركستانست *

چون بخانه باز آمد سُفره خواست تا تناوُل كند * پسري داشت صاحب فراست * گفت ـ اي پدر بدعوتِ سلطان بودي ـ طعام نخوردي * گفت ـ در نظرِ ايشان چيزي نخوردم كه بكار آيد * گفت ـ نماز هم قضا كن كه چيزي نكردي كه بكار آيد * قطعه

اي هُنرها نهاده بر كفِ دست | عيبهارا نهفته زيرِ بغل *
تا چه خواهي خريدن اي مغرور | روزِ درماندگي بسيمِ دَغَل *

حكايت ۷

ياد دارم كه در عهدِ طفوليّت متعبّد بودم و شبخيز و مُولِع بزهد و پرهيز * شبي در خدمتِ پدر نشسته بودم ـ و همه شب ديده برهم نزده و مصحفِ عزيز در كنار گرفته ـ و طائفهٔ گِردِ ما خُفته * پدررا گفتم ـ ازينان يكي سر بر نميدارد

که دوگانهٔ بگذارد ـ چنان خوابِ غفلت شان برده ـ که گوئي مُرده اند * گفت جانِ پدر اگر تو نیز بخفتي بِه که در پوستینِ خلق افتي * قطعه

نبیند مُدّعي جُز خویشتن‌را | که دارد پردهٔ پندار در پیش *
گرش چشمِ خدا بینِش ببخشد | نه بیند هیچکس عاجزتر از خویش *

حکایت ۸

یکي از بزرگان‌را در محفل همي ستودند و در اوصافِ حمیده اش مُبالغه همي نمودند * بعد از تأمّل سر بر آورد و گفت ـ من آنم که من دانم * بیت

كَفَيْتَ أَذًى يَا مَنْ تَعُدُّ مَحَاسِنِي | عَلَانِيَتِي هٰذَا وَ لَمْ تَدْرِ بَاطِنِي *

قطعه

شخصم بچشمِ عالمیان خوب منظر است |
و ز خبثِ باطنم سرِ خجلت فتاده پیش *
طاؤس‌را بنقش و نگاري که هست ـ خلق
تحسین کنند ـ و او خجل از پاي زشتِ خویش *

حکایت ۹

یکي از صُلحاي لبنان که مقاماتِ او در دیارِ مغرب مذکور بود و بکرامات مشهور بجامعِ دمشق در آمد ـ بر کنارِ برکهٔ کلاسه طهارت میکرد * ناگاه پایش بلغزید ـ بحوض در افتاد و بمشقّتِ بسیار از آنجا خلاص یافت * چون از نماز بپرداختند ـ یکي از اصحاب مر اورا گفت ـ مرا مُشکلي هست * شیخ گفت آن چیست * گفت ـ یاد دارم که روزي بر روي دریاي مغرب میرفتي و قدمت تر نمیشد و امروز درین یک قامتِ آب از هلاکت چیزي نمانده بود ـ درین چه حکمتست * شیخ درین فکرت زماني فرو رفت * بعد از تأمّلِ بسیار سر بر آورد و گفت ـ نشنیدهٔ که سیّدِ عالم محمّد مصطفٰی صلّٰی اللّٰه علیه

و سلم مي فرمايد كه لِي مَعَ اللّٰه وَقتٌ لَا يَسَعُنِي فِيهِ مَلَكٌ مُقَرّبٌ وَ لَا نَبِيٌّ مُرسَلٌ * و نگفت علي الدوام * وقتي چنين بودي كه بجبرئيل و ميكائيل نپرداختي و ديگر وقت با حفصه و زينب در ساختي - كه مشاهدهٔ الابرار بين التجلّي و الاستتار - مي نمايد و مي ربايد * بيت

ديدار مي نمائي و پرهيز ميكني | بازارِ خويش و آتشِ ما تيز ميكني *
أُشَاهِدُ مَن أَهوَي بِغَيرِ وَسِيلَةٍ | فَيَلحَقُنِي شَأنٌ أَضَلُّ طَرِيقًا *
يُؤَجِّجُ نَارًا ثُمَّ يُطفِي بِرَشَّةٍ | لِذٰلِكَ تَرَانِي مُحرَقًا وَ غَرِيقًا *

حكايت ۱۰ منظومه

يكي پُرسيد از آن گم كرده فرزند | كه اي روشن گهر پيرِ خردمند *
ز مصرش بوي پيراهن شنيدي | چرا در چاهِ كنعانش نديدي *
بگفت احوالِ ما برقِ جهانست | دمي پيدا و ديگر دم نهانست *
گهي بر طارمِ اعليٰ نشينم | گهي بر پشتِ پاي خود نه بينم *
اگر درويش بر يك حال ماندي | سرِ دست از دو عالم بر فشاندي *

حكايت ۱۱

در جامعِ بعلبك كلمهٔ چند بر طريقِ وعظ ميگفتم با جماعتي افسرده و دل مُرده و راه از عالمِ صورت بمعني نبُرده * ديدم كه نَفَسم در نمي گيرد و آتشم در هيزمِ تر اثر نميكند * دريغ آمدم تربيتِ ستوران و آئينه داري در مجلسِ كوران - و ليكن درِ معني باز بود و سلسلهٔ سخن دراز * در بيانِ اين آيت و نَحنُ اَقرَبُ اليه مِن حَبلِ الوَرِيد * سخن بجائي رسيده بود كه ميگفتم - قطعه

دوست نزديكتر از من بمنست | و اين است مشكل كه من از وَي دورم *
چه كنم با كِه توان گفت كه او | در كنارِ من و من مهجورم *

من از شرابِ اين سخن مست و فُضلهٔ قدح در دست كه ناگاه روندهٔ در كنارِ

مجلس گذر کرد و دورِ آخر در وَي اثر کرد * نعرهٔ چنان بزد که دیگران بموافقتِ او در خروش آمدند و خامانِ مجلس در جوش * گفتم سبحان الله دُورانِ با خبر در حضور و نزدیکانِ بي بصر دُور * قطعه

فهمِ سخن چون نکند مستمع | قوّتِ طبع از متکلّم مجوي *
فُسحتِ میدانِ ارادت بیار | تا بزند مردِ سخن گوي گوي *

حکایت ۱۲

شبي در بیابانِ مکّه از بیخوابي پاي رفتنم نماند * سر بنهادم و شتربانرا گفتم ـ دست از من بدار قطعه

پاي مسکینِ پیاده چند رَوَد | کز تحمّل ستوه شد بُختي *
تا شَوَد جسمِ فربهي لاغر | لاغري مُرده باشد از سختي *

گفت ـ اي برادر حَرَم در پیش است و حرامي در پس * اگر رفتي جان بسلامت بُردي و اگر خُفتي مُردي * بیت

خوشست زیرِ مُغیلان براهِ بادیه خُفت | شبِ رحیل ـ ولي ترکِ جان بباید گفت *

حکایت ۱۳

پارسائي‌را دیدم که برکرانهٔ دریا نشسته بود و زخمِ پلنگ داشت و بهیچ دارو بِه نمیشد و مدّتها در آن رنجوري شکرِ خداي عزّ و جلّ گفتي * پُرسیدندش که شکر چه مي گذاري * گفت الحمد لله که بمصیبتي گرفتارم نه بمعصیتي * قطعه

گر مرا زار بکُشتن دِهد آن یارِ عزیز | تا نگوئي که در آن دم غمِ جانم باشد *
گویم از بندهٔ مسکین چه گُنه صادر شد | کو دل آزرده شد از من ـ غمِ آنم باشد *

حکایت ۱۴

درویشي‌را ضرورتي پیش آمد ـ گلیمي از خانهٔ یاري بدزدید * حاکم فرمود ـ که دستش ببُرّند * صاحبِ گلیم شفاعت کرد ـ که من اورا بحِل کردم * حاکم ـ

گفت - بشفاعت تو حدّ شرع فرو نگذارم * گفت راست فرمودي امّا هر که از مال وقف چیزي بدزدد قطعش لازم نیاید که الوَقفُ لا يُمَلَكُ - و هر چه در ملک درویشانست وقف محتاجانست * حاکم را این سخن استوار آمد و دست از وي بداشت * و ملامتش کرد که جهان بر تو تنگ آمده بود - که دزدي نکردي الّا از خانهٔ چنین یاري * گفت - اي خداوند نشنیدهٔ که گفته اند - خانهٔ دوستان بروب و در دشمنان مکوب * بیت

چون فروماني بسختي تن بعجز اندر مده | دشمنانرا پوست بر کن دوستانرا پوستین *

حکایت ۱۵

پادشاهي پارسائي‌را پرسید که هیچت از ما یاد مي آید * گفت - بلي هرگه که خداي عزّ و جلّ‌را فراموش میکنم یادت مي آرم * بیت

هرسو دود آن کش ز در خویش براند | و آنرا که بخواند بدر کس نه دواند *

حکایت ۱۶

یکي از صالحان بخواب دید پادشاهي‌را در بهشت و پارسائي‌را در دوزخ * پرسید که موجب درجات آن چیست و سبب درکات این چه - که من بخلاف این همي پنداشتم * ندا آمد - که این پادشاه بمحبّت درویشان در بهشت است و این پارسا بتقرّب پادشاهان در دوزخ * قطعه

دلقت بچه کار آید و تسبیح و مرقّع | خودرا ز عملهاي نکوهیده بري دار *

حاجت بکلاه برکي داشتنت نیست | درویش صفت باش و کلاه تتري دار *

حکایت ۱۷

پیادهٔ سر و پا برهنه با کاروان حجاز از کوفه بدر آمد و همراه ما شد - نظر کردم معلومي نداشت * خرامان همي رفت و میگفت - نظم

نه بر اشتري سوارم نه چو اشتر زیر بارم | نه خداوند رعیت نه غلام شهریارم *

غمِ موجود و پریشانيِ معدوم ندارم | نَفَسي میزنم آسوده و عمري بسر آرم *
اشتر سواري گفتش ـ اي درویش کُجا میروي ـ باز گرد ـ که بسختي بمیري *
نشنید و قدم در بیابان نهاد و برفت *چون بنخلهٔ بني محمود رسیدیم توانگررا
اَجَل فرا رسید * درویش ببالینش بیامد و گفت ـ ما بسختي نمردیم و تو بر
بُختي مُردي *

بیت

شخصي همه شب بر سرِ بیمار گریست | چون روز شد آن بُمُرد و بیمار بزیست *

قطعه

اي بسا اسپِ تیزرَو که بماند | که خرِ لنگ جان بمنزل بُرد *
بس که در خاك تندرستانرا | دفن کردند و زخم خورده نمُرد *

حکایت ۱۸

عابدي جاهل‌را پادشاهي طلب کرد * عابد اندیشید که داروئي بخورم تا ضعیف
شوم ـ مگر حسنِ ظني که در حقِ من دارد زیادت شود * آورده اند که زهرِ قاتل
بخورد و بَمُرد *

قطعه

آن که چون پِسته دیدمش همه مغز | پُوست بر پُوست بود همچو پیاز *
پارسایانِ روي در مخلوق | پشت بر قبله میکُنند نماز *

مثنوي

تا زاهدِ عَمْر و بکر و زیدي | اخلاص طلب مکن ـ که شیدي *
چون بندهٔ خداي خویش خواند | باید که بجُز خدا نداند *

حکایت ۱۹

کاروانيرا در زمینِ یُونان دزدان بزدند و نعمتِ بیقیاس بُردند * بازرگانان گریه و
زاري آغاز نهادند ـ خدا و رسول‌را شفیع آوردند * فائده نداد * بیت

چو پیروز شد دُزدِ تیره رَوان | چه غم دارد از گریهٔ کاروان *

لُقمانِ حکيم در آن کاروان بود* يکي از کاروانيان گفتش* کلمهٔ چند از حکمت و موعظت با اينان بگوي ـ باشد که از مالِ ما دست دارند ـ دريغ باشد که چندين نعمت ضائع شوَد* لُقمان گفت ـ دريغ باشد کلمهٔ حکمت با ايشان گفتن*

قطعه

آهني را که مورچانه بخورد | نتوان بُرد ازو بصيقل زنگ*
با سيه دل چه سُود گفتن وعظ | نرَوَد ميخِ آهنين در سنگ*

قطعه

بروزگارِ سلامت شکستگان درياب | که جبرِ خاطرِ مسکين بلا بگرداند*
چو سائل از تو بزاري طلب کند چيزي | بده ـ و گرنه ستمگر بزور بستاند*

حکايت ٢٠

چندانکه مرا شيخِ ابو الفرج اجلّ شمس الدين بن جوزي رحمة الله عليه بترکِ سماع فرمودي و بخلوت و عُزلت اِشارت کردي ـ عنفوانِ شبابم غالب آمدي و هوا و هوس طالب* ناچار بخلافِ راي مُربّي قدمي چند برفتمي و از سماع و مجالستِ درويشان حظّي برگرفتمي* و چون نصيحتِ شيخم ياد آمدي ـ گفتمي ـ

بيت

قاضي ار با ما نشيند بر فشاند دست را |
محتسب گر مَيْ خورد معذور دارد مست را*

تا شبي بمجمعِ قومي برسيدم و در آن ميان مُطربي ديدم ـ بيت

گوئي رگِ جان ميگُسِلد نغمهٔ نا سازش | نا خوشتر از آوازهٔ مرگِ پدر آوازش*

گاهي انگشتِ حريفان در گوش و گاهي بر لب ـ که خاموش ـ چنانکه عرب گويد

نهاج الي صوت الاغاني بِطيبها | و انتَ مُغَنٍّ ان سکتّ نُطيبها*

بیت

نه بیند کسي در سماعت خوشي | مگر وقتِ رفتن که دم درکشي *

مثنوي

چون بآواز آمد آن بربط سراي | کدخدارا گفتم ــ از بهرِ خداي *

پنبه ام درگوش کن تا نشنَوَم | یا درم بکشاي تا بیرون رَوَم *

في الجمله پاسِ خاطرِ درویشان‌را موافقت کردم و شبي بچندین مجاهده بروز آوردم و گفتم ــ قطعه

مؤذّن بانگِ بي هنگام برداشت | نمیداند که چند از شب گذشتست *

درازيِ شب از مژگانِ من پُرس | که یکدم خواب درچشمم نه گشتست *

بامدادان بحکمِ تبرُّک دستار از سر و دینار از کمر بکشادم و پیشِ مغنّي نهادم ــ و در کنارش گرفتم و بسي شکر گفتم * یاران اِرادتِ من در حقِ وَي بر خلافِ عادت دیدند و بر خِفّتِ عقلِ من حمل کردند و نهفته بخندیدند * یکي از آن میان زبانِ تعرُّض دراز کرد و ملامت کردن آغاز ــ که این حرکت مناسبِ حالِ خردمندان نکردي ــ که خرقهٔ مشائخ بچنین مطربي دادي که همه عمرش درمي درکف نبوده است و قراضهٔ در دف * مثنوي

مطربي دور از ین خجسته سراي | کس ندیدش دو باره دریک جاي *

راست چون بانگش از دهن برخاست | خلق‌را موي بر بدن برخاست *

مُرغِ ایوان ز هولِ او بپرید | مغزِ ما بُرد و حَلقِ خود بدرید *

گفتم ــ زبانِ طعنه آن به که کوتاه کني بحکمِ آنکه مرا کرامتِ این شخص ظاهر شده است * گفت ــ مرا نیز واقف گردان ــ تا همچنین تقرُّب نمایم و بر مطایبهٔ که رفت استغفار گویم * گفتم بعلّتِ آن‌که مرا شیخ اجلّ بارها بترکِ سماع فرموده است و موعِظتهاي بلیغ گفته و درسمعِ قبولِ من نیامده ــ تا امشب که مرا

طالعِ میمون و بختِ همایون بدین بُقعه رهبري کرد و بدستِ این مطرب توبه کردم ـ که دیگر بار بقیّتِ عمرِ خویش گِردِ سماع نگردم * قطعه

آوازِ خوش از کام و دهانِ لبِ شیرین | گر نغمه کُند ور نکُند ـ دل بفریبد *

ور پردهٔ عُشّاق و نُهاوند و عِراق است | از حنجرهٔ مطربِ مکرُوه نزیبد *

حکایت ۲۱

لُقمان حکیم‌را گفتند ـ ادب از که آموختي * گفت ـ از بي ادبان ـ که هر چه از ایشان در نظرم نا پسند آمد از آن پرهیز کردم * قطعه

نگویند از سرِ بازیچه حرفي | کزان پندي نگیرد صاحبِ هوش *

وگر صد بابِ حکمت پیشِ نادان | بخوانند ـ آیدش بازیچه درگوش *

حکایت ۲۲

عابدي‌را حکایت کنند ـ که شبي ده منِ طعام خوردي ـ و تا سحر در نماز ایستادي * صاحبدلي بشنید و گفت ـ اگر نیم نان بخوردي و بخفتي بسیار ازاین فاضلتر بودي * قطعه

اندرون از طعام خالي دار | تا در آن نُورِ معرفت بیني *

تِهي از حکمتي بعلّتِ آن | که پُري از طعام تا بیني *

حکایت ۲۳

بخشایشِ الهي گُم شده‌را در مناهي چراغِ توفیق فرا راه داشت ـ تا بحلقهٔ اهلِ تحقیق در آمد * بیُمْنِ قَدَمِ درویشان و صدقِ نَفَسِ ایشان ذمائمِ اخلاقش بحمائد مبدّل گشت * دست از هوا و هوس کُوتاه کرد و زبانِ طاعنان در حقِ وَي دراز ـ که همچنان بر قاعدهٔ اوّلست و زهد و صلاحش نا معوّل * بیت

بعذر و توبه توان رَستن ازعذابِ خداي | ولیک مي نتوان از زبانِ مردم رَست *

طاقتِ جورِ زبانها نیاورد و شکایتِ اینحال پیشِ پیرِ طریقت بُرد و گفت ـ از

جورِ زبانِ مردمان برنج اندرام * شیخ بگریست و گفت - شکرِ این نعمت چه گونه گُذاري که بهتر از آني که مي پندارندت * قطعه

چند گوئي که بداندیش و حَسود | عیب جویانِ منِ مسکینند *
گه ببد خواستنم بر خیزند | گه بخون ریختنم بنشینند *
نیک باشي و بَدَت گوید خلق | بِه که بد باشي و نیکت گویند *

امّا حُسنِ ظنّ بزرگان در حقِ من بکمالست و نیکمردیِ من در عینِ نُقصان * روا باشد اندیشه بردن و تیمار خوردن * بیت

گر آنها که مي دانمي کردمي | نکو سیرت و پارسا بودمي *

بیت

اِنّي لَمُستَتِرمن عَین جِیرَاني | واللّهُ یعلَم اِسراري و اِعلاني *

قطعه

در بسته بروي خود ز مردم | تا عیب نگسترند مارا *
در بسته چه سُود - عالِم الغیب | داناي نِهان و آشکارا *

حکایت ۲۴

گِله کردم پیشِ یکي از مشائخ که فلان بفسادِ من گواهي داد * گفت - بصلاحش خجل کن * نظم

تو نیکو رَوِش باش تا بد سگال | ببد گفتنِ تو نیابد مجال *
چو آهنگِ بربط بُوَد مُستقیم | کَي از دستِ مطرب خورَد گوشمال *

حکایت ۲۵

یکي از مشائخِ شام‌را پُرسیدند - که حَقیقتِ تصوّف چیست * گفت - از ین پیش طائفۀ بودند در جهان پراگنده بصورت - و بمعني جمع - و امروز قومي بظاهر جمع و بباطن پراگنده *

قطعه

چو هر ساعت از تو بجائي رَوَد دِل | بتنهائي اندر صفائي نه بيني *
ورت مال و جاهست و زرع و تجارت | چو دل با خدايست خلوت نشيني *

حکايت ۲۶

ياد دارم که در کارواني همه شب رفته بودم و سحر بر کنارِ بيشهٔ خُفته * شوريدهٔ که همراهِ ما بود راهِ بيابان گرفت و يکنَفَس آرام نيافت - چون روز شد - گفتمش اين چه حال بود * گفت بُلبُلانرا ديدم که بناله در آمده بودند از درخت و کبکان در کُوه و غوکان در آب و بهائم در بيشه - انديشه کردم که مُروّت نباشد همه در تسبيح رفته و من بغفلت خُفته * قطعه

دُوش مُرغي بصبح مي ناليد | عقل و صبرم ببُرد و طاقت و هوش *
يکي از دُوستانِ مخلص را | مگر آوازِ من رسيد بگوش *
گفت - باور نداشتم که تُرا | بانگِ مُرغي چنين کند مدهوش *
گفتم - اين شرطِ آدميّت نيست | مُرغ تسبيح خوان و من خاموش *

حکايت ۲۷

وقتي در سفرِ حجاز باطائفهٔ جوانانِ صاحبدل همدم بودم و همقدم * وقتها زمزمهٔ بکردندي و بيتي محقّقانه بگفتندي * عابدي بود مُنکرِ حالِ درويشان و بيخبر از دردِ ايشان * تا برسيديم بنخله بني هلال کودکي از حيِّ عرب بدر آمد و آوازي برآورد که مُرغ از هوا در آورد * شترِ عابدرا ديدم که برقص در آمد و عابدرا بينداخت و راهِ بيابان گرفت * گفتم اي شيخ سَماع در حيواني اثر کرد و ترا تفاوُت نميکند -

نظم

داني که چه گفت مرا آن بُلبُلِ سحري | تو خود چه آدميي کز عِشق بيخبري *
اشتر بشعرِ عرب در حالتست و طرب | گر ذوق نيست ترا - کج طبع - جانوري *

بیت

شتررا چو شور و طرب در سرست | اگر آدمي‌را نباشد خرست *

بیت

وَ عِنْدَ هُبُوبِ النَّاشِرَاتِ عَلَي الحِمَيٰ | تَمِيلُ غُصُونُ البان لا الحَجَرُ الصَلَدُ *

مثنوي

بذکرش هر چه بیني در خروشست | دلي داند درین معني که گوشست *
نه بُلبُل بر گلَش تسبیح خوان است | که هر خاري بتسبیحش زبان است *

حکایت ٢٨

یکي از ملوکِ عرب مُدّتِ عمرش سپري شد و قائم مقامي نداشت * وصیّت کرد - که بامدادان نخستین کسي که از درِ شهر درآید تاجِ شاهي برسرِوَي نهند و تفویضِ مملکت بَدُو کُنند * قضارا نخستین کسي که در آمد گدائي بود - که همه عمر لُقمه لُقمه اندوخته و رقعه بر رقعه دوخته بود * ارکانِ دولت و اعیانِ حضرت وصیّتِ ملک را بجا آوردند و تسلیمِ مفاتیحِ قلاع و خزائن بدُو کردند * درویش مدّتي ملک راند - بعضي از اُمراي دولت گردن از مُطاوَعتِ او بپیچیدند و مُلوکِ دیار از هر طَرَف بمنازعت برخاستند و بمقاومت لشکر آراستند * في الجمله سپاه و لشکر بهم بر آمدند و برخي از اطرافِ بلاد از تصرُّفِ او بدر رفت * درویش ازین واقعه پریشان و خسته خاطر همي بود تا یکي از دوستانِ قدیمش که در حالتِ درویشي قرینِ او بود از سفر باز آمد * بچنان مرتبتي دیدش - گفت - مِنّت خدایرا عزّ و جلّ که بختِ بلندت یاوري کرد و اِقبال رهبري - گُلت از خار و خارت از پاي بدر آمد تا بدین پایه رسیدي - اِنَّ مع العُسْرِ یُسْرًا -

بیت

شگوفه گاه شگفتست و گاه خوشیده | درخت گاه برهنه است و گاه پوشیده *

گفت ـ اي يارِ عزيز تعزيتم كن ـ نه جاي تهنئت است ـ آنكه كه تو ديدي غمِ ناني داشتم و امروز تشويشِ جهاني * مثنوي

اگر دنيا نباشد دردمنديم | وگر باشد بمهرش پاي بنديم *
بلائي زين جهان آشوبتر نيست | كه رنجِ خاطرست ار هست ور نيست *

قطعه

مطلب ـ گر توانگري خواهي | جُز قناعت ـ كه دولتيست هني *
گر غَني زر بدامن افشاند | تا نظر در ثوابِ او نكُني *
كز بُزُرگان شنيده ام بسيار | صبرِ درويش بِه كه بذلِ غني *

بيت

اگر بريان كُند بهرام گوري | نه چون پاي ملخ باشد ز موري *

حكايت ۲۹

يكي‌را دوستي بود كه عملِ ديوان كردي * مُدّتي اِتّفاقِ ديدنش نيفتاد * كسي گفت ـ كه فلانرا دير شد كه نديدي * گفت ـ من اورا نميخواهم كه بينم * قضارا از كسانِ او يكي حاضر بود * گفت ـ چه خطا كرده است كه از ديدنِ او مَلُولي * گفت خطائي نيست ـ ولي دوستِ ديواني‌را وقتي توان ديد كه معزُول باشد * قطعه

در بزرگي و دار و گيرِ عمل | ز آشنايان فراغتي دارند *
روزِ درماندگي و معزولي | دَردِ دِل پيشِ دوستان آرند *

حكايت ۳۰

يكي از بزرگان‌را بادي مُخالف در شكم پيچيدن گرفت * طاقتِ ضبطِ آن نداشت * بي اختيار از وَي صادر شد ـ گفت ـ اي دوستان درين كه كردم مرا اختياري نبود ـ و ليكن بشما بزه نرسيد و مرا از آن راحت حاصل گرديد * شما بكرم معذور داريد ـ مثنوي

شکم زندانِ باد است اي خردمند | ندارد هیچ عاقل باد در بند *
چو باد اندر شکم پیچد فرو هِل | که باد اندر شکم باریست بر دل *
حریفِ ترش روي ناسازگار | چو خواهد شدن ـ دست پیشش مدار *

حکایت ۳۱

اَبُو هُرَیرہ رَضِي اللّٰه عنه هر روز بخدمتِ مصطفٰي صلّي اللّٰه علیه وسلم آمدي * روزي رسول علیه السلام فرمود یا ابا هُرَیره زُرْنِي غِبّا تَزْدَدْ حِبّا یعني هر روز میا تا دوستي زیاده شَوَد *

لطیفه

صاحبدلي را گفتند بدین خوبي که آفتابست نشنیده ایم که اورا کسي دُوست گرفته است * گفت ـ از براي آنکه هر روزش مي بینند مگر بزمستان که محجُوبست ازان محبُوبست *

قطعه

بدیدارِ مردم شُدن عیب نیست | و لیکن نه چندان که گویند بس *
اگر خویشتن را ملامت کُني | ملامت شنیدن نیاید ز کس *

حکایت ۳۲

وقتي از صحبتِ یارانِ دِمشقم ملالتي برخاست ـ سر در بیابانِ قُدس نهادم و با حیوانات اُنس گِرفتم ـ تا وقتي که اسیرِ قیدِ فرنگ شدم و در خندقِ طرابلس با جهودانم بکارِ گِل داشتند * یکي از رُؤساي حلب که سابقه معرفتي در میانِ ما بود گُذر کرد ـ و بشناخت ـ گفت ـ این چه حالتست و چه گونه میگذراني * گفتم ـ

قطعه

همي گُریختم از مردمان بکُوه و بدشت |
که جُز خداي نبودم بدیگري پرداخت *
قیاس کُن ـ که چه حالت بُوَد در آن ساعت |
که در طویلهٔ نا مردمان بباید ساخت *

بیت

پاي در زنجير پيشِ دوستان | بِه كه با بيگانگان در بُوستان *

بر حالتِ من رحم آورد و بده دينار از قيدِ فرنگم خلاص داد و با خويشتن بحلب بُرد * دختري داشت ـ در عقدِ نِكاحِ من آورد بكابينِ صد دينار * چون مدّتي برآمد دختر بد خوي بود و ستيز روي و نا فرمان ـ زبان درازي كردن گرفت و عيشِ مرا منغّص ميداشت چنانكه گفته اند ـ مثنوي

زنِ بد در سراي مردِ نكو | هم درين عالمست دوزخِ او *

زِنهار از قرينِ بد زِنهار | وَ قِنَا ربَّنا عَذابَ النار *

باري زبانِ تعنّت دراز كرده همي گفت ـ تو آن نيستي كه پدرَم ترا بده دينار باز خريد ـ گفتم ـ بلي بده دينار از قيدِ فرنگم خلاص داد و بصد دينار بدستِ تو اسير كرد * مثنوي

شنيدم گوسفنديرا بزرگي | رهانيد از دهان و دستِ گرگي *

شبانگه كارد برحلقش بماليد | روانِ گوسفند از وَي بناليد *

كه از چنگالِ گرگم در ربودي | چو ديدم عاقبت گرگم تو بودي *

حكايت ۳۳

يكي از پادشاهان عابديرا كه عِيال بسيار داشت پرسيد كه اوقاتِ عزيزت چه گونه مي گذاري * گفت ـ شب در مُناجات و سحر در دعاء حاجات و همه روز در بندِ اخراجات * ملكرا مضمونِ اشارتِ عابد معلوم گشت ـ بفرمود تا وجهِ كفافِ او معيّن دارند ـ تا بارِ عيال از دلِ او برخيزد * مثنوي

اي گرفتارِ پاي بندِ عيال | دگر آزادگي مبند خيال *

غمِ فرزند و نان و جامه و قُوت | بازت آرد زسيرتِ ملكوت *

همه روز اتّفاق ميسازم | كه بشب با خداي پردازم *

شب چو عقدِ نماز می بندم | چه خورَد بامداد فرزندم *

حکایت ٣٤

یکی از متعبّدانِ شام در بیشه سالها عبادت کردی و برگِ درختان خوردی * پادشاهِ آن طرف بحکمِ زیارت بنزدیکِ او رفت و گفت ـ اگر مصلحت بینی در شهر در آی ـ تا برای تو مکانی بسازم ـ که فراغِ عبادت ازین بِه میسّر شود و دیگران هم ببرکتِ انفاسِ شما مستفید گردند و بصلاحِ اَعمالِ شما اقتدا کنند * زاهدرا این سخن قبول نیامد و روی برتافت * یکی از وزرای ملک گفت ـ پاس خاطرِ ملک‌را روا باشد * اگر روزی چند بشهر اندر آئی و کیفیّتِ مقام معلوم کنی پس اگر صفای وقتِ عزیزان‌را کدورتی باشد اِختیار باقیست * عابد رضا داد و بشهر اندر آمد * بستان سرای خاصّ ملک‌را از برای او پرداختند * مقامی دید دلکشای روان آسای * مثنوی

گلِ سرخش چو عارضِ خوبان | سنبلش همچو زلفِ محبوبان *

همچنان از نهیبِ بردِ عجوز | شِیر ناخورده طِفلِ دایه هنوز *

بیت

وَ افانین علیها جُلّنار | عُلِقتْ بالشجر الاخضر نار *

ملک در حال کنیزکی ماه روی پیشش فرستاد * نظم

ازین مهپارهٔ عابد فریبی | ملائک صورتی طاؤس زیبی *

که بعد از دیدنش صورت نه بندد | وجودِ پارسایان‌را شکیبی *

همچنان در عقبش غلامی بدیع الجمال لطیف الاعتدال فرستاد * قطعه

هَلَکَ النَاسُ حَولَه عَطَشاً | وَ هُوَ ساقٍ یَرَی و لا یَسْقِي *

دیده از دیدنش نگشتی سیر | همچنان کز فُرات مُستسقي *

عابد طعامهای لذیذ خوردن گرفت و کِسوتهای لطیف پوشیدن و از فواکهِ مشموم

بوئیدن و در جمالِ کنیزک نظر کردن ـ و خردمندان گفته اند زلفِ خوبان زنجیرِ پاي عقل است و دامِ مُرغِ زیرک * بیت

در سرِ کارِ تو کردم دل و دین با همه دانش | مرغِ زیرک بحقیقت منم امروز تو دامي *

في الجمله دولتِ وقتِ زاهد بزوال آمد * قطعه

هر که هست از فقیه و پیر و مرید | و ز زبان آورانِ پاك نَفَس *

چون بدنیاي دون فرود آمد | بعسل در بماند همچو مگس *

باري ملك بديدنِ او رغبت نمود * عابدرا دید از هیأتِ نخستین بگردیده و سرخ و سفید گشته و فربه شده و کسوتِ نیکو پوشیده و بر بالشِ دیبا تکیه زده و غلامِ پري پیکر با مِروَحهٔ طاؤسي بر بالاي سرش ایستاده * بر سلامتِ حالش شادماني کرد و بنشست * از هر دري سخن در پیوست تا بانجامِ حکایت گفت ـ من در جهان این دو طائفه‌را دوست میدارم ـ عُلما و زهّادرا * وزیر فیلسوفِ جهان دیده حاضر بود ـ گفت اي خداوند شرطِ دوستي آنست که با هر دو طائفه نیکوئي کني ـ عُلمارا زر دهي ـ تا دیگر بخوانند و زهّادرا چیزي مده تا از زهد باز نمانند * بیت

نه زاهدرا درم باید نه دینار | چو بستند زاهدي دیگر بدست آر *

قطعه

آنرا که سیرت خوش و سریست با خداي | بي نانِ وقف و لقمهٔ دریوزه زاهدست *

انگشتِ خوبروي و بناگوشِ دلفریب | بي گوشوار و خاتمِ فیروزه شاهد ست *

قطعه

درویشِ نیك سیرت و فرخنده خوي‌را | نانِ رباط و لقمهٔ دریوزه گو مباش *

خاتونِ خوب صورت و پاکیزه روي‌را | نقش و نگار و خاتمِ فیروزه گو مباش *

بیت

تا مرا هست و دیگرم باید | گر نخوانند زاهدم شاید *

حکایت ۳۵

مطابقِ این سخن پادشاهی‌را مهمّی پیش آمد - گفت - اگر انجامِ این کار بر مرادِ من باشد - چندین درم بر زاهدان نفقه کنم * چون حاجتش بر آمد و تشویشِ خاطرش برفت وفای نذرش بموجبِ شرط لازم آمد * یکی‌را از بندگانِ خاصّ کیسهٔ درم داد تا بزاهدان تفرقه کند * آورده اند که غلام هشیار بود * همه روز بگردید و شبگاه باز آمد و درمها بوسه داد و پیشِ ملک بنهاد و گفت - چندان که زاهدان‌را جُستم نیافتم * ملک گفت - این چه حکایتست آنچه من دانم درین شهر صد زاهدست * گفت - ای خداوندِ جهان آن که زاهدست زر نمیستاند و آن که زر میستاند زاهد نیست * ملک بخندید و باندیمان گفت - چندانکه مرا در حقِ این طائفه اِرادت است و اِقرار - مر این شوخ دیده‌را عداوتست و انکار - و حق بجانبِ اوست * که گفته اند - بیت

زاهد که درم گرفت و دینار ۱ زاهدتر ازو دیگر بدست آر *

حکایت ۳۶

یکی از عُلمای راسخ‌را پرسیدند - که چه گوئی در نانِ وقف * گفت - اگر از بهرِ جمعیّتِ خاطر و فراغِ عبادت می ستانند حلالست - و اگر جمع از بهرِ نان نشینند حرام * بیت

نان از برایِ کنجِ عبادت گرفته اند ۱ صاحبدلان - نه کنجِ عبادت برایِ نان *

حکایت ۳۷

درویشی بمقامی رسید که صاحبِ آن بقعه کریم النفس بود * طائفهٔ اهلِ فضل در صحبتِ او هریک بذله و لطیفهٔ چنان که رسمِ ظریفان باشد همی گفتند * درویش راهِ بیابان قطع کرده بود و مانده شده و چیزی نخورده * یکی از ان میان بطریقِ انبساط گفت - ترا هم چیزی بباید گفت * درویش گفت - مرا

چون دیگران فضل و بلاغت نیست و چیزی نخوانده ام - بیک بیت از من قناعت کنید * همگنان برغبت گفتند بگو * گفت - بیت

من گرسنه در برابر سفرهٔ نان | همچون عزبم بر در حمّام زنان *

همه خندیدند و ظرافتش پسندیدند و سفرهٔ پیش او آوردند * صاحب دعوت گفت - ای یار زمانی توقّف کن که پرستارانم کوفتهٔ بریان میسازند * درویش سر بر آورد و گفت - بیت

کوفته در سفرهٔ من گو مباش | کوفته‌را نان تهی کوفته است *

حکایت ۳۸

مریدی گفت پیری‌را - چه کنم که از خلائق بزحمت اندرم از بسیاری که بزیارتم همی آیند و اوقات مرا از تردّد ایشان تشویش حاصل می شود * گفت - هرچه درویشانند مر ایشان‌را وامی بده و هر چه توانگرانند از ایشان چیزی بخواه - که دیگر گرد تو نگردند * بیت

گر گدا پیشرو لشکر اسلام بود | کافر از بیم توقّع برود تا در چین *

حکایت ۳۹

فقیهی پدررا گفت - هیچ ازین سخنان رنگین متکلّمان در من اثر نمی کند - بعلّت آن که نمی بینم ایشان‌را کرداری موافق گفتاری * مثنوی

ترک دنیا بمردم آموزند | خویشتن سیم و غلّه اندوزند *

عالمی‌را که گفت باشد و بس | چون بگوید نگیرد اندر کس *

عالم آن کس بود که بد نکند | نه که گوید بخلق و خود بکند *

بیت

عالم که کامرانی و تن پروری کند | او خویشتن گم است - کرا رهبری کند *

پدر گفت - ای پسر بمجرّد این خیال باطل نشاید روی از تربیت ناصحان بر

گردانیدن - و راه بطالت گرفتن - و علمارا بضلالت منسوب کردن - و در طلب عالم معصوم بودن و از فوائد علم محروم ماندن * همچو نابینائي که شبي در وحل افتاده بود و مي گفت - اي مسلمانان چراغي فرا راه من دارید - زني فاحشه از دریچه گفت - تو که چراغ نه بیني بچراغ چه بیني - همچنین مجلس واعظان چون کلبهٔ بزازانست - که آنجا تا نقدي ندهي بضاعتي نستاني - و اینجا تا ارادتي نیاوري سعادتي نبري * قطعه

گفت عالم بگوش جان بشنو | ور نماند بگفتنش کردار *
باطلست آن که مدعي گوید | خفته‌را خفته کي کند بیدار *
مرد باید که گیرد اندر گوش | ورنوشتست پند بر دیوار *

حکایت ۴۰

صاحبدلي بمدرسه آمد ز خانقاه | بشکست عهد صحبت اهل طریق‌را *
گفتم - میان عالم و عابد چه فرق بود | تا اختیار کردي از آن این فریق‌را *
گفت - آن گلیم خویش برون میبرد ز موج | و ین جهد میکند که رهاند غریق‌را *

حکایت ۴۱

یکي بر سر راهي مست خفته بود و زمام اختیارش از دست رفته * عابدي برو گذر کرد و در حال مستقبح او نظر کرد * چون از خواب مستي سر بر آورد گفت - إِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا - نظم

إِذَا رَأَيْتَ أَثِيمًا | كُنْ سَاتِرًا وَ حَلِيمًا *
يَا مَنْ تُقَبِّحُ لَغْوِي | لِمَ لَا تَمُرُّ كَرِيمًا *

قطعه

متاب - اي پارسا - روي از گنهگار | ببخشایندگي در وي نظر کن *
اگر من ناجوانمردم بکردار | تو بر من چون جوانمردان گذر کن *

حکایت ۱۴۲

طائفهٔ رندان بخلاف و انکار درویشان بدر آمدند و سخنان ناسزا گفتند و درویشي را بزدند * از بي طاقتي شکایت پیش پیر طریقت برد - که چنین حالتي بر من رفت * پیر گفت اي فرزند خرقهٔ درویشان جامهٔ رضاست - هر که درین کسوت تحمّل نامرادي نکند - مدّعي است - و خرقه بروي حرام *

بیت

دریاي فراوان نشود تیره بسنگ | عارف که برنجد تنگ آبست هنوز *

قطعه

گر گزندت رسد تحمّل کن | که بعفو از گناه پاك شوي *
اي برادر چو عاقبت خاکست | خاك شو پیش از ان که خاك شوي *

حکایت ۱۴۳ منظومه

این حکایت شنو که در بغداد | رایت و پرده‌را خلاف افتاد *
رایت از رنج راه و گرد رکاب | گفت با پرده از طریق عتاب *
من و تو هر دو خواجه تاشانیم | بندهٔ بارگاه سلطانیم *
من ز خدمت دمي نه آسودم | گاه و بیگاه در سفر بودم *
تو نه رنج آزمودهٔ نه حصار | نه بیابان و راه و گرد و غبار *
قدم من بسعي پیشتر است | پس چرا عزّت تو بیشتر است *
تو بر بندگان مه روئي | با کنیزان یاسمن بوئي *
من فتاده بدست شاگردان | بسفر پاي بند و سرگردان *
گفت - من سر بر آستان دارم | نه چو تو سر بر آسمان دارم *
هر که بیهوده گردن افرازد | خویشتن‌را بگردن اندازد *
سعدي اُفتاده ایست آزاده | کس نیاید بجنگ اُفتاده *

حکایت ۱۴۴

یکي از صاحبدلان زور آزمائي‌را دید بهم بر آمده و در خشم شده و کف بر دهان آورده * پرسید که اورا چه حالتست * کسي گفت - فلان کس اورا دشنام داده است * گفت - این فرومایه هزار من سنگ بر میدارد و طاقت یک سخني نمي آرد *

قطعه

لافِ سرپنجگي ودعوي مردي بگذار | عاجزِ نفسِ فرومایه چه مردي چه زني *
گرت از دست بر آید - دهني شیرین کن | مردي آن نیست که مُشتي بزني بر دهني *

قطعه

اگر خود بر دَرَد پیشاني پیل | نه مرد است آن که در وَي مردمي نیست *
بني آدم سرشت از خاک دارد | اگر خاکي نباشد آدمي نیست *

حکایت ۱۴۵

بزرگي‌را پرسیدند از سیرتِ اخوانُ الصفا * گفت کمینه آن که مرادِ خاطرِ یاران بر مصالحِ خود مقدّم دارد * وحکما گفته اند - برادر که در بندِ خویشست نه برادر و نه خویشست *

بیت

همراه گر شتاب کند همرهِ تو نیست | دل در کسي مبند که دلبستهٔ تو نیست *

بیت

چون نبود خویش‌را دیانت و تقوٰي | قطعِ رحم بهتر از مودّتِ قُربٰي

یاد دارم که یکي از مُدّعیان درین بیت بر قولِ من اعتراض کرد و گفت - حق جلّ و علا در کتابِ مجید از قطعِ رحم نهي کرده است - و بمودّتِ ذو القُربٰي امر فرموده و آنچه تو مي گوئي مناقضِ آنست * گفتم - غلط کردي - که موافقِ قرآنست وِانْ جَاهَدَاكَ علٰي ان تُشْرِكَ بي ما لَيس لكَ بِهِ عِلْم فلا تُطِعْهما *

بیت

هزار خویش که بیگانه از خدا باشد | فداي یک تنِ بیگانه کاشنا باشد *

حکایت ۱۴۶ منظومه

پیر مردي لطیف در بغداد | دخترش‌را بکفش دوزي داد *
مردکِ سنگدل چنان بگزید | لبِ دختر - که خون ازو بچکید *
بامدادان پدر چنان دیدش | پیشِ داماد رفت و پرسیدش *
کاي فرومایه این چه دندانست | چند خائي لبش نه اَنبانست *
بمزاحت نگفتم این گفتار | هَزَل بگذار و جدّ ازو بر دار *
خوي بد در طبیعتي که نشست | نَرَوَد تا بروزِ مرگ از دست *

حکایت ۱۴۷

فقیهي دختري داشت بغایت زشت روي بحدِّ زنان رسیده - و با وجودِ جهاز و نعمتِ بسیار کسي بمناکحتِ او رغبت نمي نمود * بیت

زشت باشد دیبق و دیبا | که بُوَد بر عروسِ نا زیبا *

في الجمله بحکمِ ضرورت با ضریري عقدِ نکاحش بستند * آورده اند که در ان تاریخ حکیمي از سراندیپ آمده بود که دیدهاي نا بینایان‌را روشن کردي * فقیه‌را گفتند - چشمِ دامادرا چرا علاج نمي کني * گفت - مي ترسم که بینا شَوَد و دخترم‌را طلاق دهد * مصراع شوي زنِ زشت روي نا بینا بِه *

حکایت ۱۴۸

پادشاهي بچشمِ استحقار در طائفهٔ درویشان نظر کرد - یکي از ایشان بفراست در یافت * گفت - اي ملکْ ما درین دنیا بجیش از تو کمتریم و بعیش خوشتر و بمرگ برابر و در قیامت انشا الله بهتر * مثنوي

اگر کشور کشائي کامرانست | و گر درویش حاجتمندِ نانست *
در آن ساعت که خواهند این و آن مُرد | نخواهند از جهان بیش از کفن برد *
چو رختِ مملکت بر بست خواهي | گدائي خوشترست از پادشاهي *

ظاهرِ درویشان جامهٔ ژنده است و موي سُترده ـ و حقیقتِ آن دلِ زنده و نفسِ مرده * قطعه

نه آن که بر سرِ دعوي نشیند از خلقي | وگر خلاف کنند او بجنگ برخیزد *
که گر ز کوه فرو غلطد آسیا سنگي | نه عارفست که از راهِ سنگ برخیزد *

طریقِ درویشان ذکر است و شکر و خدمت و طاعت و ائثار و قناعت و توحید و توکّل و تسلیم و تحمّل * هرکه بدین صفتها موصوفست بحقیقت درویشست ـ اگرچه در قباست * امّا هرزه گوئي بي نمازي هوا پرستي هوس بازي که روزها بشب آرد در بندِ شهوت و شبها روز کند در خوابِ غفلت ـ و بخورَد هرچه در میان آید و بگوید هرچه بر زبان راند ـ زندیقست اگرچه در عباست * قطعه

اي درونت برهنه از تقوٰي | کز برون جامهٔ ریا داري *
پردهٔ هفت رنگ‌را بگذار | تو که در خانه بوریا داري *

حکایت ۴۹ منظومه

دیدم گُلِ تازه چند دسته | بر گنبذي از گیاه بسته *
گفتم ـ چه بود گیاهِ ناچیز | تا در صفِ گل نشیند او نیز *
بگریست گیاه و گفت ـ خاموش | صحبت نکند کرم فراموش *
گر نیست جمال و رنگ و بویم | آخر نه گیاهِ باغِ اویم *
من بندهٔ حضرتِ کریمم | پروردهٔ نعمتِ قدیمم *
گر بي هنرم و گر هنرمند | لطفست امیدم از خداوند *
با آن که بضاعتي ندارم | سرمایهٔ طاعتي ندارم *
او چارهٔ کار بنده داند | چون هیچ وسیلتي نماند *
رسمیست که مالکانِ تحریر | آزاد کنند بندهٔ پیر *
اي بار خداي گیتي آراي | بر بندهٔ پیرِ خود ببخشاي *

سعدي رهِ کعبهٔ رضا گیر | اي مردِ خدا رهِ خدا گیر*
بد بخت کسي که سر بتابد | زین در ـ که دري دگر نیابد*

حکایت ۵۰

حکیمي‌را پرسیدند که از شجاعت و سخاوت کدام فاضلترست *گفت هرکرا سخاوت هست بشجاعت حاجت نیست* بیت

نبشتست بر گورِ بهرام گور | که دستِ کرم بِهْ زِ بازوي زور*
گرفتیم عالَم بمردي و زور | و لیکن نبُردیم با خود بگور*

قطعه

نماند حاتم طائي و لیک تا بِأَبَد | بماند نامِ بلندش به نیکوي مشهور*
زکوٰةِ مال بدر کن که فضلهٔ رزرا | چو باغبان ببرد بیشتر دهد انگور*

باب سوم

در فضیلتِ قناعت

حکایت ۱

خواهندهٔ مغربي در صفِ بزّازانِ حلب میگفت ـ اي خداوندانِ نعمت اگر شمارا اِنصاف بودي و مارا قناعت، رسمِ سؤال از جهان برخاستي* قطعه

اي قناعت توانگرم گردان | که وراي تو هیچ نعمت نیست*
کُنجِ صبر اِختیارِ لُقمانست | هرکرا صبر نیست حِکمت نیست*

حکایت ۲

دو امیر زاده بودند در مِصر* یکي عِلم آمُوختي و دیگري مال اندُوختي ـ آن علّامهٔ عصر شد و این عزیزِ مِصر* پس توانگر بچشمِ حقارت در فقیه نظر کرد و

گفت ـ من بسلطنت رسیدم و تو همچنان در مسکنت بماندي * گفت اي برادر شکرِ نعمتِ باري تعاليٰ مرا مي باید گفتن ـ که میراثِ پیغمبران یافتم ـ یعني علم ـ و تو میراثِ فرعون یعني مُلکِ مِصر * مثنوي

من آن مورم که در پایم بمالند | نه زنبورم ـ که از نیشم بنالند *

چگونه شُکرِ این نعمت گُذارم | که زورِ مردم آزاري ندارم *

حکایت ۳

درویشي‌را دیدم که در آتشِ فاقه میسُوخت ـ و خِرقه بر خِرقه میدوخت ـ و تسلّي خاطرِ خود بدین بیت میکرد ـ بیت

بنانِ خشکِ قناعت کُنیم وجامهٔ دلق | که بارِ محنتِ خود بِهْ که بارِ منّتِ خلق *

کسي گفتش ـ چه نشیني ـ که فلان در این شهر طبعي کریم دارد و لطفي عمیم ـ میان بخدمتِ آزادگان بسته است و بر درِ دلها نشسته ـ اگر بر صورتِ حالِ تو چنانکه است مُطّلع گردد ـ پاسِ خاطرِ عزیزت مِنّت دارد و غنیمت شمارد * گفت ـ خاموش که در گرسنگي مُردن به که حاجت پیشِ کسي بُردن * قطعه

هم رقعه دوختن بِه و الزامِ کُنجِ صبر | کز بهرِ جامه رقعه بر خواجگان نوشت *

حقّا که با عقوبتِ دوزخ برابرست | رفتن بپاي مردئي همسایه در بهشت *

حکایت ۴

یکي از ملوکِ عجم طبیبي حاذق بخدمتِ مصطفيٰ علیه السلام فرستاد * سالي چند در دیارِ عرب بود ـ کسي پیشِ او نیامد و مُعالجتي نخواست * روزي پیشِ سیّد الانبیاء علیه السلام آمد و گله کرد ـ که مرا براي معالجتِ اصحاب فرستاده اند و در این مُدّت هیچ کس بمن التفاتي نکرد ـ تا خدمتي که بر این بنده مُعیّن است بجاي آورَد * رسول صلعم فرمود ـ که این طائفه‌را طریقي است ـ که تا ایشان‌را گرسنگي غالب نشود ـ چیزي نخورند و هنوز که اِشتها باقي باشد

دست از طعام باز بدارند * حکیم گفت - موجبِ تندرستي همین است * پس زمینِ خدمت ببُوسید و برفت * مثنوي

سخن آنگه کُند حکیم آغاز | یا سر انگشت سوي لُقمه دراز *
که ز ناگفتنش خلل زاید | یا ز ناخوردنش بجان آید *
لاجرم حکمتش بُوَد گفتار | خوردنش تندرستي آرد بار *

حکایت ٥

یکي توبتِ بسیار کردي و باز بشکستي تا یکي از مشائخ بدو گفت - چنین میدانم که بسیار خوردن عادت داري و قیدِ نفس از موي باریکتر است یعني توبه - و نفس‌را چنین که تو میپروري زنجیر بگسلاند و آید روزي که ترا بدرد *

بیت

یکي بچهٔ گرگ مي پرورید | چو پرورده شد خواجه‌را بر درید *

حکایت ٦

در سیرتِ اردشیر بابکان آمده است - که حکیم عرب‌را پُرسید - که روزي چه مقدار باید خوردن * گفت - صد درهم سنگ کفایت کند * گفت - این مقدار چه قوّت دهد * حکیم گفت - هٰذا المِقدار یَحْمِلک و ما زاد علي ذٰلک فانْت حَامِلُهُ * یعني این قدر ترا بر پاي دارد و هرچه بر این زیاده کني تو حمّالِ آني * بیت

خوردن براي زیستن و ذکر کردنست | تو معتقد که زیستن از بهرِ خوردنست *

حکایت ٧

دو درویشِ خُراساني در ملازمتِ صحبتِ یکدگر سیاحت کردندي * یکي ضعیف بود - که روزه داشتي و بعد از دو شب افطار کردي و دیگري قوي - که روزي سه نوبت خوردي * قضارا بردر شهري بتُهمتِ جاسُوسي گرفتار آمدند و هر دورا

حبس کردند و در زندان بگل بر آوردند * بعد از دو هفته معلوم شد که بی گناه اند * در بگشادند - قوی‌را دیدند مرده و ضعیف جان بسلامت برده * درین عجب ماندند - حکیمی گفت - اگر بر خلاف آن بودی - تعجب بودی زیراکه این بسیار خوار بود - طاقت بی نوائی نیاورد و بسختی هلاك شد - و آن دیگر خویشتن دار بود - بر عادت خود صبوری کرد - و بسلامت ماند * قطعه

چو کم خوردن طبیعت شد کسی‌را | چو سختی پیشش آید - سهل گیرد *
وگر تن پرورست اندر فراخی | چو تنگی بیند - از سختی بمیرد *

بیت

تنور شکم دم بدم تافتن | مصیبت بود روز نا یافتن *

حکایت ۸

یکی از حکما پسررا نهی کردی از خوردن بسیار - که سیری مردرا رنجور کند * گفت - ای پدر گرسنگی مردم‌را بکشد * نشنیدهٔ که ظریفان گفته اند - که بسیری مردن به که بگرسنگی جان سپردن * پدر گفت - اندازه نگهدار * قوله تعالی * کلوا واشربوا ولا تسرفوا * بیت

نه چندان بخور کز دهانت بر آید | نه چندان که از ضعف جانت بر آید *

قطعه

با آن که در وجود طعامست حظ نفس | رنج آورد طعام که بیش از قدر بود *
گر گلشکر خوری بتکلف - زیان بود | ور نان خشك دیر خوری - گلشکر بود *

حکایت ۹

رنجوری‌را گفتند - که دلت چه میخواهد * گفت - آنکه دلم چیزی نخواهد * بیت

معده چو پر گشت و درون درد خاست | سود ندارد همه اسباب راست *

حکایت ۱۰

بقالی‌را در شهر واسط درمی چند بر صوفیان گرد آمده بود * هر روز مطالبه کردی و

سخنها با خشونت گفتي * اصحاب از تعنّتِ او خسته خاطر همي بودند و جُز تحمّل چاره نبود * صاحب دلي بشنيد ـ بخنديد و گفت ـ نفس‌را وعده دادن بطعام آسانتر است که بقّال‌را بدرم * قطعه

ترکِ اِحسانِ خواجه اوليتر | کاحتمالِ جفاي بوّابان *

بتمنّاي گُوشت مُردن بِه | که تقاضاي زِشتِ قصّابان *

حکايت ۱۱

جوانمردي‌را در جنگِ تاتار جراحتي هولناک رسيد * کسي گفتش ـ فلان بازرگان نُوشدارُو دارد ـ اگر بخواهي باشد که قدري بدهد * و گُويند ـ که آن بازرگان به بخل چنان معروف بود که حاتم طائي بسخا * بيت

گر بجاي نانش اندر سفره بودي آفتاب |

تا قيامت روزِ روشن کس نديدي در جهان *

جوانمرد گفت ـ اگر نوشدارو خواهم ـ دهد يا ندهد ـ اگر دهد منفعت کند يا نکند * بهر حال خواستن ازو زهرِ قاتِلست * بيت

هر چه از دُونان بمنّت خواستي | در تن افزودي و از جان کاستي *

حکما گفته اند ـ اگر آبِ حيات في المثل بآب روي فروشند دانا نخرد ـ که مُردن بعِلّت بِه از زندگاني بذِلّت * بيت

اگر حنظل خوري از دستِ خوشخوي | بِه از شيريني از دستِ تُرش روي *

حکايت ۱۲

يکي از علما خورندهٔ بسيار داشت و کفافِ اندک * با يکي از بزرگان که حسنِ ظنّ بليغ در حقّ او داشت حالِ خود بگفت * روي از توقّعِ وي درهم کشيد و تعرّضِ سؤال از اهلِ ادب در نظرش نا پسند آمد * قطعه

ز بخت روي ترش کرده پيش يارِ عزيز | مَرَو ـ که عيش برو نيز تلخ گرداني *

بحاجتي كه رَوِي تازه رو و خندان باش | فرو نه بندد كاري كُشاده پيشاني *
آورده اند كه در وظيفهٔ او زيادت كرد و از ارادت كم ـ پس از چند روز چون بر قرارِ معهودش نديد گفت * بيت

بِئْسَ المَطَاعِمُ حِينَ الذِلُّ يكْسِبُها | القِدْرُ مُنْتَصِب و القَدْر مخفوض *

بيت

نانم افزود و آبِ رويم كاست | بي نوائي بِه از مذلّتِ خواست *

حكايت ۱۳

درويشي‌را ضرورتي پيش آمد * كسي گفتش ـ فلان نعمتِ بي قياس دارد ـ اگر برحاجتِ تو وقوف يابد ـ همانا كه در قضاي آن توقّف روا ندارد * گفت ـ من اورا نمي دانم * گفت مَنَت رهبري كنم * دستش گرفت و بمنزلِ آن شخص بُرد * درويش يكي‌را ديد لب فرو هشته و ابرو بهم كشيده و تُند و ترش نشسته ـ سخن نگفت و باز گشت * يكي گفتش ـ چه گفتي و چه كردي * گفت ـ عطاي او بلقاي او بخشيدم * قطعه

مبر حاجت بنزديكِ ترش روي | كه از خوي بدش فرسوده گردي *
اگر گوئي ـ غمِ دل با كسي گوي | كه از رويش بنقد آسوده گردي *

حكايت ۱۴

سالي در اسكندريه خشك سالي پديد آمد چنانكه عِنانِ طاقتِ درويشان از دست رفته بود ـ و درهاي آسمان بر زمين بسته و فريادِ اهلِ زمين بآسمان در پيوسته * قطعه

نماند جانور از وحش و طير و ماهي و مور | كه بر فلك نشد از بينوائي افغانش *
عجب كه دُودِ دلِ خلق جمع مي نشود | كه ابر گردد و سيلاب ديده بارانش *

در چنين سالي مُخنثي (دور از دوستان كه سخن در وصفِ او گفتن تركِ

ادبست خاصه در حضرت بزرگان - و بطريق اهمال نيز از آن درگذشتن نشايد - كه طائفهٔ بر عجز گوينده حمل كنند * برين دو بيت اختصار كردم * قطعه

ترّي گر كُشد مُخنّث را | تريرا عوض نبايد كُشت *

چند باشد چو جسر بغدادش | آب در زير و آدمي بر پشت *

اندكي دليل بسياري بود و مشتي نمونهٔ خرواري *) چنين شخصي كه طرفي از نعت او شنيدي - در آن سال نعمت بيگران داشت - تنگدستانرا زر و سيم دادي و مُسافرانرا سفره نهادي * گروهي درويشان كه از جور فاقه بجان آمده بودند - آهنگ دعوت او كردند و بمن مشاورت آوردند * سر از موافقت ايشان باز زدم و گفتم - قطعه

نخورد شير نيم خوردهٔ سگ | ور بسختي بميرد اندر غار *

تن به بيچارگي و گرسنگي | بنه و دست پيش سفله مدار *

گر فريدون شود بنعمت و جاه | بي هُنررا بهيچ كس مشمار *

پرنيان و نسيج بر نا اهل | لاجورد و طلاست بر ديوار *

حكايت ۱۵

حاتم طائي‌را گفتند - از خود بزرگ همّت تر كسي ديدهٔ * گفت بلي - روزي چهل شُتر قُربان كرده بودم و امراي عرب‌را طلب نموده - ناگاه بحاجتي بگوشهٔ صحرا رفتم - خار كشي‌را ديدم پُشتهٔ خار فراهم آورده * گفتم - بمهماني حاتم چرا نروي - كه خلقي بر سماط او گرد آمده اند * گفت - بيت

هر كه نان از عمل خويش خورد | منّت حاتم طائي نبرد *

من اورا بهمّت و جوانمردي برتر از خود ديدم *

حكايت ۱۶

موسيٰ پيغمبر عليه السلام درويشي‌را ديد كه از برهنگي بريگ اندر شده * گفت

اي موسي دعا بكن تا حق تعالىٰ مرا كفافي دهد كه از بيطاقتي بجان آمدم * موسىٰ دعا كرد و برفت * پس از چند گاهي كه از مناجات باز آمد ديدش گرفتار و خلقي برُوگرد آمده * گفت ـ اين‌را چه حالتست * گفتند ـ خمر خورده است و عربده كرده و يكي‌را كُشته ـ اكنون قصاص فرموده اند * نظم

گُربهٔ مِسكين اگر پر داشتي | تخم كُنجشك از جهان بر داشتي *

عاجز باشد كه دستِ قُدرت يابد | بر خيزد و دستِ عاجزان بر تابد *

موسىٰ عليه السلام بحكمتِ جهان آفرين اِقرار كرد و از تجاسُرِ خويش استغفار * قال الله تعالىٰ و لو بسَط الله الرِزْقَ لعبادِه لَبغَوا في الارض * بيت

ماذا اخاضكَ يا مغرورُ في الخَطَر | حَتّىٰ هَلَكْتَ فلَيتَ النمْلُ لم تَطِرِ *

نظم

سِفله ـ چو جاه آمد و سِيم و زرش | سيلي خواهد بحقيقت سرش *

آن نه شنيدي كه حكيمي چه گفت | مُور همان بِه كه نباشد پَرَش *

حكمت

پدررا عسل بسيار است | امّا پسر گرمي‌دار است *

بيت

آن كس كه توانگرت نميگرداند | او مصلحتِ تو از تو بِه ميداند *

حكايت ۱۷

اعرابي‌را ديدم ـ در حلقهٔ جوهريانِ بصره حكايت همي كرد ـ كه وقتي در بياباني راه گم كرده بُودم و از زاد با من چيزي نمانده ـ دل بر هلاك نهادم * ناگاه كيسهٔ يافتم پُر از مرواريد * هرگز آن ذوق و شادي فراموش نكنم كه پنداشتم كه گندمِ بريانست يا رزنك ـ و باز آن تلخي و نا اميدي چون معلوم كردم كه مرواريد است * قطعه

در بیابانِ خشک و ریگِ روان | تِشنه‌را در دهان چه دُرّ چه صَدَف *
مردِ بي توشه کاوفتاد از پاي | در کمر بندِ او چه زر چه خزف *

حکایت ۱۸

یکي از عرب در بیابان از غایتِ تِشنگي همي گفت ـ نظم

یا لَیتَ قبلَ مَنیّتي | یوماً افوز بمُنیتي *
نهرٌ تَلَاطَم رُکبَتي | فاظَلّ املأُ قِربَتي *

همچنین در قاعِ بسیط مسافري راه گم کرده و قوّت و قوتش بآخر آمده و درمي چند بر میان داشت * بسیار بگردید و راه بجاي نبُرد و بسختي هلاک شد * طائفه برسیدند ـ درمهارا پیشِ رُویش نهاده دیدند و بر خاک نبشته ـ قطعه

گر همه زرِ جعفري دارد | مردِ بي توشه بر نگیرد گام *
در بیابان فقیرِ گرسنه‌را | شلغمِ پُخته بِه ز نُقرۀ خام *

حکایت ۱۹

هرگز از جورِ زمان ننالیده بودم و از گردشِ آسمان روي در هم نکشیده ـ مگر وقتي که پایم برهنه بود و استطاعتِ پاي پوشي نداشتم * بجامعِ کوفه در آمدم دِلتنگ ـ یکي‌را دیدم که پاي نداشت ـ سپاس و شکرِ نعمتِ حق بجاي آوردم و بر بي کفشي صبر کردم و گفتم ـ قطعه

مرغِ بریان بچشمِ مردمِ سیر | کمتر از برگِ ترّه بر خوانست ـ
و آنکه‌را دستگاه و قدرت نیست | شلغمِ پُخته مُرغِ بریانست *

حکایت ۲۰

یکي از ملوک با تني چند از خاصّان در شکارگاهي بزمستان از شهر دُور افتاد * شب در آمد ـ از دور دهي دیدند ویران و خانۀ دهقاني در آن * ملک گفت ـ شب آنجا رویم تا زحمتِ سرما کمتر باشد * یکي از وزرا گفت ـ لائقِ قدرِ بلندِ

پادشاه نباشد بخانهٔ دهقانیِ رکیک اِلتجا کردن - همین جای خیمه زنیم و آتش بر فروزیم * دهقانرا خبر شد - ما حضری از طعام ترتیب کرد و پیشِ سُلطان بُرد و زمینِ خدمت ببوسید و گفت - قدرِ بلندِ سلطان بنزول کردن در خانهٔ دهقان نازل نشدی و لیکن نخواستند تا قدرِ دهقان بلند شوَد * ملک را سخنِ او مطبوع آمد * شبانگاه بمنزلِ او نزول کرد * دهقان خدمتِ پسندیده کرد * بامدادان ملک باو خلعت و نعمت بخشید - شنیدم که قدمی چند در رکابِ ملک میرفت و میگفت -

قطعه

ز قدر و شوکتِ سلطان نگشت چیزی کم | ز التفات بمهمان سرای دهقانی *
کلاه گوشهٔ دهقان بآفتاب رسید | که سایه بر سرش افکند چون تو سُلطانی *

حکایت ۲۱

گدائی را حکایت کنند - که نعمتِ وافر اندوخته بود * یکی از پادشاهان گفتش * می نماید که مالِ بیکران داری و مارا مهمّی پیش آمده است - اگر برخی از آن دستگیری کنی بحکمِ عاریت چون ارتفاعِ ولایت رسد وفا کرده شود * گفت - ای خداوندِ روی زمین - لائقِ قدرِ بزرگواری نباشد - دست بمالِ چون من گدای آلوده کردن - که جو جو بگدائی فراهم آورده ام * گفت - غمی نیست که بتاتار میدهم - الخبیثاتُ للخبیثین * بیت

قَالُوا عَجِينُ الكِلْسِ لَيْسَ بِطَاهِرٍ | قُلْنَا نَسُدُّ بِهِ شُقُوقَ المَبْرَزِ *

بیت

گر آبِ چاهِ نصرانی نه پاکست | جهودِ مُرده میشوئی چه باکست *

شنیدم که سر از فرمانِ ملک باز زد و حجّت آوردن گرفت و شوخ چشمی نمود * ملک فرمود تا مضمونِ خطاب از گدا بزجر و توبیخ مستخلص کردند * مثنوی

بلطافت چو بر نیاید کار | سر ببی حرمتی کشد نا چار *

هر که بر خویشتن نبخشاید | گر نبخشد کسي برو شاید *

حکایت ۲۲

بازرگاني‌را دیدم که صد و پنجاه شتر بار داشت و چهل بنده خدمتگار* شبي در جزیرهٔ کیش مرا بحجرهٔ خویش برد و همه شب نیارامید از سخنهاي پریشان گفتن - که فلان انبارم بترکستانست و فلان بضاعت بهندوستان و این قبالهٔ فلان زمین است و فلان مال‌را فلان کس ضمین * گاه گفتي که خاطرِ اسکندریه دارم که هوایش خوشست - و باز گفتي - ني - دریاي مغرب مشوّش است - سعدیا - سفري دیگر در پیشست * اگر آن کرده شود - بقیّتِ عمر بگوشه بنشینم * گفتم آن کُدام سفر است* گفت - گوگردِ پارسي بچین خواهم بُردن که شنیدم قیمتِ عظیم دارد - و از آنجا کاسهٔ چیني بُروم بَرَم و دیباي رومي بهند - و پُولادِ هندي بحلب - و آبگینهٔ حلبي به یَمَن - و بُردِ یماني بپارس - از آن پس ترکِ تجارت کنم و بدوکاني نشینم * چنداني ازین مالیخولیا فرو خواند که بیش طاقتِ گفتنش نماند * گفت - اي سعدي تو هم سخني بگوي از آنها که دیدي و شنیدي * گفتم - تو چیزي نگذاشتي که من بگویم * نظم

آن شنیدستي که وقتي تاجري | در بیاباني بیفتاد از ستور -

گفت - چشمِ تنگِ دنیادار‌را | یا قناعت پُر کند یا خاکِ گُور *

حکایت ۲۳

مالداري‌را شنیدم که به بخل چنان مشهُور بود که حاتم طائي بسخا * ظاهرِ حالش بنعمتِ دنیا آراسته - و خِسّتِ نفس در نهادش همچنان متمکّن تا بجائي که ناني‌را بجاني از دست ندادي - و گُربهٔ ابي هریره‌را بلقمهٔ ننواختي و سگِ اصحابِ کهف‌را استُخواني نینداختي * في الجمله کسي خانهٔ اورا ندیدي در گُشاده و سفرهٔ اورا سر کشاده * بیت

درویش بجز بوي طعامش نشنیدي | مُرغ از پسِ نان خوردنِ او ریزه نچیدي*
شنیدم که بدریاي مغرب راهِ مصر برگرفته بود و خیالِ فرعوني در سر کرده* ناگاه بادي مُخالف گردِ کشتي بر آمد و دریا در جوش آمد* حَتّي اِذَا اَدْرَكَهُ الغَرَقُ ـ

بیت

با طبعِ ملُولت چه کند دل که نسازد | شرطه همه وقتي نبود لائقِ کشتي*
دستِ دعا بر آورد و فریادِ بي فائده کردن گرفت ـ قال الله تعالي فَاذَا رَكِبُوا فِي الفُلْكِ دَعَوا اللهَ مُخلصین له الدینَ* بیت

دستِ تضرُّع چه سُود بندهٔ مُحتاج را | وقتِ دعا بر خدا ـ وقتِ کرم در بغل*

قطعه

از زر و سیم راحتي برسان | خویشتن هم تمتُّعي برگیر*
وان که این خانه از تو خواهد ماند | خِشتي از سیم و خشتي از زر گیر*

آورده اند که در مصر اقاربِ درویش داشت ـ بعد از هلاكِ او ببقیّتِ مالِ او توانگر شدند و جامهاي کهنه بمرگِ او بدریدند* و خز و دمیاطي ببریدند* هم در آن هفته یکي را دیدم از ایشان بر باد پائي روان و غلامي پري پیکر در پي دَوان ـ با خود گفتم ـ قطعه

وه که گر مرده بازگردیدي | بمیانِ قبیله و پیوند*
ردِّ میراث سخت تر بودي | وارثانرا ز مرگِ خویشاوند*

بسابقهٔ معرفتي که در میانِ ما بود آستینش بکشیدم و گفتم ـ بیت

بخور اي نیكْ سیرتِ سَرَه مرد | کان نِگُون بخت گِرد کرد و نخورد*

حکایت ۲۴

صیّادي ضعیف را ماهیي قوي در دام افتاد* طاقتِ ضبط آن نداشت ـ ماهي برو غالب آمد و دام از دستش در ربود و برفت* متحیّر شد و گفت* قطعه

شد غلامي که آبِ جو آرد | آبِ جو آمد و غلام ببرد *

دام هربار ماهي آوردي | ماهي اين بار رفت و دام ببرد *

دِيگر صيّادان دريغ خوردند و ملامتش کردند ـ که چنين صيدي در دامت افتاد و نتوانِستي نگاه داشتن * گفت ـ اي برادران ـ چه توان کرد ـ که مرا روزي نبود و ماهي‌را همچنان روزي مانده بُود حکمت

صيّادِ بي روزي در دجله ماهي نگيرد و ماهي بي اجل بر خُشکي نميرد *

حکايت ۲۵

دست و پا بُريدهٔ هزار پائي‌را بکُشت * صاحبدلي برو بگذشت و گفت ـ سُبحان اللّه آنکه با هزار پاي که داشت چون اجلش فرا رسيد از بي دست و پاي نتوانست گُريخت * مثنوي

چو آيد ز پي دشمنِ جان ستان | به بندد اجل پاي مردِ دوان *

در آن دم که دشمن پَياپَي رسيد | کمانِ کياني نشايد کشيد *

حکايت ۲۶

ابلهي‌را ديدم سمين و خلعتيَ ثمين در بر و مرکبي تازي در زير و قصبي مصري بر سر * کسي گفت ـ اي سعدي ـ چگونه مي بيني اين ديباي مُعْلَم بر اين حيوانِ لا يَعْلم * گفتم ـ خطّي زشتست که بآبِ زر نوشتست * بيت

قَدْ شَابَهَ بِالْوَرَي حِمَارٌ | عِجْلاً جَسَداً لَهُ خُوَارٌ *

قطعه

بآدمي نتوان گفت ماند اين حيوان | مگر دُرّاعه و دستار و نقشِ بيرونش

بگرد در همه اسبابِ ملکِ هستيِ او | که هيچ چيز نيابي حلال جُز خونش *

قطعه

شريف اگر متضعّف شَوَد ـ خيال مبند | که پايگاهِ بلندش ضعيف خواهد شد *

ور آستانهٔ سيمين بميخ زر کوبند | گمان مبر که يهودي شريف خواهد شد *

حکايت ۲۷

دزدي گداي‌را گفت ـ شرم نداري که از براي جوي سيم دست پيش هر لئيم دراز ميکني * گفت ـ بيت

دست دراز از پيء يک حبّه سيم | به که ببُرّند بدانگي دو نيم *

حکايت ۲۸

مُشت زني‌را حکايت کنند ـ که از دهر مخالف بفغان آمده بود و از بي نوائي بجان رسيده * شکايت پيش پدر بُرد و اجازت خواست ـ که عزم سفر دارم ـ مگر بقوّت بازو کامي فراچنگ آرم * بيت

فضل و هُنر ضائعست تا ننُمايند | عُود بر آتش نِهند و مُشک بسايند *

پدر گفت ـ اي پسر خيال محال از سر بدر کن ـ و پاي قناعت در دامن سلامت کش ـ که بزرگان گفته اند ـ دولت نه بکوشيدنست ـ چارهٔ آن کم جوشيدنست * بيت

کس نتواند گرفت دامن دولت بزور | کوشش بي فائده است وسمه بر ابروي کور *

بيت

اگر بهر سر مويت دو صد هُنر باشد | هنر بکار نيايد چو بخت بد باشد *

بيت

چه کند زورمند وارون بخت | بازوي بخت به که بازوي سخت *

پسر گفت ـ اي پدر فوائد سفر بسيار است ـ و عوائد آن بيشمار از نزهت خاطر و جرّ منافع و ديدن عجائب و شنيدن غرائب و تفرّج بُلدان و مجاورت خلّان و تحصيل جاه و علم و ادب و مزيد مال و مکسب و معرفت ياران و تجربت روزگاران ـ چنانکه سالکان طريقت گفته اند ـ قطعه

تا بدُوکان و خانه درگروي | هرگز اي خام آدمي نَشَوي *
برَو- اندر جهان تفرّج کن | پیش از آن روز کز جهان برَوي *

پدر گفت - اي پسر منافعِ سفر برین نمط که گفتي بسیارست - لیکن پنج طائفه‌را مُسلّمست * نُخُستین بازرگاني که با وجودِ نعمت و مکنت و غلامان و کنیزکانِ دلاویز و شاگِردانِ چابکُ و تیز هر روز بشهري و هر شب بمقامي و هر دم بتفرّجگاهي از نعیمِ دنیا متمتّع شود * قطعه

مُنعم بکوه و دشت و بیابان غریب نیست - |
هر جا که رفت خیمه زد و خوابگاه ساخت *
و آنرا که بر مُراد جهان نیست دسترس |
در زادبومِ خویش غریبست و نا شناخت *

دوُم - عالمي که بمنطقِ شیرین و کلامِ نمکین و قُوّتِ فصاحت و مایهٔ بلاغت هر جا که رود بخدمتش اقدام نمایند و هر جا که نشیند اکرام کنند * قطعه

وجودِ مردمِ دانا مثالِ زرّ و طلاست | که هرکجا که رود قدر و قیمتش دانند *
بزرگ زادهٔ نادان بشهروا ماند | که در دیارِ غریبش بهیچ نستانند *

سوم - خوبروئي که درونِ صاحبدلان بمخالطتِ او میل کند که بزرگان گفته اند - که اندکي جمال به از بسیاري مال و روي زیبا مرهمِ دلهاي خسته است و کلیدِ درهاي بسته - لا جرم صحبتش‌را غنیمت شمارند و خدمتش‌را منّت دارند * قطعه

شاهد آنجا که رود عزّت و حرمت بیند |
ور برانند بقهرش پدر و مادرِ خویش *
پرِ طاؤس در اوراقِ مصاحف دیدم - |
گفتم - این منزلت از قدرِ تو مي بینم بیش *

گفت ـ خاموش ـ هر آن کس که جمالي دارد ا
هر کجا پاي نهد دست بدارندش پیش *

نظم

چون در پسر موافقت و دلبري بود | اندیشه نیست گر پدر از وَي بري بود *
او گوهرست* گو ـ صدف اندر میان مباش | دُرِّ یتیم را همه کس مشتري بود *

چهارم ـ خوش آوازي که به حنجرهٔ داؤدي آب از جَرَیان و مرغ از طَیَران باز دارد * پس بوسیلتِ این فضیلت دلِ مردمان صید کند ـ و اربابِ معني بمنادمتِ او رغبت نمایند * بیت

وسَمعي الي حُسْنِ الاَغَانِي | مَنْ ذَا الّذي جَسَّ المَثَانِي *

قطعه

چه خوش باشد آوازِ نرم و حزین | بگوشِ حریفانِ مستِ صبوح *
به از روي خوبست آوازِ خوش | که آن حظِّ نفس است و این قُوتِ روح *

پنجم ـ پیشه‌وري که بسعیِ بازو کفافي حاصل کند ـ تا آب رویش از بهرِ نان ریخته نشود ـ چنانکه خردمندان گفته اند ـ قطعه

گر بغریبي رَوَد از شهرِ خویش | سختي و محنت نبرد پاره دوز *
ور بخرابي فتد از مملکت | گرسنه خسپد ملکِ نیم روز *

چنین صفتها که بیان کردم در سفر موجبِ جمعیّتِ خاطرست و داعیهٔ طیبِ عیش ـ امّا آنکه ازین جمله بي بهره است بخیالِ باطل در جهان برَوَد و دیگر کس نام و نشانش نبرد و نشنود * قطعه

هر آنکه گردشِ گیتي بکینِ او برخاست | بغیرِ مصلحتش رهبري کند ایّام *
کبوتري که دگر آشیان نخواهد دید | قضا همي بردش تا بسوي دانه و دام *

پسر گفت ـ اي پدر قولِ حکمارا چه گونه مخالفت کنم که گفته اند ـ رزق

اگرچه مقسومست - امّا باسباب حصولِ آن تعلّق شرطست * و بلا اگرچه مقدورست از ابوابِ دخولِ آن حذر واجب * قطعه

رزق هرچند بي گمان برسد | شرطِ عقلست جُستن از درها *

گرچه کس بي اجل نخواهد مرد | تو مَرَو در دهانِ اژدرها *

درین صورت که منم با پیلِ دمان بزنم و با شیرِ ژیان پنجه در افگنم - پس مصلحت آنست که سفر کنم - که ازین بیش طاقتِ بي نوائي نمي آرم * قطعه

چون مرد در فتاد ز جاي و مقامِ خويش |
ديگر چه غم خورد - همه آفاق جاي اوست *
هر شب توانگري بسرائي همي رَوَد |
درويش هر كجا كه شب آمد سراي اوست *
مردِ خدا بمشرق و مغرب غريب نيست |
هرجا كه ميرود همه مُلكِ خداي اوست *

این بگفت و پدررا وداع کرد و همّت خواست و روان شد و در هنگامِ رفتن شنیدندش که میگفت - بیت

هنرور چو بختش نباشد بکام | بجائي رود کش ندانند نام *

همچنین میرفت تا برسید بکنارِ آبي که سنگ از صلابتِ او بر سنگ همي آمد و خروشش بفرسنگ همي رفت * بیت

سهمگين آبي كه مرغابي درو ايمن نبود |
كمترين موجِ آسياسنگ از كنارش در ربود *

گروهي مردمان‌را دید هریک بقراضهٔ در معبر نشسته * جوانرا دستِ عطا بسته بود * زبانِ ثنا بر کشود * چندانکه زاري کرد یاري نکردند * ملّاحِ بي مُروّت ازو بخنده بر گردید و گفت * بیت

بی زر نتوانی که کنی برکس زور | گر زر داری بزور محتاج نهٔ *
زر نداری - نتوان رفت بزور از دریا | زورِ ده مرد چه باشد - زرِ یک مرد بیار *
جوانرا دل از طعنهٔ ملّاح بهم بر آمد * خواست ازو انتقام کشد * کشتی رفته بود - آواز داد - که اگر بدین جامه که پوشیده ام قناعت میکنی دریغ نیست * ملّاح طمع درجامه کرد و کشتی باز گردانید * بیت

بدوزد شره دیدهٔ هوشمند | در آرد طمع مرغ و ماهی ببند *

چندانکه دستِ جوان بریش و گریبانِ ملّاح رسید اورا بخود در کشید و بی محابا فرو کوفت * یارانش از کشتی بدر آمدند که پشتی کنند * همچنان درشتی دیدند - پشت بگردانیدند * جز این چاره ندانستند که بمصالحت گرایند و بأجرت مسامحت نمایند * مثنوی

چو پرخاش بینی تحمّل بیار | که نرمی به بندد درِ کارزار *
لطافت کن آنجا که بینی ستیز | نبرّد قزِ نرم‌را تیغِ تیز *
بشیرین زبانی و لطف و خوشی | توانی که پیلی بموئی کشی *

بعذرِ ماضی در قدمش افتادند - و بوسهٔ چند بنفاق برسر و چشمش دادند - و بکشتی در آوردند - و روان شدند * تا برسیدند بستونی که از عمارتِ یونان در آب ایستاده بود * ملّاح گفت - کشتی‌را خللی است - یکی از شما که زورآورتر باشد - بدین ستون بررود و خرطومِ کشتی بگیرد - تا از عمارت عبور کنیم * جوان بغرورِ دلاوری که درسر داشت از خصمِ دل آزرده نیندیشید و قولِ حکمارا کار نبست که گفته اند - هرکرا رنجی رسانیدی اگر در عقبِ آن صد راحت رسانی - از پاداشِ آن یک رنج ایمن مباش - که پیکان اگرچه از جراحت بدر آید - آزارِ آن در دل بماند * بیت

چه خوش گفت یکتاش با خیلتاش | چو دشمن خراشیدی ایمن مباش *

قطعه

مشو ایمن که تنگ دل گردي | چون ز دست دلي بتنگ آید *
سنگ بر بارهٔ حصار مزن | که بُوَد کز حصار سنگ آید *

چندانکه مقود کشتي بر ساعد پیچید و بر بالاي ستون رفت ملّاح زمام از کفش درگسلانید و کشتي براند* بیچاره متحیّر بماند* روزي دو بلا و محنت کشید* روز سوم خوابش گریبان گرفت و در آبش انداخت* بعد از شبانروزي دگر بر کنار افتاد - از حیاتش رمقي مانده بود* برگ درختان خوردن گرفت و بیخ گیاهان بر آوردن* تا اندک مایهٔ قوّت یافت - سر در بیابان نهاد و همیرفت تا از تشنگي بي طاقت شد * بسر چاهي رسید * قومي بر او گرد آمده بودند و شربتي آب به پشیزي مي آشامیدند * جوان‌را پشیز نبود - چندانکه طلب کرد و بیچارگي نمود رحمت نیاوردند * دست تعدّي دراز کرد - میسّر نشد * تني چندرا فرو کوفت - مردان غلبه کردند و بي محابا بزدند - مجروح شد * قطعه

پشه چو پر شد بزند پیل‌را | با همه تندي و صلابت که او ست *
مورچگان‌را چو بُوَد اتّفاق | شیر ژیان‌را بدرانند پُوست *

بحکم ضرورت در پَیِ کارواني افتاد و برفت* شبانگاه برسیدند بمقامي که از دزدان پر خطر بود* کاروانیان‌را دید لرزه بر اندام افتاده و دل بر هلاک نهاده *گفت - اندیشه مدارید - که درین میان یکي منم که تنها پنجاه مردرا جواب دهم - و دیگر جوانان هم یاري کنند * کاروانیانرا بلاف او دل قوي گشت و بصحبت او شادماني کردند و بزاد و آبش دستگیري واجب داشتند * جوان‌را آتش معده بالا گرفته بود و عنان طاقت از دست رفته * لقمهٔ چند از فرط اشتها تناوُل کرد و دمي چند آب در پي آشامید - تا دیو درونش بیارامید و خوابش در ربود و بخفت * پیر مردي بخته و جهان دیده در کاروان بود - گفت - اي یاران من

ازین بدرقهٔ شما اندیشناکترم که از دزدان - چنان که حکایت کنند - که اعرابي را درمي چند گِرد آمده بود - بشب از تشویشِ لوریان تنها در خانه خوابش نبردي * یکي‌را از دوستان بنزدِ خود برد تا وحشتِ تنهائي بدیدارِ او منصرف گرداند * شبي چند در صحبتِ او بود * چندان که بر درمهایش وقوف یافت - بتمامي ببرد و سفر کرد * بامدادان عرب‌را دیدند عریان و گِریان * کسي گفتش - حال چیست - مگر آن درمهاي ترا دزد برد * گفت - لا و اللّهِ - بدرقه برد * ا قطعه

هرگز ایمن ز یار نه نشستم | تا بدانستم آنچه خصلتِ اوست *

زخمِ دندانِ دشمني بترست | که نماید بچشمِ مردم دوست *

چه دانید اي یارانِ من که این جوان هم از جملهٔ دزدان باشد و بعیّاري در میانِ ما تعبیه شده - تا بهنگامِ فرصت یارانرا خبر کند * پس مصلحت آن مي بینم که مر اورا خفته بگذاریم و رخت برداریم * کاروانیانرا تدبیرِ پیر استوار آمد و مهابتي از مشت زن در دل گرفتند - رخت بر داشتند و جوانرا خفته بگذاشتند * آنگاه خبر یافت که آفتاب بر کتفش تافت * سر بر آورد - کاروانرا ندید - بي چاره بسي بگردید و راه بجائي ندانست * تشنه و گرسنه و بي نوا روي بر خاك و دل بر هلاك نهاده میگفت * بیت

مَن ذَا یُحَدِّثني و زُمّ العِیس | ما لِلغَرِیب سِوي الغریب انیس *

بیت

درشتي کند با غریبان کسي | که نا بوده باشد بغربت بسي *

مسکین درین سخن بود که پادشاه زادهٔ در پيِ صیدي از لشکریان دور افتاده و بر بالاي سرش ایستاده * این سخن بشنید و در هیأتش همي نگریست - دید صورتِ ظاهرش پاکیزه و سیرتِ حالش پریشان * پرسید که از کجائي و بدین جایگه چه گونه افتادي * برخي از آنچه بر سرِ او رفته بود اعادت کرد * ملك

زاده‌را بر حالتِ تباهِ او رحمت آمد ـ خلعت و نعمت داد و معتمدي با وي فرستاد تا بشهرِ خويش آمد * پدر بديدنِ او شادماني كرد و بر سلامتِ حالش شكر گذارد * شبانگاه از آنچه بر سرِ او گذشته بود از حالتِ كشتي و جورِ ملّاح و جفاي روستايان بر سرِ چاه و غدرِ كاروانيان در راه با پدر ميگفت * پدر گفت ـ اي پسر ـ نگفتمت در وقتِ رفتن ـ كه تهي دستانرا دستِ دليري بسته است و پنجهٔ شيري شكسته * بيت

چه خوش گفت آن تهيدست سِلحشُور | جوي زر بهتر از پنجاه من زور *

پسر گفت ـ اي پدر هرآينه تا رنج نبري گنج بر نداري ـ و تا جان در خطر ننهي بر دشمن ظفر نيابي ـ و تا دانه نيفشاني خرمن بر نداري * نبيني كه باندك رنجي كه بردم چه راحت حاصل كردم و بنيشي كه خوردم چه مايهٔ عسل بدست آوردم * بيت

گرچه بيرون زِ رزق نتوان خورد | در طلب كاهلي نشايد كرد *

بيت

غوّاص گر انديشه كند كامِ نهنگ | هرگز نكند دُرِّ گران مايه بچنگ *

حكمت

آسيا سنگِ زيرين متحرّك نيست ـ لا جرم تحمّلِ بارِ گران ميكند * قطعه

چه خورد شيرِ شرزه در بنِ غار | بازِ افتاده‌را چه قوت بُوَد *

گر تو در خانه صيد خواهي كرد | دست و پايت چو عنكبوت بُوَد *

پدر گفت ـ اي پسر ـ درين نوبت ترا فلك ياوري كرد و اقبال رهبري ـ تا گُلت از خار و خارت از پا بدر آمد ـ و صاحبدولتي بتو رسيد و بر تو بخشود ـ و كسرِ حالِ ترا بتفقّدي جبر كرد وچنين اتّفاق نادر افتد ـ و بر نادر حكم نتوان كرد * زينهار تا گِردِ اين دام نگردي *

بیت

صیّاد نه هر بار شکاري ببرد | افتد که یکي روز پلنگش بدرد *

چنان که یکي از ملوکِ پارس حرّسها الله تعاليٰ نگیني گرانمایه در انگشتري داشت * باري بحکمِ تفرّج با تني چند از خاصّان بمصلّاي شیراز بیرون رفت ـ فرمود ـ تا انگشتري‌را برگنبذِ عضد نصب کردند ـ تا هر که تیر از حلقهٔ انگشتري بگذراند خاتم وي‌را باشد * اتّفاقاً چهار صد حکم انداز در خدمتِ ملک بودند * بینداختند * جمله خطا کردند * مگر کودکي که بر بامِ رباطي ببازیچه تیر هر طرف همي انداخت * بادِ صبا تیرِ اورا از حلقهٔ انگشتري گذرانید * انگشتري‌را بَوَي ارزاني داشتند و نعمتِ بي قیاس دادندش * پسر بعد ازین تیر و کمان‌را بسوخت * گفتندش که چرا چنین کردي * گفت ـ تا رونقِ نخستین بر جاي بماند *

قطعه

گه بود ـ کز حکیمِ روشن راي | بر نیاید درست تدبیري *

گاه باشد ـ که کودکي نادان | بغلط بر هدف زند تیري *

حکایت ۲۹

درویشي‌را شنیدم که در غاري نشسته بود و در بر روي خود از جهان بسته و ملوک و اغنیارا در چشمِ او شوکت نمانده *

قطعه

هر که بر خود درِ سؤال کشاد | تا بمیرد نیازمند بُوَد *

آز بگذار و پادشاهي کن | گردنِ بي طمع بلند بُوَد *

یکي از ملوکِ آن طرف اشارت کرد ـ که توقّع بکرم و اخلاقِ عزیزان آنست که بنان و نمک با ما موافقت کنند * شیخ رضا داد ـ که اجابتِ دعوت سُنّت است * دیگر روز ملک بعذرِ قدومش رفت * عابد برخاست و ملک‌را در کنار گرفت و تلطّف کرد * چون ملک غائب شد یکي از اصحاب شیخ‌را پرسید ـ که

چندين ملاطفه با پادشاه خلافِ عادت بود ـ درين چه حكمتست * گفت ـ نشنيدهٔ كه گفته اند ـ بيت

هركرا بر سماط بنشستي | واجب آمد بخدمتش برخاست *

مثنوي

گوش تواند كه همه عمرِ وي | نشنود آوازِ دف و چنگ و ني ـ
ديده شكيبد ز تماشاي باغ | بي گل و نسرين بسر آرد دماغ ـ
گر نبُوَد بالش آگنده پر | خواب توان كرد حجر زيرِ سر ـ
ور نبود دلبرِ همخوابه پيش | دست توان كرد در آغوشِ خويش ـ
وين شكمِ بي هنرِ پيچ پيچ | صبر ندارد كه بسازد به هيچ *

باب چهارم

در فوائدِ خاموشي

حكايت ١

يكي‌را از دوستان گفتم ـ كه امتناعِ سخن گفتم بعلّت آن اختيار آمده است ـ كه غالب اوقات در سخن نيك و بد اتّفاق مي افتد و ديدهٔ دشمنان جز بر بدي نمي افتد * گفت ـ اي برادر دشمن آن بِه كه نيكي نه بيند * بيت

هنر بچشمِ عداوت بزرگتر عيبي است |
گلست ـ سعدي و در چشمِ دشمنان خارست *

بيت

وَ اخُو الْعَدَاوَةِ لَا يَمُرُّ بِصَالِحٍ | اِلَّا وَ يَلْمِزُ بِكَذّابٍ اَشَرٍ *

بيت

نورِ گيتي فروز چشمهٔ هور | زشت باشد بچشمِ موشكِ كور *

حکایت ۲

بازرگاني‌را هزار دينار خسارت افتاد ـ پسررا گفت ـ نبايد که با کسي اين سخن در ميان نهي * گفت ـ اي پدر فرمان تراست ـ نگويم ـ و ليکن بايد که مرا بر فائدهٔ اين مطّلع گرداني که مصلحت در نهان داشتن چيست * گفت ـ تا مصيبت دو نشود ـ يکي نقصانِ مايه و دُوُم شماتتِ همسايه * بيت

مگو اندهِ خويش با دشمنان | که لاحَوْلَ گويند شادي کنان

حکایت ۳

جواني خردمند از فنونِ فضائل حظّي وافر داشت و طبعي نافذ * چندان که در محافلِ دانشمندان نشستي زبان از گفتن به بستي * باري پدر گفتش * اي پسر تو نيز از آنچه داني چرا نگوئي ـ گفت ـ ترسم که از آنچه ندانم پرسند و شرمساري برم *

قطعه

آن شنيدي که صوفيي ميکوفت | زيرِ نعلَيْنِ خويش ميخي چند *
آستينش گرفت سرهنگي | که بيا نعل بر ستورم بند *

بيت

نگفته ندارد کسي با تو کار | ولي چون بگفتي دليلش بيار *

حکایت ۴

يکي‌را از علماي معتبر مناظره افتاد با يکي از ملاحِده * بحجّت با او بر نيامد * سپر بينداخت و بر گشت * کسي گفتش ـ تُرا با چندين علم و ادب که داري با بي ديني بر نيامدي * گفت ـ علمِ من قرآن است و حديث و گفتارِ مشائخ و او بدينها معتقد نيست * مرا شنيدن کفرِ او بچه کار آيد *

بيت

آن کس که بقرآن و خبر زو نرهي | آنست جوابش که جوابش ندهي *

حکایت ٥

جالینوس حکیم ابلهيرا دید ـ دست در گریبانِ دانشمندي زده بود و بي حرمتي میکرد * گفت ـ اگر این دانا بودي کارِ او با نادان بدین جایگه نرسیدي که گفته اند ـ

مثنوي

دو عاقلرا نباشد کین و پیکار | نه دانائي ستیزد با سبکسار *
اگر نادان بوحشت سخن گوید . | خردمندش بنرمي دل بجوید *
دو صاحب دل نگه دارند موئي | همیدون سرکش و آزرم جوئي *
و گر از هر دو جانب جاهلانند | اگر زنجیر باشد بگسلانند *
یکيرا زشت خوئي داد دشنام | تحمّل کرد و گفت اي نیکفرجام *
بتر ز آنم که خواهي گفت آني | که دانم عیبِ من ـ چون من نداني *

حکایت ٦

سحبان وائلرا در فصاحت بي نظیر نهاده اند بحکم آنکه بر سرِ جمع سالي سخن گفتي و لفظي مکرّر نکردي ـ و اگر همان معني اتّفاق افتادي بعبارتي دیگر بگفتي ـ و از جملهٔ آدابِ ندماي حضرتِ ملوك یکي اینست * مثنوي

سخن ـ گرچه دلبند و شیرین بُوَد | سزاوارِ تصدیق و تحسین بُوَد *
چو باري بگفتي مگو باز پس | که حلوا چو یکبار خوردند و بس *

حکایت ۷

یکيرا از حکما شنیدم ـ که میگفت ـ هرگز کسي بجهلِ خود اقرار نکرده است مگر آن کس که چون دیگري در سخن باشد همچنان تمام نا گفته سخن آغاز کند *

مثنوي

سخنرا سر است اي خردمند و بن ـ | میاور سخن در میانِ سخن *
خداوندِ فرهنگ و تدبیر و هوش | نگوید سخن تا نه بیند خموش *

حکایت ۸

تني چند از نزديکانِ سلطان محمود حَسَن ميمنديرا گفتند ـ که سلطان امروز ترا چه گفت در فلان مصلحت * گفت ـ بر شما هم پوشيده نماند * گفتند ـ آنچه با تو گويد که ظهيرِ سريرِ سلطنتي و مشيرِ تدبيرِ مملکت با مثالِ ما گفتن روا ندارد * گفت ـ باعتمادِ آن که داند که با کسي نگويم ـ پس چرا همي پرسيد * بيت

نه هرسخن که بداند بگويد اهلِ شناخت | بسرِّ شاه سرِ خويش در نشايد باخت *

حکایت ۹

در عقدِ بيعِ سرائي متردّد بودم * جهودي گفت ـ بخر که من از کدخدايانِ قديم اين محلّتم ـ وصفِ اين خانه از من بپرس ـ که عيبي ندارد * گفتم بجز آن که تو اش همسايۀ * قطعه

خانۀرا که چون تو همسايه است | ده دِرَم سيم کم عيار ارزد |
ليک اميدوار بايد بود | که پس از مرگِ تو هزار ارزد *

حکایت ۱۰

يکي از شعرا پيشِ اميرِ دزدان رفت و ثنا بگفت * فرمود تا جامه از تنِ وي کشيدند و از دِه بدر کردند * سگان در قفا افتادند * خواست تا سنگي بردارد * زمين يخ بسته بود ـ عاجز شد * گفت ـ اين چه حرام زاده مردمانند که سگرا کشاده و سنگرا بسته * امير از غرفه بشنيد ـ بخنديد و گفت ـ اي حکيم از من چيزي بخواه ـ گفت ـ جامۀ خود ميخواهم اگر انعام فرمائي * بيت

اميدوار بود آدمي بخيرِ کسان | مرا بخيرِ تو اميد نيست ـ شرّ مرسان *

مصراع رَضِينا مِن نَوَالِکَ بالرحيل *

سالارِ دزدانرا برو رحمت آمد ـ جامه اورا باز داد و قباي پوستيني بر آن مزيد کرد و درمي چند بر آن اضافه نمود *

حکايت ۱۱

منجمي بخانه در آمد - يکي مرد بيگانه ديد با زن او بهم نشسته * دشنام داد و سقط گفت * فتنه و آشوب برخاست * صاحب دلي برين حال واقف شد و گفت - بيت

تو بر اوج فلک چه داني چيست | چون نداني که در سراي تو کيست *

حکايت ۱۲

خطيبي کريه الصوت خودرا خوش آواز پنداشتي و فرياد بيهوده برداشتي * گفتي نَعيقُ غُرابِ البَّيْنِ در پردهٔ الحانِ اوست يا آيتِ اِنَّ اَنْکَرَ الْاَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ در شانِ او * بيت

اِذَا نَهَقَ الْخَطِيبُ اَبُو الْفَوَارِسِ | لَهُ صَوْتٌ يَهُدُّ اِصْطَخَرَ فَارِسِ *

مردمانِ ده بعلّتِ جاهي که داشت بليّتش ميکشيدند و اذيّتش مصلحت نمي ديدند - تا يکي از خطباي آن اقليم که با وي عداوتِ نهاني داشت باري بپرسش آمده بودش - گفت ترا خوابي ديده ام * گفت - خير باد * گفت چه ديدهٔ * گفت - چنان ديدم که ترا آوازِ خوش بود و مردم از انفاسِ تو در راحت بودند * خطيب لختي انديشيد و گفت - مبارک خوابست که ديدي - که مرا بر عيبِ من مطّلع گردانيدي * معلوم شد که آوازِ ناخوش دارم و خلق از من در رنجند * عهد کردم که پس ازين خطبه نخوانم * قطعه

از صحبتِ دوستان برنجم | کاخلاقِ بَدَم حسن نمايند *

عيبم هنر و کمال بينند | خارم گل و ياسمن نمايند *

کو دشمنِ شوخ چشمِ چالاک | تا عيبِ مرا بمن نمايند *

حکايت ۱۳

يکي در مسجدِ سنجار بانگِ نماز گفتي بآوازي که مستمعان را از و نفرت آمدي *

و صاحبِ آن مسجد اميري عادل و نيكو سيرت بود - نخواستش كه دل آزرده گردد - گفت - اي جوانمرد اين مسجدرا مؤذّنانِ قديمند كه هريكي‌را پنج دينار مرسوم مقرّر داشته ام - اكنون ترا ده دينار ميدهم تا بجاي ديگر روي * برين اتّفاق افتاد و برفت * بعد از مُدّتي در گذري پيشِ امير باز آمد و گفت - اي خداوند بر من حيف كردي - كه بده دينارم ازين بقعه روان كردي * آنجا كه اكنون رفته ام بيست دينارم ميدهند تا جاي ديگر رَوَم * قبول نمي كنم * امير بخنديد و گفت - زنهار نستاني كه زود باشد كه به پنجاه دينار هم راضي شوند * بيت

به تيشه كس نخراشد ز روي خارا گِل | چنان كه بانگِ درشتِ تو ميخراشد دِل *

حكايت ۱۴

ناخوش آوازي ببانگِ بلند قرآن همي خواند * صاحب دلي برو بگذشت و گفت - ترا مشاهره چند است * گفت هيچ * گفت - پس اين زحمت بخود چرا ميدهي * گفت - از بهرِ خدا ميخوانم * گفت - از بهرِ خدا مخوان * بيت

گر تو قرآن بدين نمط خواني | ببري رونقِ مسلماني *

باب پنجم
در عشق و جواني

حكايت ۱

حسن ميمندي‌را گفتند - كه سلطانِ محمود چندين بندۂ صاحب جمال دارد كه هريك بديعِ جهان و ممتازِ زمانند * چه گونه است كه با هيچ كدام آن ميلِ خاطر ندارد كه با اياز با وجود آنكه زياده حسن ندارد * گفت - نشنيدۂ كه هرچه در دل آيد در ديده نكو نُمايد - مثنوي

هر که سُلطان مُريدِ او باشد | گر همه بد کند نکو باشد *
و آن که‌را پادشه بيندازد | کسش از خيل خانه ننوازد *

قطعه

کسي بديدهٔ اِنکار گر نگاه کند | نشانِ صورتِ يوسف دهد بنا خوبي *
وگر بچشمِ ارادت نظر کني در ديو | فرشته ات بنمايد بچشم و کرّوبي *

حکايت ۲

گويند ـ خواجه‌را بندهٔ نادر الحسن بود * با وَي بسبيلِ مودّت و ديانت نظري داشت * با يکي از دوستان گفت ـ دريغ اين بندهٔ من ـ با حسنِ شمائلي که دارد ـ اگر زبان دراز و بي ادب نبودي ـ چه خوش بودي ـ گفت ـ اي برادر چون اقرارِ دوستي کردي ـ توقّعِ خدمت مدار ـ که چون عاشقي و معشوقي در ميان آمد ـ مالکي و مملوکي برخاست ـ قطعه

خواجه با بندهٔ پري رخسار | چون در آيد ببازي و خنده *
چه عجب گرچهِ خواجه حکم کند | وين کشد بارِ ناز چون بنده *

بيت

غلام آبکش بايد وخشت زن | بود بندهٔ نازنين مشت زن *

حکايت ۳

شبي ياد دارم که يارِ عزيزم از در در آمد ـ چنان بي خود از جاي بر جستم که چراغم بآستين کُشته شد * بيت

سَرَي طَيفُ مَن يَجْلو بطَلْعَتِهِ الدُّجيٰ | خَيالاً يُرافقني علي الليل هادياً *
اتاني الذي اهواه في عَكْس الدُّجيٰ | فَقُلْتُ له اهلاً و سهلاً و مرحباً *

شگفت آمد از بختم ـ که اين دولت از کجا *

پس بنشست و عتاب آغاز نهاد که چرا در حال که مرا ديدي چراغ بکشتي *

گفتم - گمان بردم که آفتاب بر آمد - و دیگر آنکه ظریفان گفته اند - قطعه

چون گراني به پیشِ شمع آید | خیزش اندر میانِ جمع بکش *
ور شکر خندهٔ ایست شیرین لب | آستینش بگیر و شمع بکُش *

حکایت ۴

پارسائي‌را دیدم بمحبتِ شخصي گرفتار آمده و رازش از پرده بیرون فتاده * چندان که غرامت و ملامت کشیدي - ترکِ اتّصالِ او نکردي وگفتي - قطعه

کوته نکنم ز دامنت دست | ور خود بزني بتیغِ تیزم *
غیر از تو ملاذ و ملجا ام نیست | هم در تو گریزم ار گریزم *

باري ملامتش کردم و گفتم - که عقلِ نفیست‌را چه شد که نفسِ خسیست برو غالب آمد - زماني بتفکّر فرو رفت و گفت - قطعه

هر کجا سلطانِ عشق آمد نماند | قوّتِ بازوي تقوي‌را محل *
پاك دامن چون زیَد بیچارهٔ | اوفتاده تا گریبان در وحل *

حکایت ۵

دوستي داشتم و مُدّتها ندیده بودم - روزي مرا پیش آمد * گفتم - کجائي که مشتاق بودم * گفت - مشتاقي بِه که ملولي * بیت

دیر آمدي اي نگارِ سرمست | زودت ندهم دامن از دست *

شعر

معشوقه که دیر دیر بینند | آخر به از آنکه سیر بینند *

حکمت

شاهد که با رفیقان آید بجفا کردن آمده است - بحکمِ آنکه از غیرتِ اغیار و مضادّ خالي نباشد * بیت

اِذا جِئْتَني فِي رُفْقَةٍ لِتَزُورَني | وَاِن جِئْتَ فِي صُلْحٍ فَأَنْتَ مُحَارِبٌ *

قطعه

بيكـ نَفَس كه بر آميخت يار با اغيار
بسي نماند كه غيرت وجودِ من بكُشد *
بخنده گفت ـ كه من شمعِ جمعم ـ اي سعدي
مرا از ان چه ـ كه پروانه خويشتن بكُشد *

حكايت ٦

يكي‌را دل از دست رفته بود و تركِ جان گفته و مطمحِ نظرش جاي خطرناك و در ورطهٔ هلاك ـ نه لقمهٔ كه متصوّر شدي كه بكام آيد و يا مرغي كه بدام أفتد *

بيت

چو در چشمِ شاهد نيايد زرت | زر و خاك يكسان نمايد برت *

ياران بطريقِ نصيحتش گفتند ـ كه ازين خيالِ محال تجنُّب كن ـ كه خلقي هم بدين هوس كه تو داري اسيرند و پاي در زنجير * بناليد و گفت ـ قطعه

دوستان گو نصيحتم مكنيد | كه مرا ديده بر ارادتِ اوست *
جنگ جويان بزورِ پنجه و كتف | دشمنان‌را كشند و خوبان دوست *

شرطِ مودّت نباشد باندیشهٔ جان دل از مهرِ جانان برداشتن * مثنوي

تو كه در بندِ خويشتن باشي | عشق بازي دروغ زن باشي *
گر نيابي بدوست ره بردن | شرطِ عقلست در طلب مردن *

بيت

گر دست دهد كه آستينش گيرم | ور نه بروَم بر آستانش ميرم *

متعلّقان‌را كه نظر در كارِ او بود و شفقت بروزگارِ او پندش دادند و بندش نهادند ـ سودي نكرد *

بيت

پند ارچه هزار سودمندست | چون عشق آمد چه جاي پندست *

ايضاً

دردا - كه طبيب صبر ميفرمايد | وين نفسِ حريص را شكر مي بايد *

مثنوي

آن شنيدي كه شاهدي بنهفت | با دل از دست رفتهٔ مي گفت |
تا ترا قدرِ خويشتن باشد | پيشِ چشمت چه قدرِ من باشد *

آورده اند كه مر آن پادشاه زاده را كه مطمحِ نظرِ او بود - خبر كردند - كه جواني بر سرِ اين كوي مداومت ميكند خوش طبع و شيرين زبان سخنانِ غريب و نكتهاي لطيف از وَي ميشنوند - چنين مينمايد كه شوري در سر دارد و دل آشفته است * پسر دانست كه دل آويختهٔ اوست و اين گردِ بلا انگيختهٔ او - مركب بجانبِ او راند * چون ديد كه بنزديكِ او مي آيد بگريست و گفت * بيت

آن كس كه مرا بكُشت باز آمد پيش | مانا كه دلش بسوخت بر كُشتهٔ خويش *

چندانكه ملاطفت كرد و پرسيد - كه از كُجائي و چه نام داري و چه صنعت داني مسكين در قعرِ محبّت چنان مستغرق بود كه مجالِ دم زدن نداشت - و لطيفان گفته اند * شعر

اگر خود هفت سبع از بر بخواني | چو آشفتي الف بي تي نداني *

گفتش - چرا با من سخن نگوئي كه از حلقهٔ درويشانم - بلكه حلقه بگوشِ ايشانم * آنگه بقوّتِ استيناسِ محبوب از ميانِ تلاطُمِ امواجِ محبّت سر بر آورد و گفت -

بيت

عجبست با وجودت كه وجودِ من بماند | تو بگفتن اندر آئي و مرا سخن بماند *

اين بگفت و نعرهٔ بزد و جان بحقّ تسليم كرد * بيت

عجب از كُشته نباشد بدرِ خيمهٔ دوست |
عجب از زنده كه چون جان بدر آورد سليم *

حکایت ۷

یاد دارم که در ایّامِ جواني من و دوستي چون دو مغزِ بادام در پوستي صحبت میداشتیم * ناگاه اتّفاقِ غَیبت افتاد * پس از مدّتي که باز آمد - عتاب ساز کرد وگله آغاز نهاد - که درین مدّت قاصدي نفرستادي * گفتم دریغم آمد - که قاصد بجمالِ تو روشن گردد و من محروم * قطعه

یارِ دیرینه مرا - گو - بزبان توبه مده | که مرا توبه بشمشیر نخواهد بودن *

رشکم آید که کسي سیرِ نگه در تو کند | باز گویم که کسي سیر نخواهد بودن *

حکایت ۸

طوطي‌را با زاغي در قفص کردند * طوطي از قبحِ مشاهدهٔ او مجاهده میبرد و میگفت - این چه طلعتِ مکروهست و هیأت ممقوت و منظرِ ملعون و شمائلِ نا موزون - یَا غُرابَ البَیْن لَیْتَ بَیني و بَینکَ بُعد المشرِقَیْن * قطعه

علي الصباح بروي تو هرکه برخیزد | صباحِ روزِ سلامت برو مسا باشد *

بد اختري چو تو در صحبتِ تو بایستي | ولي چنانکه توئي در جهان کجا باشد *

عجبتر آن که غراب هم از مجاورتِ طوطي بجان آمده بود و ملول گشته * لا حول کنان ازگردشِ گیتي همي نالید و دستهاي تغابُن بر یکدیگر همي مالید و میگفت - این چه بختِ نِگونست و طالعِ دون و ایّامِ بو قلمون - لائقِ قدرِ من آنستي که با زاغي بر دیوارِ باغي خرامان همي رفتمي * بیت

پارسارا بس این قدر زندان | که بُوَد در طویلهٔ رندان *

تا چه گناه کردم که روزگارم بعقوبتِ آن در سِلکِ صحبتِ چنین ابلهي خود راي و نا جنسِ خیره روي بچنین بند و بلا مبتلا کرده است * قطعه

کس نیاید بپاي دیواري | که بر آن صورتت نگار کنند *

گر ترا در بهشت باشد جاي | دیگران دوزخ اختیار کنند *

این مثل بدان آورده ام تا بداني که چندان که دانارا از نادان نفرتست صد چندان نادان‌را از صحبتِ دانا وحشت است * بیت

زاهدي در سماعِ رندان بُوَد | زان میان گفت شاهدي بلخي *
گر ملولي ز ما ترش منشین | که تو هم در میانِ ما تلخي *

رباعي

جمعي چو گُل و لاله بهم پیوسته | تو هیزمِ خشک در میانِ شان رُسته *
چون باد مخالف و چو سرما ناخوش | چون برف نشسته و چو یخ بر بسته *

حکایت ۹

یکي از متعلّمان کمال بهجتي داشت و طِیب لهجتي و معلّم‌را از آنجاکه حِسِّ بشریّتست با حسنِ بشرهٔ او میل تمام بود - تا حدّي که غالبِ اوقاتش درین بودي که گفتي -

قطعه

نه آنچنان بتو مشغولم اي بهشتي روي | که یادِ خویشتنم در ضمیر مي آید *
ز دیدنت نتوانم که دیده بربندم | وگر مقابله بینم که تیر مي آید *

باري پسر گفتش - آنچنان که در آدابِ درسِ من نظر مي فرمائي - در آدابِ نفسِ من نیز تامّل فرماي - تا اگر در اخلاقِ من ناپسندي باشد بر آن مطّلع گردان تا بدفعِ آن بکوشم * گفت - این از دیگري پرس - که آن نظر که با تو مرا ست جز هنر نمي بینم *

قطعه

چشمِ بداندیش که برکنده باد | عیب نماید هنرش در نظرا
ور هنري داري و هفتاد عیب | دوست نبیند بجز آن یک هنر *

حکایت ۱۰

رفیقي داشتم که سالها با هم سفر کرده بودیم و نان و نمک خورده و حقوقِ صحبت ثابت شده * آخر بسببِ اندک نفعي آزارِ خاطرِ من روا داشت

و دوستي سپري شد * و با اين همه از هر دو طرف دلبستگي حاصل بود بحكمِ آن كه شنيدم كه روزي دو بيت از سخنانِ من در مجمعي مي خواند * قطعه

نگارِ من چو در آيد بخندۀ نمكين | نمك زياده كند بر جراحتِ ريشان *

چه بودي ار سرِ زلفش بدستم افتادي | چو آستينِ كريمان بدستِ درويشان *

طائفۀ از دوستان بر لطفِ اين سخن نه كه بر حسنِ سيرتِ خويش گواهي داده بودند و آفرين كرده و او هم در آن ميان مبالغه كرده و بر فوتِ صحبتِ ديرين تأسّف خورده و بخطاي خويش اِعتراف كرده * معلوم كردم كه از طرفِ او هم رغبتي هست - اين چند بيت نوشتم و صُلح كردم - قطعه

نه مارا در ميان عهدِ وفا بود | جفا كردي و بد مهري نمودي *

بيكبار از جهان دل در تو بستم | ندانستم كه بر گردي بزودي *

هنوزت گر سرِ صلحست - باز آي | كز ان مقبولتر باشي كه بودي *

حكايت ۱۱

دانشمندي‌را ديدم بمحبّتِ شخصي گرفتار و راضي بگفتار - جورِ فراوان بُردي و تحمُّلِ بي گران نمودي * باري بطريقِ نصيحتش گفتم - ميدانم كه تُرا در محبّتِ اين منظور عِلّتي نيست - و بناي اين موّدت بر ذِلّتي - لائقِ قدرِ عُلماء نباشد خودرا متّهم كردن و جورِ بي ادبان بردن * گفت - اي يار دستِ عتاب از دامنِ روزگارم بدار كه بارها درين مصلحت كه تو مي بيني فكر كرده ام و انديشه نموده * صبر بر جفا سهلتر مينمايد كه صبر ازو * مثنوي

هر كه دل پيشِ دلبري دارد | ريش در دستِ ديگري دارد *

آهوي پالهنگ در گردن | نتواند بخويشتن رفتن *

و حكما گفته اند - بر مُجاهده دل نهادن آسانترست كه چشم از مُشاهده بر گرفتن * مثنوي

روزي از دوست - گفتمش - زِنهار | چند از آن روز کردم استغفار *
نکند دوست زينهار از دوست | دل نهادم بر آنچه خاطرِ اوست *
آنکه بي او بسر نشايد بُرد | گر جفائي کند - ببايد برد *
گر بلطفم بنزدِ خود خوانَد | ور بقهرم براند - او داند *

حکايت ۱۲

يکي از علمارا پرسيدند - که کسي با ماه روئي در خلوت نشسته و درها بسته و رفيقان خفته و نفس طالب و شهوت غالب - چنان که عرب گويد - التمرُ يانعٌ و الناطورُ غير مانع - هيچ کس باشد که بقوّتِ بازوي پرهيزگاري بسلامت مانَد - گفت - اگر از ماه رويان بسلامت مانَد از زبانِ بد گويان بي ملامت نمانَد * بيت
وَ اِن سَلِمَ الانسانُ مِن سُوءِ نفسِهِ | فَمِن سُوءِ ظنّ المدّعي لَيسَ يَسْلمُ *

بيت

شايد پسِ کارِ خويشتن بنشستن | ليکن نتوان زبانِ مردم بستن *

حکايت ۱۳

يکي را زني صاحب جمال بود - در گذشت - و مادرِ زن پيرِ فرتوت بعلّتِ کابين در خانهٔ او متمکّن بمانْد * مرد از مجاورتِ او بجان آمده بود و چارهٔ نداشت * يکي از دوستان پرسيدش که چه گونهٔ در فراقِ يارِ عزيز * گفت - نا ديدنِ زن بر من چنان دشوار نمي آيد که ديدنِ مادرِ زن * مثنوي
گُل بتاراج رفت و خار بمانْد | گنج برداشتند و مار بماند *
ديده بر تارکِ سِنان ديدن | خوشتر از روي دشمنان ديدن *
واجبست از هزار دوست بُريد | تا يکي دشمنت نبايد ديد *

حکايت ۱۴

ياد دارم که در ايّامِ جواني گذر داشتم بکوئي و نظر داشتم بماه روئي در تموزي -

که حرورش دهان بجوشانيدي و سمومش مغزِ استخوان بجوشانيدي * از ضعفِ بشريّت تابِ آفتاب نياوردم - لاجرم اِلتجا بساية ديواري کردم * مترقّب که مگر کسي حرارتِ مرا به برف آبي فرو نشاند * ناگاه از تاريکي دهليزِ خانه روشنائي بتافت - يعني - جمالي که زبانِ فصاحت از بيانِ صباحتِ آن عاجز بماند - چنانکه در شبِ تاريک صبح بر آيد - يا آبِ حيات از ظُلمات بدر آيد * قدحي برف آب در دست گرفته و شکر در آن ريخته و بعرق بر آميخته * ندانم بگلابش مطيَّب کرده بود يا قطرهٔ چند از گُلِ رويش در آن چکيده * في الجمله شربت از دستِ نگارينش بر گرفتم و بخوردم و عمرِ گذشته از سر گرفتم و گفتم *

ظَمَأٌ بِقَلبِي لا يَکَادُ يُسِيغُهُ | رَشْفُ الزُلال وَ لَو شَرِبتُ بُحُوراً *

قطعه

خُرّم آن فرخنده‌طالع‌را که چشم | بر چنين روئي فتَدْ هر بامداد *

مستِ مَي بيدار گردد نيم شب | مستِ ساقي روزِ محشر بامداد *

حکايت ۱۵

در عُنفوانِ جواني - چنان که افتد داني - با شاهد پسري سري داشتم بحکمِ آن که حلقي داشت طيبُ الادا و خلقي داشت کالبَدرِ اِذَا بَدَا * بيت

آنکه نباتِ عارضش آبِ حيات ميخورد | در شکرش نگه کند هرکه نبات ميخورد *

اتّفاقًا بخلافِ طبع از وَي حرکتي ديدم - نپسنديدم - دامن از صحبتِ وَي در کشيدم و مُهرهٔ مهرِ او برچيدم و گفتم - بيت

بِرَو هرچه ميبايدت پيش گير | سرِ ما نداري سرِ خويش گير *

شنيدم که ميرفت و ميگفت بيت

شبپره - گر وصلِ آفتاب نخواهد | رونقِ بازارِ آفتاب نکاهد *

اين بگفت و سفر کرد و پريشاني او در دلِ من اثر کرد * شعر

فَقَدتُ زَمانَ الوَصْلِ و المَرْءُ جاهِل | بِقَدْرِ لذيذِ العَيش قَبْلَ المصائِبِ *

بيت

باز آي و مرا بُکُش که پيشت مُردن | خوشتر که پس از تو زندگاني بُردن *

بعد از مدّتي باز آمد آن حلقِ داؤدي متغيّر شده و جمالِ يوسفي بزيان آمده و بر سيبِ زنخدانش چون بهي گردی نشسته و رونقِ بازارِ حُسنش شکسته - متوقّع که در کنارش گيرم - کناره گرفتم و گفتم - مثنوي

تازه بهارِ تو کنون زرد شد | ديگ مَنِه - کآتشِ ما سرد شد *

چند خرامي و تکبّر کني | دولتِ پارينه تصوّر کني *

پيشِ کسي رَو که طلبگارِ تُست | ناز بر آن کن که خريدارِ تُست *

قطعه

سبزه در باغ - گفته اند - خوشست | داند آن کس که اين سخن گويد *

يعني از روي نيکوان خطِ سبز | دلِ عُشّاق بيشتر جويد *

بوستانِ تو گندنازاريست | بس که بر ميکني و ميرويد *

ايضا

گر صبر کني ور نکني - موي بناگوش | اين دولتِ ايّامِ نکوئي - بسر آيد *

گر دست بجان داشتمي - همچو تو بر ريش | نگذاشتمي تا بقيامت که بر آيد *

قطعه

سُؤال کردم و گفتم - جمالِ رويت را | چه شد - که مورچه برگِردِ ماه جوشيدست *

جواب داد - ندانم چه بود رويم را | مگر بماتمِ حُسنم سياه پوشيدست *

حکايت ۱۶

خرقه پوشي در کاروانِ حجاز همراهِ ما بود * يکي از امراي عرب مر اورا صد دينار

بخشید تا نفقه کند * ناگاه دزدانِ خفاجه بر کاروان زدند و اموال ببردند * بازرگانان گریه و زاري کردن گرفتند و فریادِ بي فائده برداشتند * بیت

گر تضرّع کني وگر فریاد | دزد زر باز پس نخواهد داد *

مگر آن درویش که بر قرارِ خویش مانده بود و تغیّر در او نیامده * گفتم * مگر آن معلوم ترا دزد نبرد * گفت - بلي بردند - و لیکن مرا بدان چندان الفت نبود که بوقتِ مفارقت خسته خاطر باشم * بیت

نباید بستن اندر چیز و کس دِل | که دل برداشتن کاریست مُشکِل *

گفتم مناسبِ حالِ منست آنچه تو گفتي - که مرا در عهدِ جواني با جواني اتّفاقِ مخالطت بود و صدقِ مودّت - بمثابتي که قبلهٔ چشمم جمالِ او بودي - و سودِ سرمایهٔ عمرم وصالِ او * قطعه

مگر ملائکه بر آسمان - وگرنه بَشَر | بحسنِ صورتِ او در زمین نخواهد بود *
بدوستي که حرامست بعد ازو صحبت | که هیچ نطفه چو او آدمي نخواهد بود *

ناگاه پايِ وجودش بگلِ اجل فرو رفت و دُودِ فراق از دودمانش برآمد * روزها بر سرِ خاکش مجاورت کردم - و از جملهٔ که در فراقِ او گفتم اینست *

قطعه

کاش آن روز که در پايِ تو شد خارِ اجل | دستِ گیتي بزدي تیغِ هلاکم بر سر *
تا درین روز جهان بي تو ندیدي چشمم | این منم برسرِ خاکِ تو که خاکم برسر *

قطعه

آنکه قرارش نگرفتي و خواب | تا گُل و نسرین نفشاندي نخست *
گردشِ گیتي گلِ رویش بریخت | خاربنان بر سرِ خاکش بُرست *

بعد از مفارقتِ او عزم کردم و نیّتِ جزم که بقیّتِ زندگاني فرشِ هوس در نوردم و گِردِ مجالست نگردم * قطعه

سودِ دريا نيک بودي - گر نبودي بيمِ موج ا
صحبتِ گُل خوش بودي - گر نيستي تشويشِ خار *
دوش چون طاؤس مي نازيدم اندر باغِ وصل ا
ديگر امروز از فراقِ يار مي پيچم چو مار *

حکايت ۱۷

سالي محمّد خوارزم شاه با خطا از براي مصلحتي صُلح اختيار کرد * بجامعِ کاشغر در آمدم - پسري‌را ديدم در خوبي بغايتِ اعتدال و نهايتِ جمال - چنانکه در امثالِ او گويند - نظم

مُعلّمش همه شوخي و دلبري آموخت ا
جفا و ناز و عتاب و ستمگري آموخت *
من آدمي بچنين شکل و خوي و قدّ و رَوِش ا
نديده ام - مگر اين شيوه از پري آموخت *

مقدّمۀ نحوِ زمخشري در دست - همي خواند - ضَرَبَ زَيْدٌ عمرواً کان مُتعدّياً - گفتم - اي پسر - خوارزم و خطا صُلح کردند و زيد و عمرورا همچنان خصومت باقيست * بخنديد و مولدَم پرسيد * گفتم - خاکِ پاکِ شيراز * گفت - هيچ از سخنانِ سعدي ياد داري - گفتم - نظم

بُليتُ بِنَحوِيّ يَصُول مُغَاضِباً ا عليّ کزيدٍ في مُقابلَة عمرِو *
عليٰ جرّ ذيلٍ لَيْسَ يَرْفَعُ راسَه ا و هَلْ يستقيمُ الرَّفْعُ مِن عامِلِ الجرِّ *

لختي باند يشه فرو رفت و گفت - غالبِ اشعارِ او بزبانِ فارسيست - اگر بگوئي - بفهم نزديکتر باشد * کَلِّمِ الناسَ عليٰ قَدْرِ عُقُولِهم * گفتم - مثنوي

طبعِ ترا تا هَوَسِ نحو کرد ا صورتِ عقل از دلِ ما محو کرد *
اي دلِ عُشّاق بدامِ تو صيد ا ما بتو مشغول - تو با عمرو و زيد *

بامدادان که عزمِ سفر کردم - کسي گفتش - که فلان سعدیست * دوان آمد و تلطّف نمود و تأسّف خورد که چندین مُدّت نگفتي - که سعدي منم - تا شکرِ قُدُومِ بزرگوارت‌را میان بخدمت بستمي * گفتم - مصراع

با وجودت ز من آواز نیامد که منم *

گفتا - چه شود اگر چند روز بیاسائي تا بخدمت مستفید گردیم - گفتم - نتوانم بحکمِ این حکایت * مثنوي

بزرگي دیدم اندر کوهساري | قناعت کرده از دنیا بغاري *
چرا - گفتم - بشهر اندر نیائي | که باري بند از دل برکشائي *
بگفت - آنجا پري رویانِ نغزند | چو گل بسیار شد - پیلان بلغزند *

این بگفتم و بوسهٔ چند بر روي یکدیگر دادیم و وداع کردیم *

مثنوي

بوسه دادن بروي یار چه سود | هم در آن لحظه کردنش پدرود *
سیب - گوئي - وداعِ یاران کرد | روي ازین سوي سرخ زان سو زرد *

شعر

اِن لَمْ اَمُتْ یَوْمَ الوداعِ تأسُّفاً | لا تَحْسِبُوني في المودّةِ مُنْصِفاً *

حکایت ۱۸

یکي از ملوکِ عرب‌را حکایتِ لیلیٰ و مجنون بگفتند و شورشِ احوالِ او - که با کمالِ فضل و بلاغت سر در بیابان نهاده است و زمامِ اختیار از دست داده و با حیوانات اُنس گرفته * بفرمود تا حاضرش آوردند و ملامت کردن گرفت - که در شرفِ نفسِ انسان چه خلل دیدي که خوي بهائم گرفتي - و ترکِ عشرتِ آدمي گفتي * مجنون بنالید و گفت - شعر

وَ رُبَّ صَدِیقٍ لامَني فِي وِدَادِها | اَلَمْ یَرَها یَوْماً فَیُوضِحُ لهُ عُذْرِي *

قطعه

کاش آنان - که عیبِ من جُستند | رویَت - اي دلستان - بدیدندي -

تا بجاي ترنج در نظرت | بیخبر دستها بُریدندي *

تا حقیقتِ معني بر صورتِ دعوي گواه آمدي فذا لِکُنّ الذي لُمتُنّني فیه * ملک‌را در دل آمد - که جمالِ لیلٰي مطالعه کند - تا چه صورتست که موجبِ چندین فتنه است * بفرمود تا در احیاء عرب بگردیدند و بدست آوردند و پیشِ ملک در صحنِ سراچه بداشتند * ملک در هیأتِ او نظر کرد - شخصي دید سیاه فام ضعیف اندام * در نظرش حقیر نمود - بحکمِ آنکه کمترین خُدّامِ حرمِ او بجمال ازو پیش بود و بزینت بیش * مجنون بفراست دریافت - گفت - اي ملک از دریچهٔ چشمِ مجنون بجمالِ لیلٰي بایستي مطالعه کردن - تا سرِّ مشاهدهٔ او بر تو تجلّي کردي * مثنوي

تُرا بر دردِ من رحمت نیاید | رفیقِ من یکي هم درد باید *

که با او قِصّه مي گویم شب و روز | دو هیزم‌را بهم خوشتر بُوَد سوز *

شعر

مَا مَرّ مِن ذِکْرِ الحِمٰي بِمِسْمَعِي | و لو سَمِعَتْ وُرقُ الحَمٰي صَاحَت مَعِي *

یا مَعْشَرَ الخُلّانِ قُولوا للمُعَافي | یَا لَیتَ تَدْرِي ما بِقَلبِ المُوجِعِي *

نظم

تندرستان‌را نباشد دردِ ریش | جز به همدردي نگویم دردِ خویش *

گفتن از زنبور بي حاصل بود | با یکي در عمرِ خود ناخورده نیش *

تا ترا حالي نباشد همچو ما | حالِ ما باشد ترا افسانه پیش *

سوزِ من با دیگري نسبت مکن | او نمک بر دست و من بر عضو ریش *

حکایت ۱۹

قاضيِ همدان‌را حکایت کنند - که با نعلبند پسري سرِ خوش داشت و نعلِ

دلش در آتش* روزگاري در طلبش بي قرار بود و پويان و مترصّد و جويان و بر حسبِ واقعه گويان - رباعي

در چشمِ من آمد آن سهي سروِ بلند | بربود دلم ز دست و در پا افگند*
اين ديدهٔ شوخ ميكشد دل بكمند | خواهي كه بكس دل ندهي - ديده ببند*

شنيدم كه در رهگذري پيشِ قاضي باز آمد و برخي ازين مُعامله شنيده بود - زائد الوصف رنجيد و دشنام بي تحاشا داد و سقط گفت و هيچ از بي حرمتي فرو نگذاشت و سنگ برداشت* قاضي يكي‌را از علماي معتبر كه همعنانِ او بود گفت - بيت

آن شاهدي و خشم گرفتن بينش | و آن عقده بر ابروي ترش شيرينش*

و عرب گويد ضَرْبُ الحبيبِ زَبيب*

از دستِ تو مشت بر دهاني خوردن | خوشتر كه بدستِ خويش ناني خوردن*

همانا كه از وقاحتِ او بوي سَماحت مي آيد* پادشاهان سخن بصلابت گويند امّا در نهان صلاح جويند* بيت

انگورِ نو آورده ترش طعم بُوَد | روزي دو سه صبر كن كه شيرين گردد*

اين بگفت و بمسندِ قضا باز آمد* تني چند از عُدُول كه در مجلسِ او بودند زمينِ خدمت ببوسيدند - كه اگر اجازت باشد سخني چند بگوييم - اگرچه تركِ ادبست - و بزرگان گفته اند - بيت

نه در هر سخن بحث كردن رواست | خطاي بزرگان گرفتن خطاست*

امّا بحكمِ آنكه سابقِ انعامِ خداوندي بر بندگانست مصلحتي كه بينند و اعلام نكنند - نوعي از خيانت باشد* طريقِ صواب آنست - كه با اين پسر گردِ طمع نگردي و فرشِ هَوَس در نوردي - و منصبِ قضا پايگاهي رفيع است تا بگناهي شنيع ملوّث نكردي - كه حريف اينست كه ديدي و حديث اينكه شنيدي*

مثنوي

یکي کرده بي آب روئي بسي | چه غم دارد از آب روي کسي *
بسا نامِ نیکوي پنجاه سال | که یک نامِ زشتش کند پایمال *

قاضي را نصیحتِ یارانِ یکدل پسند آمد و بر حُسنِ رايِ قوم آفرین کرد و گفت - نظرِ عزیزان در مصلحتِ کارِ من عین صوابست و مسئلهٔ بي جواب و لیکن -

بیت

نصیحت کن مرا چندانکه خواهي | که نتوان شست از زنگي سیاهي *

ایضًا

از یادِ تو غافل نتوان کرد بهیچم | سر کوفته مارم نتوانم که نه پیچم *

این بگفت و کسان را بتفحّصِ احوالِ او بر انگیخت و نِعمتِ بي گران بریخت که گفته اند - هر کرا زر در ترازوست زور در بازوست - و آنکه بر مُرادِ جهان دست رس ندارد در همه جهان کس ندارد * بیت

هر که زر دید - سر فرود آورد | ور ترازوي آهنین دوش است *

في الجمله شبي خلوت میسّر شد و هم در آن شب شحنه را خبر شد * قاضي را همه شب شراب در سر و شاهد در بر از تنعّم نخفتي و بترنّم گفتي - نظم

امشب مگر بوقت نمي خوانَد این خروس | عُشّاق بس نکرد هنوز از کنار و بوس *
رخسارِ یار در خمِ گیسوي تابدار | چون گوي عاج در خمِ چوگانِ آبنوس *
یکدم که چشمِ فِتنه نخفتست - زینهار | بیدار باش - تا نروَد عُمر بر فسوس *
تا نشنَوي ز مسجدِ آدینه بانگِ صُبح | یا از درِ سراي اتابکَ غریوِ کوس *
لب از لبِ چو چشمِ خروس ابلهي بُوَد | بر داشتن بگفتهٔ بیهودهٔ خُروس *

قاضي درین حالت بود که یکي از متعلّقان از در در آمد و گفت - چه نشستهٔ - برخیز و تا پاي داري بگریز - که حسودان بر تو دقّي گرفته اند - بلکه

حقي گفته اند - تا آتشِ فتنه که هنوز اندکست بآبِ تدبیر فرو نشانیم - مبادا که فردا چو بالا گیرد عالمي‌را فرا گیرد * قاضي بتبسّم در او نظر کرد و گفت * قطعه

پنجه در صید بُرده ضَیغم‌را | چه تفاوُت کند که سگ لاید *

روي بر روي دوست نِه بگذار | تا عَدو پشتِ دست مي خاید *

ملک‌را هم در آن شب آگهي دادند - که در مُلکِ تو چنین مُنکري حادث شده است * گفت - من اورا از فضلاي عصر میدانم و یگانهٔ دهر مي شمارم - باشد که معاندان در حقِ او خَوضي کرده باشند - این سخن در سمعِ قبولِ من نمي* آید - مگر آنگاه که معاینه گردد - که حکما گفته اند - بیت

بتندي سبک دست بردن بتیغ | بدندان گزد پشتِ دست دریغ *

شنیدم که سحرگاهان با تني چند از خاصان ببالینِ قاضي فراز آمد - شمع‌را دید ایستاده و شاهد نشسته و مَي ریخته و قَدَح شکسته - قاضي در خوابِ مستي بیخبر از مُلکِ هستي - بلطف بیدارش کرد و گفت - برخیز - که آفتاب بر آمد * قاضي دریافت که حال چیست - گفت - از کدام جانب - گفت - از قِبَلِ مشرق * گفت - الحمدُ لِلّه که هنوز درِ توبه بازست بحکمِ این حدیث که لَا یُغْلَقُ بابُ التَّوْبَةِ عليٰ العِبادِ حتّيٰ تَطْلُعَ الشمسُ من مَغْرِبِها * اَستَغفِرُکَ - اللّٰهُمّ - و اَتُوبُ اِلیکَ - قطعه

این دو چیزم برگناه انگیختند | بختِ نافرجام و عقلِ ناتمام *

گر گرفتارم کني مستوجبم | ور ببخشي عفو بهتر کانتقام *

ملک گفت - توبه درین حالت که بر هلاکِ خود اطّلاع یافتي سودي نکند - قالَ اللّٰه تعاليٰ فلَمْ یَکُ یَنْفَعُهم ایمانُهُم لمّا رأَوا بأسَنا * قطعه

چه سود آنگه ز دزدي توبه کردن | که نتواني کمند انداخت بر کاخ *

بلند از میوه - گو - کوتاه کن دست | که کوته خود ندارد دست بر شاخ *

ترا با وجودِ چنين مُنكَري كه ظاهر شده خلاص صورت نه بندد * اين بگفت و موكّلانِ عقوبت در وَي آويختند * قاضي گفت - مرا در خدمتِ سلطان يک سخن باقيست * ملک بشنيد و گفت - آن چيست - گفت - قطعه

بآستينِ ملالي كه بر من افشاندي *

طمع مدار كه از دامنت بدارم دست *

اگر خلاص مُحالست ازين گُنه كه مراست |

بدان كَرَم كه تو داري اُميدواري هست *

ملک گفت - اين لطيفهٔ بديع آوردي و اين نكتهٔ غريب گفتي و ليكن محالِ عقلست و خِلافِ شرع كه ترا فضل و بلاغت امروز از چنگِ عقوبتِ من برهاند * مصلحت آن مي بينم كه ترا از قلعه بزير اندازم تا ديگران عِبرت گيرند * گفت - اي خداوندِ جهان - پروردهٔ نعمتِ اين خاندانم و اين جُرم تنها نه من كرده ام - ديگران را بينداز - تا من عِبرت گيرم * ملک را خنده آمد و بعفو از سرِ جرمِ او برخاست و متعنّدان را كه مترصّد كشتنِ قاضي بودند گفت -

بيت

اي كه حمّالِ عيبِ خويشتنيد | طعنه بر عيبِ ديگران چه زنيد *

حكايت ۲۰ منظومه

جواني پاك باز و پاك رو بود | كه باپاكيزه روئي در گرو بود *

چنين خواندم كه در درياي اعظم | بگردابي در افتادند باهم *

چو ملّاح آمدش تا دست گيرد | مبادا كه اندر آن سختي بميرد *

همي گفت از ميانِ موجِ تشوير | مرا بگذار و دستِ يارِ من گير *

درين گفتن جهاني بر وي در آشفت | شنيدندش كه جان ميداد و مي گفت *

حديثِ عشق از آن بطّال منيوش | كه در سختي كند ياري فراموش *

چنین کردند یاران زندگاني | ز کار افتاده بشنو تا بداني *
که سعدي راه و رسمِ عشق بازي | چنان داند ـ که در بغداد تازي *
دلآرامي که داري دل درو بند | دگر چشم از همه عالَم فرو بند *
اگر لیلي و مجنون زنده گشتي | حدیثِ عشق ازین دفتر نَوِشتي *

باب ششم
در ضعف و پیري
حکایت ۱

با طائفهٔ دانشمندان در جامعِ دمشق بحثي همي کردم * ناگاه جواني از در در آمد و گفت ـ در این میان کسي هست که زبانِ فارسي داند اِشارت بمن کردند * گفتم ـ خیر است * گفت ـ پیري صد و پنجاه ساله در حالتِ نزع است و بزبانِ فارسي چیزي میگوید که مفهومِ ما نمي گردد ـ اگر بکرم قدم رنجه شوي ـ مُزد یابي ـ باشد که وَصِیّتي کند * چون ببالینش فرا رسیدم این میگفت * قطعه

دمي چند ـ گفتم ـ بر آرم بکام | دِریغا که بگرفت راهِ نفس *
دُریغا که بر خوانِ الوانِ عمر | دمي خورده بودیم ـ گفتند ـ بس *

معنيِ این سخن‌را بعربي با شامیان گفتم * تعجُّب کردند ـ از عمرِ دراز و تاسُّفِ او بر حیات * گفتمش ـ چه گونهٔ درین حالت * گفت ـ چه گویم ـ قطعه

ندیدهٔ که چه سختي رَسَد بجانِ کسي | که از دهانش بدر میکنند دنداني *
قیاس کن که چه حالت بُوَد در آن ساعت | که از وجودِ عزیزش بدر رَوَد جاني *

گفتم ـ تصوُّرِ مرگ از خیال بدر کن و وهم‌را بر طبیعت مستولي مگردان ـ که فیلسوفانِ یونان گفته اند ـ که مزاج اگرچه مستقیم بُوَد ـ اعتماد بقارا نشاید ـ و

مَرَض اگرچه هائل بُوَد دلالتِ کُلّي بر هلاك نکند * اگر فرمائي طبيبي‌را بخوانم تا معالجه کند * ديده باز کرد و بخنديد و گفت * مثنوي

خواجه در بندِ نقشِ ايوان است | خانه از پاي پست ويران است *
دست برهم زند طبيبِ ظريف | چون خرِف بيند اوفتاده حريف *
پير مردي ز نزع مي ناليد | پيره‌زن صندلش همي ماليد *
چون مخبّط شد اعتدالِ مزاج | نه عزيمت اثر کند نه عِلاج *

حکايت ۲

پير مردي‌را حکايت کنند ـ که دختري خواسته بود و حجره بگل آراسته و بخلوت باو نشسته و ديده و دل درو بسته ـ شبهاي دراز نخفتي و بذلها و لطيفها گفتي ـ باشد که وحشت نگيرد و مؤانست پذيرد * بالجمله شبي ميگفت ـ که بختِ بلندت يار بود و چشمِ دولتت بيدار ـ که بصحبتِ پيري افتادي پختهٔ پروردهٔ جهانديدهٔ آرميدهٔ گرم و سردِ روزگار چشيدهٔ ـ و نيک و بدِ جهان آزمودهٔ ـ که حقوقِ صحبت بداند و شرطِ مودّت بجاي آرد ـ مُشفِق و مهربان خوش طبع و شيرين زبان * مثنوي

تا توانم دلت بدست آرم | ور بيازاريَم نيازارم *
ور چو طوطي بُوَد شکر خورِشَت | جانِ شيرين فداي پرورِشَت *

نه گرفتار آمدي بدستِ جواني مُعجِب خيرهٔ روي تيره راي سبکُ پاي که هر دم هَوَسي پزد و هر شب جائي خسپد و هر روز ياري گيرد * قطعه

جوانانِ خردمند و نکوروي | وليکن در وفا با کس نپايند *
وفا داري مدار از بلبلانِ چشم | که هر دم برگلي ديگر سرايند *

امّا طائفهٔ پيران بعقل و ادب زندگاني کنند نه به مقتضاي جهل و جواني * بيت

ز خود بِهتري جوي و فرصت شمار | که با چون خودي کم کني روزگار *

گفت - چندان که برین نمط بگفتم وگمان بردم که دلش درقیدِ من آمد و صیدِ من شد * ناگاه نَفَسي سرد از دلِ پر درد بر آورد و گفت - چندین سخن که گفتي در ترازوي عقلِ من وزنِ آن یک سخن ندارد که وقتي شنیده ام از قابلهٔ خویش - که گفت - زنِ جوان‌را اگر تیري در پهلو نشیند بِه که پیري * رباعي

زن کز برِ مرد بي رضا برخیزد | بس فتنه و شور ز آن سرا برخیزد *
پیري - که ز جاي خویش نتواند برخاست | اِلّا بعصا - کَیش عصا برخیزد *

شعر

لمّا رَأَتْ بَیْنَ یَدَي بَعْلِها | شَیئاً کارخيٰ شَفَةِ الصائم *
تَقُولُ هٰذا مَعَهُ مَیّتٌ | و انّما الرُّقْیَةُ لِلنائم *

في الجمله امکانِ موافقت نبود - بمفارقت انجامید * چون مدّتِ عدّتش بسر آمد - عقدِ نکاحش بستند با جواني تند خوي تُرش روي تهي دست بهانه جوي * جور و جفا میدید و رنج و عنا میکشید - و شکرِ نعمتِ حق همچنان میگفت - که الحمدُ لِلّه که از آن عذابِ الیم رهیدم و بدین نعمتِ مقیم رسیدم *

قطعه

روي زیبا و جامهٔ دیبا | صندل و عود و رنگ و بوي و هَوَس *
این همه زینتِ زنان باشد | مردرا کیر و خایه زینت بس *

بیت

با این همه جور و تند خوئي | نازت بکشم که خوبروئي *

قطعه

با تو مرا سوختن اندر عَذاب | بِه که شدن با دِگري در بِهشت *
بوي پیاز از دهنِ خوبروي | نغزتر آید که گُل از دستِ زِشت *

حکایت ۳

مهمانِ پیري شدم در دیار بکر که مالِ فراوان داشت و فرزندي خوبروي * شبي

حکایت کرد ـ که مرا در همه عمر بجز این فرزندي نبوده است * درختي درین وادي زیارتگاهست ـ که مردمان بحاجت خواستن آنجا رَوَند * من شبهاي دراز در پاي آن درخت بحق نالیده ام ـ تا مرا این فرزند بخشیده * شنیدم ـ که پسر با رفیقان آهسته میگفت ـ چه بودي ـ که من آن درخت را بدانستمي که کجا است ـ تا دعا کردمي که پدرم زودتر بمیرد * خواجه شادي کنان که پسرم عاقلست و پسر طعنه زنان که پدرم فرتوتِ لا یَعْقِل * حکمت

سالها بر تو بگذرد ـ که گذر | نکني سوي تربتِ پدرت *
تو بجاي پدر چه کردي خیر | تا همان چشم داري از پسرت *

حکایت ۴

روزي بغرورِ جواني در راهي سخت رانده بودم و شبانگاه بپاي گریوهٔ سست مانده * پیر مردي ضعیف از پيِ کاروان همي آمد ـ گفت ـ چه خُسپي ـ خیز که نه جاي خفتن است * گفتم ـ چون روم که نه پاي رفتنست * گفت ـ نشنیدهٔ که صاحبدلان گفته اند ـ رفتن و نشستن بِه که دویدن و گسستن *

قطعه

اي که مُشتاقِ منزلي ـ مشتاب | پندِ من کار بند و صبر آموز ـ
اسپِ تازي دو تگ رَوَد بشتاب | اُشتر آهسته میرَوَد شب و روز *

حکایت ۵

جواني چُست لطیف خندان خوش‌سخن شیرین زبان در حلقهٔ عشرتِ ما بود ـ که در دلش از هیچ نوع غم نیامدي و لب از خنده فراهم نیاوردي * روزگاري بر آمد که اتفاقِ ملاقاتِ او نیفتاد * بعد از آن که دیدمش زن خواسته و فرزندان بر خاسته و بیخِ نشاطش بریده و گلِ هَوَسش پژمرده * بیت

بدر کرد گیتي غرور از سرش | سرِ نا تواني بزانو برش *

پرسیدمش که چگونهٔ و این چه حالتست * گفت - تا کودکان بیاوردم - دگر کودکي نکردم *

شعر

مَضَي الصِبا و الشیبُ غَیَّرَ بي | وَ کَفَي بِتَغَیُّر الزمانِ نَذیراً *

بیت

چون پیر شدي - ز کودکي دست بدار | بازي و ظرافت بجوانان بگذار *

مثنوي

طَرَبِ نو جوان ز پیر مجوي | که دگر نایَد آبِ رفته بجوي *

زرع را چون رسید وقتِ دِرَو | نخرامد چنانکه سبزهٔ نو *

قطعه

دَورِ جواني بشُد از دستِ من | آه - دِریغ آن زَمَنِ دلفروز *

قُوّتِ سرپنجهٔ شیري برفت | راضِیَم اکنون به پنیري چو یوز *

پیر زني موي سیَه کرده بود | گفتمش - اي مامکِ دیرینه روز *

موي به تلبیس سیَه کرده گیر | راست نخواهد شدن این پشتِ کوز *

حکایت ۶

روزي بجهلِ جواني بانگ بر مادر زدم * دل آزرده بکُنجي نشست - گریان همي گفت - مگر خوردي فراموش کردي که درشتي میکني * قطعه

چه خوش گفت زالي بفرزندِ خویش | چو دیدش پلنگ افگن و پیل تن *

گر از عهدِ خُردیت یاد آمدي | که بیچاره بودي درآغوشِ من *

نکردي درین روز بر من جفا | که تو شیر مردي و من پیره زن *

حکایت ۷

توانگري بخیل را پسري رنجور شد * نیک خواهانش گفتند - مصلحت آنست که ختمِ قرآن کني از بهرِ وي یا بذلِ قربان - باشد که خداي تعالیٰ شفا دِهَد * لحظي درین اندیشه فرو رفت و گفت - ختمِ مصحفِ مجید بحضور اولیتر که گِله

درست * صاحبدلی بشنید و گفت - ختمش بعلّتِ آن اختیار افتاد که قرآن بر سرِ زبان است و زر در میانِ جان * مثنوی

دریغا - گردنِ طاعت نهادن | گرش همراه بودی دستِ دادن *
بدیناری - چو خر در گِل بمانند | وگر الحمد گوئی - صد بخوانند *

حکایت ۸

پیر مردی‌را گفتند - چرا زن نکنی * گفت - با پیر زنانم الفتی نباشد * گفتند - زنِ جوان بخواه چون مکنت داری * گفت - مرا که پیرم با پیر زنانم اُلفت نباشد - او که جوان باشد با من که پیرم دوستی صورت نه بندد * قطعه

شنیده ام که درین روزها کهن پیری |
خیال بست - به پیرانه که سر گیرد جُفت *
بخواست دخترکی خوب روی گوهر نام |
چو دُرج گوهرش از چشمِ مردمان بنهُفت *
چنانکه رسمِ عُروسی بُوَد - تمنّا کرد |
ولی بحملهٔ اوّل عصاء شیخ بخفت *
کمان کشید و نَزَد بر هدف - که نتوان دوخت
مگر بسوزنِ پولاد جامهٔ هَنگُفت *
بدوستان گِله آغاز کرد و حُجّت خاست |
که خان و مانِ من این شوخ دیده پاك بُرُفت *
میانِ شوهر و زن جنگ و فِتنه خاست - چنان
که سر بشحنه و قاضی کشید - و سعدی گفت |
پس از ملامت و شُنعت - گناهِ دختر چیست |
ترا که دست بلرزد گُهر چه دانی سُفت *

باب هفتم

در تاثیرِ تربیت

حکایت ۱

یکي از وزرا پسري کور دل داشت * پیشِ دانشمندي فرستاد ـ که مر این‌را تربیتي کن ـ مگر عاقِل شود * مُدّتي تعلیم کردش ـ مؤثّر نبود * پیشِ پدرش کسي فرستاد ـ که این پسر عاقِل نمیشود و مرا دیوانه کرد * قطعه

چون بُوَد اصلِ جوهري قابل | تربیت‌را درو اَثَر باشد *
هیچ صیقل نِکو نداند کرد | آهني‌را که بد گُهر باشد *
سگ بدریاي هفتگانه بشوي | چونکه تر شد ـ پلیدتر باشد *
خرِ عیسيٰ اگر بمکّه رود | چون بیاید هنوز خر باشد *

حکایت ۲

حکیمي پسران‌را پند همي داد ـ که اي جانانِ پدر ـ هُنر آموزید ـ که مُلک و دولتِ دنیا اعتمادرا نشاید ـ و سیم و زر در سفر مَحَلِّ خطر باشد که دُزد یکبار بَرَد یا خواجه بتفاریق بخورد ـ امّا هنر چشمهٔ زاینده است و دولتِ پاینده * اگر هنرمند از دولت بِیُفتد ـ غم نباشد ـ که هنر در نَفْسِ خود دولتست ـ هرجا که رَوَد ـ قدر بیند و در صدر نشیند ـ و بي هنر هرجا که رَوَد لقمه چیند و سختي بیند * بیت

سختست پس از جاه تحکُّم بُردن | خو کرده بناز جورِ مردم بردن *

قطعه

وقتي اُفتاد فتنهٔ در شام | هر کسي گوشهٔ فرا رفتند *
روستا زادگانِ دانشمند | بوزیريِ پادشاه رفتند *
پسرانِ وزیر ناقص عقل | بگدائي بروستا رفتند *

بيت

ميراثِ پدر خواهي ـ عِلمِ پدر آموز ا کين مالِ پدر خرج توان کرد بده روز *

حکايت ۳

يکي از فضلاي عصر تعليم ملک زادهٔ همي کرد ـ ضربِ بي محابا زدي و زجرِ بي قياس کردي * باري پسر از بي طاقتي شکايت پيشِ پدر آورد و جامه از تنِ دردمند برداشت * پدررا دِل بهم بر آمد ـ استادرا بخواند و گفت ـ پسرانِ آحادرا چنين جفا و توبيخ روا نداري که فرزندِ مرا ـ سبب چيست * گفت ـ سببِ آن که سخنِ انديشيده گفتن و حرکتِ پسنديده کردن همه خلق‌را علي العموم بايد و پادشاهان‌را علي الخصوص ـ موجبِ آن که از دست و زبانِ ايشان هرچه رَوَد ـ هرآئينه بافواه بگويند ـ و قول و فعلِ عوامُ الناس‌را چندان اِعتبار نباشد *

قطعه

اگر صد نا پسند آيد زِ درويش ا رفيقانش يکي از صد ندانند *

و گر يک نا پسند آيد ز سلطان ا ز اقليمي باقليمي رسانند *

پس واجب آمد مُعلِّمِ پادشاه زاده‌را در تهذيبِ اخلاقِ خداوند زادگان اَنبَتَهُم اللهُ نباتاً حَسَناً اجتهاد از آن بيشتر کردن که در حقِ عوام *

قطعه

هر که در خُوردِيَش اَدَب نکُند ا در بزرگي فلاح ازو بر خاست *

چوبِ تررا چنان که خواهي پيچ ا نشَوَد خشک جز بآتش راست *

بيت

إِنَّ الغُصُون إِذَا قَوَّمتَهَا إِعتَدَلَت ا وَ لَيْسَ يَنفَعُکَ التَّقوِيمُ بِالخَشَبِ *

ملک‌را حسنِ تدبيرِ اديب و تقريرِ جوابِ او موافق رأيِ آمد ـ خلعت و نعمت بخشيد و پايگاه و منصب از آنچه بود برتر گردانيد *

۷ حکایت ۴

معلّمِ کُتّابيرا دیدم در دیار مغرب ترش روي و تلخ گفتار ـ بد خوي و مردم آزار ـ گدا طبع و نا پرهیزگار ـ که عیشِ مسلمانان بدیدنِ او تبه گشتي و خواندنِ قرآنش دلِ مردم سیه کردي * جمعي پسرانِ پاکیزه و دختران دوشیزه بدستِ جفاي او گرفتار ـ نه زهرهٔ خنده و نه یاراي گُفتار ـ که عارضِ سیمینِ یکيرا طبانچه زدي و ساقِ بلورینِ دیگريرا در شکنجه نهادي * القصّه ـ شنیدم ـ که طرفي از خباثتِ نَفْسِ او معلوم کردند ـ بزدندش و براندند * پس آنکه مکتبِ اورا بمصلحي دادند ـ پارسائي سلیم و نیک مردي حلیم ـ که جز بحکمِ ضرورت سخن نگفتي و موجبِ آزارِ کس بر زبانِ او نرفتي * کودکانرا هیبتِ أستادِ نخستین از سر بدر رفت ـ معلّمِ دومینرا باخلاقِ ملکي دیدند ـ دیو صفت یک یک برمیدند و باعتمادِ حِلمِ او ترکِ عِلم گرفتند * همچنین اغلبِ اوقات ببازیچه فراهم نشستندي و لوحِ نادرست کرده بشستندي و برسرِ یکدیگر شکستندي * بیت

أوستادِ معلّم چو بُوَد کم آزار | خِرسَک بازند کودکان در بازار *

بعد از دو هفته بر درِ آن مکتب گُذر کردم ـ معَلّمِ اوّلینرا دیدم ـ دل خوش کرده بودند و بمقامِ خویش باز آورده * از بي انصافي برنجیدم و لا حَوْلَ کنان گفتم ـ که دگر بار ابلیسرا معلّمِ ملائکه چرا کردند * پیر مردي جهان دیده بشنید و گفت ـ نشنیدهٔ که گفته اند ـ مثنوي

پادشاهي پسر بمکتب داد | لوحِ سیمینش در کنار نهاد *

بر سرِ لوحِ او نوشته بزر | جورِ أوستاد به ز مهرِ پدر *

حکایت ۵

پارسا زادهٔرا نعمتِ بي کران از ترکهٔ عمّ بدست افتاد * فِسق و فُجور آغاز کرد و مُبذّري پیش گرفت * في الجمله نماند از سائرِ معاصي و مُنکري که نکرد و

مُسکري که نخورد * باري به نصیحتش گفتم - اي فرزند - دخل آبِ روانست و عیش آسیاي گردان - یعني خرجِ فراوان کردن مُسلّم کسي‌را باشد که دخلِ مُعیّن دارد *

قطعه

چو دخلت نیست خرج آهسته‌تر کن | که مي گویند ملّاحان سرودي *
اگر باران بکوهستان نبارد | بسالي - دجله گردد خشک رودي *

عقل و ادب پیش گیر و لهو و لعب بگذار - که چون نعمت سپري شوَد - سختي بري و پشیماني خوري * پسر از لذّتِ ناي و نُوش این سخن در گوش نیاورد و بر قولِ من اعتراض کرد - که راحتِ عاجل بمحنتِ آجِل منغّص کردن خلافِ رايِ خردمندانست *

مثنوي

خداوندانِ کام و نیک بختي | چرا سختي کشند از بیمِ سختي *
بِرَوْ - شادي کن - اي یارِ دل افروز | غمِ فردا نشاید خورد امروز *

فکیف - مرا که در صدرِ مُرُوّت نشسته ام و عقدِ فُتُوّت بسته و ذکرِ انعام در افواهِ عوام افگنده *

مثنوي

هر که عَلَم شد بسخا و کَرَم | بند نشاید که نِهَد بر دِرَم *
نامِ نکوئي چُو برون شد ز کوي | در نتواني که به بندي بروي *

دیدم - که نصیحت نمي پذیرد و دمِ گرمِ من در آهنِ سردِ او اَثَر نمیکند * ترکِ مناصحت گرفتم و روي از مصاحبتِ او بگردانیدم - و قولِ حکمارا کار بستم - که گفته اند - بَلِّغْ مَا عَلَیْکَ فَاِنْ لَمْ یَقْبَلُوا فَمَا عَلَیْکَ *

قطعه

گرچه داني - که نشنوند بگوي | هر چه داني از نصیحت و پند *
زود باشد که خیره سر بیني | بدو پا افتاده اندر بند *
دست بر دست میزنَد - که - دریغ | نشنیدم حدیثِ دانشمند *

تا پس از مُدّتي آنچه اندیشه کرده بودم از نَکْبتِ حالش بصورت بدیدم - که

پاره پاره میدوخت و لقمه لقمه مي اندوخت * دلم از ضعفِ حالش بهم بر آمد ـ مُرُوَّت ندیدم در چنین حالي ریشِ درویش‌را بملامت خراشیدن و نمک پاشیدن ـ با خود گفتم ـ مثنوي

حریفِ سفله در پایانِ مستي | نه اندیشید ز روزِ تنگدستي *

درخت اندر بهاران بَر فشاند | زمستان لا جرم بي برگ ماند *

حکایت ٦

پادشاهي پسري بادیبي داد و گفت ـ این فرزندِ تُست ـ تربیتش همچنان کن که یکي از فرزندانِ خویش * گفت ـ فرمان بردارم * سالي چند در پيِ او رنج بُرد و سعي کرد * بجائي نرسید و فرزندانِ ادیب در فضل و بلاغت مُنتهي شدند * ملک دانشمندرا مؤاخذت کرد و معاتبت فرمود ـ که وعده خِلاف کردي و شرطِ وفا بجا نیاوردي * گفت ـ بر رأيِ عالَم آراي خداوندِ روي زمین پوشیده نماند که تربیت یکسانست و لیکن استعداد مختلف * قطعه

گرچه سیم و زر ز سنگ آید همي | در همه سنگي نباشد زر و سیم *

بر همه عالَم همي تابد سُهَیل | جائي انبان میکند ـ جائي ادیم *

حکایت ۷

یکي‌را شنیدم از پیرانِ مُربّي که مُریدي‌را میگفت ـ اي پسر چندانکه خاطرِ آدمي بر روزیست ـ اگر بروزي دِه بودي ـ بمقام از ملائکه درگذشتي *

قطعه

فراموشت نکرد ایزد در آن حال | که بودي نطفهٔ مدفون و مدهوش *

رَوانت داد و عقل و طبع و ادراک | جمال و نُطق و رأي و فکرت و هوش *

ده انگشتت مرتّب ساخت بر کف | دو بازویت مرکّب کرد بر دوش *

کنون پنداري ـ اي نا چیز همّت | که خواهد کردنت روزي فراموش *

حکایت ۸

اعرابي‌را دیدم که پسررا میگفت - یا بُنَيَّ اِنَّکَ مَسْئُول یَوْمَ الْقِیَامَةِ - مَاذَا اِکْتَسَبْتَ لَا یُقَالُ بِمَنْ اِنْتَسَبْتَ - یعني اي پسر- ترا پرسند روزِ قیامت - که هُنرت چیست و نگویند که پدرت کیست * قطعه

جامهٔ کعبه‌را که مي بوسند | او نه از کرمِ پیله نامي شد *

با عزیزي نشست روزي چند | لا جرم همچو او گرامي شد *

حکایت ۹

در تصانیفِ حکما آورده اند که کژدم‌را ولادتِ معهود نیست چنانکه سائرِ حیوانات‌را بلکه احشاي مادر بخورند - پس شکمش بدَرَند و راهِ صحرا گیرند - و آن پوستها که در خانهٔ کژدم بینند اثرِ آنست * باري این نکته‌را پیشِ بزرگي همي گفتم * گفت * دلِ من بر صدقِ این سخن گواهي میدهد و جز چنین نتواند بود چون در حالتِ خردي با مادر چنان معامله کرده اند - لاجرم در بزرگي نامقبول و نامحبوب اند * قطعه

پسري‌را پدر نصیحت کرد | کاي جوانمرد - یاد گیر این پند *

هر که با اهلِ خود وفا نکند | نشوَد دوست روي و دولتمند *

لطیفه

کژدم‌را گفتند - چرا بزمستان بدر نمي آئي * گفت - بتابستانم چه حرمتست - که بزمستان بیرون آیم *

حکایت ۱۰

درویشي زني حامله داشت - مدّتِ حملِ او بسر آمد * درویش‌را همه عمر فرزند نیامده بود * گفت - اگر خداي عزّ و جلّ مرا پسري بخشد جز این خرقهٔ که در بردارم هرچه در ملکِ منست ایثارِ درویشان کنم * اتّفاقًا زنش پسر آورد - درویش شادماني کرد و سفرهٔ یاران بموجبِ شرط بنهاد * پس از چند سال که از

سفرِ شام باز آمدم بمحلّتِ آن درویش بگذشتم و چگونگیِ حالتش پرسیدم * گفتند - بزندانِ شحنه در است * گفتم - سبب چیست * گفتند - پسرش خمر خورده است و عَربده کرده و خونِ کسی ریخته و از شهر گریخته - پدررا بعلّتِ آن سلسله در نای و بند بر پای نهاده اند * گفتم - این بلارا بدعا از خدا خواسته است *

قطعه

زنانِ باردار - ای مردِ هشیار | اگر وقتِ وِلادت مار زایند |
از آن بهتر بنزدیکِ خردمند | که فرزندانِ ناهموار زایند *

حکایت ۱۱

طِفل بودم که بزرگیرا پرسیدم از بلوغ * گفت - در کُتُب مسطور است - که بلاغت سه نشان دارد - یکی پانزده سالگی - دوم احتلام - سیوم بر آمدنِ موی زهار - امّا در حقیقت یک نشان دارد - که در بندِ رضای حق جلّ و علا بیش از آن باشی که در بندِ نَفسِ خویش - و هر آنکه درو این صِفت موجود نیست نزدِ محقّقان بالغ نیست *

قطعه

بصورتِ آدمی شد قطرهٔ آب | که چِل روزش قرار اندر رحم ماند |
وگر چِل سالهرا عقل و ادب نیست | بتحقیقش نباید آدمی خواند *

ایضا

جوانمردی و لُطف و آدمیّت | همین نَقشِ هیولانی مپندار *
هُنَر باید که صورت میتوان کرد | بایوانها در از شِنگرف و زنگار *
چو انسانرا نباشد فضل و احسان | چه فرق از آدمی تا نقشِ دیوار *
بدست آوردنِ دُنیا هُنر نیست | یکیرا گر توانی - دل بدست آر *

حکایت ۱۲

سالی نزاعی در میان پیادگانِ حُجّاج افتاده بود و داعی هم در آن سفر پیاده بود *

از بي انصافي در سر و روي يكديگر افتاديم و دادِ فسوق و جدال بداديم * كجاوه نشيني‌را شنيدم كه با عديلِ خود ميگفت ـ بو العجب كاري كه پيادگانِ عاج چون عرصهٔ شطرنج بسر همي برند فرزين مي شوند ـ يعني بهتر از آن ميگردند كه بودند ـ و پيادگانِ حاج عرصهٔ باديه بسر بردند و بتر شدند * قطعه

از من بگوي حاجي مردم گزاي‌را | كو پوستينِ خلق بآزار مي درد *

حاجي تو نيستي ـ شترست از براي آنكه | بيچاره خار ميخورد و بار مي برد *

حكايت ۱۳

هندوئي نفط‌اندازي همي آموخت ـ حكيمي گفتش ترا كه خانهٔ نئين است بازي نه آئين است * بيت

تا نداني كه سخن عينِ صوابست مگوي |

و آنچه داني كه نه نيكوش جوابست مگوي *

حكايت ۱۴

مردكي‌را چشم درد خاست ـ پيشِ بيطاري رفت ـ كه مرا دوا كن * بيطار از آنچه در چشمِ چهار پايان كردي در ديدهٔ او كشيد * كور شد * خصومت پيشِ داور بردند * گفت ـ بر وي هيچ تاوان نيست ـ اگر اين خر نبودي ـ پيشِ بيطار نرفتي * مقصود ازين سخن آنست ـ تا بداني كه هر كه نا آزموده‌را كارِ بزرگ مي فرمايد ـ ندامت بَرَد و بنزديكِ خردمندان بخِفّتِ عقل منسوب گردد *

قطعه

ندهد هوشمندِ روشن راي | با فرومايه كارهاي خطير *

بوريا باف اگرچه بافنده است | نبرندش بكارگاهِ حرير *

حكايت ۱۵

يكي از بزرگانِ ائمّه‌را پسري وفات يافت * پرسيدندش ـ كه بر صندوقِ گورش چه نويسيم * گفت ـ آياتِ كتابِ مجيدرا عِزّت و شَرَف بيش از آنست كه

روا باشد بر چنین جایها نوشتن که بروزگاري سوده گردد و خلائق برو بگذرند و سگان برو شاشند - و اگر بضرورت چیزي همي نویسند این دو بیت کفایتست *

قطعه

آه هرگاه سبزه در بستان | بدمیدي - چه خوش شدي دل من *
بگذر - اي دوست - تا بوقت بهار | سبزه بیني دمیده بر گل من *

حکایت ۱٦

پارسائي بر یکي از خداوندان نعمت گذر کرد که بنده‌را دست و پاي بسته بود و عقوبت همي کرد * گفت - اي پسر - همچو تو مخلوقي‌را خداي عز و جل اسیر حکم تو گردانیده است و ترا بر وي فضیلت نهاده - شکر نعمت حق تعالی بجا آر و چندین جفا بر وي روا مدار - نباید که فردا این بنده به از تو باشد و شرمساري بري *

مثنوي

بر بنده مگیر خشم بسیار | جورش مکن و دلش میازار *
اورا تو بده درم خریدي | آخر نه بقدرت آفریدي *
این حکم و غرور و خشم تا چند | هست از تو بزرگتر خداوند *
اي خواجهٔ ارسلان و آغوش | فرمان ده خود مکن فراموش *

در خبر است از خواجهٔ عالم و سرور بني آدم صلّی الله علیه و سلّم - که گفت - بزرگتر حسرتي در روز قیامت آن باشد که بندهٔ صالح‌را ببهشت برند و خداوند فاسق‌را بدوزخ *

قطعه

برغلامي که طوع خدمت تست | خشم بي حد مران و طیره مگیر
که فضیحت بود بروز شمار | بنده آزاد و خواجه در زنجیر *

حکایت ۱۷

سالي از بلخ با شامیانم سفر بود و راه از حرامیان پر خطر * جواني ببدرقه همراه

ما شد نیزه باز و چرخ انداز سلحشور بیش زور که ده مردِ توانا کمانِ اورا زه نکردندي و زور آورانِ رويِ زمین پشتِ او بر زمین نیاوردندي ـ امّا مُتنعّم بود و سایه پرورده نه جهان دیده و سفر کرده ـ رعدِ کوسِ دلاوران بگوشِ او نرسیده و برقِ شمشیرِ سواران بچشم ندیده * بیت

نَیُفتاده در دستِ دُشمن اسیر بگِردَش نباریده بارانِ تیر *

اتفاقا من و آن جوان هردو در پَیِ هم دوان ـ هر دیوارِ قدیمش که پیش آمدي بقوّتِ بازو بیفگندي ـ و هر درختِ عظیم که دیدي بزورِ پنجه بر کندي ـ و تفاخُر کنان گفتي ـ بیت

پیل کو ـ تا کَتِف و بازويِ گُردان بیند | شیر کُو ـ تا کف و سر پنجهٔ مردان بیند *

ما درین حالت که دو هندو از پسِ سنگي سر بر آوردند و قصدِ قتالِ ما کردند * بدستِ یکي چوبي ـ و در بغلِ دیگري کلوخ کوبي * جوانرا گفتم ـ اکنون چه پائي ـ بیت

بیار آنچه داري ز مردي و زور | که دشمن بپاي خود آمد بگور *

تیر و کمان دیدم از دستِ جوان افتاده و لرزه بر استخوان * بیت

نه هر که موي شگافد ز تیرِ جوشن خاي | بروزِ حملهٔ جنگ آوران بدارد پاي *

چاره جز این ندیدیم که رخت و سلاح و جامه رها کردیم و جان بسلامت بدر آوردیم * قطعه

بکارهاي گِران مردِ کار دیده فرست | که شیرِ شرزه در آرد بزیرِ خَمِ کمند *
جوان ـ اگرچه قوي بال و پیلتن باشد | بجنگِ دشمنش از هول بگسلد پیوند *
نَبَرد پیشِ مصاف آزموده معلوم است | چنانکه مسئلهٔ شرعي بنزدِ دانشمند *

حکایت ١٨

توانگر زاده‌را دیدم بر سرِ گورِ پدرش نشسته و با درویش بچهٔ مناظره در پیوسته ـ

که صندوقِ تربتِ پدرم سنگین است و کتابهٔ رنگین و فرشِ رخام انداخته و خشتِ فیروزه درو ساخته ـ بگورِ پدرت چه ماند ـ خشتي دو فراهم آورده و مشتي دو خاك بر آن پاشیده * درویش پسر این بشنید وگفت ـ خاموش ـ که تا پدرت زیرِ این سنگِ گران بر خود جنبیده باشد پدرم به بهشت رسیده باشد * در خبر است ـ مَوْتُ الْفُقَرَاءِ رَاحَةٌ * بیت

خرکه کمتر نهند بروَي بار بیشكْ آسوده‌تر کند رفتار *

قطعه

مردِ درویش که بارِ ستمِ فاقه کشید ا
بدرِ مرگ همانا که سبکبار آید *
و آنکه در نعمت و در راحت و آسایش زیست ا
مردنش زین همه شكّ نیست که دشوار آید *
بهمه حال اسیري که ز بندي برهد ا
بهترش دان ز امیري که گرفتار آید *

حکایت ۱۸

بزرگي‌را پرسیدم از معنيِ این حدیث که ـ أَعْدَى عَدُوِّكَ نَفْسُكَ الَّتِي بَيْنَ جَنْبَيْكَ * گفت ـ بحکمِ آنکه هر آن دشمن که با وَي احسان کني دوست گردد مگر نفس ـ که چندان که مدارا بیش کني مخالفت زیادت کند * قطعه

فرشته خوي شَوَد آدمي بکم خوردن ا وگر خورد چو بهائم بیفتد چو جماد *
مُرادِ هرکه برآري مُطیعِ امرِ تو شد ا خلافِ نفس که گردن کشد چو یافت مُراد *

حکایت ۱۹

مناظرهٔ سعدي با مدّعي در صفتِ توانگري و درویشي *

یکي‌را دیدم در صورتِ درویشان نه بر سیرتِ ایشان در محفلي نشسته و شنعتي

در پیوسته و دفترِ شکایت باز کرده و مذمّتِ توانگران آغاز نهاده - و سخن بدینجا رسانیده - که درویشان‌را دستِ قدرت بسته است و توانگران‌را پاي ارادت شکسته *

بیت

کریمان‌را بدست اندر دِرَم نیست | درم دارانِ عالَم‌را کرم نیست *

مرا که پروردهٔ نعمتِ بزرگانم - این سخن ناپسند آمد * گفتم - اي یار - توانگران دخلِ مسکینانند و ذخیرهٔ گوشه نشینان و مقصدِ زائران و کهفِ مُسافران و مُتحمّلِ بارِ گران از بهرِ راحتِ دیگران * دستِ تناول بطعام آنگه برند - که متعلّقان و زیردستان بخورند - و فضلهٔ مکارمِ ایشان باراملِ وأیتام و پیران و اقارب و جیران برسد *

نظم

توانگرانرا وقف است و نذر و مهماني | زکوٰة و فطره و اعتاق و هدي و قرباني *
تو کَي بدولتِ ایشان رسي - که نتواني | جز این دو رکعت و آن هم بصد پریشاني *

اگر قُدرتِ جُود است و اگر قوّتِ سُجود توانگران‌را بِهْ مُیسّر میشود - که مالِ مُزکّي دارند و جامهٔ پاك و عِرضِ مصون و دلِ فارغ - و قُوّتِ طاعت در لقمهٔ لطیفست و صِحّتِ عبادت در کسوتِ نظیف * پیداست - از مِعدهٔ خالي چه قوّت آید و از دستِ تهي چه مُروّت زاید و از پاي بسته چه سَیْر آید و از شکمِ گرسنه چه خیر *

قطعه

شب پراگنده خسپد آن که پدید | نَبُوَد وجهِ بامدادانش *
مور گِرد آوَرَد بتابستان | تا فراغت بُوَد زمستانش *

یقین است که فراغت با فاقه نمي پیوندد و جمعیّت با تنگدستي صورت نه بندد * یکي تحریمهٔ عِشا بسته و دیگري منتظرِ عَشا نشسته - این بدان کَي ماند *

بیت

خداوندِ روزي بحق مشتغل | پراگنده روزي پراگنده دل *

پس عبادتِ اینان بمحلِّ قبول نزدیکتر است که جمعند و حاضر - نه پریشان و پراگنده خاطر - اسباب معیشت ساخته و باورادِ عبادت پرداخته * عرب گوید اَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الفَقرِ المُکِبِّ وَ جِوارِ مَن لَا یُحِبُّ - و در خبر آمده است - که الفَقرُ سَوَادُ الوَجهِ فِي الدَّارَینِ * گفت - آن نشنیده که فرمود خواجهٔ عالم - علیه اَفضَلُ الصلوات و اَکمَلُ التحیّات - الفَقرُ فَخرِي * گفتم - خاموش - که اشارتِ خواجهٔ عالم علیه السلام - بفقرِ طائفه است که مردانِ میدانِ رضا اند و تسلیم تیرِ قضا - نه اینان که خرقهٔ ابرار پوشند و لقمهٔ ادرار نوشند * رباعي

ای طبلِ بلند بانگ و در باطن هیچ | بی توشه چه تدبیر کني وقتِ پسیچ *
روي طمع از خلق به پیچ ار مردي | تسبیحِ هزار دانه بر دست مپیچ *

درویشِ بي معرفت نیارامد تا فقرش بکفر انجامد - که کَادَ الفَقرُ اَن یَکُونَ کُفرًا * نشاید جز بوجودِ نعمت برهنهٔرا پوشیدن یا در استخلاصِ گرفتاري کوشیدن - و ابناي جنسِ مارا بمراتبِ ایشان که رساند و یدِ عُلیا بیدِ سُفلي چه ماند - نه بیني که حق جلّ و علا در مُحکمِ تنزیل از نعیم اهلِ بهشت خبر میدهد - که - اُولٰئِکَ لَهُم رِزقٌ مَعلُومٌ فَوَاکِهُ وَ هُم مُکرَمُونَ فِي جَنَّاتِ النَّعِیمِ - تا بداني که مشغولِ کفاف از دولتِ عَفاف محرومست و مُلکِ فراغت زیرِ نگینِ رزقِ مقسوم *

بیت

تشنگان‌را نماید اندر خواب | همه عالَم بچشم چشمهٔ آب *

هر کجا سختي کشیدهٔ و تلخي چشیدهٔرا بیني خودرا بشَرَه در کارهاي مَخُوف اندازد و از توابعِ آن نپرهیزد و از عقوبتِ آخرت نه هراسد و حلال از حرام نشناسد *

قطعه

سگي‌را گر کلوخي بر سر آید | ز شادي بر جهد - کین استخوانست *
و گر نعشي دو کس بر دوش گیرند | لئیم الطبع پندارد - که خوانست *

امّا صاحب دنیا بعینِ عنایتِ حق ملحوظ است و بحلال از حرام محفوظ * من همانا که تقریرِ این سخن بکردم و دلیل و برهان بیاوردم - اکنون انصاف از تو توقّع دارم * هرگز دیدهٔ دستِ دغائي بر کتف بسته یا بعلّتِ بي نوائي در زندان نشسته یا پردهٔ معصومي دریده یا کفي از معصم بُریده - الّا بعلّتِ درویشي * شیر مردان‌را بحکمِ ضرورت در نقبها گرفته اند و کعبها سُفته - و محتملست که یکي از درویشان‌را نفس امّاره مطالبه کند - چون قوّتِ احصانش نباشد - بعصیان مبتلا گردد - که بطن و فرج توامانند - یعني دو فرزندان اند از یک شکم - ما دامَ که این یکي بر جاست آن دیگري برپاست * شنیدم که درویشي‌را با حَدَثي بر خُبثي بگرفتند - با آن که شرمساري برد سزاي سنگساري شد * گفت - اي مسلمانان قوّت ندارم که زن کنم و طاقت ندارم که صبر کنم - لا رَهْبانیَّةَ في الاسلام * و از جُملهٔ مواجبِ سکون و جَمْعیّتِ درون که خداوندانِ نعمت‌را است یکي آن که هر شب صَنَمي در بر گیرند و هر روز جواني از سر صنمي که صبحِ تابانرا دست از صَباحتِ او بر دل و سروِ خرامان‌را پاي از خجالتِ او در گِل *

بیت

بخونِ عزیزان فرو بُرده چنگ | سر انگشتها کرده عُنّاب رنگ *

مُحالست که با وجودِ حُسنِ طلعتِ او گِردِ مَناهي گردد و یا قصدِ تباهي کند *

بیت

دلي که حُورِ بهشتي ربود و یغما کرد | کَي التفات کند بر بُتانِ یغمائي *

بیت

مَنْ کانَ بینَ یَدَیهِ مَا اشْتَهی رُطَبٌ | یُغْنیهِ ذٰلِکَ عَنْ رَجْمِ العَنَاقِید *

اغلب تهیدستان دامنِ عِصْمت بمعصیت آلایند و گرسنگان نانِ مردم رُبایند *

چون سگِ دَرّنده گوشت یافت نپرسد | کین شُترِ صالحست یا خرِ دَجّال *

بسیار مستوران بعلّتِ مُفلسي در عینِ فساد افتاده اند و عِرضِ گرامي در زشت نامي بر باد داده * بیت

با گرسنگي قوّتِ پرهیز نماند | افلاس عِنان از کفِ تقوی بستاند *

حالي که من این بگفتم - عنانِ طاقتِ درویش از دستِ تحمّل برفت - و تیغ زبان برکشید - و اسپِ فصاحت در میدانِ وقاحت جهانید - و بر من دوانید - وگفت - چندان مبالغه در وصفِ ایشان بکردي و سخنهاي پریشان بگفتي که وهم تصوّر کند - که زهرِ فاقه‌را تریاقند و یا کلیدِ خزینهٔ ارزاق * مشتي متکبّر مغرور مُعجِب نفور مشتغلِ مال و نعمت و مفتتنِ جاه و ثروت * سخن نگویند الّا بسفاهت - و نظر نکنند اِلّا بکراهت - علمارا بگدائي منسوب کنند - و فقرارا به بي سر و پائي معیوب گردانند * بغرورِ مالي که دارند و عزّتِ جاهي که پندارند برتر از همه نشینند و خودرا بهتر از همه بینند * نه آن در سر دارند که سر بکسي فرو آرند - بیخبر از قولِ حکما که گفته اند - هر که بطاعت از دیگران کمست و بنعمت بیش بصورت توانگرست و بمعني درویش * بیت

گر بي هنر بمال کند کبر بر حکیم | کُونِ خرش شمار اگر گاوِ عنبر است *

گفتم - مَذَمّتِ ایشان روا مدار که خداوندانِ کَرَم اند * گفت - غَلَط کردي که بندگانِ دِرَم‌اند * چه فائده که چون ابرِ آذرند و بر کس نمي بارند - و چشمهٔ آفتابند و بر کس نمي تابند - و بر مرکبِ اِستطاعت سوارند و نمي رانند - و قدمي بهرِ خدا نه نهند - و دِرَمي بي منّ و اذيٰ ندهند * مالي بمشقّت فراهم آرند و بخسّت نگه دارند و بحسرت بگذارند - چنانکه بزرگان گفته اند - سیم بخیل وقتي از خاك بر آید که بخیل بخاك در آید * بیت

برنج و سعي کسي نعمتي بچنگ آرد | دگر کس آید و بي رنج و سعي بر دارد *

گفتمش - بر بخلِ خداوندانِ نعمت وقوف نیافتهٔ اِلّا بعلّتِ گدائي - وگرنه - هر که

طمع یکسو نهاده کریم و بخیلش یکسان نماید * محک داند که زر چیست و گدا داند که ممسک کیست * گفتا - بتجربت آن میگویم - که متعلّقان بردر بدارند و غلیظانِ شِدادرا برگمارند تا بارِ عزیزان ندهند - و دست بر سینهٔ صاحب تمیزان نهند و گویند اینجا کس نیست - و بحقیقت راست گویند *

بیت

آن‌را - که عقل و هِمّت و تدبیر و راي نیست |

خوش گفت پرده دار - که کس در سراي نیست *

گفتم - بعِلّتِ آن که از دستِ مُتوقّعان بجان آمده اند و از رُقعهٔ گدایان بفغان * مُحالِ عقلست - که اگر ریگِ بیابان دُرّ شَوَد - چشمِ گدایان پُر شود * بیت

دیدهٔ اهلِ طمع بنعمتِ دنیا پُر نَشَوَد - همچنان که چاه بشَبنَم *

حاتم طائي که بیابان نشین بود - اگر در شهري بودي - از جوشِ گدایان بیچاره گشتي و جامه بر تنِ او پاره گردیدي - چنانکه آمده است * بیت

در من مینگر تا دگران چشم ندارند | کز دستِ گدایان نتوان کرد ثوابي *

گفتا - که من بر حالِ ایشان رحمت میبرم * گفتم - نه - که - بر مالِ ایشان حسرت میخوري * ما درین گفتار و هردو بهم گرفتار - هر بیدقي که براندي من بدفعِ آن کوشیده‌مي - و هر شاهي که بخواندي بفرزین بپوشیده‌مي - تا نقدِ کیسهٔ هِمّت درباخت و تیرِ جَعبهٔ حُجّت همه بینداخت * قطعه

هان - تا سپر نیفگني از حملهٔ فصیح |

کورا جز آن مُبالغهٔ مستعار نیست *

دین وَرز و معرفت - که سخندانِ سجع گوي |

بر در سِلاح دارد و کس در حصار نیست *

عاقبة الامر دلیلش نماند - ذلیلش کردم * دستِ تعدّي دراز کرد و بیهوده گفتن

آغاز * و سُنّتِ جاهلانست - که چون بدلیل از خصم فرو مانند - سلسلهٔ خصومت بجنبانند * چون آذر بُت تراش که بحُجّت با پسر بر نیامد بجنگش برخاست - که لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ لَاَرْجُمَنَّكَ - دُشنامم داد - سَقَطش گفتم * گریبانم درید * زنخدانش شکستم * قطعه

او بر من و من در و فتاده | خلق از پیِ ما دوان و خندان *
انگشتِ تعجّبِ جهانی | از گفت و شُنودِ ما بدندان *

القِصّه مرافعهٔ این سخن پیشِ قاضی بردیم و بحکومتِ عدل راضی شدیم - تا حاکمِ مسلمانان مصلحتی بجوید و میانِ توانگران و درویشان فرقی بگوید * قاضی چون هیأتِ ما بدید و منطقِ ما بشنید سر بجیبِ تفکّر فرو برد - و بعد از تاٗمّلِ بسیار سر بر آورد و گفت - ای آن که توانگران‌را ثنا گفتی و بر درویشان جفا روا داشتی - بدان - که هرجا که گُلست خارست - و با خمر خمار و بر سرِ گنج مار - و آنجا که دُرِّ شهوارست نهنگِ مردم خوار - لذّتِ عیشِ دنیارا لَدغهٔ اجل در پسست - و نعیمِ بهشت‌را دیوِ مکاره در پیش * بیت

جَوْرِ دشمن - چه کند - گر نکَشد طالبِ دوست |
گنج و مار و گُل و خار و غم و شادی بهمند *

نظر نکنی در بستان که بیدِ مشکست و چوبِ خشک - همچنین در زمرهٔ توانگران شاکرند و کَفور - و در حلقهٔ درویشان صابرند و ضَجور * بیت

اگر ژالهٔ هر قطرهٔ دُر شدی | چو خرمهره بازارها پُر شدی *

مقرّبانِ حضرتِ حق جلّ و علا توانگرانند درویش سیرت و درویشانند توانگر همّت * مِهینِ توانگران آنست که غمّ درویشان بخورد - و بِهینِ درویشان آن که کَمِ توانگران نگیرد * وَ مَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ فَهُوَ حَسْبُهٗ * پس روی عتاب از من بدرویش آورد و گفت - ای که گفتی توانگران مشتغل اند بمناهی و مست

ملاهي - نعم - طائفۂ هستند بدین صفت که بیان کردي - قاصر همّت و کافرِ نعمت - که ببرند و بنهند و بخورند و ندهند * اگر بمَثَل باران نبارد و یا طوفانِ جهان‌را بردارد - باعتمادِ مُکنتِ خویش از محنتِ درویش نپرسند و از خداي تعالیٰ نترسند و گویند -

بیت

گر از نیستي دیگري شد هلاك | مرا هست - بطرا ز طوفان چه باك *

بیت

وَ رَاكِبَاتُ نِيَاقًا فِي هَوَادِجِهَا | لَمْ يَلْتَفِتْنَ إِلَي مَنْ غَاصَ فِي الْكُثُبِ *

بیت

دونان چو گلیم خویش بیرون بردند | گویند - چه غم - گر همه عالم مُردند *

قومي برین نَمَط که بیان کردم هستند - و طائفۂ که خوانِ نِعَم نهاده و صَلاي کَرَم در داده و میان بخدمت بسته و ابرو بتواضع کشاده * طالب نامند و مغفرت - و صاحب دنیا و آخرت - چون بندگانِ حضرتِ پادشاهِ عالمِ عادِل مؤیّد من عند الله - مظفر و منصور علي الاعداء - مالكُ اَزِمّةِ الانام - حامي ثغور الاسلام - وارثِ مُلكِ سلیمان - اعدل ملوك الزمان - مظفّر الدنیا و الدین ابو بکر بن سعد بن زنگي - اَدَامَ اللهُ اَيَّامَهُ وَ نَصَّرَ اَعْلَامَهُ *

قطعه

پدر بجاي پسر هرگز این کَرَم نکند | که دَستِ جُودِ تو با خاندانِ آدم کرد *

خداي خواست که بر عالَمي به بخشاید | بفضلِ خویش ترا پادشاهِ عالَم کرد *

قاضي چون سخن بدین غایت رسانید و از حدِّ قیاسِ مُبالغت نمود ما نیز بمقتضاي حُکمِ قضا رضا دادیم - و از مَا مَضٰي در گذشتیم - و بعذرِ مَا جَرٰي طریقِ مُدارا پیش گرفتیم - و سر بتدارك بر قَدَمِ یکدگر نهادیم - و بوسه بر سر و روي دادیم - فتنه بیارامید و خصومت بصلح انجامید - و ختمِ سخن بدین دو بیت بود -

قطعه

مکن ز گردشِ گیتي شکایت - اي درویش ا

که تیره بختي - اگر هم برین نسق مُردي *

توانگرا - چو دل و دست کامرانت هست ا

بخور به بخش که دنیا و آخرت بردي *

باب هشتم

در آدابِ صحبت

حکمت ۱

مال از براي آسایشِ عمرست نه عمر از بهرِ گِرد کردنِ مال * عاقلي‌را پرسیدند که نیکبخت کیست و بد بخت کدام * گفت - نیک بخت آنکه خورْد و کِشت و بد بخت آنکه مُرد و هِشت * بیت

مکن نماز بر آن هیچکس که هیچ نکرد | که عمر در سرِ تحصیلِ مال کرد و نخورد *

حکمت ۲

حضرت موسٰي علیه السلام قارون‌را نصیحت کرد - که أَحْسِنْ كَمَا أَحْسَنَ اللّٰهُ إِلَيْكَ * نشنید - و عاقبتش شنیدي - که چه دید * قطعه

. آنکس که بدینار و دِرَم خیر نیندوخت | سر عاقبت اندر سرِ دینار و دِرَم کرد *

خواهي که متمتّع شوي از نعمتِ دنیا | با خَلق کَرَم کن چو خدا با تو کرم کرد *

عرب گوید - جُدْ وَ لَا تَمْنُنْ فَإِنَّ الفَائِدَةَ إِلَيْكَ عَائِدَةٌ - یعني به بابخش و مِنّت مَنِه که نفعِ آن بتو باز گردد * قطعه

درختِ کَرَم هر کُجا بیخ کرد | گُذشت از فلک شاخ و بالاي او *

گر امیدواري کزو بر خوري | بمنّت مَنِه ارّه بر پاي او *

ایضا

شُکرِ خدای کن که موفّق شدی بخیر | ز انعامِ فضلِ او نه معطّل گذاشتت *
منّت منه ـ که خدمتِ سلطان همی کنم | منّت شناس ازو که بخدمت بداشتت *

حکمت ۳

دو کس رنجِ بیهوده بردند و سعی بی فائده کردند ـ یکی آنکه مال اندوخت و نخورد و دیگری آن که علم آموخت و عَمَل نکرد * مثنوی

علم چندانکه بیشتر خوانی | چون عَمَل در تو نیست نادانی *
نه محقّق بُوَد نه دانشمند | چار پائی بَرُو کتابی چند *
آن تهی مغزرا چه عِلم و خبر | که بَرُو هیزمست یا دفتر *

حکمت ۴

علم از بهرِ دین پروردنست نه از برایِ دنیا خوردن * بیت

هرکه پرهیز و علم و زهد فروخت | خرمنی گِرد کرد و پاك بسوخت *

پند ۵

عالمِ ناپرهیزگار کورِ مشعله دار است ـ یُهْدِي بِهِ وهو لا یَهْتَدِی * بیت

بی فائده هرکه عُمر در باخت | چیزی نخرید و زر بینداخت *

حکمت ٦

مُلك از خردمندان جمال گیرد ـ و دین از پرهیزگاران کمال پذیرد * پادشاهان بنصیحتِ خردمندان از آن محتاج ترند که خردمندان بقُربتِ پادشاهان * قطعه

پند اگر بشنوی ای پادشاه | در همه دفتر بِه ازین پند نیست ـ
جز بخردمند مفرما عَمَل | گرچه عمل کارِ خردمند نیست *

حکمت ۷

سه چیز بی سه چیز پایدار نماند ـ مال بی تجارت ـ و عِلم بی دراست ـ و ملك بی سیاست * قطعه

وقتي بلطف گوي و مُدارا و مَردُمي | باشد که در کمندِ قبول آوري دلي ا
وقتي بقهر گوي - که صد کوزهٔ نبات | گه گه چنان بکار نیاید که حنظلي *

حکمت ۸

رحم آوردن بر بدان ستمَست بر نیکان - و عفو کردن از ظالمان جوریست بر مظلومان * بیت

خبیث را چو تعهّد کني و بنوازي | بَدَولتِ تو نگه میکند بانبازي *

حکمت ۹

بر دوستي پادشاهان اعتماد نباید کرد و بر آوازِ خوشِ کودکان غرّه نباید شد - که این بجوابي متبدّل گردد و آن بجوابي متغیّر * بیت

معشوقِ هزار دوست را دل ندهي | ور میدهی - دل بجدائي بنهي *

حکمت ۱۰

هر آن سِرّي که داري با دوست در میان مَنِه - باشد که وقتي دشمن شود - و هر بدي که توانی بدشمن مرسان - باشد که روزي دوست گردد - و رازي که نهان خواهي با هیچ کس مگوي - اگرچه دوستِ مُخلص باشد - که مر آن دوست را نیز دوستان باشند * قطعه

خاموشي بِهْ که ضمیرِ دلِ خویش | با کسي گفتن - و گفتن - که مگوي *
اي سلیم - آب ز سرِ چشمه ببند | که چو پُر شد نتوان بستن جوي *
سخني در نهان نباید گفت | که بهر انجمن نشاید گفت *

حکمت ۱۱

دشمنِ ضعیف که در طاعت آید و دوستي نماید - مقصودِ وي جز آن نیست که دشمنِ قوي گردد - و گفته‌اند - که بر دوستيِ دوستان اعتماد نیست - تا بتملّقِ دشمنان چه رسد * بیت

دوستانم ز دشمنان بترند | دشمنان خود علامتِ دگرند *

پند ۱۲

هر که دشمن کوچک‌را حقیر شمارد بدان می ماند که آتش اندک‌را مُهمَل می گذارد *

قطعه

امروز بکُش که میتوان کُشت | کآتش که بلند شد جهان سوخت *

مگذار که زِه کند کمان‌را | دشمن - که به تیر میتوان دوخت *

حکمت ۱۳

سخن در میانِ دو دشمن چنان گوي که اگر دوست گردند شرم زده نباشي *

مثنوي

میانِ دو تن جنگ چون آتش است | سخن چین بَد بخت هیزم کش است *

کنند این و آن خوش دگر باره دل | وَي اندر میان کور بخت و خَجِل *

میانِ دو تن آتش افروختن | نه عقلست خود در میان سوختن *

قطعه

در سخن با دوستان آهسته باش | تا ندارد دشمنِ خونخوار گوش *

پیشِ دیوار آنچه گوئي هوش دار | تا نباشد در پسِ دیوار گوش *

حکمت ۱۴

هر که با دشمنانِ دوستانِ خود صلح کند سرِ آزارِ دوستان دارد *

بیت

بشوی - ای خردمند - ز آن دوست دست | که با دشمنانت بود هم نشست *

پند ۱۵

چون در امضاي کاري متردّد باشي - آن طرف اختیار کن که بي آزارتر بر آید *

بیت

با مردمِ سهل جوي دشوار مگوي | با آن که دِرِ صلح زَنَد - جنگ مجوي *

حکمت ۱۶

تا کار بزرگان بر آید ـ جان در خطر افگندن نشاید * عرب گوید ـ آخرُ الحِیَل السَّیفُ *

بیت

چو دست از همه حیلتي درگسست | حلالست بُردن بشمشیر دست *

حکمت ۱۷

بر عجزِ دشمن رحمت مکن ـ که اگر قادر شود ـ بر تو نبخشاید * بیت

دشمن چو بیني ناتوان ـ لاف از بُروتِ خود مزن |

مغزیست در هر استخوان ـ مردیست در هر پیرهن *

نکته

هر که بدي‌را بکُشد ـ خلق‌را از بلاي بزرگ برهاند و اورا از عذابِ خداي * قطعه

پسندیده است بخشایش ولیکن | منه بر ریشِ خلق آزار مرهم *

ندانست آنکه رحمت کرد بر مار | که این ظُلمست بر فرزندِ آدم *

حکمت ۱۸

نصیحت از دشمن پذیرفتن خطاست ـ ولیکن شنیدن رواست ـ تا بخلافِ آن کار کُني و آن عینِ صوابست * مثنوي

حذر کن زآنچه دشمن گوید آن کن | که بر زانو زني دستِ تغابن *

گرت راهي نماید راست چون تیر | ازو برگرد و راهِ دستِ چپ گیر *

حکمت ۱۹

خشم بیش از حدّ وحشت آرد و لُطفِ بي وقت هیبت ببَرد * نه چندان درشتي کن که از تو سیر گردند و نه چندان نرمي که بر تو دلیر شوند * مثنوي

درشتي و نرمي بهم در بِه است | چو رگ زن که جرّاح و مرهم نِه است *

درشتي نگیرد خردمند پیش | نه سُستي که ناقص کند قدرِ خویش *

نه مر خویشتن‌را فزوني نهد | نه یکبارد تن در زبوني دهد *

ایضا

شبابي با پدر گفت - اي خردمند | مرا تعليم کن پيرانه يک پند *
بگفتا - نيک مردي کن - نه چندان | که گردد خيره گرگِ تيز دندان *

حکمت ۲۰

دو کس دُشمنِ ملک و دين اند - پادشاهِ بي حِلم و زاهدِ بي عِلم * بيت

بر سرِ مُلک مبادا آن مَلکِ فرمان دِه | که خدارا نَبُود بندهٔ فرمان بردار *

حکمت ۲۱

پادشاه‌را بايد که خشم بر دشمنان تا بحدّي نراند - که دوستان‌را بَرو اعتماد نماند - که آتشِ خشم اوّل در خداوندِ خشم اُفتد - پس آنگه زبانه بخصم رسد يا نرسد * مثنوي

نشايد بني آدمِ خاک زاد | که در سر کند کِبر و تندي و باد *
تُرا با چنين گرمي و سرکشي | نپندارم از خاکي - از آتشي *

قطعه

در خاکِ بيلقان برسيدم بعابدي | گفتم - مرا بتربيت از جهل پاک کن *
گفتا - بِرَو چو خاک تحمّل کن - اي فقيه | يا هرچه خوانده همه در زيرِ خاک کن *

مطايبه ۲۲

بد خوي در دستِ دشمني گرفتار است که هرکجا که رَوَد از چنگِ عقوبتِ او خلاص نيابد * بيت

اگر ز دستِ بَلا بر فلک رَوَد بد خوي | ز دستِ خوي بدِ خويش در بلا باشد *

پند ۲۳

چو بيني که در سپاهِ دشمن تفرقه افتاد - تو جمع باش - و اگر جمعند از پريشانيِ خود انديشه کن * قطعه

بِرَو با دوستان آسوده بنشین | چو بینی در میانِ دشمنان جنگ *
و گر بینی که باهم یکزبانند | کمان‌را زِه کن و بر باره نِه سنگ *

تنبیه ۲۴

دشمن چون از همه حیلها در ماند ـ سِلسلهٔ دوستی بجنباند * آنگه بدوستی کارها کند که هیچ دشمن نتواند کرد *

پند ۲۵

سرِ مار بدستِ دشمن بکوب که از احَد الحُسنَیَین خالی نباشد ـ اگر دشمن غالب آمد ـ مار کُشتی و گرنه از دشمن برستی * بیت

بروزِ معرکه ایمن مَشَو ز خصمِ ضعیف | که مغزِ شیر بر آرد چو دل ز جان برداشت *

پند ۲۶

خبری ـ که دانی ـ که دلی بیازارد ـ تو خاموش باش ـ تا دیگری بیارد * بیت

بُلبلا مژدهٔ بهار بیار | خبرِ بد ببوم باز گذار *

تحذیر ۲۷

پادشاه‌را بر خیانتِ کسی واقف مگردان مگر آنگه که بر قبولِ کلّی واثق باشی ـ و گرنه ـ در هلاکِ خود همی کوشی * بیت

بسیجِ سخن گفتن آنگاه کن | چو دانی که در کار گیرد سخن *

مطایبه ۲۸

هر که نصیحتِ خود رائی میکند ـ او خود بنصیحت‌گری محتاجست *

ملاطفه ۲۹

فریبِ دشمن مخور و غرورِ مدّاح مخر ـ که آن دامِ زرق نهاده است و این کامِ طمع کشاده * احمق‌را ستایش خوش آید ـ چون لاشهٔ که در کعبش دمی فربه نماید * قطعه

اِلا - تا نشنوي مدحِ سخن گوي | که اندک مایه نفعي از تو دارد *
اگر روزي مُرادش بر نیاري | دو صد چندان عُیوبت بر شمارد *

تربیت ۳۰

متکلّم را تا کسي عیب نگیرد - سخنش صلاح نپذیرد * بیت
مشو غرّه بر حسنِ گفتارِ خویش | بتحسینِ نادان و پندارِ خویش *

ملاطفه ۳۱

همه کس را عقلِ خود بکمال نماید و فرزندِ خویش بجمال * نظم
یکي جهود و مسلمان خِلاف میکردند | چنانکه خنده گرفت از نزاعِ ایشانم *
بطنز گفت مسلمان - گر این قبالهٔ من | درست نیست - خدایا جهود میرانم *
جهود گفت - بتوریت میخورم سوگند | وگر خلاف کنم همچو تو مسلمانم *
گر از بسیط زمین عقل مُنعدم گردد | بخود گمان نَبَرَد هیچکس - که نادانم *

مطایبه ۳۲

ده آدمي بر سفرهٔ بخورند و دو سگ بر جیفهٔ باهم بسر نَبَرَند * حریص با جهاني گرسنه است - و قانع بناني سِیر * حکما گویند درویشي بقناعت بِه از توانگري ببضاعت * بیت
رودهٔ تنگ بیک گِردهٔ نانِ تهي پُر گردد | نعمتِ روي زمین پُر نکند دیدهٔ تنگ *

مثنوي

پدر چون دَورِ عُمرش منقضي گشت | مرا این یک وصیّت کرد و بگذشت *
که شهوت آتش است از وَي به پرهیز | بخود بر آتشِ دوزخ مکن تیز *
در آن آتش نیاري طاقتِ سوز | بصبر آبي بر این آتش زن امروز *

نصیحت ۳۳

هر که در حالتِ توانائي نیکوئي نکند - در وقتِ ناتواني سختي بیند * بیت

بد اخترتر از مردم آزار نیست | که روز مصیبت کسش یار نیست *

حکمت ۳۴

جان در حمایت یکدمست - و دنیا وجودي میان دو عدم * دین بدنیا مفروش که دین بدنیا فروشان خرند - یوسف بفروشند تا چه خرند * أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ يَا بَنِي آدَمَ أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ * بیت

بقول دشمن پیمان دوست بشکستي | ببین که از که بُریدي و با که پیوستي *

تنبیه ۳٥

شیطان با مُخلصان بر نمي آید و سلطان با مفلسان * مثنوي

وامش مَدِه آن که بي نمازست | گرچه دهنش ز فاقه بازاست *

کو فرض خدا نمي گذارد | از قرض تو نیز غم ندارد *

پند

هرچه زود بر آید دیر نپاید *

قطعه

خاك مشرق شنیده ام که کنند | بچهل سال کاسهٔ چیني *

صد بروزي کنند در بغداد | لا جرم قیمتش همي بیني *

نظم

مُرغک از بیضه برون آید و روزي طلبد |

آدمي زاده ندارد خَبَر از عقل و تمیز *

آن که ناگاه کسي گشت بچیزي نرسید |

وین بتمکین و فضیلت بگذشت از همه چیز *

آبگینه همه جا بیني - از آن قدرش نیست |

لعل دشوار بدست آید از آنست عزیز *

حکمت ۳۶

کارها بصبر بر آید و مستعجل بسر در آید * مثنوي

بچشم خویش دیدم در بیابان | که مرد آهسته بگذشت از شتابان *
سمند بادپا از تک فرو ماند | شتربان همچنان آهسته میراند *

ملاطفه ۳۷

نادان‌را بهٔ از خاموشي پیرایهٔ نیست - و اگر این مصلحت بدانستي - نادان نبودی * قطعه

چون نداري کمال و فضل - آن به | که زبان در دهان نگهداري *
آدمي‌را زبان فضیحت کند | جوز بی مغزرا سبکساري *

ایضا

خري‌را ابلهي تعلیم میداد | برو پر صرف کرده سعي دائم *
حکیمي گفتش - اي نادان - چه کوشي | درین سودا - بترس از لوم لائم *
نیاموزد بهائم از تو گفتار | تو خاموشي بیاموز از بهائم *

مثنوي

هرکه تامّل نکند در جواب | بیشتر آید سخنش نا صواب *
یا سخن آراي چو مردم بهوش | یا بنشین همچو بهائم خموش *

مطایبه ۳۸

هرکه با داناتر از خود مجادله کند - تا بدانند که داناست - بدانند که نادانست *

بیت

چون در آید بهٔ از توئي بسخن | گرچه به داني اعتراض مکن *

لطیفه ۳۹

هرکه با بدان نشیند نیکي نه بیند * مثنوي

گر نشیند فرشتهٔ با دیو | وحشت آموزد و خیانت و ریو *

از بدان نیکوئي نیاموزي | نکند گرگ پوستین دوزي *

لطیفه ۱۴۰

مردمان‌را عیبِ نهاني آشکارا مکن - که مر ایشان‌را رسوا کني و خودرا بي‌اعتبار *

تشبیه ۱۴۱

هرکه علم خواند و عمل نکرد بدان ماند که گاو راند و تخم نیفشاند *

عبرت ۱۴۲

از تنِ بیدل طاعت نیاید و پوستِ بي مغز بضاعت‌را نشاید *

تشبیه ۱۴۳

نه هرکه در مجادله چست در معامله درست * بیت

بس قامتِ خوش که زیرِ چادر باشد | چون باز کني مادرِ مادر باشد *

حکمت ۱۴۴

اگر شبها همه شبِ قدر بودي - شبِ قدر بي قدر بودي * بیت

گر سنگ همه لعلِ بدخشان بودي | پس قیمتِ لعل و سنگ یکسان بودي *

حکمت ۱۴۵

نه هرکه بصورتِ نیکوست سیرتِ زیبا دروست * قطعه

توان شناخت بیک روز در شمائلِ مرد | که تا کجاش رسیدست پایگاهِ علوم *

ولي ز باطنش ایمن مباش و غرّه مَشَو | که خُبثِ نفس نگردد بسالها معلوم *

تحذیر ۱۴۶

هرکه با بزرگان ستیزد خونِ خود بریزد * قطعه

خویشتن‌را بزرگ مي بیني | راست گفتند - یک دو بیند لوچ *

زود بیني شکسته پیشاني | تو که بازي بسر کني با غوچ *

پند ۴۷

پنجه افگندن با شیر و مشت زدن بر شمشیر کارِ خردمندان نیست *

بیت

جنگ و زور آوری مکن با مست | پیشِ سر پنجه در بغل نهٔ دست *

تحذیر ۴۸

ضعیفي که با قوي دلاوري کند یارِ دشمنست در هلاکِ خویش * قطعه

سایه پرورده‌را چه طاقتِ آن که رَوَد با مبارزان بقتال *

سُست بازو بجهل میفگند پنجه با مردِ آهنین چنگال *

توبیخ ۴۹

هر که نصیحت نشنود سرِ ملامت شنیدن دارد * بیت

چون نیاید نصیحت در گوش | اگرت سرزنش کنند خاموش *

لطیفه ۵۰

بي هنران هنرمندرا نتوانند دید ـ چنانکه سگانِ بازاري سگِ شکاري‌را بینند و مشغله بر آرند و پیش آمدن نگذارند * یعني سِفله چون بهنر با کسي بر نیاید ـ بخبثش در پوستین افتد * بیت

کند هر آینه غیبت حسودِ کوته دست | که در مقابله گنگش بُوَد زبانِ مقال *

حکمت ۵۱

اگر جورِ شکم نبودي ـ هیچ مرغ در دام نیفتادي ـ بلکه صیّاد خود دام ننهادي *

بیت

شکم بندِ دست است و زنجیرِ پاي | شکم بندد کمتر پرستد خداي *

عبرت ۵۲

حکیمان دیر دیر خورند ـ و عابدان نیم سیر ـ و زاهدان تا سدِّ رمق ـ و جوانان

تا طبق برگیرند - و پیران تا عرق کنند - امّا قلندران چندان خورند که در معده جاي نَفَس نماند و بر سفرهٔ روزيِ کس * بیت

اسیرِ بندِ شکم را دو شب نگیرد خواب | شبي ز معده سنگي شبي ز دل تنگي *

وعظ ٥٣

مشورت با زنان تباه است و سخاوت با مفسدان گناه *

حکمت ٥٤

هرکرا دشمن در پیش است گر نکُشَد دشمنِ خویش است * بیت

سنگ در دست و مار بر سرِ سنگ | نکند مردِ هوشیار درنگ *

ترحّم بر پلنگِ تیز دندان | ستمگاري بُوَد بر گوسفندان *

و گروهي بر خلافِ این مصلحت دیده اند و گفته اند - که در کُشتنِ بندیان تامّل اولیتر است بحکمِ آنکه اختیار باقیست - توان کُشت و توان بخشید - امّا اگر بي تامّل کشته شود محتملست که مصلحتي فوت شود که تدارکِ آن ممتنع باشد * بیت

نیک سهلست زنده بیجان کرد | کُشته را باز زنده نتوان کرد *

شرطِ عقلست صبرِ تیر انداز | که چو رفت از کمان نیاید باز *

حکمت ٥٥

حکیمي که با جاهلي در افتد - باید که توقّعِ عزّت ندارد * اگر جاهل بزبان آوري بر حکیم غالب آید - عجب نیست - که سنگي است که گوهررا شکنَد *

بیت

چه عجب گر فرو رَوَد نَفَسَش عندلیبي غراب هم قفسَش *

بیت

گر هنرمند ز اوباش جفائي بیند | تا دلِ خویش نیازارد و در هم نشوَد *

سنگ بد گوهر اگر کاسهٔ زرین بشکست | قیمت سنگ نیفزاید و زر کم نشود *

حکمت ۵٦

خردمندي كه در زمرهٔ اوباش سخن به بندد - شگفت مدار - كه آواز بربط از غلبهٔ دهل بر نیاید و بوي عبير از بوي گندهٔ سير فرو ماند * شعر

بلند آواز نادان گردن افراخت | كه دانارا ببي شرمي بينداخت *

نمي داند كه آهنگ حجازي | فرو ماند ز بانگ طبل غازي *

جوهر اگر در خلاب افتد همان نفیس است - و غبار اگر بر فلك رود همچنان خسيس * استعداد بي تربيت دريغ و تربيت نا مستعد ضائع * خاكستر اگرچه نسبتي عالي دارد از آن كه آتش جوهر علويست و ليكن چون بنفس خود هنري ندارد - با خاك برابرست * قيمت شكر نه از ني است - كه آن خود خاصيّت وي است * مشك آنست كه خود ببويد - نه آنست كه عطّار بگويد * دانا چون طبلهٔ عطّارست خاموش و هنر نماي و نادان چون طبل غازيست - بلند آواز و ميان تهي * نظم

عالم اندر ميانهٔ جهّال | مَثَلي گفته اند صدّيقان *

شاهدي در ميان كورانست | مصحفي در كنشت زنديقان *

چو كنعان‌را طبيعت بي هنر بود | پيمبر زادگي قدرش نيفزود *

هنر بنما - اگر داري - نه گوهر | گل از خارست و ابراهيم از آذر *

حکمت ۵۷

دوستي‌را كه همه عمر فرا چنگ آرند - نشايد كه بيك نفس بيازارند * بيت

سنگي بچند سال شود لعل پارهٔ | زنهار تا بيك نفسش نشكني بسنگ *

حکمت ۵۸

عقل در دست نفس چنان گرفتار است كه مرد عاجز بدست زن گريز *

بيت

در خُرّمي بر سرائي ببند | كه بانگ زن از وَي بر آيد بلند *

حكمت ٥٩

رايِ بي قوّت مكر و فسونست و قوّتِ بي راي جهل و جنون * بيت

تميز بايد و تدبير و راي و آنگه مُلك |
كه مُلك و دولتِ نادان سلاحِ جنگِ خودست *

حكمت ٦٠

جوانمردي كه بخورَد و بدهَد بهْ از عابدي كه روزه دارد و بِنِهَد * هر كه ترك شهوت از بهرِ قبولِ خلق كرده است از شهوتِ حلال در شهوتِ حرام افتاده است *

بيت

عابد كه نه از بهرِ خدا گوشه نشيند | بيچاره در آئينهٔ تاريك چه بيند *

حكمت ٦١

اندك اندك خَيلي شود و قطره قطره سَيلي گردد * يعني آنان كه دستِ قُدرت ندارند سنگِ خُرده نگاه دارند تا بوقتِ فُرصت دمار از دماغِ خصم بر آرند *

شعر

وَ قطرٌ علي قطرٍ اِذا اتّفقَتْ نَهرٌ وَ نَهرٌ الي نَهرٍ اِذا اجْتَمَعَتْ بَحرٌ *

بيت

اندك اندك بهم شَوَد بسيار | دانه دانه است غلّه در انبار *

حكمت ٦٢

عالِم را نشايد كه سفاهت از عامي بحلم درگذارد ـ كه هر دو طَرَف را زيان دارد كه هيبتِ اين كم شود و جهلِ آن مُحكَم * بيت

چو با سفله گوئي بلطف و خوشي | فزون گرددش كبر و گردن كشي *

حکمت ۶۳

مَعصیت از هر که صادر شَوَد ناپسندیده است و از علما ناخوب‌تر - که علم سلاحِ جنگِ شیطان است - و خداوندِ سلاح‌را چون به اسیری بَرَند - شرمساری بیش بَرَد *

بیت

عامیِ نادان پریشان روزگار | بِه ز دانشمندِ ناپرهیزگار *

کان بنابینائی از راه اوفتاد | وین دو چشمش بود - و در چاه اوفتاد *

حکمت ۶۴

هر که در زندگی نانش نخورند - چون بمیرد نامش نَبَرَند * لذّتِ انگور بیوه داند نه خداوندِ میوه * یوسف صِدّیق علیه السّلام در خشک سالیِ مِصر سیر نخوردی تا گُرسنگان‌را فراموش نکند * بیت

آنکه در راحت و تنعّم زیست | او چه داند که حالِ گُرسنه چیست *

حالِ درماندگان کسی داند | که باحوالِ خویش در ماند *

قطعه

ای که بر مَرکبِ تازنده سواری هُش‌دار | که خرِ خارکشِ مسکین در آب و گِل است *

آتش از خانهٔ همسایهٔ درویش مخواه | کانچه از روزنِ او میگذرد - دُودِ دلست *

پند ۶۵

درویشِ ضعیف‌را در تنگیِٔ خُشکْ سال مپرس - که چونی - اِلّا بشرطِ آنکه مرهم برریش بنهی و دِرْهَم در پیش * قطعه

خری که بینی بارش بِگِل در افتاده | زِ دل بَرُو شَفَقَت کن - ولی مَرَو بسرش *

کنون که رفتی و پرسیدیش - که چون افتاد | میان ببند و چو مردان بگیر دُمِ خرش *

حکمت ۶۶

دو چیز محالِ عقلست - خوردن بیش از رزقِ مقسوم و مُردن پیش از وقتِ نامعلوم *

قطعه

قضا دِگر نشود ـ ور هزار ناله و آه | بشُکر یا بشکایت بر آید از دهني *
فرشتهٔ ـ که وکیل است بر خزانهٔ باد | چه غم خورد که بمیرد چراغِ بیوه زني *

پند ٦٧

اي طالبِ روزي بنشین که بخوري ـ و اي مطلوبِ اجل مرو که جان نَبري * قطعه

جهدِ رزق ار کني و گر نکني | برساند خداي عزّ و جلّ *
ور شوي در دهانِ شیر و پلنگ | نخورندت مگر بروزِ اجل *

حکمت ٦٨

به نا نهاده دست نرسد ـ و نهاده هر کجا که هست برسد * بیت

شنیدهٔ که سکندر برفت تا ظُلمات | بچند محنت و آنکه نخورد آبِ حیات *

حکمت ٦٩

صیّادِ بي روزي در دجله ماهي نگیرد و ماهي بي اجل در خُشکي نمیرد * بیت

مسکینِ حریص در همه عالَم همي دَوَد | او در قفاي رزق و اجل در قفاي او *

پند ۷۰

توانگرِ فاسق کلوخِ زر اندود است و درویشِ صالح شاهدِ خاك آلود ـ این دلقِ موسیٰ است مرقّع و آن ریشِ فِرعَون است مرصّع * شدّتِ نیکان روي در فرح دارد و دولتِ بدان سر در نشیب * قطعه

هرکرا جاه و دولتست بدان | خاطرِ خسته در نخواهد یافت *
خَبَرَش دِه که هیچ دولت و جاه | بسرائي دِگر نخواهد یافت *

حکمت ۷۱

حسود از نعمتِ حق بخیل است و بندهٔ بي گنادرا دشمن * قطعه

مردکي خشک مغزرا دیدم | رفته در پوستینِ صاحبِ جاه *
گفتم ـ اي خواجه ـ گر تو بد بختي ـ | مردمِ نیک بخترا چه گناه *

قطعهٔ دیگر

الا تا نخواهي بلا بر حسود | كه آن بخت برگشته خود در بلاست *
چه حاجت كه با وي كني دشمني | كه وي‌را چنين دشمني در قفاست *

حكمت ۷۲

تلميذِ بي ارادت عاشقِ بي زر است - و روندهٔ بي معرفت مرغِ بي پر - و عالمِ بي عمل درختِ بي بر - و زاهدِ بي علم خانهٔ بي در *

پند ۷۳

مراد از نزولِ قرآن تحصيلِ سيرتِ خوبست نه ترتيلِ سورهٔ مكتوب * عاميِ متعبد پيادهٔ رفته است و عالمِ متهاون سوارِ خفته * عاصي كه دست بر دارد بِهْ از عابدي كه عُجب در سر دارد * بيت

سرهنگِ لطيف خوي دلدار | بِهْتر ز فقيهِ مردم آزار *

حكمت ۷۴

يكي‌را گفتند - كه عالمِ بي عمل بچه ماند - گفت - بزنبورِ بي عسل * بيت

زنبورِ درشتِ بي مروّت‌را گوي | باري چو عسل نمي دِهي نيش مزن *

حكمت ۷۵

مردِ بي مروّت زن است - و عابدِ با طمع ره زن * قطعه

اي - به پندار كرده جامه سفيد | بهرِ ناموسِ خَلق و نامه سياه *
دست كوتاه بايد از دنيا | آستين خواه دراز و خواه كوتاه *

حكمت ۷۶

دو كس‌را حسرت از دل نرود و پاي تغابن از گل بر نيايد - تاجري كشتي شكسته و وارثي با قلندران نشسته * قطعه

پيشِ درويشان بود خونت مباح | گر نباشد در ميانِ مالت سبيل *

یا مَرَو با یارِ ازرق پیرهن | یا بکش برخان و مان انگشتِ نیل *
یا مکن با پیلبانان دوستي | یا طلب کن خانهٔ در خوردِ پیل *

حکمت ۷۷

خلعتِ سلطان گرچه عزیز است - جامهٔ خُلقانِ خود از آن بعزّت‌تر - و خوانِ بزرگان اگرچه لذیذ است خُردهٔ انبانِ خویش از آن بلذّت‌تر * بیت

سِرکه از دست رنجِ خویش و تَرَه | بهتر از نانِ دِه خداي و بَرَه *

حکمت ۷۸

خلافِ رايِ صوابست و نقضِ عهدِ اولو الالباب دارو بگمان خوردن و راهِ نادیده بي کاروان رفتن *

حکمت ۷۹

امامِ مرشد الغزّالي‌را رحمة الله علیه پرسیدند - که چگونه رسیدي بدین مرتبهٔ علوم * گفت - هرچه ندانستم بپرسیدنِ آن ننگ نداشتم * قطعه

امیدِ عافیت آنگه بُوَد مُوافقِ عقل | که نبض‌را به طبیعت شناس بنمائي *
بپرس هرچه نداني - که ذلِّ پرسیدن | دلیلِ راهِ تو باشد بعزِّ دانائي *

پند ۸۰

هر آنچه داني که هرآینه معلومِ تو خواهد شد - بپرسیدنِ آن تعجیل مکن - که هیبت و دهشت‌را زیان دارد * شعر

چو لقمان دید - کاندر دستِ داؤد | همي آهن بمعجز موم گردد -
نپرسیدش - چه مي سازي - که دانست | که بي پرسیدنش معلوم گردد *

پند ۸۱

از لوازمِ صحبت یکي آنست که خانه بپردازي و یا با خانه خدا درسازي * قطعه

حکایت بر مزاجِ مُستمع گوي | اگر داني که دارد با تو مَیلي -
هر آن عاقل که با مجنون نشیند | نگوید جز حدیثِ حُسنِ لَیلي *

حکمت ۸۲

هر که با بدان نشیند - اگر طبیعتِ ایشان در وَي اثر نکند - بطریقتِ ایشان متهم گردد - چنانکه اگر شخصي بخرابات رَوَد بنماز کردن - منسوب شَوَد بخمر خوردن * مثنوي

رَقَم بر خود بناداني کشیدي | که نادان‌را بصحبت برگزیدي *

طلب کردم ز دانایان یکي پند | مرا گفتند با نادان مپیوند -

که گر صاحب تمیزي - خر نمائي | و گر ناداني - احمق‌تر نمائي *

حکمت ۸۳

حِلمِ شتر چنانکه معلومست اگر طفلي مهارش گیرد و صد فرسنگ ببَرَد - گردن از متابعتِ او نه پیچد - امّا اگر راهي هولناکش پیش آید که موجبِ هلاک باشد و طفل آنجا بناداني خواهد رفتن - زمام از کفش درگسلاند و بیش متابعت نکند - که هنگامِ درشتي ملاطفت مذموم است - و گفته اند - دشمن بملاطفت دوست نگردد بلکه طمع زیادت کند * قطعه

کسي که لُطف کند با تو - خاکِ پایش باش ا

و گر ستیزه کند - در دو چشمش آگن خاک *

سخن بلطف و کَرَم با درشت خوي مگوي ا

که زنگ خورده نگردد مگر بسوهن پاک *

حکمت ۸۴

هر که در پیشِ سخنِ دیگران افتد تا مایهٔ فضلش بدانند بیشکّ پایهٔ جهلش معلوم کنند - و بزرگان گفته اند - قطعه

ندِهَد مردِ هوشمند جواب | مگر آنگه کزو سؤال کنند *

گرچه بر حق بود فراخ سخن | حملِ دعویش بر مُحال کنند *

حکایت ۸۵

ریشي درون جامه داشتم * شیخ رحمة الله علیه هر روز پرسیدي - که ریشت چونست و نپرسیدي که کجاست - دانستم که از آن احتراز میکند که ذکر هر عضوي روا نباشد * و خردمندان گفته اند - هر که سخن نسنجد - از جواب برنجد

قطعه

تا نیک نداني که سخن عین صوابست | باید که بگفتن دهن از هم نکشائي *
گر راست سخن باشي و در بند بماني | به ز آن که دروغت دِهَد از بند رهائي *

حکمت ۸۶

دروغ گفتن بضربتِ لازب ماند - اگر نیز جراحت درست شود - نشان بماند * چون برادرانِ یوسف علیه السلام بدروغ گفتن موسوم شدند - پدررا بر راست گفتنِ ایشان اعتماد نماند * قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَکُمْ اَنْفُسُکُمْ اَمراً فصبرٌ جمیلٌ *

قطعه

دروغي نگیرند صاحب دلان | بر آن کس که پیوسته گفتست راست *
اگر مشتهر شد کسي در دروغ | اگر راست گوید - تو گوئي خطاست *
کسي‌را که عادت بود راستي | خطائي کند - در گذارند ازو *
وگر نامور شد بقولِ دروغ | دگر راست باوَر ندارند ازو *

مطایبه ۸۷

اجلِّ کائنات از روي ظاهر آدمیست - و اذلِّ موجودات سگ - و باتّفاقِ خردمندان سگِ حق شناس بِه از آدمیِ نا سپاس *

قطعه

سگي‌را لقمهٔ هرگز فراموش | نگردد - ور زني صد نوبتش سنگ *
وگر عُمري نوازي سفلهٔ‌را | بکمتر چیز آید با تو در جنگ *

لطیفه ۸۸

از نفس پرور هنروري نیاید و بي هنر سروریرا نشاید * مثنوي

مکن رحم بر گاوِ بسیار خوار | که بسیار خسپست بسیار خوار *

چو گاو ار همي بایدت فربهي | چو خر تن بجَوْرِ کسان در دهي *

تربیت ۸۹

در انجیل آمده است - که اي فرزندِ آدم اگر توانگري دهمت - از من مشتغل شوي بمال - و اگر درویش کنمت تنگدل نشیني - پس حلاوتِ ذکرِ من کجا در یابي و بعبادتِ من کَي شتابي * قطعه

گر اندر نعمتي - مغرور و غافل | ور اندر تنگدستي - خستهٔ و ریش *

چو در سرّا و ضرّا حالت اینست | ندانم کَي بحق پردازي از خویش *

عبرت ۹۰

ارادتِ بیچون یکيرا از تختِ شاهي فرود آرد و دیگريرا در شکمِ ماهي نکو دارد * بیت

وقتست خوش آنرا که بُوَد ذکرِ تو مُونس |
ور خود بُوَد اندر شکمِ حُوت چو یُونس *

حکمت ۹۱

اگر تیغِ قهر بر کشد - نبيّ و وليّ سر در کشد - و اگر غمزهٔ لطف بجنباند - بدانرا به نیکان در رساند * قطعه

گر بمحشر خطابِ قهر کند | انبیارا چه جاي معذرت است *

پرده از روي لطف گو - بر دار | کاشقیارا امیدِ مغفرت است *

وعظ ۹۲

هرکه بتادیبِ دنیا راهِ صواب نگیرد - بتعذیبِ عُقبيٰ گرفتار آید * قَالَ اللّٰهُ تَعَالٰي

وَ لَنُذِيقَنَّهُمْ مِنَ العَذَابِ الادْنيٰ دُونَ العَذَابِ الاَكْبرِ لَعَلَّهُمْ يَرجِعُونَ * بيت

پند است خطابِ مهتران - آنگه بند | چون پند دهند و نشنوي - بند نهند *

نيکبختان بحکايات و امثالِ پيشينيان پند گيرند از آن پيش که پسينيان بواقعهٔ ايشان مَثَل زنند * دُزدان دست کوته نکنند تا دستِ شان کوته نکنند * قطعه

نَرَود مرغ سوي دانه فراز | چون دگر مرغ بيند اندر بند *

پند گير از مصائبِ دگران | تا نگيرند ديگران از تو پند *

حکمت ۹۳

آن‌را که گوشِ ارادت گران آفريده اند - چون کند که بِشنَوَد - و آنرا که کمندِ سعادت کشان مي بَرَد - چه کند که نَرَوَد - قطعه

شبِ تاريکِ دوستانِ خداي | مي بتابد چو روزِ رخشنده *

وين سعادت بزورِ بازو نيست | تا نبخشد خداي بخشنده *

رباعي

از تو بکِه نالم که دگر داور نيست | و ز دستِ تو هيچ دست بالاتر نيست *

آن‌را که تو رهبري کني - گُم نَشَوَد | و آن‌را که تو گُم کني - کسي رهبر نيست *

عبرت ۹۴

گدائيِ نيک سر انجام بِهْ از پادشاهيِ بد فرجام * بيت

غمي کز پَيَش شادماني بَري | بِهْ از شادي کز پَسَش غم خوري *

لطيفه ۹۵

زمين‌را از آسمان نثار است و آسمان‌را از زمين غُبار * کُلُّ اِنَاءٍ يَترَشَّحُ بِمَا فِيهِ *

بيت

گرَت خويِ من آمد ناسزاوار | تو خويِ نيکِ خويش از دست مگذار *

حق تعاليٰ مي بيند و مي پوشد و همسايه نمي بيند و مي خروشد * بيت

نعوذ بالله اگر خلق غیب دان بودي | کسي بحالِ خود از دستِ کس نیاسودي *

مطایبه ۹٦

زر از معدن بکان کندن بدر آید ـ و از دستِ بخیل بجان کندن * قطعه

دونان نخورند و گوشه دارند | گویند ـ اُمید بِهْ که خورده *

فردا بیني بکامِ دشمن زر مانده و خاکسار مرده *

ادب ۹۷

هر که بر زیردستان نبخشاید بجورِ زبردستان گرفتار آید * مثنوي

نه هر بازو که دروَي قُوّتي هست | بمردي عاجزان‌را بشکند دست *

ضعیفان‌را مَنِه بر دل گزندي | که درماني بجَوْرِ زورمندي *

حکمت ۹۸

عاقل چون خلاف در میان آید بجِهد و چون صلح بیند لنگر بِنهد ـ که آنجا سلامت بر کران است و اینجا حلاوت در میان *

حکمت ۹۹

مقامررا سه شش مي باید و لیکن سه یک مي آید * بیت

هزار بار چراگاه خوشتر از میدان | و لیک اسپ ندارد بدستِ خویش عنان *

تضرّع ۱۰۰

درویشي در مناجات میگفت ـ یا ربّ رحمت کن بر بدان ـ که بر نیکان خود رحمت کردهٔ که ایشانرا نیک آفریدهٔ *

حکمت ۱۰۱

گویند اوّل کسي که عَلَم بر جامه کرد و انگشتري در دست نهاد جمشید بود * گفتندش ـ چرا زینت بچپ دادي و فضیلت مر راست‌را ست * گفت ـ راست‌را راستي تمام است * قطعه

فریدون گفت نقّاشانِ چین‌را | که پیرامونِ خرگاهش بدوزند *
بدانرا نیک دار - اي مردِ هشیار | که نیکان خود بزرگ و نیک روزند *

حکمت ۱۰۲

بزرگي‌را پرسیدند که چندین فضیلت که دستِ راست‌را ست - خاتم در انگشتِ چپ چرا میکنند * گفت - نشنیدهٔ که اهلِ فضل همیشه محرومند * بیت

آن که شخص آفرید و روزي و بخت | یا فضیلت همیدهد یا تخت *

ملاطفه ۱۰۳

نصیحتِ پادشاهان گفتن کسي‌را مُسلّم است که بیمِ سر ندارد و امیدِ زر * مثنوي

مُوحّد چه در پاي ریزي زرش | چه شمشیرِ هندي نِهي بر سرش *
امید و هراسش نباشد ز کس | برینست بُنیادِ تُوحید و بس *

لطیفه ۱۰۴

پادشاه از بهرِ دفعِ ستمگارانست - و شحنه براي دفعِ خون خواران - و قاضي مصلحت جوئيِ طرّاران - هرگز دو خصم بحق راضي پیشِ قاضي نَرَوَند * قطعه

چو حق مُعاینه بیني که مي بباید داد | بلطف بِهْ که بجنگ آوري و دلتنگي *
خراج گر نگذارد کسي بطیبِ نفس | بقهر زو بستانند و مُزدِ سرهنگي *

مطایبه ۱۰۵

همه کس‌را دندان بترشي کُند گردد مگر قاضي‌را که بشیریني * بیت

قاضي که برشوت بخورد پنج خیار | ثابت کند از بهرِ تو ده خربزه زار *

لطیفه ۱۰۶

قحبهٔ پیر چه کند که توبه نکند از بدکاري و شحنهٔ معزول از مردم آزاري * بیت

جوانيِ سخت پي باید که از شهوت بپرهیزد |
که پیرِ سست رغبت‌را خود آلت بر نمي خیزد *

جوانِ گوشه نشین شیر مردِ راهِ خداست
که پیر خود نتواند ز گوشه بر خاست *

حکمت ١٠٧

حکیمی‌را پُرسیدند ـ که چندین درختِ نامور که خدای تعالیٰ آفریده است و برومند گردانیده ـ هیچ یکی‌را آزاد نخوانند مگر سرورا ـ درین چه حکمت است * گفت ـ هر یکی‌را ثمره است بوقتِ معیّن ـ گاهی بوجودِ آن تازه و گاهی بعَدَمِ آن پژمرده ـ و سرورا هیچ ازینها نیست ـ همه وقت خوش و تازه است و این صفتِ آزادگان است * قطعه

بر آنچه میگُذرد دِل مَنِه ـ که دجله بسی
پس از خلیفه بخواهد گذشت در بغداد *
گرت ز دست بر آید چو نخل باش کریم
ورت ز دست نیاید چو سرو باش آزاد *

وعظ ١٠٨

دو کس مُردند و حسرتِ بی فائده بردند ـ یکی آن که داشت و نخورد دیگر آنکه دانست و نکرد * قطعه

کس نه بیند بخیلِ فاضل‌را | که نه در عیب گفتنش کوشد
ور کریمی دو صد گنه دارد | کَرَمَش عیبها فرو پوشد *

خاتمة الکتاب

تمام شد گلستان و اللّٰه المُستعان * درین جمله چنان که رسمِ مؤلّفان است ـ از اشعارِ متقدّمان بطریقِ استعارت تلفیقی نرفت * بیت

کُهن جامهٔ خویش پیراستن | بِه از جامهٔ عاریت خواستن *

غالبِ گفتارِ سعدي طرب انگيز است و طيب آميز ـ و كوته نظران را بدين علّت زبانِ طعنه دراز ـ كه مغزِ دماغ بيهوده بردن و دودِ چراغ بيفائده خوردن كارِ خردمندان نيست ـ و ليكن بر راي روشنِ صاحب دلان كه روي سخن در ايشانست پوشيده نماند ـ كه دُرِّ موعظهاي صافي در سلكِ عبارت كشيده است ـ و داروي تلخِ نصيحت بشهدِ ظرافت بر آميخته ـ تا طبعِ ملولِ انسان از دولتِ قبول محروم نماند *

مثنوي

ما نصيحت بجاي خود كرديم | روزگاري درين بسر برديم *

چون نيايد بگوشِ رغبتِ كس | بر رسولان بلاغ باشد و بس *

قطعه

يَا نَاظِرًا فِيهِ سَلْ بِاللّٰهِ مَرْحَمَةً | عَلَى المُصَنِّفِ وَ اسْتَغْفِرْ لِصَاحِبِهِ *

وَ اطْلُبْ لِنَفْسِكَ مِنْ خَيْرٍ تُرِيدُ بِهَا | مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ غُفْرَانًا لِكَاتِبِهِ *

تَمَّ الكِتَابُ بِعَوْنِ المَلِكِ *

الوَهَّابِ

of the work,—too important to be left wholly ignored, or but partially and scantily explained.

An Arabic grammar, evincing much sound erudition, has been recently published by Professor Wright, late of Trinity College, Dublin. A new grammar of that energetic and copious language may also be expected shortly, from the pen of Duncan Forbes, LL.D., a name which for several years past has been well known among students of the Hindūstānī, and other Oriental languages. Of Arabic grammars published in Germany, that of Rosenmüller is perhaps the most useful, to which we may add that of Caspari and of Schier.

When the Editor compiled the Vocabulary which accompanies this edition of the Gulistān, he had no intention whatever of giving a translation of any portion, believing that all the assistance needful for the student would be found to have been provided there. But after the last sheet had passed through the press, he submitted the entire work to the inspection of Dr. Forbes, with the view of profiting by that distinguished scholar's long experience in Oriental instruction. His opinion was that a translation, strictly literal, of all the Arabic portions, would enhance the value of the work; and for this purpose he was kind enough to place at the Editor's disposal a manuscript volume containing, besides a dictionary of the Gulistān, a list of all the Arabic passages, classed under four heads:—1. Quotations from the Kur'ān;—2. Traditions concerning Muhammad;—3. Sayings of the chief Shaikhs or doctors of Islām;—4. Proverbs, and scraps of poetry. With much satisfaction the Editor has endeavoured to comply with the suggestion of Dr. Forbes; and has accordingly inserted a translation of the Arabic passages under Appendix A. at the end of the work. The extra trouble thus imposed has been light; but it is hoped that the additions made will materially facilitate the progress of the student.

The Editor is further indebted to Dr. Forbes for an Analysis of all the Persian metres occurring in the first book of the work, together with his own explanation of the same, which will be found in Appendix B.

HERTFORD, 1ST JANUARY, 1863.

To the European public the Gulistān has long been accessible, if not familiar. Olearius made a translation of it into German more than two centuries ago. After him, Gentius published at Amsterdam, 1651, a splendid edition, in folio, of the text, accompanied by a Latin version and several valuable notes. This edition was reprinted and translated into English by Gladwin some sixty years since. A far superior edition, containing both text and translation, was published at Calcutta by James Dumoulin, 1806, large 4to.; and more recently an amusing, if not altogether an accurate, translation has been given by J. Ross, Esq.

But the most masterly translation into our language is from the pen of Professor E. B. Eastwick. In this translation the poetical portions of the Gulistān, which occur in almost every page, have, for the first time, been rendered into English verse; and it may be affirmed that Mr. Eastwick has managed not only to render faithfully and successfully the meaning of the author, but to infuse a good measure of his spirit and raciness. Beyond this a translator cannot be expected to go. The privilege of appreciating the force and marking the beauties of rhythm and alliteration which prevail throughout the original, and have so powerful a charm for the Oriental ear, is reserved as the student's reward for the patience and pains bestowed in the acquisition of the language.—A more elegant and attractive volume than Professor Eastwick's translation of the Gulistān has seldom issued from the press. It forms at once an ornament for the drawing-room table no less than for the library of the Oriental scholar, and reflects great credit on the enterprise and taste of Mr. Stephen Austin, of Hertford.

New editions of the Gulistān, lithographed as well as printed, come out from time to time in India, in addition to those which are sent forth from the British press; and some of them are accompanied by a vocabulary or analysis. However serviceable these may have proved in regard to the Persian, it must be owned that they afford little help to the learner in making out the Arabic parts. The Editor confidently hopes that the Oriental student will find these serious defects fairly supplied in the present volume.—The Gulistān abounds in sentences and verses which are purely Arabic: of these, some are quotations from the Kur'ān; and some, at least, of the verses are from the pen of Sa'dī himself. But, in every case, they constitute an important part

me for ten dīnārs, and sold me into thy hands for a hundred." Sa'dī enjoyed during life the patronage of the Atābek princes, a dynasty which reigned at Shīrāz for about 120 years. He died in the year of the Hijra 691 (A.D. 1292), as we know from a memorial verse composed on the occasion by one of his friends, thus given by Daulat Shāh,

زِ خاصّان بود و از آن تاریخ شد خاصّ

"He was himself one of the Nobles, and thence the word *noble* (خاصّ) contains the date of his decease,"—viz. خ = 600; ا = 1; and ص = 90; in all, 691.

The popularity of Sa'dī is acknowledged wherever his writings are known. Even during his life his poems were sung by his countrymen, in the palace and the desert. His genius was essentially of that character in which Orientals delight—unfolding a truth by a pleasing narrative, and embellishing such narrative with the graces of poetry. In this manner he sought to raise the character of his countrymen, and to direct them in the paths of probity and honour. His writings are very voluminous; but the most esteemed among them are the "Gulistān," the "Bostān," and the "Pand-Nāma,"—works which are to be frequently met with even in this country, both manuscript and printed or lithographed. They form the text-books for beginners, wherever the Persian language is studied, whether in Asia or in Europe.

In bringing out the present edition of the Gulistān, the Editor feels happy in acknowledging the debt he owes to Dr. Sprenger, formerly Examiner at the College of Fort William, Calcutta. To the diligence and criticism of this laborious and learned Orientalist, the student of the Persian language is indebted for the most genuine and authentic version of this masterpiece of Sa'dī that has hitherto been published. The readings of Dr. Sprenger's edition (Calcutta, 1851) have been chiefly adopted in the present volume.

The Editor also takes occasion to acknowledge his obligations to M. Ch. Defrémery, author of an accurate translation of the Gulistān into the French language—an able performance, enriched with numerous annotations, chiefly historical and geographical. These annotations contain valuable information, of which the Editor in the compilation of the Vocabulary has not scrupled to avail himself.

PREFACE.

SA'DĪ is justly reputed the Prince of Persian moralists. The harmony and richness of his language, the simplicity and chasteness of his style, the excellence of his precepts, and the unction that pervades the whole, contribute to render him the benefactor, the boast, and the honour of his country. He was born at Shīrāz, then one of the principal cities of Persia, in the year of the Hijra 571,* (A.D. 1175-6); but according to other authorities in A.H. 580, (A.D. 1184). Daulat Shāh, in his "Tazkiratu 'sh Shu'arā," says that Sa'dī spent thirty years of his early life in the acquisition of knowledge; then in middle age he travelled through all the regions of Asia from the Nile to the Ganges. He is said to have made the pilgrimage to Mecca fourteen times. The last thirty years of his life he devoted to solitude and religious contemplation. When performing a pilgrimage to Jerusalem, a place revered alike by Christian and Muslim, he was taken prisoner by the Crusaders, and put to labour in the trenches of Tripoli. From this slavery he was ransomed by a wealthy merchant of Aleppo; who afterwards gave him his daughter in marriage with a dowry of a hundred pieces of gold. This incident is alluded to in the Gulistān (chap. ii., tale 32). The lady sorely exercised the poet's patience. Once, says he, she reproached me, saying "Art thou not he whom my father redeemed from captivity among the Franks for ten dīnārs?" I replied, "Yes: he ransomed

* There exist some serious discrepancies among writers as to the year in which Sa'dī was born. It is generally admitted that he died at a very advanced age, viz., 120 lunar years, which make nearly 116 solar. If this be the case, then A.H. 571 is the year of his birth; for, of the year of his death there can be no doubt, as it is inscribed on his tomb near Shīrāz. At the same time Daulat Shāh states that his age was 102 years when he died. *To this date we object for the following reason:* M. Michaud in his "History of the Crusades" states, on the authority of M. Langlès, that Sa'dī was taken captive by the Franks soon after the commencement of the sixth Crusade—about A.D. 1200—when, by Daulat Shāh's reckoning, the poet would have been only about 12 years old, *a supposition altogether inadmissible.*
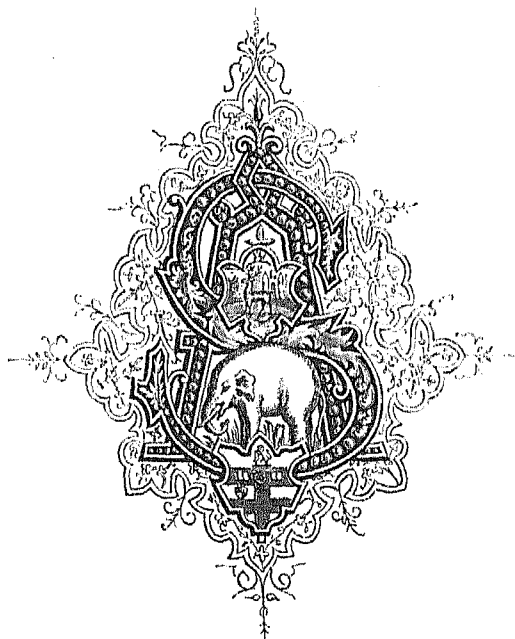
THE

GULISTĀN

(ROSE-GARDEN),

OF

SHAIKH SA'DĪ OF SHĪRĀZ:

A NEW EDITION,

WITH A VOCABULARY,

BY

FRANCIS JOHNSON,

SOMETIME PROFESSOR OF ORIENTAL LANGUAGES AT THE COLLEGE OF THE HONOURABLE THE EAST INDIA COMPANY, HAILEYBURY.

WILLIAMS & NORGATE,

14, HENRIETTA STREET, COVENT GARDEN, LONDON;

AND 20, SOUTH FREDERICK STREET, EDINBURGH.

1863.